

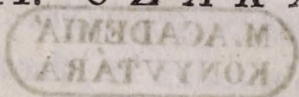
M A G Y A R
KÖNYV-HÁZ.

I R Á

M. J.

VIII. SZAKASZ.

P E S T E N,

Nyomt. TRATTNER MÁTYÁS' betüivel.

1 7 9 6.

301921

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

BÉ = VEZETÉS.

KÖNYV - HÁZAMNAK ezen VIII-dik Szakaszfa - is merő folytatása azoknak, a' miket a' Személlyekre, és Történetekre nézve eddiglen nyomtatásban ki - adtam. Illetik pedig mind az Egyházi, mind a' Világi állapotot, de úgy, hogy ezen folytatást tovább-is folytatni lehessen; mind a' két nyelven kiadott munkáimra tekintvén. Ezen folytatásnak-is úgy reménylem nagyobb hasznát, ha kívántt Olvasóm az előbbi Könyveimet néha fel-üti. Ezen VIII-dik Szakasznak kettős a' Foglalattya.

BE-NEZETES.

I.

Némelly nevezetes Emberekről

IV-dik Betű-rend.

II.

Juliánus ellen

Sz. Tzirillusnak Alekszándriai Ér-
seknek tíz Könyvei.

MUTATÓ TÁBLA.

A.		Levél.
A	FISZINUSOK, az R. betű alatt	186
Adolf Püspök	- - -	1
Adrikomius S.	- - -	214
Ágofton (Sz.) I.	- - -	76
Alber	- - -	8
Alekszándriai Kélelők	- - -	7
Altzibiades	- - -	4
Ambigát	- - -	2
Amerikai nevű hajósok	- - -	6
András János	- - -	2
Antipater	- - -	6
Aper	- - -	9
Apor	- - -	3

M U T A T Ó

Levél.	Levél.
Ekárdus	38
Elchanon - - -	42
Endeleichus - - -	41
Epifánus (Sz.) I. alatt.	79
Erdélyi Orbán - - -	40
Exuperius I. alatt.	71
Esaurusok - - -	42
Efzt nevű Nép - - -	37
- - -	-
- - -	-
- - -	-
- - -	-
- - -	-
- - -	-
Fábri Honorátus D. alatt.	28
Fertő - tájak - - -	46
Le Fevre A. alatt.	22
Flavia Domitilla I. alatt.	80
Flexier - - -	26
Föntidon H. alatt.	58
Frantzia Háború - - -	43 44 45
Frangepán György O. alatt.	51
- - -	-

G.

Galaták. Gallusok - - -	47
Georgiánusok R. alatt - - -	87

T Á B L A.

	Levél.
Georgievics T. alatt - - -	217
Giskra, vagy Iskra I. alatt. - -	62
Gubazes M. alatt. - - -	221
H.	
Hanner - - -	51
de Handel U. V. alatt. - - -	220
Helena, Sz. Ilona - - -	54
Heraklitus K. alatt. - - -	107
Sz. Hilárius I. alatt. - - -	73
Homerus K. alatt. - - -	108
Hósius - - -	58
Hufsziták M. alatt. - - -	118
I.	
Iberusok M. alatt. - - -	126
Jeronymus - - -	64
Ihre - - -	59
Jerusálemi Barátok K. alatt. - -	185
Joly Klaudius - - -	61
Juliánus Apostata, a' II-dik Foglal. -	233

M U T A T Ó

K.

	Levél.
Kalatai Püspök	100
Kálliszthenes M. alatt.	123
Kandace	99
Kándidus E. alatt.	42
Károly (Nagy) Tsászár S. alatt.	211
Kásztellán	102
Kárel Nép E. alatt.	39
Kárlotta Királyné K. alatt.	199
Khlofz Pál	106
Képfaragók, Írók, Építők	94
Kempelen	106
Keglevits János D. alatt.	31
Khezilo M. alatt.	120
Konlin N. alatt.	138
Kolkhusiak M. alatt.	125
Korlátko O. alatt.	151
Kortesz	103
Koloniabéliek	193
Kunich Rájmund	106
Köleséri	106

T Á B L A

	Levél.
L.	
Lámbertini - - - - -	113
Láppóiak I. alatt.	59
Láz Nép - - - - -	126
Láfzló Opóliai Hertzeg	112
Leoniánus - - - - -	113
Leslieu - - - - -	113
Libetz S. alatt.	203
Libertes P. alatt.	172
Losontzi M. alatt.	118
Liuthárd S. alatt.	209

M.

Maracci - - - - -	117
Magazin - Irók - - - - -	129
Maternus (Aper) A. alatt.	9
Makárius H. alatt.	55
Martzella I. alatt.	119
Mantegna K. alatt.	97
Márton Brakarai - - - - -	117
Margit - - - - -	118

M U T A T Ó

	Levél.
Márius -	119
Mayerberg -	119
Mahomet -	125
Mátzedonia László Ö. alatt.	151
Mátyás Király K. alatt.	199
Magnus Orvos K. alatt.	108
Malfchi U. V. alatt.	219
Metellus -	119
Methódus Sz. -	119
Mekkai vándorlók -	124
Micheolovits Orosz Fejedelem -	119
Mingreliánusok -	125
Monteskieu -	129
Motezuma -	121

N.

Nadányi János -	147
Nairon -	148
Natális -	150
Nepomuki Sz. János -	145
Nepos -	149
Neri Sz. Filep -	138

TÁBLA

Level.	Level.
Nieuhof -	148
Nierembergius -	150
Nonnus -	149
Norden -	148
Norisius -	148
O.	
Oberburgi tífztelet -	153
Obrecht Ulrich -	152
Onkelos -	153
Opmeer -	152
Opitzius -	152
Orátorok -	151
Orsini N. alatt. -	138
Örmények R. alatt. -	186
Oudin Ferentz N. alatt. -	149

P.

Pagi Ferentz -	168
Pannonia G. alatt. -	47
Paula Sz. I. alatt. -	77

M U T A T Ó

	Levél.
Patarenusok - - -	177
Pescennius A. alatt. - - -	7
Perifztláviak - - -	168
Pousa P. - - -	176
Peiso - tájiak F. alatt. - - -	46
Principia I. alatt. - - -	92
Probus Tsászár - - -	168
Pandúrok - - -	168
Püsky János - - -	176

R.

Radzivil Kristóf - - -	180
Rásponi - - -	197
Retitzius Auguszto-duni I. alatt. - - -	76
Remete Építő - - -	196
Riedl András, és hasonlók - - -	199
Rue de la - - -	197

S.

Sajnovics E. alatt - - -	38
Sajkások - - -	201
Sapho K. alatt. - - -	107

T Á B L A.

Levél.

Sándor (K. P.) H. alatt.	-	57
Sándor (Driziperai) D. alatt.	-	36
Szent Irás' nevezetes Le-íróji	-	207
Székely István	-	202
Sieyes	-	205
Sólyomiak, Szadelő-Szelitziek.	-	203
Szolimusok M. alatt.	-	126
Stahremberg Gróf.	-	202
Schratembach O. alatt.	-	156
Strenbergi László O. alatt.	-	151
Stresiner Ákos O. alatt.	-	154
Stobéus D. alatt.	-	32
Szintzendorf A. alatt.	-	1

T.

Tán nevűek	-	216
Tavernier	-	216
Terbelis	-	172
Theodemir M. alatt.	-	117
Tolnai Törökök	-	216
Tyrius	-	217
Tsefztokovi tífztelet	-	112
Tzâth Király M. alatt.	-	128
Tselkó R. alatt.	-	196

MUTATÓ TÁBLA.

Levél.

Turriánus Ferentz 217

Turki S. alatt. 208

Tzirillus Alex. II. Foglalat.

U. V. Z.

Vaser Gáspár 122

(Vatikan) R. alatt. 86

Verböztzi O. alatt. 15

Weislinger 6

Vicelius 22

Ugrin Érsek P. alatt. 77

Újbányaiak 8

Zámosi H. alatt. 5

NÉMELLY

N É M E L L Y NEVEZETES EMBEREKRŐL.

NEGYEDIK BETŰ REND.

A.

ADOLF a S. Georgio. Az ájtatos Iskolák Szerzetének Generális rendű Tisztéből VI-dik Károly Császártól, Magyar Ország Királyától Győri Püspökségre választatott, 1732-ben, Szintzendorf Püspök után, ki a' Győriből a' Boroszlóira által tétetett. Visele azon Egyházi Fő-méltóságot 1743-dikig, mellynek Novemberben Istenben bóldogúlt. Adolf a' Siriai, Zsidó, és Chaldeai nyelvben igen forgott személy volt, 's már fiatal korában írta a' Mesiás el-jöveteléről azt a' Könyvet, mellyet XI-dik Kelemen Pápának mutatott-bé. Hagyott egyéb derék munkákat is. Vide Schönv. Sabaria. p. 337. Pray Episc. Jaurin. pag. 329.

AMBIGÁT. Meg-vannak a' tötteji ezen Szakaszban a' G. betű alatt a' néhai ki - költözött *Gallusoknak* emlékeztetésében; a' mellyből ki-tetszik a' régi Pannoniái lakosoknak eredetek leg-aláb' *sokakra* nézve.

ANDRÁS JÁNOS: nevezetes Spanyol Mahometánus, a' Keresztyén Vallásnak Hitére tért, és illy nevű Könyvet eresztett-ki. *A' Mahomet Vallásának szegyenben hagyásáról.* Frantzia nyelvre fordította azt Le Fevre Guidó, és nagyra be-tsültetik. Külömböző ez más egy színt azon nevű *András Jánostól*, ki az Egyházi Törvényt magyarázá. A' régi ditséreti ennek ezek: Archi-Doctor Decretorum, rabbi Doctorum, lux, cenfor, normaue morum. — A' mi az először említettett meg-tért Mahometánus Könyvét illeti, fontos tudósítások vagynak Mahomet Koránnya ellen a' Magy. Kháznak 308-dik Könyvében, és a' Responforum nevű II-dik Szakaszban. Leg-jelessebb' ezen Mahomet, és Alkorán meg-tzáfolásában *Marracci* Lajos, az Isten Anyja Szerzetének Klerikusfaiból. (Melly Szerzet különbözik az ájtatos Iskolabéli Klerikusok Renditől; a' mint az Anyaszentegyház Tört. 29-dik Könyv. 37-dik §-ban jelentém.) *Marracci* Lajos hathatossan irt az Alkorán ellen; azt Arab nyelvből nem tsak Deákra fordítván, hanem az igaz Vallásnak négy fő rendű Jelei által vizsgálva is vevén,

és a' Keresztyén Vallásfi igaznak lenni meg-mutatván. „ LL. rar. RR. *Pray Maracci Ludovici e Congr. Cleric. Regular. Matris Dei Prodromus ad Refutationem Alcorani.* — Romæ typis S. Congr. de Propaganda Fide 1691. in 8. Volum. 4. Opus insigne ac pretiosum. Dicat id Autor Innocentio XII. P. M. Leopoldo Imperatori; Joanni III. Poloniæ Regi, & Venetæ Reipubl. qui per id tempus fœdere adversum Turcas copulati erant. In Præfatione, quæ plena eruditionis est, Scriptores omnes, qui id argumentum aliquando pertractarunt, recenset; inter hos Thyrsus Gonzalez, de Santalla. Postea S. I. Generalem, nominat. pag. 31. Alcorani textus universus ex correctioribus Arabum exemplaribus summa fide, atque pulcherrimis characteribus descriptus, — in latinum translatus, appositis unicuique capiti notis, ac refutatione. His omnibus præmissus est Prodromus, totum priorem Tomum implens. Auctore Ludov. *Maraccio* e Congr. Cl. Reg. Matris Dei, Innocentii XI. gloriosissimæ memoriæ olim Confessario. Patavii ex Typogr. Seminarii. 1698. in fol. Tom. II. Prodromum, qui Tomum I. efficit, jam Autor prius Romæ anno 1691. in 8. edidit.

APOR. Apor Péter L. B. Kezdi, Sepsi, Orbaji, Három Széki Fő-Biró. Megvannak Timon Samunak, a' Magyar, és Erdély Országai Történetekhez tartozan-

dó Tudósíttálit illető Leveleire adatott Feleleti, Levelei. Az Apor familia közt magáztallya *Timon* Gróf Apor Istvánt, annak nagy elméjét, és Keresztyén erköltsinek derékségét. Ki 1692-ben (annak táján, 's míg élt: annyira használt a' Katholikus Vallás elé-mozdítottásának, hogy azért néki Erdély Ország nagy köszönettel tartozzék. *Timon* epist. 1. ad L. B. Apor. pag. 10.

ALTZIBIADES; kinek a' nevét nagygyá tette Flegon; Adorján Tsászárnak néhai szabadossa; mert Altzibiadesnek, mint Adorján Test-örzőjének mutatta-bé azt a' könyvet, mellyet az Olimpiá-fokról készített. *Photius* cod. 97. Lecta mihi Phlegontis Tralliani, ejus qui Hadriani libertas fuit, Olympicorum, & Chronicorum collectio, . . . pertexit (Olympiadas) ad Hadriani usque tempora (ad Olymp. 229. an. 2. seu mortualem Hadriani) Olvasá azt a' könyvet Photzius, a' mint maga mondja, pag. 81. a' 177-dik = száz hetven hetedik Olimpiásig. *Schotus* András, ki Fótzius Könyvházát deákká tette, és nagy tudományú jelölésekkel megvilágosította, Suidás után azt írja, hogy az Olimpiásokat Flegon 16. Konyvekbe foglalá. *Eusébius* ezen könyveknek 14-dikéből említi azt a' Napi nagy fogymozást, melly Urunk halálakor tapasztaltatott. **SCHOT ANDR.** hic pag. 83. *Eusébius* porro ista refert: Bythinia terræ

motu concussa, & in Urbe Nicæna ædes plurimæ corruerunt. Quæ omnia his congruunt, quæ in passione Salvatoris acciderunt. Scripsit super his & Phegon (emenda: Phlegon) qui Olympiadarum egregius supputator est in 14. Libro ita dicens: Quarto autem anno 202-dæ Olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderunt, defectio Solis est facta: dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus, ut stellæ cœlo visæ sint, terræque motus in Bythinia Nicænæ Urbis multas ædes subvertit. Hæc supra dictus vir. Vid. *Responsum* L. 3. c. 6. §. 46. p. 161. És ugyan - is, ha *Primus Olymp.* ter mille ducent. sex atque viginti 3226, és Urunk születése V. T. 4000. A' 202-dik Olympias $\times 4 = 808$. Már pedig 774 le-vonatván a' 4000-ből $= 3226$. Add Urunk szenvedése esztendejét $= 34$ az 774-hez, léfzen 774

$$\frac{34}{808} = \text{Olymp. } 202 \text{ an. } 4$$

Rövideden: Urunk születése $= 4000$.
vond-le a' 3226 $= 3226$.

Marad Urunk születéséig az
Olimpiai esztendőök számára 774.
Add ezekhez Ur. halál. esztend. 34.

Léfzen a' $= 808$.

Öszd-fel ezeket négygyel 4) 808 (202.
Ime' az Urunk halálakori 202-dik Olimpi-
ás. Tudni-illik $1 : 4 = 202 : 808$.

AMERIKAI nevű Hajósok. Bizonyos Történetnek írják Londonból (A' Magyar Hírmondónál 1795 ben) hogy az első Júniusi tengeri ütközetben, *Leviathan* nevű nagy Britanniai hajó, AMERIKA nevű Frantzia hajóra nagy tallérokkal lövöldözött. Az említett *Leviathan* tudniillik midőn a' Tuloni ki-kötő partról elköltözött, sok ágyúkat hozott-el magával, mellyeket egy Republikánus Frantzia pénzrel az előtt meg-töltött; hogy azt az ő kintsét zatskó, vagy zsák helyett abban tarthassa-meg jövődjére. Az Anglufok el-foglalták az *Amerika* nevű hajót, mellyre lövöldöztek a' talléros ágyúból. Abba bé-ugrálván, imé szerte-szétt álmélkodva szemlélik a' sok tallért. A' Frantziák, kikkez a' tallérok lövettek vala, úgy ítéltek eleinten azoknak látásából, hogy ki-fogyván egyéb töltésekből az Anglufok, végre tallér töltésre szorultak.

ANTIPATER, más néven Antipás, *Hérodésnek* atya; nem Zsidó, hanem idegen vérből származott Áskálonból, idumeába Áskáloniai Heródésnek vére által. Heródésig, ki a' Zsidó Királyi páltzának vagy hatalomnak első idegen, és el-idegenítő Ura vólt, ez a' következés: Áskáloniai *Heródés*. Apolló bálvány temploma gondviselőjének a. *Antipater Antipás*, ezen Áskáloniai Heródés fia Idumeában: 2. *Antipater Antipás* fia. *Heródés* második *Antipater* fia. *Julius Afrikánus* in epistola

ad Aristidem apud Eusebium Hist. Eccl. Lib. 1. cap. 6. & 7. eumque sequutus S. Ambrosius in S. Lucam. cap. 3. lib. 9. ex Traditione eorum, qui Servatori nostro secundum carnem cognati *δεσπόσυναι* nuncupabantur, Antipatrum Herodis cujusdam Ascalonitæ, templi Apollinis ædituum fuisse refert, atque ab Idumæis latronibus Ascalone captivum abductum Idumæorum moribus, & disciplinis fuisse institutum. Vid. Daude Lib. 1. Hist. Eccl. pag. 202. S. Augustin. Lib. 18. de Civit. cap. 45. *Non defuit Judæorum Princeps usque ad Herodem, quem primum acceperunt alienigenam Regem.*

Az ALEKSANDRIA Városiak kéllelő mondásak. Midőn Urunk 202-dik esztendejében Szevérus Tsásf. (a' Kereszténység üldözője) Aleksándriát meglátogatván, a' Városban illy fel-írásra tatált, *Domini Nigri est* (hæc) *Urbs.* Látván a' Városiak, hogy azon meg - neheztelt a' Tsászfár, hogy Pefztzenniuissal, avagy Nigerrrel a' Szeverus ellenségével tart az Alexandria, hamar fel-találta magát a' Város mondván: Te vagy a' Niger Ura, arra értsd ama' szót: *Domini Nigri est Urbs.* SUIDAS apud DAUDE Hist. Rom. Imp. pag. 470. De ezen szókat próbállya valaki magyarád ki-mondani. Ha azt mondog: Niger Urájé ez a' Város, Szeverus meg nem neheztelt. Ha így fordítod: Niger Uré ez a' Város, Szeverust meg nem kéllelték.

ARINGHIUS nevezetes ezen Könyvéről: *Romæ Subterraneæ* Tom. II. PAULI ARINGHII. Tudni-illik: Le-írá Rómának föld alatt lévő épületit; 's azok közt a' Tzinteremeket. Ezen Tzinteremeknek szélek - hoszfzok a' föld alatt igen meszszire el-tartanak. A' régi Rómaiaktól ásat-tak a' végre, hogy onnét fővenyet hord-janak a' Városnak, és annak bástyáinak építtésére. A' Keresztyének az ő hoszfzas, és rettenetes üldözésekkel azon üregeket az ő lakó, Templomi, Temető szüksé-gekre fordították. Sok külömb-féle állá-fok - által a' mint eme' részek amazokkal öszve vannak foglaltatva, hol Kallisztus Tzinteremének, hol Zefirinusénak, hol Preteksztátus, vagy más nevű Tzintere-meknek hivattattak. Meg-járta azokat Sz. Hieronimus, és igen setéteseknek bizo-nyítja lenni. (S. Hieronym. in Ezechielem cap. 40.) Járják nagy ájtatósággal fá-lyák után az Hivek most-is, és azokba Sz. Sebestyén templomából 30 gráditson szállanak-le. Láttatnak ottan a' Keresz-tyén ájtatóságnak fok-féle jelei, p. o. Jó-nás Próféta képe. Azokban 174 ezer Sz. Mártir temettetett; Római Pápa pedig 46 = negyven hat. Vid. *Duham. Proleg. S. Script. p. LXXX.* Daude Tom. p. 646. *Fuhrman Dux viæ Romam. p. 206.*

ALBER. A' Kegyes Iskolák' Kalo-tsai Kollégiomában Theol. Tanító Doct. szép, hasznos, hathatós Orátziót adott-

ki a' Bóldogságos Szűz Mária Gyülekezete-ről, melly Magyar Országban sok helyen vízfőzsa állíttatott. Nyomtatott Kálotsán. 1795-ben.

APER MATERNUSNAK a' Verfezésben való nagy foglalatossága-ellen. (Ex Dialogo de Oratoribus, qui ab aliis Tacito, ab aliis Quintiliano tribuitur circa Vespasiani tempora. p. 589. Edit. Tacit. Amstel.) Látjuk, hogy tisztelettel, ékelességgel, és gazdagsággal rakva vannak azoknak az házaik, kik az ő fiatal korok' elejétől fogva magokat a' törvénykedő ügyelléshez, és a' szó-mondók igyekezetére által-adták. A' Költeményesség, és a' vers tsinálás, mellyekben (az itt jelen lévő) Maternus tellyes életét tölteni kívánnya, sem semmi méltóságot nem szerzenek az ő készítőjöknek, sem a' hasznót nem nevelik; „neque dignitatem ullam auctoribus suis conciliant, neque utilitates alunt.“ rövid benne a' gyönyörűség; hiu, és gyümöltstelen a' ditséret. Noha ezeket, és a' miket mondandók, a' füleid, óh Maternus! meg-vetik; mi haszna annak, ha nálad Agamemnon, vagy Jáson ékessen beszéll, ki megyen azért haza tőled, védelmeztetvén, és köteles lévén hozzád? defensus, & tibi obligatus. — A' verseknek ez a' végek „hic exitus est:“ hogy minekutánna esztendő által, mindeu-napi munkával az éjtszakának nagy részét-is abban el-töltvén, egy a' fé-

le könyv el-készült, könyörögni kell az embereknek, hogy annak el-olvasására, hallására öszve - gyülekezni méltóztassanak; és ingyen még azt se, mert a' végre házat kell ki-bérlelni, halló helyet építeni, (auditorium exstruere) székeket öszve - szedni, könyveket ki osztani. És ha a' fel-mondásnak leg-bóldogabb vége válik-is, az egész ditséret egy vagy két nap közé szorúl, — 's abból se barátság nem következik, sem valakinek szívében maradandó jó tetemény; hanem szeles kiáltás, üres szavak, szárnyára kelő öröm. „ Clamor vagus, voces inanes, & gaudium volucre. “ Tedd ezekhez azt - is, hogy a' Poétáknak, ha ollyast akarnak el-készíteni, a' mi olvasásra, és hallásra méltó, el kell hadni a' jó barátokkal való társalkodást, és a' Városi örömet, meg kell válni bizonyos hivataloktól-is; 's a' mint magok mondják, az erdőkbe, 's ligetekbe, az az, a' magányosságba kell hordozóskodni. in nemora & lucos, id est, in solitudinem recedendum est. De a' mellynek egyedül szolgálnak, a' jó hír, sem követi egyenlőképpen a' Poétákat; és Orátorokat. Mert az igen ritka fel-mondásoknak hire mikor hat-el az egész Városon, mikor tudódik-ki olly fok tartományokban? Ki az, a' ki ha Rómába érkezik, Spanyol Országból, Ásiából, hogy a' mi Gallusinkról ne szóllyak, Sesus Bássus Poétára keres? sőt ha keresvén

fel-találta-is, és egyszer látta, el-megy, azzal meg - elégszik, mintha valamelly írott, vagy faragott képet látott volna. Azomban ezt az én beszédemet nem arra akarom értetni, mintha azokat, kiknek tulajdon természetek meg-tagadta, az orátori izü elmét, a' versektől el-akarnám ijeszteni, ha leg-aláb' a' tanulás ezen részével mulatva gyönyörködtetni akarják a' veszteg órákat, 's neveket híressé tenni; mert én az ékeessen szóllásnak mindenik nemét, részét szentnek, és tisztelendőnek tartom lenni, — hanem veled a' dolgom, óh *Maternus*! hogy, noha téged a' természeted magába az ékeessen szóllásnak várába ragad, tévelyegni akarasz inkább', és el-nyervén a' tetőt, az all-helyen állapodol-meg. „Summa adeptus, in levioribus subfistis.“ — *Apernek* ezen mondásira mosologván *Maternus*; Elkészültem arra, úgymond: hogy ne rövidebben vádollyam az orátorokat, mint *Aper* ditséri. — A' mi kis hirem nevem vagy, az úgy tetszik, inkább' verseim, hogy sem szó-mondásim ditsőtségéből eredt: és ugyan tsak már magamat a' félepiatzi, törvénykedő dologtól meg-vonni akarom. Azt a' ki 's bé-járást, késérést, vagy az üdvözlések gyakorlását nem kívánom. Kinek-kinek állapottyát, 's bátorságát jobban védelmezi az ártatlanság, mint az ékeessen szóllás. — Az erdők pedig, a' ligetek, a' magányosság (secre-

tum) a' mire *Aper* morog, nékem olly nagy gyönyörűségek, hogy azt a' versek' fő rendű gyümöltsihez számláljam: holott azok nem a' zörgés közt, se nem mikor a' ház előtt a' perpatvaros ül, se nem a' búzusok gyászos ruházattya, és könyhúllatások közt készítettnek. „Nec sedente ante ostium litigatore, nec inter fordes, & lacrymas reorum componuntur.“ — Ezen nyerekedő, és vérengző ékeffen szóllasnak kelete nem régi, és a' rosz' erköltsők szüleménnye. — Az a' boldog, és hogy mi szeréntünk szólljak, az arany század el-lehetett, el-is vólt az orátorok, és a' gonoszságok nélkül; bévelkedett poétákkal, 's jövendőlkkel, kik, a' jóságos töttöket éneklék, nem a' kik a' rosz' töttöket védelmeznék (Ha Orféus, Linus, Appolló versei a' meséhez tartozandók) azt nékem meg kell engedned, *Aper*, hogy nem tsekéllyebb Homérusnak ditsérete a' Demosthenesénél; se nem szűkebb határba szorúlt Euripidesnek, vagy Szofoklesnek hire neve, mint Lisiásé, vagy Hyperidesé; mostanában pedig több az ollyan, a' ki Ciceró' ditsőségét Virgiliuséval fel nem váltaná.

Az említett *Aper* a' Beszéd folytatásában az ő idejétől Uliszsesig, és Nestorig mint egy ezer két száz esztendőt számlál, pag. 591. „Ulysses, & Nestor, quorum ætas mille fere & ducentis annis seculum nostrum antecedit.“ — Demosthe-

nem, & Hyperidem satis constat Philippi, & Alexandri temporibus floruisse. — Ex quo apparet, non multo plures, quam quadringentos annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem. “

ASZTERIUS Amaséában Pontus városában Püspöki méltósággal, és a' népéhez tartott ájtatos ösztönöző Beszédével tündöklött Urunk 401-ben. Meg-vannak azok a' Sz. Atyák Bibliotékájok Toldalékiban, és Koteleriusnál. Tomo III. Most azok vannak előttem, melyek Fó-tziusnál találtnak. Cod. CCLXXI. a pag. 442. Im' belőle egynehány töredék. „ *Asterii Amaseæ Episcopi sermo de Pœnitentia.* “ Lukáts, ki inkább a' lelkeknek, mintsem a' testeknek orvosa vala, azt írja (*Luc. 5*) hogy a' mi Istenünk, és Üdvözítőnk kegyessen bánt a' penitentzia tartó emberekkel: nem azért, hogy rossz-szaságokat magához vegye; hanem hogy az ő tulajdon igazságát nékik nyújtsa. A' nap, mintha már az ő eredetétől-fogva a' Teremtőnek gondviseelésére mutatott volna, nemcsak a' térséges mezőkön, hanem a' völgyes helyeken-is ragyog. A' ki az orvosságról kétségbe esik, magát tellyességgel a' nyavalyának rabjává téfzi. A' kik a' rossz' indulatokat meggyőzik, és valóban a' kigyókon, és skorpiókon gázolnak, azoknak az a' kötelességek, hogy nem az ő erejek szerént ítéljék, 's igazgassák egyebek életét, hanem

az erőt nékik ajándékozó Istennek hálát adjanak, a' gyengébbeket ne tsúfolják, hanem nékik emberségesen jobb kezét nyújtsanak. *Imbecillioribus non insultare, sed humaniter dextram porrigere.* (Tsak a' deákra tett Fótzius vagy on előtem.) kövessétek Krisztus szerelmét, ki ember az emberekhez jöendő lévén, Jánosít küldötte előre, hogy a' penitentiát prédikálja. (*Joan. 1.*) Kérdezd Pétert, a' penitenzia tartás által mikép' tisztult legyen meg? — Gondolom, hogy ha az áruló Judás, maga hóhéra nem lett volna, hanem ha Krisztus lábai elejbe borúlván, irgalmatságért reménykedett volna, botosánatot, melly minden kérőnek megadatik, nyert volna. Bizonyságok azok, kik a' fel-feszítők közzül a' penitenciára térvén a' penitenciával botosánatot nyertek. (*Act. 2. Ibid. 8.*) — Nézz ama' bűnös aszfszonyra, ki a' nagy számú vendégek miatt nem szégyenlett a' penitenciára meg-jelenni: a' gyónásnak noha alkalmatlan idejét a' vendégségkor el nem mulatá; Sőt nagy fájdalommal, bánattal megtelvén, egy szempillantásnyira sem ereszté-el az orvost; elé-jöven pedig nem reménykedett; hanem méltatlannak tartván magát arra, hogy reá nézzen (Krisztus) hátra állván, fogá a' lábait, 's szana-szett eresztvén haját, mind azokat, a' mikért lelkét keferítette, ki-hirdetvén, könyhúllatásokkal ásztatván az Üdvözítő

lábait, botsánatot kért könyörületességre szolgáló nagy ösztönnel.

Ejusdem *Asterii* in Stephanum Protom. sermo. apud Phot. p. cit. 442. Rövidék a' Beszédek. — — Ejusdem in illud: *Duo homines ascenderunt in templum ut orarent.* Luc. 18. 10.

Leg-jobb izüntelen meg-gondolni, hogy teremtetett állatok vagyunk, és beteges állatok; hogy pedig az Isten a' Teremtő; és a' mi életünknek leg-job' gondviselője (gyógyítója) *Creatorem vero Deum, & optimum vitæ nostræ Curatorem.* Ezt pedig mindenek előtt az imádság tselekszi. Mert senki se kérjen olyanokat, a' mik használnak, eléb', míg bizonyos hittel nem hiszi, hogy az Isten a' könyörgeéseket meg-halgatja, és bé tellyesítheti, a' mi kéretik. Az imádság pedig a' mi életünknek segítségé, az Istennel való beszéllés, a' földiekről való feledékenység, út a' Mennyországba, és egyenes kezeket nyújtani az égbe, a' keresztre feszített Krisztus képét elé-tenni. (e' képpen) Ha igazán imádkozik, és az imádkozó tesz az Istennek, nem csak (a' ki-terjesztett kezek) figurájával rajzollya-ki a' keresztet, hanem hozzá való szívességgel-is. *Si vere oret, & orans placeat Deo, non modo in figura crucem repræsentat, sed etiam affectu.* 443. Tehetni pedig valami jót, de azt nem jól tévén, el-velszthetni a' fáradságot. *Licet etiam aliquid facere bonum,*

& non bene facientem laborem perdere, ut *Pharisæus*. Mint a' Fariséus, ki az imádsággal kérkedett; *Luc. 18.* és ha ki más az alapisnát mutogatja, az ilyenekben nem olly nagyot vétett volna a' Fariséus ha a' Publikánust nem kárhoztatta volna. Most pedig és egy szóval minden távúl-lévő publikánust, és eme' jelen-lévőt kárhoztatja. Azért a' Farizéus a' ditsőiségből, (vagy talán azt érti: a' *ditsekedés*) a' gyalázat mélységében le-esett; az az Istentől megszfire el-távozott; emez a' nyugodalom helyére vitetett.

A' tellyes Sz. Háromság egy Istennek különböző Személyeire szép hathatósággal mutat Szabellius ellen *Afztérius*, szólván Sz. István első Mártirnak taníttásáról, és köveztetéséről. *In S. Stephan. Proto-Martyr. Sermo p. 442. Propter alia, & propter Sabellium Afrum, ante convellens damnum Ecclesiarum, ostendit se ipsum Deus in propria, ac perfecta gloria. Ostendit autem Filium in perfecta persona. Stat ad dextram illius, ut distinctione personarum hypostases ostenderet, & Spiritus Sanctus simul ordinatur. Etenim supra dixit: Et non potuerunt resistere sapientiæ & Spiritui, qui loquebatur. (Actor. 6. 10.) Vide igitur & S. Spiritus personam hic aperte demonstrari. — Ejusdem in JAIRUM, & mulierem sanguinis profluvio laborantem. — A' vér folyású afzszonyról. — A' vér folyású afzszony nyavalyája segítségéért, minekutánna*

minekutánna az orvosokra minden kintsét el-költötte volna, ebben a' kétséges állapotban annak az egy reménységnek látta jövődő hasznát, ha a' Krisztus' lábaihoz borúl. Érté az Ur az aszfszony szándékát; noha szóval azt ki nem nyilatkoztatta, és halgatván a' halgató aszfszonyt meg-gyógyította, midőn a' ruhája perémét illette vala. Es az aszfszony ugyan mint-ha valami titkos ragadománnyal vette volna el a' nyert ajándékot, néki úgy tetfzett; és az Ur eleinten el-tűrte a' malasztnak olly el-ragadását; és hogy gyógyított, meg nem mondá; végtére pedig mindenek hallattára ki-nyilatkoztatá; nem hivságos ditsőséget keresvén; távúl légyen (mert vallyon hol az elől-járója a' tsudának az hivságos ditsőség?) hanem az aszfszony hitének gyümölcstét mindeneknek ki-nyilatkoztatta, és a' jelenlévők közzül másokat ugyan az Isten' esméretére térített; másoknak pedig balgagságokat tselekedettel, és szóval nyilvánosságosan vizsgálta-verte. Láttam azt, úgymond, ki engem hátam megett illett; mert nékem nem tsak azon szemem vagyon, melly a' szömöldökök alatt szemhéjjal fődöztetik, hanem azon szemem-is van, 's amattól különböző, melly tudniillik egyetemben a' földet, és a' tengert szemléli, és az egész teremtetett állatot. Az aszfszony szemérmetessen, és halgatva járult elé; de nem lévén isméretlen a'

Kristus előtt. Mert isméri az Ur mindenikünknek lelkét, noha mi halgatunk; valamint mi midőn a' könyveket olvasuk, ismérjük (a' betűket) Halgatott Moyses, de annak a' szive akarattját hallá az Ur. (*Exod.* 14: 15.) Ha az, a' ki a' kegyelmet adta, halgatott volna, talán az annak, a' ki azt magához vette, semmit sem használt volna, az ajándék történet módra vétetett volna. Ezt a' tsudát látta temérdek nép. A' Szent Lélek pedig sok esztendőök-előtt Malakiás által megjövendölte: (*Malach.* 4. 2.), „Fel fog kelni, *úgy mond*: néktek, kik félitek az én nevemet, az Igazság Napja, és gyógyító erő az ő szárnyaiban. “ *Orietur, inquit, vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in alls ejus.* Az igazság napjának az Urat nevezé, a' szárnyainak pedig a' ruhája perémét. Tanúlljunk ettől a' meg-gyógyúlt aszfszonytól háláadást. Mert Peneásból, Palesztina Városából eredvén, réz oszloppal tisztelte az egészséget. Ezt az ajándékot jó teteményre nem tartotta méltatlannak lenni, és az az oszlop sok esztendőökig el-tartott, azoknak szégyenben hagyásokra, kik az Evangyélisfákra hazugságot akarnának fogni, és az oszlop a' mi időnkig meg-tartatott volna, hogy mind az Isten tsudáját, mind az aszfszony hálá-adását meg mutassa; ha az a' Maksziminus, a' ki Konstantinus előtt Romai Tsászárvolt, Istentelen bálványo-

zó, és az oszlopban Krisztusnak irigye, azt a' réz oszlopot el nem vitette volna, noha a' lett dolognak emlékezetét el nem törülhette. Ime' tehát az oszlop nem lát-tatik; az Evangyéliom pedig azt a' tsudát mindenütt hirdeti, és a' vér folyású asz-szony Nap-kelettől fogva Nap-nyugot-tig emlegettetik. Heába fáradt, a' ki az érzékenytelen oszlopot el-hárintá. Mert a' fel-állítottatott látszatos oszlop halgata, mint a' féle lélektelen jele a' tsodának, hanem a' hir a' lett dolgot, és a' szavat magára vállalván, a' falukat, és városo-kat mindennap meg-járja, és az Urnak jó-téteménnyét prédikállja. E' képpen *Afztérius* Püspök.

B. C.

BAKITS PÁL. (Paulus Bakits de Lak)
Erről a' nagy Vitézről emlékezik a' M. Kház Verántzi írása után a' 64-dik könyv-ben, és a' 309-ben p. 337. A' Mohátsi veszedelem után Ferdinánd Királynak en-gedelméből bír a' Szabáriai avagy Szom-bathelyi Várt, és ahoz tartozandó jöve-delmeket, 's dézmákat olly okkal, és mód-dal, hogy azon jövedelmekért tegyen-le bizonyos summa pénzt. Hanem osztán minekutána ki-nevezte, 's választotta vól-na azon Ferdinánd Király *Újlaki Feren-*

tzet a' Györi Püspökségre, mellynek bir-
tokihoz tartozandó volt Szombathely,
Ferentz Püspök addig sürgette a' Magyar
Országai Törvény tábláknál a' dolgot, míg
viszsa nem állította a' Györi Püspököt
az ő Szombathelyi jussába, és jövedelmé-
be. Hogy pedig Bakits Pálnak rövidsége
abból ne származzék, a' Szombathelyi el-
vesztett jövedelem' helyébe a' Király a'
Magyar Kamaránál két száz forintot ren-
delt, minden esztendőre, tulajdon Kirá-
lyi akarattya szeréntig. Ex Diplom. Nos
Ferdinandus. — Datum Viennæ 9. Dec-
1544. Albert. Præpos. Quinque-Eccl. Apud
Schönw. Sabar. Lib. 7. pag. 283.

BZENSZKI Rudolf. J. T. Szerzetesse
Szakoltzai fiú, a' Magyar Históriaban jár-
tos ember lévén, irva azon tárgyról so-
kat hagyott. Melly írásnak hasznát vet-
te Schmitt Miklós az Egri Püspökökről
írván, és Timon Sámuel a' Krónikában.
Hor. n. mem.

BÁTHORI Sigmond Erdélyi Fejede-
lem, Havas alföldön Sinán Bafa ellen, és
Tergoviszt Várofa' vissza vételére készül-
vén, 's már az ellenségre akarván rohan-
ni, midőn talpon állana Makszimiliánus-
tól Fő Hertzegtől Reibitzi vezérlése alatt
ezer hat száz Vadas Katona, Ferdinánd-
tól Hetruria nagy Hertzegetől Pikolomini
alatt két száz Olasz, Botskai István, és
Hofman István alatt Várad, és Moldova
tájáról annyi, hogy már a' sereg hatvan
ezerre menne Sinán Bafa táborá pedig

közel fekünne, szép példát adott az ajtatságra, más nagy emberekkel együtt; nevezet szerént *Kornis* Gáspár, és más Katholikus Vitézek gyónással és áldozással készültek az Isteni áldásra. A' Török meszszebb takarodott ütközet nélkül; helye el-foglaltatott: Báthori Sigmond Tergovisztot meg-fzállá. A' Székelyek sok szép ígéretivel fel-lobbantatván, a' körül belől lévő palánkjait fel-gyújták; ki-rohant a' Török, de közüle a' Keresztyén nyoltz száznaira való számat le-vagott: nemellyeknek az élet meg-engedtetett. Erre a' jó hirre, Tergoviszt el-foglalása után Bathori Fejedelem le ugrott a' lóról, 's térdre esvén, a' mindenható Istennek mindenek láttára hálákat adott. Midön ismét a' lóra ülne, a' földön felejté a' füvegét, melyet az Isteni tisztelet kedvéért arra le-tett. Egyéb győzedelmi után, Gyulafejér Várba költözvén, minekelötte maga tulajdon házába járúlna, bé-ment Sz. Mihály Templomába, 's a' Felséges Istent hála-adással imádta. *Timon. Hung. nov. cap. 16. a pag. 105. Bathori Sigmond, Kristofnak*, Báthori István Király testvérének fia három izben völt Erdélynek Fejedelme, először Báthori Fejedelemnek, és Lengyel Királynak utánna; attyának, *Kristófnak* élteben, 1582 - diktől fogva; akkor kilentz esztendő s völt. Urunk 1598-ban el-ereszté a' Fejedelemséget; 's azt Rudolf Tsászárnak hagyá.

1599-ben ismét Fejedelemséget viselt. De azonnal utánna *Báthori András* Vármiai Püspök Kárdinális lett Fejedelemmé. Ez, Mihálynak Oláh Vajdának embereitől, midőn az Erdélyi Vitéz Sereg meg-győzetett Szebennél, szaladván meg-öletett, a' Tsik földön Sz. Domonkos faluja táján 1601-ben ismét *Sigmond* volt a' Fejedelem; de ezen méltóságát ismét el-ereszté 1502-ban Básta György vissza-állítá Rudolf Tsászárt az Erdélyi Fejedelemségre. *Sigmond* Prágában holt-meg 1613 ban. Ifjatska volt, midőn Sinán Basát meg-verte: mert *Sinán* az ő halálához közelgetvén, azon kefergett, hogy olly fok egyéb ditsőséges győzedelmi után, imé az Erdélyi gyermek miatt kell néki meg-halni. Tudni-illik az említett veszedelme után Konstantinápolyba érkezvén, 's Mahomettől keményen meg-feddetvén, haragos baráttjában halálos betegségbe esett. *Timou* ibid. p. 109. és Anyaszentegyház' Tört. XXVIII. K. p. 18. Ezen *Báthori András* Kárdinális emlékezetéért ide függesztem ama' szép levelét, mellyet Boroméus (Szent) Károlyhoz Kárdinálishoz küldött 1584-ben Rómából, a' hová *Báthori István* Királytól a' Pápához küldett 1583-ban. (E *Purpura Pannonica in vita Andr. Cardinalis* p. 178.) *Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ M. Dux Lithvan. Transylv. Princeps. M. Antonio Mureto. prætermittere nolumus, ut, cum hoc tem-*

pore Illustrem & Reverendum Andream Bátori de Somlio, Illustris olim Andreæ Fratris nostri Filium, Præpositumque Miechoviensem, in Urbem ad S. D. N. mittemus, literis hisce nostram, erga devotionem vestram, propensionem testificamur. Cracoviæ 8. Septembr. 1583.

Báthori Kárdinálisnak, Boroméus Kárdinálishoz írtt Levele, e' következendő:

*Andreas Cardinalis Bathorius a Somlyó,
Carolo Cardinali Borromæo
S. P. D.*

Accepi literas tuas Cardinalis amplissime, plenas christianæ pietatis, et Apostolicæ sollicitudinis exemplis, amorisque in me notis insignes. Quas cum incredibili animi mei voluptate legi, teque de mea salute (non verebar enim humilem humilis Christi discipulus, humili verborum genere appellare vulgari illo modo, sed singulari quadam ratione, quæ non nisi charissimis solet adhiberi) sollicitum animadverti: quod ille tibi inspiravit, quem in omnibus tuis studiis et consiliis spiras, et a cujus laude, et gloria propaganda nunquam respiras. Benedictus Deus, cujus hoc beneficium agnosco; quod hæc ætas mea in hæc tempora inciderit, in quibus tu mihi Angelus, ego tibi Loth; tu mihi Raphael, ego tibi Tobias; tu mihi Hiero-

nymus, ego tibi Nepotianus; tu mihi Barlaam, ego tibi Josaphat; tu mihi Paulus, ego tibi Timotheus, cujus ille adolescentiam in illa Ecclesiarum sollicitudine regere, gubernareque non erubuit. At utinam! qui tibi imperavit, ut mihi Paulus esse velis, mihi quoque inspiret, ut esse tibi Timotheus contendam, & omnia pietatis præcepta, quæ tu mihi in pyxide Spiritus Sancti calamum tuum intingens monstras, sine ulla excusatione vel ætatis, vel difficultatis, non spe, & expectatione, sed re, & veritate impleam. Id autem tanto me facilius a divina bonitate consecuturum arbitror, si tu, cum ad altare Domini steteris, cum te in tuis cubiculis in illius conspectum projiciens, me quoque in eorum numerum referendum putabis, pro quibus cordis tui sanguinem per lacrymas ex oculis defluentem sacrificare consuevisti. Voluntatem enim ait ille, timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Id si mihi per te contigerit, quod equidem valde spero, nec ista generis mei claritas, nec iste locus nec dignitas, nec ulla corporis, aut fortunæ bona tanta esse poterunt, ut ea existimem cum hoc uno tuo beneficio ullo pacto esse conferenda. Me quidem ad hæc omnia, quæ abs te proponuntur vitæ studia, dies ac noctes incendunt tum majorum meorum Regum & Principum exempla (qui pro fide Christi contra diversas artes Antichristi

cum ingenti sua laude extrema sæpe pericula adierunt (non) diffugiendas existimarunt) tum ipsa quoque mea præsens Ecclesiastica vocatio, Regiæque Majestatis Domini & Patruï mei clementissimi expectatio, ac rerum in orbe christiano conversio, & quidem etiam a natura nobis dati igniculi, ad omnia summa pro vera pietate audenda, tentandaque inflammant. Sed hæc ita pia, ita paterna de me sollicitudo, hæc tam vitæ studiorum, quam occupationum circumscriptio, hoc gubernandæ familiæ artificium, quod in tuis literis expressisti, sicut olim Tobiam Angeli manus, eo quo cupio, via quadam expedita ducere me videntur. Quo nomine quantas animus meus capere potest, & ago & habeo tibi gratias, habeboque, dum vivam. Nec ullo unquam tempore, tum apud ceteros omnes, tum apud serenissimum Regem paternæ tuæ dilectionis prædicationem prætermittam, cui & ipsi, non alius profecto, quam is, qui suum domicilium in tuo pectore collocasse existimatur, Dei Spiritus, hujus consilii, & cogitationis initium attulit: ut me ad te mittendum putaret: ut in te uno Ambrosios, Augustinos, Basilios, Gregorios, Hieronymos re-lucentes, in te uno superiora simul secula, in te uno opera Sanctorum, quæ in Ecclesiasticis Annalibus legebamus, his meis oculis viderem. Quod beneficium in hac ætate mea mihi contigisse, & gaudeo qui-

dem certe plurimum, & in arce pectoris mei diligentissime ponendum puto. Sed nolo te longioribus literis publici commodi procuratione impeditum, impedire. Hoc tibi persuadeas velim, neminem esse, qui te ex omnibus, quos iste sol aspicit, qui tuas virtutes pluris, quam ego faciam, & admirer. Deum precor, ut te vir Dei, pro Ecclesiæ suæ utilitate quam diutissime servet incolumem, & felicem. Romæ prid. Nonas Februarii MDLXXXIV.

BEKANUS Márton Jésuita, az újjítók ellen derék írásokat hagyott. II. Ferdinándnak gyóntató Attya vólt. P. *Faure*, más egy Jésuita, hasznos fejtegetéseket adott az újjítók ellen írtt könyvéhez. *Manuale Controv.*

BERGIER az új pogányok, vagy Antikrisztiánusok' gonoszító könyveiket győzedelmesen meg-rontotta *Bergier* Apátúr Kánonok, sok nevezetes könyvei által; 's a' többi között azzal, mellyet a' Kereszttyénség' ágazatinak valóságos bizonyosságáról készített. *Certitude des preuves du Christianisme.* Azon tárgyról derék könyvet eresztett-ki *Flexier* de Revál-is. Megvagy on ez más affélivel együtt már Németül-is. *Flexier de Reval Philosophischer Catechismus.* Augsburg 1781.

BLASSI, *Blási*, Szitzilia-Szigetében Pánormus (Palermo) Városában egy utálatos vérengező öszve-esküvés fedeztetett-fel; 's ugyan az által, a' ki egy vólt az

öszve-esküdttek közzül. Fő Vezére volt egy *Blássi* nevű Prókátor. Bizonyos éjtszakán le akarták kontzolni az Egyházia-
kat, Szerzeteseket, Nemesseket, és a'
Városnak gazdagabb részét. Azon papiro-
sokból, mellyek nála találtattak, ki-
tudódott, hogy Frantzia bizonyos Gyü-
léssel (*Wohlfarthsausfchus-sal*) öszve
valának köttetve, szövetkezve. *Nápoly*
Városában is az a' nagy esküvés, melly
az Országlás és Vallás ellen vés, fel va-
gyon fedezve. — *Blássi* Május' 30 dikán
1795 ben feje-vételével büntettetett; a'
társai ki halálra, ki tömlőztre hányatott.
Az nap, mintegy nyóltz órával előbb,
hogy sem ki-végeztetett az életből, levelet
írt, mellyel meg-vallya, hogy mind az
Ur Istent meg-bántotta, mind a' Királyát
az ő hit-szegésével: botsánatot kér, 's
vallván a' hitet, mellyben neveltetett
(*Szitzilia* Katholikus Sziget) vallya azt-is,
hogy nintsen több vele tzimboráltt hit-
szegő; hanem tsak a' kik már tudva van-
nak, als welche der Regierung bereits
bekannt sind. Könyörög értek, mint általa
el-ámíttattakért. *Pozsonyi Újság* 1795.
Nro. 54.

BOEROBISTA. *Bójusok.* Ezekről a'
G betű alatt vagyon a' Tudósítás a' *Gál-
lusok'* költözésének elő-adása' alkalmatos-
ságával.

BROTIER Gábor Tatzitusnak Irását,
a' hol fogyatékokosak vóltanak, helyre-

hozta, és azon kívül sok fejtegetésekkel meg-toldotta. Az 1776-dik esztendőbéli nyomtatás *Brotier'* munkájának második ki-adása. Ebben az előbbeni nyomtatáshoz sokat ragaszt. Sokat az elsőből el is hagy. A' Jelölései sok érdemes tudósításokkal ékessek. Midőn *Brotier* a' Sodomai gyümöltsöt Tatzitus' irási szerént emlegeti, Haselquistnek irását követvén, a' Sodomai almákról, mellyek kívül lizepek, belől peffeteg módra porhanyossan rothattak, azt írja: hogy azok Jerikó, és Jordán táján teremnek bőven, 's a' nevek *Solanum melolenga* Linnéus szerént: olyanok mint a' *lemóni* gyümölts, sokszor a' belsejek merő por, de az csak akkor esik, mikor a' féreg, *tenthredo*, beléjek esik: az belől azt az almát porrá morzsollja, a' külseje' hártájának és színének sérelme nélkül. *Brotier* in notis ad *Tacit.* L. 5. pag. 290.

D.

DÁNIEL Kármelita. Honorátus nevű *Fábi* az ő *Eufiander* nevű Könyvében, Dániel Kármelitát, az Istenes dolgokrólvaló írásban a' gyönyörű deákságra nézve Petávius mellé helyhezteni. Az Angyali Doktor Sz. Tamás' Írásinak első részét igen-is tsinos deák tollal fejtegeté. *Lu*

primam Divi Thomæ partem eo fñili nitore scripsit, ut nihil in eo vitiosum, præter nimis tersum dicendi genus esse possit. Az említett Honorátus Fábrí azoknak, kik a' Szent Írást fejtik, Sadoletus' és Sanctius' példáját javasollya az Írás' módjára nézve. Sanctius a' Sz. Írásnak Királyi, 's más históriás részeit nem tsak felséges rendű deáksággal, hanem hathatós tudománnyal - is fejté. *Nonnihil ex Sacris Bibliis exponendum suscipiet, in quo Sadoleti nitorem, & Sanctii elegantiam commendo.* *)

DÁNIEL GÁBORNÁK nagy tudományú Jésuitának Frantzia Históriaja, a' Provinciális Levelek' meg-tzáfolása, Nátális Sándorhoz írtt Levele, a' Tomisták, és Probábilisták felől, Kártesz' Világába való útazása igen nevezetes. Ezek, és egyéb' írási meg-vagynak három nyaláiban. Párisban érte-el az utolsó órája 1728-ban.

DANTE. Dánte János, különböző az Aligeri Dante nevű Költeményestől, (kinek némelly nem tetsző mondási már meg-jobbítottak.) Dante János, Perusziái nagy Tudákos, szárnyakat tsinált magá-

---

*) Rómában, Penitentiárius hivatalt viseltt FABRI Honorátus, és a' Collegium, mellyben laktak, tőle derék Könyvházzal gazdagított meg. Celebre Biblioteca lasciati li dal P. onorato Fabri Francese. *Roma antica e moderna. T. I. p. 23.*

nak, 's fel-repült magasra sokszor. Egykor Perusiában fel-repülvén, el-töré a' szárnyát vezető-vasat; és a' Nagy Aszszony' Templomára le-hullott, ki töré az oldalát. Meg-gyógyíttatott, 's Velentzeben osztán a' tudákosságát tanítá. Ott 40 elz-tendős korában meg-hólt. *Ladv.*

DIPPEL Konrád János, ki-rugó irkálású Pietista Eretnek. Strasburgban mottos rúti élete billyeges volt. Önnét Giesenbe származott, a' hol a' Pietistákat védelmezé: hogy egy gazdag Aszszonyt elvehessen, és Professzorrá válhasson. Egyikre sem tehetett szert. El-hagyta a' Theológiát, és a' Khímia tanulásához fogott. Azt hirdette magáról, hogy nyóltz hónap alatt meg-tanulta az arany-tsinálás mesterségét. Erre a' Kontóra (ezen szándék fejében) ötven ezer forint ára jószágot vett, 's mivelhogy az arany-tsinálásban kopott az álla, el kellett néki illantani. Által-nyargalta ama' nevezetes Városokat: Berlint, Koppenhágát, Frankfurtot, Lajdát, Amsterdámot, Hamburgot; de az erszény-szabóságért el kell vala néki takarodni. 1727-ben Stokholmba hivatott, hogy a' Királyt gyógyíttsa-ki: mert azon időben igen nagy számat tartottak az emberek a' Gauklerekre és Kvaksalbererekre (a' jövő-menő hitegető orvosokra.) Önnét-is el-hajtatott, és Német-Országba vizsgálta-ment. Sokszor hóltt hírét hirdették; maga magáról pedig azt költötte,

hogy 1808-ban fog meghalni. Azomban 1734-ben, Aprilis' 25-dikében a' Vindensterni Várban, életének 62-dikében, az ágyban halva találtatott. A' gauklerfilosófok közt meg-érdemlé a' nevezetet.

DOGLIONI Miklós János, kinek egy töredékét a' MKház' 105-dikében emlegettem, Bellúni Olasz volt; Velentzében pedig egészségre vigyázó Országos Tifzt. Írt nem csak Magyar Ország Történetiről, hanem az egész Világban véghez ment dolgokról, Olaszúl. Meghalt elemetes vénségében, 1629-ben. *Hanner* egyebek után.

DUFRESNÉnek Folytatója. Az a' derék Történet-író ki Dufresnének Illirikumot illető Történetit válogatott deáksággal, és az igaz-mondáshoz tartozandó nagy gondnal folytatá, a' Gróf Keglevits régi ditsőségű Familiáját, és származása rendit elő-adván, a' Magyar Országban jeleskedő Keglevits rend elejét Miklóson kezdi, ki II-dik és, III-dik Ferdinánd Tsáfszárnak kedves embere volt. Ennek utóbbi maradéki közt *Keglevits* János a' tudományra, és ájtatóságra nézve nevezetes a' Paulinusok Lepoglávi Klastromában; noha még ifjantában vitetett a' fent élők közé. Mondják, hogy hólta után ártatlan élete bizonyosságára lilium nőtt ki szájából. p. 229. Vir fuit doctus, piusque; ex cujus ore post mortem lilium, innocentis quippe vitæ documentum crevisse dicitur.

DEKERIUS János J. T. Szerzetében, a' Grétzi Akadémiának Kantzelláriusfa volt, Olmitzben pedig Rektor hivatalát viselt. Nagy tudományát, 's főképp' a' Sz. Írás fejtésében jártosságát *Stobéusnak* Lavanti Püspöknek hozzá adatott Levellei, és kérdései bizonyítják. Egyik Levelében azt kérdi Dekeriustól a' Püspök: melly időre kellefsék helyheztetni *Judith* históriáját? 's arról maga hofzszafan tanakodik sok Egyházi Tanítóknak, és Íróknak vélekedéseket egybe vetvén. p. 181. Más levéllel nagyon örvend Dekeriushoz írván, hogy barátságába jutott, melly ötlet mindenkor tudóslabbá, 's jobbá teszi. Georg. Stob. Episcopus Lavantinus ad Joannem Deckerium: Bene sit diei, quæ mihi tuam conciliavit amicitiam, ad quam nunquam accedo, quin doctior, dicam & melior, discedam. — Lavanto 8. Kalend. Martii. 1613. Mennyire bízott ezen nagy tudományú, és érdemű Püspök Dekerius tudós ítéletéhez, ki-tetfzik a' többi közt, ezen Írásából: Georg. Stob. Ep. Lav. ad Joan. Deckerium. — Ezen könyvetském, melly annak olvasóját vagy meg-erősítse, ha Katholikus, vagy ha nem az, Katholikussá tegye, vagy leg-alább tévelygéséről intse meg, 's győzze meg, kérlek! olvasd, visgáld, és fáradságodat annak meg-jobbításától meg ne vonyd. — Akár meg-veted, akár helyén hagyod, emberségedhez illendő, és nékem kedves dolgot

dolgot fogsz tselekedni. (14. Kal. Febr. 1613.) *Dekerus felelete.* Joannes Deckerus ad Georg. Stob. Ep. Lav. Mihi hodie a prandio. — Ma nékem ebéd-után reménységem, de nem kívánságom felett kezembe adatott Nagyságodnak levele Tisztelendő Polidórus Úr által. — Vettem a' levéllel együtt a' könyvedhez való függelék-et-is; azt azonnal által olvastam, jónak ítéltém lenni, és könyvetskédnek mutatott helyéhez illendőképpen alkalmaztattam. Olvasása, és értelése meggyőzhet igazság szerető minden lelket, és a' nem szinte meg-romlott értelmet meg-intheti a' tévelygésről. Ott egy betű vonás lintsen, mellyet a' Mómus rágalmazhasson. Mert hogy azt Nagyságod ítéletem alá vetette, abban magát úgy viselte mint Apelles, ki a' kárpit megett álván, a' köz emberek' ítelését vadálzta. Hasonló dologban az én tsötselék rendű ítéletemtől kérdezősködöl. — Felséges ditséretet érdemel a' könyved tellyesféggel, úgy hogy egy jottát se kellefsék hozzá adni, vagy tőle el-tsipni. — Barátság-ból újságokat-is irtanak egymásnak. Dekerus 1607-ben, a' többi közt p. 203. Irt, úgymond a' Püspökhöz: a' minap a' Spanyolok' Királya a' Belgyiomi Hertzegeknek, 's azokat tudósítá: hogy a' Hollándusok *Ternáte* Szigetében négy ezer embert vesztettek, meg-győzöttetvén; 's hogy a' hajójok mind el-merítettett, azo-

kon kívül, mellyek el-fogattak. Az egész Sziget az Indiai Helytartó - Királynak hatalma alá esett, ezer hat száz réz, és vas ágyúkkal együtt. — Átal-kelek az Angliai dolgokra. Angliában öt esztendő egy gyermek, a' ki Katholikus Szüléktől jött e' Világra, mindenféle nyavalyát meggyógyít egyedül a' Kereszt' jelével. *Omnia morborum & morbidorum genera curat signo tantum crucis adhibito. Id resciscens Rex illic (Jacobus) parenti inhiibuit, ut nulli ad puerum daret accessum. Sed is facile a constitutis in necessitate reperiebatur. Quamobrem in vincula conjectus parens, & infans in ædes pseudo Archiepiscopi conjectus est. Nec adhuc inibi quiescit divina per puerum virtus. Nuper cæco visum restituit: expers fraudis, & doli. — Me sanctis precibus atque Sacrificiis Illustrissimæ D. V. animitus commendo Olomucio 11. Junii. 1607. — 1614-ben így irt Lavantumból Georg. Stob. Ep. Lav. ad Joannem Deckerium. Hogy a' mikről irok, azokat egy szóba foglaljam, engedje Isten ö Szent Felsége, hogy a' melly egészséggel bírok, színt az szolgállyon tenéked-is. — Lavantban Egyházomban lakom nem egy foglalatosságok között. Elsők azokban az Egyháziak; egyebek második rendűek. Gyönyörűséges mind a' kettő. — Tsak Dekérius nélkül szükölködöm; kinek még az emlékezete - is vigasztalásomra szolgál.*

DOMINIK A, Vá lens Tsászfárnak hűtvös tárfa. *Vá lens* nem várva n Grátziánusnak Tsászfári társának segítségét, noha az már az Alemannufokat meg-győz-vén, Szerem (Sirmium) Városába lietett, meg-ütközött a' Gothufokkal szerentsétlen-ül Adriánopolis Városánál. Vá lens meg-sértetvén a' szénás színbe vette magát, 's az fel-gyújtatván, ott éget. *Dominika* az özvegy Tsászfárné hallván az Ura szeren-tsétlenségét, neki bátorodott, a' Városia-kat fegyver fogásra indította, 's a' *Mávia* Királynétól segítő tárfokat vévén, a' Go-thufokat a' Város alól el-hajtotta, és mesz-sze kergette. Azokat osztán Theodósius, ki hamar erre Tsászfárrá lett; Gratzianus-tól küldetvén, még nagyobbán meg-ver-te. Vá lens holta után, ki a' Katholikufok üldözője vólt Gratzianus a' szent Vallást nagyobb bátorságba helyheztette *Kéri* in Valen. p. 49. Valens-reponi Orthodoxos in Ecclesiis, & Præsules ab exilio reduci imperavit: ita melior a Valentis interitu tam Religioni, quam Reipublicæ, quarum felicitas plerumque mutuo conjungitur, dies affulsit.

DOMINIKÁNAK hívattatott Keriátovits Tódornak Munkátsi Orosz Hertzeg-nek hűtvöse-is. A' Hertzeg Munkátsi e-gyéb roppant épületin kívül, az Orosz Katholikus Barátok számára derék, és jövedelmes Klastromot épített 1360-ban Sz. Miklós tiszteletére, ugyan ott; a' Her-

tzegné pedig más egyet Szent Basilius Apátzái számára.

DRIZIPÉRAI Sz. Sándor. Drizipéra vagy Drizipara Várofsát Kágán (Chagánus) az Avarok vagy Avarések Királya ostromolván, tulajdon hatalma alá hajtotta. Szent Sándornak, ki Katona korában Makszimianus Tsászárságakor a' Krisztusért le-váगतott, templomit az Avar Király Katonái porrá hamuvá tették, a' Szentnek erekléjét pedig azokkal rútulbávnán, el-hányták. Azért az Isten megbüntette az Avarok táborát, és Királyát, dőghalált eresztett reájok, melly döggel, és abból eredett keserves jajjal megtöltötte a' tábort. A' Királynak hét fia egymás után meghalt; ki-is azért annyira el-keseredett, hogy átkozná a' győződelmét. Ezen büntetésnek esztendeje Urunk 599-dikével egyez, Mauritzius Tsászár idejében. Kéri in Mauricio p. 154. Driziparát a' Római Martyrologium Pannóniába helyhezseti. 27. *Martii*. Driziparæ in Pannonia „ S. Alexandri militis, qui sub Maximiano Imperatore post multos pro Christo agones superatos, multaque miracula edita martyrium capitis abscissione complevit. “

DÁGOBERTUS Urunk 635-dikében a' fok gonofzság után élete vége táján magába tért. (Gesta Dagoberti l. apud *Dau-de Hist. Eccl. de Francis.* pag. 769.) és hogy penitentzia tartásának, 's utolsó a-

karattyának jelét adná azok előtt, a' kiknek szemek láttára az előtt vétkezett, az ő Frantzia Nagygyait Bigárgi Palotájába öszve hívta (*Bigargi Párisnak néhai részé*) le-ült a' Királyi székben, 's Koronát viselvén, el beszéllé, hogy minnek előtte el-éri az utolsó óra, lelki üdvösségéről gondolkodván, tulajdon kintsét a' Templomokra hadgya; *Anonymus in Gestis Dagoberti* c. 39. Dagobertus ita exorsus est: „Audite me — dulcissimi filii, omnesque proceres, atque fortissimi Duces Regni nostri! priusquam subitanea transpositio mortis eveniat, oportet pro salute animæ vigilare.“ Az Egyházoknak Püspököt arra kérte: hogy három esztendeig minden héten három nap a' Lelkéért az Oltárnál a' szent Áldozatot mutassák-bé. Ur. 638-ban ki-múlt a' világból. Bollandus a' Januáriusi Szentekről írván, azt jelenti: hogy Dagobertus némelly írott könyvekben Szentnek és Bóldognak iratik; de azért az én tudtomra úgymond, fohol se tiszteltetik mint Szent; sőt a' Diénesi Klastrom Templomában, a' hol nyugszik, minden esztendőben érette imádság tartatik.

E.

ESZT nevű Népek, Eszthland. A' Péterburgi, Orosz Birodalmi Tartományos

megyében (Statthalterschaft) a' többi közt Liefland , és Esthland foglaltatik. Mind a' két Nemzet Finniai eredetű. Cel. Pray Differt. 2. in Annał. Veter. §. II. p. 23. „ Ut olim unius nominis, sic hodie, quamquam nomine differunt, *Finnicæ* gentis corpus *Livones* cum *Estiis* fuere. “ A' Finniai eredetű népekhez állította azon Író a' Syrán, Permi, Morduin, Votiák, Scheremisiz vagy Tseremisiz, Czuvals, Vogul, a' Kondini Ofsiák népeket: Elé-számlállya ezen népeknek a' Magyar nyelvel határos egynehány szózatit. p. 28. &c. —

EKÁRDUS szint azon népeket említvén, Komménus után (*Sajnovitsnál* de lingua Hungar. & Lappon.) Szint a' féle hasonlatosságot említ a' Finnai, és Magyar szók közt; P. *Hell* pedig a' Tsinai, és ismét Magyar szavak között. *Eccard* Rerum Francicarum L. xxxi. apud Sajnov. p. 127. *Tyrn.* 1770. edit. „ Hungaros dialecto uti, quæ cum una Finnica convenit, Commenius primum observavit. Martinus *Fogelius* Philosophus, & Medicus olim *Hamburgenſis*, inde occasionem sumit, plurima vocabula Finnica, & Hungarica contendendi, & utrorumque convenientiam ostendendi libello, qui in Bibliotheca Regia Hanoveræ adhuc manuscriptus latet. Ego ipse (*Eccardus*) summo studio cum Hungarica contuli Finnica, *Esthonica*, *Livonica*, *Samojedica*, & *Ofsiatica*, invenique ubique Harmoniam

communem. " Sok a' féle szókra mutat-
tam a' MKház elébbi Részzeiben. P. *Hell*
(ex Kircheri China Illustrata, & hic ex
Inscriptione Lapidis Chin. apud Sajnov.
cit. p. 48.

Sinica. *Hung.*

Je (Nox) Éj.

Ge (dies, sol) Eg.

Tu (via) Ut.

Sem (vita) személy.

Tum (oriens) táma-
(dat.

Hay (Mare)

Ham (navis) hajó.

Ezeket P. *Hell* meg-
fontolván, arra mu-
tat: hogy a' Sinai =
Tsinai szókat leg- a-
lább némellyeket vi-
szályosan olvasván,
magyar szókat talá-
lunk a' Tsinaiak szó-
zatiban. p.o. Tu = út.

Pray György azt meg-tzáfollja Sajnovits-
ban, hogy a' Magyar eredetet *karjelinek*
teszi a' *Névre*, és *tzimmerre* tekintvén. Mert
ez a' *tzimer* késő, és minekutánna meg-
győzettek a' *Svekusoktól*, azután adatott
nékik. A' *Karel* nép a' *Kereszténységre*
tért 1293-dikban Péternek Árosi Püspök-
nek Istenes munkájával. Othon (úgy tet-
szik, úgymond P.) *Suamalein* a' *Kareliek*
neve; az előtt *Chor* nevűek; másutt pedig
Corl: Kyriali neven ismértetnek. V. *Dis-*
fert. 4. a p. 66. ad 69. &c.

ECHARD János György: életének
55-dikében, Urunk 1730-dikában végzé
életét. Az Herbipolyi avagy Virtzburgi,
és Bambergai Hertzeg Püspöknek titkos

Tanátsoffa volt. Ifjúságától fogva mindenkor irtózott a' Katholikus Vallástól; de az Anyasz.egyház Történetinek szüntelen való olvasása alatt a' tellyes megtérésre vezette a' Sz. Lélek. Kolóniában a' JÉsus Tárfasága Templomában 1722-ben mindenek láttára, 's hallattára vallá a' Sz. Hitet; vallá azt halálakor-is, ép, egészséges észszel bírván, utolsó szempillantásig fel-vette halálakor a' szentségeket. A' Könyvei ezek; *Orientalis Franciæ Annales.* Item *Opus posthumum: Commentarii de rebus Franciæ Orientalis, & Episcopatus Virceburgensis. Origines Familiæ Habsburgico - Astriacæ.* *Historia Principum Saxoniae.* *Origo Alexii Moscovitæ, & Sophiæ Brunsvico Luneburgicæ a Græco Imperatore Constantino Porphyrogenito.* *Corpus Historicum medii ævi.* &c. Tetsék ezeket a' MKház' V-dik Szakaszához adni az E. alatt.

ERDÉLYI Orbán. *Laonikus*, Kérinél Konstantzinápolynak a' Török kézbe való esetéről szólván, Dátziai (Erdélyi) Orbánnak nevezi azt a' rettenetes ágyútsináló mestert, kit mások Magyaroknak mondanak lenni *Dukás* után azon Kérinél. Mahomet az említett Várost ostromolván, Adriánopolis Várofsában készítette az ostromhoz szükséges eszközöket. Az ágyúk öntésében Erdélyi Orbán mesternek vette leg-nagyobb hasznát. Orbán tudniillik meg nem elégedvén a' kartsú fizetés-

fel a' Bizantziumiaknál (Konstantzinápoly Városában) Mahomethez által ment, és nagy bőkezűséggel fogadtatott. A' többi között Orbán mester Mahomet számára egy olly rettenetes nagy ágyút öntött, hogy a' szája tizenkét arasztnyira terjedne. „ Os duodecim spitamas patebat. “ Háromszáz fontni köveket okádott, melyek egy mértföldnyire vettettek, olly erővel, hogy egész egy ölnyi mélységre süllednének a' földbe; harfogása stadium nevű száz mértföldnyire rengette a' földet a' házakkal együtt. — *Stadium.* = száz hufzon öt lépésnyi föld. = pálya.

ENDELEICHUS, Severus, Keresztyén Rhetor, és Poéta, Szent Ambrus Püspök idejü, emlegeti színt azon pestist, mellyet a' Mediolánumi Sz. Atya említ. Az a' pestis Illirikumot, Pannóniát, és a' Belgákat pusztította. Meg-vallya Endeleichus, hogy el-távoztatására a' Szent Kereszt jele használt. *S. Ambros. in S. Luc. L. 9. c. 21.*

ENDELEICHUS in carmin. Bucol. Tom. 8. Bibl. PP. Galandii.

Dic age Tytire,
Quis te furripuit cladibus his Deus,
Ut pestis pecudum, quæ populata sit
Vicinos, tibi nulla sit!

Signum, quod perhibent esse *Crucis*, Dei,
Magnis qui colitur solus in Urbibus
Christus, perpetui gloria Numinis,
Cujus Filius unicus.

Hoc *Signum* mediis frontibus additum
Cunctorum pecudum certa Salus fuit.

ELCHANON PÁL. A' Prágai Zsidók közt nagy nevű *Rabbi*, avagy oktató Mester volt, hivattatott pedig *Rabbi Elchanon*nak: tsudálatossan meg-tért a' Krisztusnak esméretére. Meg-kerefszteltett *Chelmben* Lengyel Országban. Ki-adta *Austria - Bétsi* nyomtatással a' Zsidók' meg-térésekre szolgáló Könyvét 1581-ben illy titulus alatt: (apud RR. Pray LL. rar. p. 357.) *Elchanon Pauli* ein tröstlich und zu lehr sehr nutzliches Buch wider den gewlichen Irrthumb der verstockten Juden, sie zu überweisen mit allein aus den Prophetischen Schriften selbst, sonder auch aus irren fürnembsten Rabbinern Schriften selbst, welche zum theil gescriben sein lang vor Christi geburt, und zum theil auch hernach, gestelt durch *Elchanon Paulum* von Prag, der bey den Juden ist ein weit berühmter *Rabbi* gewesen, und geheissen mit namen *Rabbi Elchanon*, und wunderlich zu der erkendtnis des Herren Christi kommen, getaufft worden in Land zu Polen, in der Stat *Chelma*— Mit Röm. Kay. Mt. etc. gnad und privilegien. Gedruckt zu Wien in Oesterreich bey Michael Apffel zum grünen Rössle in der Schuelstrassen. Anno 1581. in 4.

ESAURIA. Fótzius említi Kándidus Historikust (Candidi Historiarum LL. tres

a Leone Imp. ad Anastasium usque.) Ditséri Keresztyén hitét, és igaz vallását. Tabellio, Levél-hordozó volt az Isauriai Nagy Embereknél. Irása' módja, hogy néha Poéta módú, nem tettszik Fótziusnak. Én itten csak azért emlegetem: mert ha igazat tart egy észre-vétele, Isauriát, Esauriának kellett volna nevezni. Tudniillik az Isauriai népet Esau familiájából eredendőknek tartá. Bár a' név' hasonlítottágán kívül más okra-is mutatott volna. *Phot. Cod. 79. p. 54. Hic Isauriam ab Esau nomen mutuatum dicere audent.*

F.

FRANTZIA HÁBORÚ. A' Frantzia a' Német földről az ő ragadozó háborújakor 178, 871, 977 = száz hetven nyóltz millió, nyóltzszáz hetvenegy ezer, kilentz száz hetvenhét forintot kapart magához pénzben és requizítzióban, avagy ruha, eleség, és több afféle bé-parantsoltt jószágban. Így Német Ország két száz milliónál többet vesztett azon háborúkor 1795-dikig, Áprilisnek végéig. (Neuw. 1795.) Szint azon háború, azon idő tájig száz hetvenkét ezer emberrel kevesítette a' Német Birodalom lakosinak számát; a' rend-szerént-való jövedelmeket 19 millió, 230 ezer forintokkal héjányosította. (M.

Hírm. 1795-ben.) — Az említett *Frantziák* még 1795-ben sem jobbították meg magokat a' Keresztyén Katholikusoknak üldözésekre nézve, a' sok ígéret után-is. Egy könyv jöve-ki köztök, melly azt a' roszfziaságot fel-fedezi. Annak készítője ímígy ír vala: „Hogyan van az, hogy minekutánna a' Nemzeti Konvent minden religiónak el-tűrését dekretálta, ki-végzette; még-is a' mi Atyáinknak 's Öseinknek vallások ellen szegezi magát. Ímé annak üldözése ismét fel-lobbantatik. Egy Deputátus azzal hánykolódik: hogy egy éjtfzaka alatt a' Papokat mind öszvefogdosta, nem azért, hogy Misét mondtak, hanem hogy azt a' Templomban mondták. Ártatlanok lettek volna-é tehát, ha az Isteni szolgálatot a' suttonban, és magánosságban tették volna? A' Nép azt akarja, hogy mind a' falukban, mind a' városokban az Isteni szolgálat a' Templomban vitessék végbe. Azt akarjátok, hogy egy Közönség, melly a' Templomot tulajdon költségével állítá-fel, 's ugyan azzal azt mind ápolgatá, mind el-is tartá, színt azt a' Templomot újjonnan vegyemeg. Hol az igazság? Sőt hol a' haszón? Ha végezéseitek' következése szerént akarok munkálkodni, irtsátok-ki ezt a' szót: *ellenkező*. Vagy ellenkező-é az a' Pap, a' ki a' Constitutzionális Templomhoz nem akarta magát esküvéssel kötelezni? Az illyen Templomokat színt' úgy ki-irtottá-

tok, mint ama' Rómaiakat: már most el kell tűrnötök mind ama', mind eme' félit. A' Chovánsoknál, és Vándéistáknál lévő Papok semmi esküvést sem tettek-le, 's azért őket nem bolygathattyátok, nem űldözhetitek, vigyázván az *amnestiáról* (az el-felejtésről) hozott dekrétumra, törvényre, miért űldözitek tehát a' többi meg nem eskütt Papokat, kik a' táborokban nem vóltanak? A' számkivetett Papok haza jönnek, 's ezt nekik vétkül tulajdoníttjátok. De vallyon miért vettettek ki az Országból? tudniillik: mert az ő vallásokat nem akartátok el-tűrni. Mostanság azon vallást ismét el-tűritek: a' nem-tűrés meg-szünt; és így az erejének sem kell már meg-maradni. Mit mond a' Frantziáság, ha láttya, hogy egy egész sereg ellen, a' Papság ellen ismét fellobbanik az űldözés? nem fog-é félni és tartani attól, hogy a' ki-eresztett, és ki-űresíttetett erek újjonnan meg-nyittassanak, és hogy ismét vízfőzátérjenek ama' rettenetes idők, mellyekben egynél több familiákban, mint *Sakespeárnak* némelly Komédiájában egy személly sem maradt-meg, melly a' halottakat vagy sirassa, vagy el temesse. (Poson. Újs. 1795.) Azon esztendőről más Újságok ezeket hirdették a' Vallás' dolgára nézve a' Frantzia változásról, tudniillik:

Nizzában, Márselyben szabad a' Szent
Gyónás,

A' Mise, Keresztség, és a' Sz. Áldozás.

A' Nagyhéti, és a' Húsvéti Sz. szokás

Véghez méne ismét nem lett akadozás.

Háromszáz gyermekek meg-kereszteltet-
tek,

Kik múlt esztendőktől fogva születettek.
Frantzföldön akármí Isteni tisztelet

Szabad, de nem külső jele vagy öltözet,

Nem akar költeni sem a' Templomára

A' Nemzet, sem semmi Vallás' szolgál-
jára.

Ezt ők mindazáltal szép türedelemnek

Nevezik, 's a' Krisztus ellen ekképp'
törnek.

Az említett Irás illy türedelemre pa-
naszolkodik.

A' Párisi Katholikusok' számára ren-
deltetett tizenkét Templomhoz, még hár-
mat rendelt a' Nemzeti Gyűlés Isteni tisz-
telet végett. M. Hírm. 1795. 2. Szak.

FERTŐ-TÁJIAK. Fertő vagy Peisó
tavának emlékezetre méltó nagy ki-ára-
dása történt Gergelynek Győri Püspök-
nek, ki Kozma Püspök után vezérlé azt
a' Megyét, idejében. Arról az áradásról,
és az általa következett helységeknek el-
borításáról így tudósít a' Fraknoi jegyző
Könyv. Regestum Urbarii Fraknenfis apud
Celebr. Schönwisner. Sabar. p. 252. „Ab-
ban a' járásban, in illo tractu, a' melly-
ben most *Peiso* - tava fekszik, 1220 - dik

esztendőben ezen helységek borítottak, és nyelettek-el a' viz által: *Fekete-tó*, más néven *Schwartzlaken*, *Jákobfalva*, máskép *Sz. Jákob*, *Ferthö*, máskép *See*; *Sárvölgye*, máskép *Kottingthal*; *Kendervölgye*, máskép *Hannifthal*. Az említett *Peiso* Pliniusnál deákos szó - végü, valójában *Pei-See*, az-az: *Pei-tó*, *Vindával* együtt, melly azután *Vindobonává* változott, nevét nyéré a' hazájokból ki-költözött, és Pannóniáig, sőt egész Ásiáig el-hatalmazott Gállusoknak ama' részétől, melly *Boji* nevet viselt. *Sabariæ* L. 2. p. 73.

Ezen Gallusokról a' Galaták, és nemmelly Pannónia-béliek' eredeteknek esmértetése kedvéért méltó bővebben értekezni.

GÁLLUSOK, Galaták. A' Gálliai első költözés, avagy rabló, pufztító járás kelés, hordozóskodás a' Római Tárkvinius Priskus Királynak idejében, Urunk' születése előtt 589-ben kezdődött. Gállia-nak harmadik része tudniillik, *Celta* = *Tzelta* nevet viselt, 's a' Narbonniai Gállia-ban a' Biturig, Arvern, Hedu, Cæoman, Lingon, Senon, Tectosag, és *Boji* nevű Gállusokat foglalta magában. Ezen Tzeltáknak, vagy Gállusoknak Tarkvinius idejű Királyok *Ambigát*, háromszáz ezer embert eresztett - ki az Országból: hogy, otthonn már el nem férhetvén, másutt keressenek magoknak kenyeret. A' Ki-költözöttek' Vezéri, *Ambigát* Király

Attyafiai voltak; a' nevek ezek: *Belloves*, és *Sigoves*. Belloves az ő népét Olasz Országba, Sigoves az övéit Germániának Hertzíni erdeji, 's határi közzé vezette. Amazt-is követték Bójus nevű Tzelták, vagy Gállusok, emezt-is. Belloves' Bójussai, Pádus-vizénél az Etruskusok' és Umberek' határit; Segovesnek Bójussai pedig Albis-vize táját foglalták-el, és *Bojohem* nevet adtak a' meg-szállott földnek; de nagy részek a' Bójus nevű Tzelta Gállusoknak a' Norikum-mellyéki Pannoniában szállott-meg, el-vertén előbbi lakosit. A' Bójusok által ki-hajtatott Pannóniai népet *Savar*, és *Vind* nevűeknek mondják némellyek tsak azért, mert azon tájokon Savar és Vind nevű folyó-vizek voltak. — Ennek a' Tzeltó-Gállu nevű nép' nagy költözésének idejétől fogva három száz esztendő folyt-el, úgy hogy az az alatt történt dolgok felől más az Írásba nem foglaltatott, hanem hogy sok háborúban forgottak. (*Domitis Pannoniis varia bella gesserunt. Justinus.*) — Nagy Sándort két ízben tisztelték osztán három száz esztendő múlva Követséggel Babilóniánál. Nagy Sándornak látogatóji, Adria és Trátzia tájáról Celta és Galata névvel illetetnek. Ezen Trátzia-táji Galaták Pannóniai Gállusok voltak, és így Bójusok, a' kikből azután az Ásiai Galaták származtak, kik között a' *Tolistobojusok* nevezetnek.

Nagy

Nagy Sándornak hólta után a' Pannóniai Gallusok a' Trátzókra rohantak; 's abban a' Vezérjek *Kambaules* vólt. — Urunk előtt 280 esztendővel a' Gallusok azon *Brennust*, vagy *Pransust* követvén, a' ki különbözött ama' *Brennustól*, a' ki száz esztendővel az előtt Rómát meg-vette, követvén mint Vezért, (vólt sok egyéb nevű Vezérjek - is: *Belgius*, *Cerethius*, *Commontor*, *Lutár*) a' Matzedonia-táji Peon népre, Triballusokra, 's magokra a' Matzedonokra rohantak, Tzeraunus nevű Ptoloméus idejében, kit meg-fogtak, meg-öltek. *Sofsthenes* Matzedo haza üzte egy részeket Pannóniába. Ezek itt az ő *Belgius* nevű Vezérek' nevérol *Belgitesek*-nek hivattattak. (Ezeknél, a' mint *Paulaniás* írja, a' Lovak' neve *Marka*, vagy *Marha* vólt.) Ezek egyéb Gallusokkal a' Görögökre száz ezernél nagyobb sereggel ütöttek, a' Matzedo népet el-nyomták, *Szofzthenest* meg-lódították. Fótziusban az Apolló' Delfusi bálvány Templomát meg akarván fosztani, el-verettek, 's el-nyomattak. A' viszsza-futamodottak *Bizántziumnál* meg-szállván, ezen *Városia*-kat adó alá fogták. Az a' Delfusi veszedelem, Urunk előtt 279 ben esett. — A' Gállusok' nagy Serege által-ütött Ásiába, és Hális-vize' táján *Paflagoniában* nagy földet el-foglalt, és *Galátzia's Gallogrétzia* név alatt magának új Országot állított.

fel. *) Ezek közt voltak a' Tektoság, Tolistoboji, és más Gallus népek. (*Memnon Histor. apud Photium Codice 224. In Galatia Urbes condiderant: Trogmí, Ancyam: Tolistobogy Tobiam: Tectosages, Pessinuntem.*) Más Bójusok Illirikumban szállottak-meg. A' Bójusoknak ezen mezse földre való költözésekkel ki-ürülvén a' Pannóniai, 's nevezet szerént a' Sabáriai határ pufztává kezdett lenni; de Bójus nemzetű faluhelyek nélkül azután sem szűkölködött. (Lásd Mkház L. 24. Szalágyi.) (Deserta Bojorum. *Plin.*) Az Ásiai Bójusok (Galaták, Gallogrékusok) Ásiában is egynehány Pannóniai nevet adtak az ő helységeiknek. Efféle: Pei, Vinda, Siberis, vagy Sávaria-vize, melly szók, a' mint az Ásiai Tolistobójusoknál megvoltak, olvastatnak Strábónál, Ptolemeusnál, 's a' t. — — *Boerobista* a' Dákusok' Királlya, azokat a' Bójusokat, kiknek elejek Olasz Országból Ister mellé a' Tauriskusokhoz származtak, egészfzen kiirtotta Julius Császár' Diktátorságakor. Isternek ezen tája Illirikumnak azon része volt, melly felső Mésianak, vagy Európai Misiának hivattatott. Itt laktak a' kivágattatott Boji, Skordisk, és Taurisk nevű Celták. Azon ki-ürültt Mésia vagy Misia, és Sábária tájak-is Bójusi pufzták-

---

*) Lásd Mkház 7-dik Szakasz. az A betű alatt.
4. Lévéllep. És 4. Szak. 88. k. §. V.

nak hivattatnak Strábónál. *Strábó'* idejében, ki *Augustus* és *Tibérius* országlásakor élt, a' Római *Elius Kátus* sok ezer Gétát vezetett a' ki-üresített Mésiába. *Strabo* L. 7. Geograph. *Noftra ætate Ælius Catus a Getis ex partibus trans Istrum fitis, quæ gens eodem cum Thracibus sermone utitur, in Thraciam quinque myriadas hominum traduxit, qui nunc ibi habitant, & Mysi adpellantur.* A' Bójusok' maradékit a' pulz-
tákkal együtt Oktaviánus *Augustus* Pannoniával együtt a' Római Birodalom alá hajtotta. *Klaudius* Ts. idejekor lett Sabária Római Kolóniává. Szomszédja vólt akkor Pannoniának a' Svábokból eredett *Kvádusok'* Országá, és azon Országnak Királya *Vannius*. Vid. Celebr. Schönw. *Sabar.* L. 2. 3. —

H.

HANNER György Jeremiás Erdélyi Superintendens, illy Könyvet adott ki: *Adversaria de Scriptoribus Rerum Hungaricarum & Transilvanicarum, Scriptisque eorum antiquioribus.* Vienn. Trattn. 1774. A' Magyar és Erdély Országi Történetekről, 's azon Történeteknek régiebb Írójikról. — Első Hannernél a' Magyar Dolgok' Le-irói közt *Kartuitzius* Püspök Sz. István Király' életéről; utolsó ezen nyomtat-

ványban *Bongársius* Frantzia, 1571-dik táján, a' ki 1612-ben halt-meg Párisban; gyűjtött tudománya és érdeme után IV. Henriknek Tanácsosi közt jeleskedett. Egyéb tudományának gyümöltse az a' nagy gyűjtemény, mellybe a' Magyar Történet-Irókat foglalta: Thurótzi Jánost, Küköllöt *Lajos* Királyról, Kártuitziust, és a' többit. Hanner György a' melly Magyar Irókat maga öszve-fzedett, az ő *Adversaria* nevű Irásiban a' 41-dik szám alatt említi: a' Dálmátziai Apátúrt *Tuberót*, ki a' 14-dik Századnak végén, és a' 15-diknek elején élvén, Magyar Történeteket írt, ditséri, de nem a' Magyar szóknak benne lévő ki-írását. Példának okáért roszszúl iratik nála *Szellagius*, Szilágyi-us helyett; roszszúl *Herság*, mert írni kell vala *Ország*. *Mager* nem más, hanem *Magyar*. *Vethes* = *Vitéz*. *Scarvizia* = *Sáárviz*. *Nadlakum* = *Nagylak*. *Quincitartó* = *Kintstartó*, *Thesaurarius*, *Sepesi István*. Egy nevetlen Iróban Hanner (num. 136. *Ungarischer und Siebenbürgischer Kriegshandel*) hasonló szórontásokra mutat; p. o. roszszúl írja ezeket: *Best* pro *Pest*. *Ducopolis* pro *Turopolia*. *Gomorrha* pro *Comorn*. *Fogieth* pro *Facsád*. *Alton* pro *Hafan*. *Julatii* pro *Gyulai*. *Signun* pro *Sigmond*. *Budesár* pro *Boldisár*. *Gennádi* pro *Kendi*. *Erdélyi Zámosi* vagy *Sámosci* = *Zámosci István* 1590-ben (annak táján) a' Patáviumi Akademiában forgott

Sombori Andrással. Irt a' régi Dátziai kövekről. *Analecta lapidum vetustorum, & nonnullarum in Dacia antiquitatum. Patavii 1593.* Ditséri ezt az Írót jobbára Hanner, hanem azt meg nem engedi néki: hogy a' Dákusok tellyességgel ki-
 vésztek; mert meg-vagynak még az Erdélyi Szászok között, úgymond: a' *Dátsen*, *Détsen* név alatt. p. 230. „uno, al-
 „teroque in loco hallucinatus est. ex. gr.
 „ubi Dacos omnes hodie periisse adserit;
 „cum tamen Daci, five pronunciatione
 „vocis Italica, *Datschi*, hodie adhuc in
 „Saxonibus *Datschen*, five *Detschen* su-
 „per sint.“ Azt sem szereti Hanner Zámosiban: hogy a' *Sármiznek*, Dákus Királynak nevét zsidó eredetűnek teszi p. 231.
 „Conjicit nomen Regis Daci *Sarmiz* lin-
 „guæ hebraicæ originem debere, in qua
 „*Sar* princeps est, *Sarim* Principes; &
 „*Mezach*, fortitudo, unde ortam putat
 „vocem *Sarmiz*, quæ Principem fortem
 „significet.“ — Vocem *Pyramis* ex primis
 vocum *Pithom*, & *Raamses* (Rameßes)
Exodi I. Syllabis coaluisse existimat. A'
 mi a' Magyar szóknak meg-változtatását
 illeti, adtam arra való sok példát a' M.
 Könyvház' ötödik Szakaszszában az N
 betű alatt. Azokhoz lehet számlálni a'
Belát, és a' *Bankot*. *Bela* tudniillik =
Adalbertus, *Bank* vagy *Benkő* = *Bene-*
dictus, *Benedek*, *Bentze*. *Cono* = *Konrád*.
 Olvasom Bél Mátyásnak Elöljáró Beszé-

dében, mellyel a' Schwandtnerből ki-adott Magyar Országi Irókról, Anonymusról, Thurótzai Kronikájáról, és egyebekről ítélő, vigyázó tollal, és szép deák-sággal ír, az allapú jelölésben, hogy *Feger-is*, a' ki Budai vólt, 's kinek költségével ki-adatott Augusztai nyomtatással Turóczinak Kronikája, 1488-dikban (nem 1408-ban: mert a' Könyvnyomtatás kezdete 1440-dik esztendő tájü. V. Egyh. Történ. 1439-ben) a' *Feger* szó, úgy-mond: roszszúl iratott: mert *Fejérnek* kellett volna írni; noha meg nem mondatik, miért? mert Budát, német nevü, német Városi emberek elegen lakták, 's a' Teobáldus neve-is talán erre mutat. Impensis *Theobaldi Feger*. Nota hic a p. xxx. vocabulum Hungaricum est ex more illius ætatis, *Fejér* autem legatur, oportet, quod album significat. Ita Scholiasies.

HELENA S. Sz. Ilona, kit a' Szentek Lajsiroma 18-dik Augustusban így említ: Romæ Via Lavicana Sanctæ Helenæ Matris Constantini Magni piissimi Imperatoris. — Emlegettem ezt a' szent Aszszonyt, Konstantinus Tsászárnak szent Anyját az Anyaszentegyház' Történetiben az 7-dik könyvben, a' 9-dik §. alatt. pag. 298. 299. emlegetém a' szent Kereszt megtalálását, a' tőle építettett Templomokat; de rövideden; méltó Julius Polluksz írásából (mellyet az *Ihériai* szolgálóról írván le-rajzoltam, a' MKház VI-dik Sza-

kalzfzában. I. p. 74.) még ezeket-is oda helyhezten: *Julii Pollucis Hist. Physica, seu Chronicon utque ad Valentis tempora. Monachii 1792. Græc. Lat. e MSS. edita. p. 285.* — Konstantinus Tsászár Makáriusnak Eliai (néhai Jerusálemi) Püspöknek, ki az Apostoli szent Vallásnak derék bajnoka lévén a' Nitzeai Gyülésben jelen vólt, azt parantsolá, hogy az elevenítő Keresztet *τον ζωοποιον σταυρον*, az Ur' Koporsóját, és a' többi szent helyeket keresse-fel: *αναζητησαι παντας της αγιας τοπους*, keresse-fel mind a' szent helyeket. — Azután a' Tsászár tulajdon Annyát *Ilonát*, azt a' minden ditséretre méltó, és Isten előtt kedves Afzfzonyt levelekkel, és nagy summa pénzel el-küldé az Eliai Püspökhöz Makáriushoz, ki az illendő hasonlatossáért helyesen neveztetett Makáriusnak (Bóldognak) hogy a' ditsőséges Keresztnek elevenítő fáját keresse-fel, és a' szent helyeket épületekkel ékesíttse-fel. Maga *Ilona* kéredzett oda, azt bizonyítván, hogy mennyei látással parantsoltatt az néki, hogy Jerusálembe mennyen, és a' szent helyeket, mellyeket a' gonoszok el-temettek, és már olly hosszú időtől fogva rejtekben hevernek, világosságra vezesse. (*Scholiasfes: de hujusmodi visione* (*οπτασιαν τινα εωρακεναι*) testántur Ambrosius, Paulinus, Rufinus, Socrates) Meg-tudván a' Püspök a' Tsászárnénak jövetelét, öszve-gyűjtván a' Tartomány-

nak Püspököt illendő tisztelettel eleibe járult: azután pedig reájok bízta, hogy az óhajtott Keresztet (mellyre Krisztus Urunk feszítettet) keressék-fel. Midőn pedig a' Püspökök minnyájon tusakodnának erről a' helyről, és vélekedésből ki egyik, ki a' másik helyre mutatna, a' Helység Püsköke azt rendelé, hogy nyugodjanak lelkekben, és ájtatosabb imádságot mutassanak-bé az Istennek. Ez meg-lévén, azonnal (ἐνδεως ἐδείχθη θεοδεν) Isteni jelentésből meg-mutattatott a' Püspöknek a' hely, a' mellyben a' leg-tisztátalanabb istenke aszszonynak temploma, és faragott képe vala helyheztetve. Akkor a' Tsászárné, élvén az ő Felséges hatalmával, öszve gyűjtván a' mesteremberek, és művesek nagy seregét, ezt az útálatos épületet töből fel-forgatni kezdé, 's az hül-ladékit máshová hordatta. Melly dolog mihelyest véghez ment, azonnal az Isteni Koporsó, a' Kalvária helye, és nem megsz-e le-ásott három Keresztek láttattak. τρεις σταυροί κεχυσμένοι, tres cruces defossæ. öszve keresgélvén pedig az helyet, a' szé-geket-is fel-találták. Hanem a' Tsászárnét nagy szorgálmú gond fogta-el, midőn azt akarná meg-tudni, vallyon (a' három közzül) mellyik a' Krisztus Urunk Keresztfája? Melly kétséget a' Püspök az hit által oldotta-fel. δια πίστεως. Mert minde-neknél isméretes egy aszszonyra, melly annyira nyavalyás vólt, hogy gyógyulá-

sa reménységétől meg-válván, utolsó lélekzeti közt haldaklana, reá értetvén mindenik Keresztet, meg-találta, a' mit keresett. Mert mihelyest az üdvölséges Keresztnek árnyéka a' beteghez közelített, azonnal az, a' ki az előtt se nem vett lelekzetet, se nem mozgott (ἡ ἀπνοῦς καὶ ἀκίνητος) Isteni erővel fel-ugrott, nagy kiáltással az Istent dicsérte. A' Tsászárné nagy örömmel, és tisztelettel (φοβᾶ félelemmel) fogván az elevenítő Keresztet, annak a' részét a' szegekkel együtt a' Fiához viszsza vitte, egyéb részét pedig ezüst tokba zárván a' Város Püspökének adta minden Nemzet-ségek' emlékezetére. Meg-parantsolá, hogy építessék Templom az elevenítő helynek emlékezetén, és a' szent Golgotha hegyén, és Bethlehemben a' barlangban, a' hol a' Jézus Krisztus születni akart, és az Olajfák hegyén, a' hol az Ur a' Tanítványit meg-áldván fel-vétett. Más sok derék dolgokat-is véghez vivén Jerusálemben, a' Fijához viszsza tért. Az az Annyát igen nagy örömmel fogadván, a' tisztelendő Keresztnek részét arany tokba helyhez tette, és a' Konstantinápolyi Püspöknek adta, meg-parantsolván, hogy a' Kereszt fel-találását minden esztendei emlékezettel üllye-meg. Az a' Püspök Sándor volt Metrofanés után. Sándor Apostoli ajándékokkal tündöklött. A' szegeket rész-szerént Sisakjába, rész-szerént lova kantárába hely-

hezteté. — Bóldog Ilonát annak képével ki-vert pénzekkel tisztelé a' Tsászárr. Életének nyoltzvanadikában végzé életét *Ilona*, minekutánna a' fiának fokát parantsolt volna a' Krisztusi illető ájtatóságáról. Ezeket *Pollux*. — *Radzivilliusban* olvasom, hogy szent Ilona Paestínában majd három száz Templomot épített, fere trecentas Ecclesias. pag. 38.

HOSIUS Stanislaus Varmiai Püspök Lengyel Országban, azután Kárdinális. Ezen nevezetes tudományú nagy embert midőn negyedik *Pius* Római Pápa Ferdinánd Tsászárhoz küldené: hogy a' Tridenti Gyűlésnek folytatását sürgetné, megölelé ötét Ferdinánd Tsászár, és hozzá imigyen szóllott: Ellene nem állhatok illy embernek, kinek a' szája a' Sz. Lélek temploma; a' nyelve pedig a' Sz. Lélek Igéjinek elé-adója. Azon szent Gyűlésben Elöl-járó is vólt *Hósius*, úgy-mint a' szent Széknek Követtye. *Petrus Fontidonius* Segovienfis Theol. Doct. Canonic. Salmantic. in Dedicat. Apolog. pro Concilio Trident. ad Hosium pag. 3. post Histor. Pallavicini Conc. Trid. — *Poloniæ* sane, quæ incorruptæ semper atque sinceræ Religionis alioqui cultrix, conservatrixque semper fuit; iis tamen provinciis nonnihil sordium ex earum vicinitate contraxit. — Si nullum alium hoc tempore nobis edidisset, satis haberet ipsa in se solo, & præsidii ad salutem, & splendoris

ad gloriam. Neque vero Poloniæ solum, in qua natus, Germaniæ, in qua oriundus, Italiæ, in qua optimis es disciplinis eruditus: sed universæ Reipublicæ Christianæ salutis, ornamentoque fuisti, piissimis, & eloquentissimis scriptis. —

IHRE. Irt a' Lappóniai Ortografiáról, a' szóknak helyes ki-írásáról, 's azon panaszolkodott, hogy a' szó ki-írásának módja öt hat féle. Apud Sajnovits, Idiom. Lapon. p. 18. Cl. Ihre in Dissertatione de Orthographia Lapponica hanc licentiam & confusionem inde oriundam luculenter perstrinxit jam anno 1742. P. Sajnovits hofszafan meg-mutatá, hogy a' Magyar ki-írás módja szerént számtalan Lappóniai szó egyez a' Magyarral. Arról száz ötven egynehány példát ad elé. Im' egy kis Töredéke.

Lappói Magyar módú ki-írás.   *Lappói jelentése a' szónak.*   *Magyar jelentése.*

Elam.	Élam <i>vivo.</i>	Elam.	Élem.
Æled.	Élet <i>vita.</i>	Ælet.	Élet.
Ælle.	Éle <i>vivens.</i>	Æle.	Élő.
Nielam.	Nyelam <i>glutio.</i>	Nyelam.	Nyelem.
Niaalom.	Nyalom <i>lambo.</i>	Nyalom.	Nyalom.
Siaalom.	Tsalom <i>verbis decipio.</i>	Tsalom.	Tsalom.
Siallo.	Tsaló <i>Impostor.</i>	Tsaló.	Tsaló.
Bovs.	Baufz <i>labium.</i>	Baufz.	Baufz.

Lappói	Magyar módú	Lappói jelen-	Magyar
ki-írá.	ki-írá.	tése a' szónak.	jelentése.
Nikke.	Nikke <i>collum.</i>	Nyak.	Nyak.
Mieelg.	Miely <i>pectus.</i>	Miely.	Mely.
Sorv.	Szarv <i>Cervus.</i>	Szarv.	Szarvas.
Zzoaarvos.	Szorvos <i>caput ta-</i>	Szorvos.	Szarvos.
	<i>randi cornutum.</i>		
Bæse.	Félze <i>nidus.</i>	Félze.	Félzek.
Vuosshiam.	Főzam <i>coquo.</i>	Főzam.	Főzöm.
Vuosshiatam.	Főzatom <i>cu-</i>	Főzatom.	Főzetem.
	<i>ro coqui.</i>		
Malees.	Máles <i>cibus.</i>	Malés.	Málé.
Vuoigi.	Voj <i>butyrum.</i>	Voj.	Vaj.
Bæres.	Béres <i>familia.</i>	Béres.	béres szolgál.
Tuouvdam.	Tuodom <i>scio.</i>	Tuodom.	Tudom.
Tuodos.	Tudos <i>sciens.</i>	Tudos.	Tudós.
Bisom.	Bizom <i>firmiter fio.</i>	Bizom.	Bízom fido.
Vikke.	Vékke <i>vitium.</i>	Vékke.	Vétke.
Væratam.	Veratam <i>verbero.</i>	Veratam.	Veretem.
Zhiærom.	Sirom <i>fleo.</i>	Sirom.	Sirok.
Biegom.	Biegom <i>lamentor.</i>	Biegom.	Bögök.
Mære.	Mére <i>mensura.</i>	Mére.	Mérő.
Zhieppe.	Szepe <i>pulcher.</i>	Szep.	Szép.
Bilam.	Vilam <i>fulguro.</i>	Vilam.	Villám.
Vielgad.	- - <i>lux.</i>	Vielgad.	Világ.
Suongiar.	Sungyar <i>radius solis.</i>	Sungyar.	Súgár.
Schiælgad.	Tsélgad <i>radians.</i>	Tsélgád.	Tsillag.
Rontzas.	Rantzos <i>complicatus.</i>	Rantzos.	Rántzos.
Gaure.	Göre <i>curvus.</i>	Göre.	Görbe.
Poikom.	- - <i>excreo.</i>	Poikom.	Pököm.
Vagie.	Vagy <i>vallis.</i>	Vagy.	Völgy.

*Lappói Magyar módú Lappói jelen- Magyar
ki-írd. ki-írd. tése a' szónak. jelentése.*

Var.	Var <i>mons altus.</i>	Var.	Vár.
Metze.	Metze <i>campus.</i>	Metze.	Mező.
Ride.	Réte <i>pratun.</i>	Réte.	Rét.
Arve.	Árve <i>pluvia.</i>	Arve.	Árviz <i>exundatio.</i>
Revzhia.	Revtsa <i>vadum, littus.</i>	Revtsa.	Rév.
Jegn.	Jegn <i>glacies.</i>	Jegn.	Jég.
Vuodzhie.	Fodye <i>gelu.</i>	Fodye.	Fagy.
Vuodzhiom.	Fodyam <i>congelor.</i>	Fodgyam.	Fagyok.
Zhiidn.	Szénn <i>carbo.</i>	Szenn.	Szén.
Kov.	Kop <i>Imago.</i>	Kop.	Kép.
Luokko.	Luko <i>foramen.</i>	Luko.	Lyuk.
Rokkal.	Rokkal <i>colus.</i>	Rokkal.	Rokka.
Vare.	Báre <i>utinam.</i>	Báre.	Bár.
Erit.	Eridy <i>apage, abi.</i>	Eridy.	Eredgy.
Niarzo.	Nyárzo <i>tempus, quo nives solvuntur.</i>	Nyarzó.	Nyár.
Ja.	Ije <i>nox.</i>	Ja.	Éj.
Atzhie.	Atye <i>Pater.</i>	Atye.	Atya.
Ædne, vel	Æenne <i>mater.</i>	- -	Anyá.
Atyám.	- <i>Pater meus.</i>	- -	Atyám.
Atyád.	- <i>Pater tuus.</i>	- -	Atyád.

&c. &c. pag. 78.

JOLY KLAUDIUS, Párisi Kántor,
Kánonok. A' kis Papok' nevelésében
jeleskedett. El-érte életének 93-dik esz-
tendejét, 's az alatt orvossal nem élván,
beteg soha nem vólt. Midőn némelly
Templomban új óltárt tsinálnának, vélet-

lenül ott botorkálván, egy gödörbe tsúszamodott, 's az az eset járt élete' végére, 1700-ban. Testamentoma által az ő rakott Könyvházát a' Káptalannak hagyta illy rendes ki-fejezéssel: hogy az én Papi káptalanbéli Barátimnak, Atyámfiainak legyen mit olvasni, és tanulni. Ez az Ember minden újjításnak esküdt ellensége volt. Szinte az ő idejében került elő a' haarbaitel, hajzatskó-viselésének divattya. Azon új módira nagyon meg-neheztelvén, azt három írásotskával ostromlotta. De senki sem törődött zúgolódásával. Neuw. 1795. Ezen esztendőben az Anglusok a' hajzatskó-hordozókra adót vetettek.

+ ISKRA = *Giskra*. Midön Erzsébet Magyar Ország' Királynéja, Albert Királynak Hitvese, Poshtumus László Király Annya. Urunk' 1441-ben, 's attól fogva első Uladiszlaus miatt az Országiakkal vesződne, *Iskrát*, avagy *Giskrát* ellenek elő-hivá Tseh-Országból. Zolyom Várát neki adta, Kassának, melly Erzsébettal tartott, és hegyi egyéb Városoknak Tutorává tette (Gondviselőjökké), a' mint Turótzai János' Krónikája írja part. 4. c. 34. a p. 401. *In Tutorem praefererat. Iskra de Brandis*. Ez az Iskra, vagy Giskra, Hufszita ember, rettenetes gyilkosságokat és pusztításokat tett a' társaival együtt, Magyar Ország'nak felső részeiben. Ártott a' kiknek árthatott, főképp azoknak, kik Erzsébettől, és a' fiától irtóz-

tak. Külső Országi sok fegyveres néppel járt: melléje állottak, 's vele dúlták - fel az Ország' nagy részét *Pánkrátzius* Liptó-Vármegyei Lakos: *homo plusquam extraneus hostis atrox.* *Komorovszky Péter, Akzamyth, Thalafuwz, Rybald, Kerczky, Wrik* vagy *Wzryk, Zwolachko.* Egett előttök, utánnok a' sok falu, város, ontatott az Uraknak és Szolgáknak vére, jaj vólt a' Szűzeknek. Mindenétől megfosztatván az ügyefogyott nemzet, legalább hogy életét tarthassa - meg, az erdőkben, és a' barlangok' üreg öbliben keresett magának szállást. (Meg-keresték a' Szadelői barlangot, hogy ne? illy alkalmatlanság közt. Lásd Lit. S. *Solomiak* ezen Szakaszban) *Thuroc.* I. cit. *Popularis conditio sola capitum pro tutela, deserta, antra, ceteraque nemorum latibula inhabitare cogebatur.* Nevezetes a' sok vezőséges ütközete *Hunyadi Jánosnak*, Magyar Ország' Fő Vezérének, Gubernátorának Iskrával, a' ki igen meszsziire elhatalmazott Losontznál, Egernél, a' Ságbi Klafromnál, Rosnyónál, Szepességben, mellynek vára táján most-is mutattatnak az akkori sántzolásoknak maradványi. Vitézkedett ellenek *Pelsötzi István, Kompolti János. Hedervári László* tőlök elfogatott. Zólyom Városa vólt a' Tseheknek és Iskrának félszke, azt *Hunyadi* Gubernátor el-égette, és Iskrát a' békesség' tizikkelyeinek el-fogadására hajtá. *Joan-*

nem Izkra ad pacis condimentum impulit. Thur. c. 48. p. 434. A' Hufsziták Mátyás Király' idejében jó formán meg-aláztattak, ki hét ezrtendeig a' Tseh és Morva földön hadakozván ellenek, szüntelen győzedelmeskedett. V. Thur. p. 475. c. 66. Lásd itten M=Margit. Azon kívül használ ide a' Hufszitákról való tudósítás a' Mkház' 181-dik Könyvében Zöld Péternél p. 421.

JERÓNIMUS. S. Hieronymus. Erről az Anyaszentegyháznak nagy Oszlopáról bővséges tudósítást tettem az Egyházy Történetek' első Szakaszfájában; íok féle Könyveiből hathatóssan oktató jeles igéjit-is elé-adtam. De méltó dolog ezen Sz. Atyának több igéivel-is kedveskedni. Most Levelei vannak előttem. Ime' azoknak egynehánya.

Domnióhoz , és Rogatziárushoz a' Krónika , vagy Paralipomenon nevű Sz. Irás Részéről ez a' Levele a' Sz. Atyának. *) Valamint a' Görögöknek históriáikat jobban értik, a' kik Athéne Városát látták; és Virgiliusnak III-dik Könyvét,

---

*) Epist. 13. L. I. Ex Epistolis selectis , & a Petro Canisio , ad exemplar Mariani Victorii Episcopi Amerini , cum notis Josephi Cathalani Congreg. S. Hieronymi Edit. Venet. 1760. In Hist. nostra Eccl. Editiones Mar. Victorii , & præsertim Vallarsij citantur; prout habere eas potui.

vét, a' kik Tróástól Lénkatén, és Ákro-
 tzeranián által Szitziliához, és onnét Ti-
 beris torkához hajóztak; úgy a' Sz. Irást
 fényesebben szemléli, a' ki Judéát tulajdon
 szemeivel meg-visgálta, és a' régi Városok'
 emlékezetét, és a' helységeknek vagy
 szint' azon, vagy el-változtatott neveiket
 meg-esméri. Azért nekünk-is a' vólt a'
 gondunk, hogy a' leg-tudóssabb Zsidókkal
 (cum eruditissimis Hebræorum) ezen dol-
 got fel-vállalnánk, 's körül-járnánk azon
 Tartományokat, mellyekkel Krisztusnak
 minden Ekklesiái hangzanak. Mert meg-
 vallom, én Domnióm, és kedves Rogá-
 tziánusom, hogy a' Szent Irásra nézve
 soha se hittem magam tulajdon erőmnek,
 se nem vólt valamelly különös véleke-
 désem, hanem azokról-is tudakozni szok-
 tam, a' miket gondolám, hogy már tudom;
 mennyivel inkább azokról, a' mellyek
 eránt kételkedtem. Egy szóval, midőn
 engem' minapában leveletek által arra
 kértetek vólna, hogy néktek a' Paralipó-
 menon Könyvet Deák nyelvre fordítsam,
 Tiberiásból egy Törvény - tanítót, ki a'
 Hebréusoknál tsudálkozásban vólt, fel-
 fogadtam, és értekezve tanakodtam véle
 (öszve - nézvén, fontolván a' könyvet)
 tetétől fogva talpig. Et contuli cum eo
 a vertice, ut ajunt, usque ad extremum
 unguem; és így meg-erössítettvén, mertem
 azt tselekedni, a' mit parantsoltatok. Mert
 szabadon mondom néktek: a' Görög, és

Deák könyvekben ez a' nevek' könyve (a' mellyben tudniillik olly sok a' név: *Ádám, Seth, Enos, Kainán, Malaleel, Fáred* 's a' t.) olly fogyatékos (írású), mintha nem annyira zsidó, mint valamelly bárbarus, és szármata nevek hanyattak volna egybe. Ezt nem a' hetven Magyarázóknak, kik Sz. Lélekkel tele lévén, azokat tették - által (zsidóból görögre) a' mik valóságossak voltak, hanem az Irók' vétkének kell tulajdonítani, midőn azokból, a' mik helyesen valának ki-irva, helyteleneket irtak-le, és gyakran három nevet, ki-vonván a' középről a' fogódzott betűket (subtractis e medio syllabis) egy azon szózatba szorítanak, vagy ellenben egy nevet az ő szélelsége miatt két vagy három szóvá törnek, osztanak. De még a' nevezések-is nem embereket, a' mint jobbára vélik, hanem városokat, és vármegyéket, erdőket, és tartományokat jelentenek, és mellőleg azoknak fejtetések és jelentések alatt némelly históriák beszéltetnek. A' mellyekről a' Királyok' Könyvében mondatik: Nonne ecce hæc scripta sunt in libro verborum dierum Regum Juda? Quæ utique in nostris codicibus non habentur. Azt először tudni kell, hogy a' Hebreusoknál a' Paralipomenon nevű könyv, egy, és azoknál Dibrehajamim, az az: napok' igéjinek hivattatnak, melly, a' nagysága miatt, nálunk (két könyvre) vagyon osztva, a' mit némely-

Ilyek Cicerónak *Brutus* nevű köz-beszédében-is mivelnek, hogy azt három részre osztják, noha az, a' Készítőjének keze alatt csak egy. Azután arra-is kell vigyázni, hogy gyakorta a' nevek nem az emberekre, hanem, a' mint mondtam, a' dolgokra jelentőképpen hangosabban mutatnak. Végtére, hogy a' Szent Írásnak minden tudósítása ezen könyvben foglaltatik. „Omnis eruditio Scripturarum in hoc continetur.“ és a' hiltóriák, mellyek vagy ki-marasztatták az ő helyeken, vagy vékonyan emlegettettek, a' szavaknak némelly summájok által meg-fejtetnek. Tehát bízván imádságitoknak segítségével (segíttetvén imádságitokkal „orationum itaque vestrarum adjutus auxilio“) nem kételkedem, hogy ezen könyv a' jó-akaróknak tettsszeni, de az irigyeknek viszsa fog tettsszeni. Mert a' mik legjobbak, azokat, a' mint Plinius mondja, jobbára sokan inkább meg-vetni, hogy sem tanulni akarják. „Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt contemnere plerique, quam discere.“ Ha valaki ezen fejtésben valamit fedzeni akar, kérdezősködjék a' Hebréusoktól, tulajdon lelki-esméretétől tudakozzék, lássa a' beszédnek rendit és foglalattyát, 's akkor, ha bír vele, a' mi munkánkat rágalmazza. Valahol tehát asteriskusokat, az az: tsil-lagokat láttok ragyogni ezen könyvben, ottan tudjátok-meg, hogy a' Zsidóból tété-

tett oda az, a' mi a' Deák könyvekben meg-nintsen; a' hol pedig nyárs, tudni-illik le-lapúltt veszfzö van előre téve, ottan az jelentetik, a' mit a' hetven Fordítók oda tettek, vagy ékességnek kedvéért, vagy a' Szent Léleknek méltóságáért, noha a' Zsidó könyvekben nem olvas-tatik. „Quod septuaginta Interpretes ad-diderunt, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus Sancti auctoritatem, licet in He-bræis voluminibus non legatur.“ — Ez, egészfzen a' Sz. Atyának említett levele. *) A' 32-dik levéllel Eustókhium nevű Szüz-nek, és az Annyának Paulának mutatja-bé Ezekhiel Profétának meg-fejtését. —

---

*) Azt írja a' Sz. Atya a' 12-dik levélben, hogy Tobias' Könyvét-is egy Zsidónak, ki mind a' Zsidó, mind az ahoz közelítő Káldéai nyelvet érté, segítségével deákra fordítá. Ad Chromatium & Heliodorum. Exigitis —, ut librum chaldaico sermone conscriptum, ad latinum stilum traham, librum utique Tobiaë, quem Hebræi de Catalogo divinarum Scripturarum secantes, his, quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro. — Quia vicina est Chaldæorum lingua sermoni hebraico, utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui, & quidquid ille mihi hebraicis verbis expressit, hoc ego accito notario sermonibus latinis exposui. Orationibus vestris mercedem hujus operis compensabo, cum gratum vobis didicero, me, quod jubere estis dignati, compleffe.

„Minekutánna Esaiást tizenennyöltz könyvel meg fejtettem volna, Ezekielhez kívántam által-kelni, a' mit néked, és a' szent emlékezetű Anyádnak Paulának, óh Krisztusnak Szüze, Eufiókhium, sokszor meg-ígértem. — És ímé véletlenül nékem Pámmákhiusnak, és Mártzellának halála, Róma Varosának meg-szállása, és sok atyánkfiájainak, 's hűgainknak el-nyúgvása izentetett-meg. — Mivelhogy pedig szüntelen reménykedel, — hozzá fogok Ezekhiel Prófétához, mellynek nehéz értelmét (mutattya) bizonyíttya a' Hebréusok' hagyománnya. Mert ha ki azoknál a' papi szolgálatnak idős-korát, az az, a' harminzadik esztendő bé nem tölti, sem a' (Teremtés Könyvének) elejét sem az Énekek Énekít, sem ezen Könyvnek (Ezekhielnek) elejét, és végét olvasni meg nem engedik: hogy a' tellyes tudományhoz, és a' titkos értelmekhez az emberi természetnek tellyes ideje járúljon. Melly dolgot ha az Urnak irgalmafsága által el-végzem, által menendek Jeremiáshoz, ki az ő Siralmiban Jerusálem képe alatt a' világnak négy tsapásit négy betű renddel kefergi.

Szent Jeronimusnak 33-dik, 's 34-dik Levele-is Eufiókhium Szűzhöz szól, a' többi között Ezekhiel Próféta fejtéséhez tartozandó munkája felől. — Meg-vallom, úgymond, hogy az Ezekhielhez tartozandó fejtéseket az előtt sok idővel meg-ígér-

tem. „*explanationes in Ezechielem*“ De az az egész világról ide gyülekezőkkel való foglalatosság miatt bé nem tellyesíthettem, a' mit ígértem — (a' kegyetlen háború igen sokakat hajtott a' szent helyekre „*occidentalium fuga, sanctorum locorum confitatio*“ Ezeket-is téli órákban a' lámpásnál diktállyuk, más írása alá mondogattyuk.) Hozzá járúl ezen diktálás nehezüléséhez, hogy az öregség miatt fetétedvén szemeim, és valamit abból, a' mit a' bódog-Isák tűrt, szenvedvén, az éjjeli világnál nem olvashattyuk a' Zsidó Könyveket: holott a' szemeink még a' Napnak fénye mellett-is a' betük aprósága miatt vakoskodnak. De még a' Görög fejtéseket-is tsak atyánkfiainak szavok után esmérjük. És senki sem kételkedik arról, hogy a' mások fogáival rágott étkek azok evőit undorodásra indíttják. Azért kérlek téged, leányom, Eufiókhium, hogy ezeket, a' miket a' nótáriusokkal iratunk, és a' mellyeknek egyengetésekre alig vagyon időnk, idő hallogatás után fogadd-bé. 24. Lev. — Ismét fel-ösz-tönöztetvén töled, óh Krisztus Szüze, Eufiókhium, a' félbe szakasztott munkát elé fogjuk, és a' harmadik Könyvhöz állván a' te kívánságodnak eleget tenni kívánunk; arra kérvén mind téged, mind egyebeket, kik olvasni fogják, hogy nem a' mi erőnkre, hanem az óhajtó szándékra tartsanak számat; mellyeknek egyike az

emberi gyarlósághoz, a' másika az Úrhoz tartó szent akarathoz tartozandó.

Jeronymus *Exuperiushoz* Tolosai Püspökhöz. Az ősznek utolsó idején, az atyánkfia, a' fiad *Sifinnius* barát a' te méltóságodnak levelét a' kezembe adta. „tuæ mihi dignationis epistola reddidit.“ melyet el-olvasván, örültem mind egészségeden, mind azon, hogy rólam meg- emlékezel, 's minden atyafiakról, a' kik a' szent helyeken az Úrnak szolgálnak. Azokat adakozással enyhítvén, jó barátokat szerezz magadnak az igazságtalan mammonából, és örök hajlékokat készítesz, hogy mondhasd Dáviddal: vajmi kedvessek a' te hajlékid erősségeknék Ura: *Psal.* 83. (oh melly szerelmesek a' te hajlékid erőknék Ura) kívánczik, és elájul az én lelkem az Úr pitvari után. Mert ha a' veréb házat talált magának; és a' gerlitze fészket magának, a' hová helyeztette a' fiait: miért hogy te, ki az Úrnak Főpapja vagy, és nyomod (tiprod) a' világ végezetén a' sajtót, hogy a' szomjúhozó népeknek bé-adjad a' Krisztus vére borát („ut sitientibus populis sanguinis Christi vinum tribuas“ miért nem kiáltandod, és mondod: szivem, és testem örvendezik az élő Istenre? Bóldogok, a' kik a' te házában laknak Uram. Hallok, hogy a' könyhúllások völgyében, a' helyen, melyet az Isten a' viaskodásra tett, hogy a' győzedelmeseznek koro-

nát adjon, fel-meneteleket a' szivedben rendelsz, és mélsz erköltsről erköltsre, 's követed az Urnak szegénységét, hogy vele gazdaggá légy, és reád hajtsa fejét, és minden nap bé-fogadtassék, tápláltassék, ruháztaassék; (hallom) hogy leg-főképpen a' szent Irás olvasásában forog buzgóságod („præcipue in sanctarum Scripturarum lecitone fervere“) 's mint-hogy kívánnám elmétskémnek némelly ajándékotskáját bé-mutatni, és a' tizenkét Prófétáknak el-kezdeti fejtése el-végeződne, a' fel-vállalt munkát el nem akarám hagyni, hanem a' mit nálad nélkül diktálendő valék, leg-főképpen a' te nevednek szentelém. Az a' te jóvóltodhoz lészzen tartozandó, hogy nem az én tudóságomat (eruditionem nostram) melly vagy semmi, vagy tsekély, hanem a' hozzád hajlandó akaratomat fogadd-bé: hogy ösztán többre-is bátoríts, és hogy a' szent Irásnak hoszszú mezején nyargallyak, ösztönözz. Ha vannak pedig, a' kiknek ezen, és más könyveknek fejtését megígértem, meg-botsáffanak hozzád való ki-mondhatatlan szeretetemnek, és azt tartsák, hogy mindent, a' mit néked irtam, irtam az ő számokra-is. Mert a' szeretet kegyes, nem irigykedik, nem keresi a' magáét.

(A' ki a' szent Atya életének, és írásinak rendit, 's esztendeit kívánnya tudni, nézzen az Anyaszentegyháznak Történe-

tibe.) *Florentziushoz* L. I. epist. 5. így ír: Midőn a' remete lakásnak abban a' részében tartózkodom, melly Siria mellett a' Szeretsenyekhez ragaszkodik, szeretetednek írási hozzám el-hozattak. Azokat el-olvasván, ismét úgy fel-lobbant kedvem a' Jerusálembe való menetelre, hogy majd tsak nem ártott a' szándéknak, a' mi használt a' szeretetnek. — Szépen kérek, hogy (Ruffinus) néked a' bódog Rhetitziusnak, Augustodumi Püspöknek Fejtegetését a' le-írásra adja oda, melyekben az Énekek Énekiről felséges szájjal beszéltet. Irt nékem-is egy valaki az említett Ruffinus atyafinak hazájából, az öreg Pál, hogy Tertulliánusnak hozzá tartozandó Könyve annál vagyon, mellyet igen kéri viszsza. — Kérlek, azon Könyveket, melyekre az ide vetett lajstromot-ska mutat, a' Könyviró keze által papirosra irasd-le. Dávid Zsoltárinak fejtését-is, és azt a' Gyülekezetekről irt szent Hiláriusnak hofszas Könyvét, mellyet néki Treviriben tulajdon kezemmel magam irtam-le, hogy hozzám által hozzad, kérek. Tudod, hogy az a' Keresztény léleknek eledele, ha az Ur Törvényén elmélkedik nappal, és éjjel. Másokat szálásra fogadsz, vigasztalással enyhítesz, költséggel segítesz. Nékem, ha a' mit kérek, meg-adod, mindent adtál. És mivelhogy az Ur' segítségével a' szent Bibliothékának sok Könyveivel bővelkedünk,

parantsoly vizsontag, el-küldöm, akár mellyiket akarod. Ne-is gondold, hogy terhemre léssen, ha parantsolsz. Vannak nevendékim, kik az ó mesterséget üzik.

Teofilushoz Alekszándriai Püspökhöz (epist. 9.) Azon időtől fogva, mellyben Bóldogságod' Leveleit vettem, a' Húsvétről írt Könyveddel együtt, egész mánapiglan annyira öszve rázattattam a' bánat keferüségével, szorgalommal, és az Anyaszentegyház állapottyáról innen amonnan érkező külömbféle hirhordásokkal, hogy Könyvedet alig fordíthattam deák beszédre. Mert igen jól tudod, a' régi mondók szerént, hogy (nem) szomorú az ékeffen szóllás, főképpen ha a' lelki nyavalyához a' tesznek nyavalyája-is járul. Ezt a' levelet-is hideglelésben izzadván, és már ötöd napig feküvén az ágyatskában, nagy fietséggel diktáltam, rövideden jelentvén bóldogságodnak, hogy nagy dolgot türtem el az említett Könyvednek által fordításában, hogy mindenik mondokit egyező ékelességgel tenném által, és a' Görög ékeffen szóllással a' deák valamennyire fel-érne. „ Ut omnes sententias pari venustate transferrem, & græcæ eloquentiæ latinum ex aliqua parte responderet eloquium. “ A' Könyv elején böltselkedel, és közönségre munkálkodván, midőn mindeneket tanítasz (egy eretneket) le-rontasz. „ Dum omnes erudis, unum jugulas; “ a' többiben pedig, a' mi leg-nehe-

zebb, a' folyó beszéd ékeffen szöllásához egyezteted a' böltsellöket, és Demofthe-
neft, 's Plátót nekünk öfzve tárlosítod. O mik mondatnak a' bujaság ellen, mi
ditsérettel magasztaltatik a' tiszta meg-
tartóztatás! és a' böltsefséghez tartozan-
dó leg-belsőbb tudományokból „de in-
timis sapientiae disciplinis „a' napnak, éjt-
szakának, a' höldvilágnak, napnak jár-
rása, tulajdona, és e' világnak természe-
te le-iratik, És ezt a' vetélkedést-is a' Sz.
Írásnak méltóságához jártatod: hogy ne
láttafsál, mintha a' Húsvétról írt Könyv-
ben valamit a' világi kútakból merítettél
vólna. Mit még? ezekben féltő dolog té-
gedet ditsérnem, ne hogy az hizelkedés
vétkébe botollyak. A' Filofofufokban-is
leg-jobb Könyv, melly a' fel-vállalt ügyet
a' személlyek bösfszontása nélkül üzi.
Azért kérlek, botsáss-meg kéfedelmefsé-
gemnek: mert annyira le-rogyantam a'
szent, és tisztelendő *Paulának* nyugta, el-
aluvása miatt (halála után) hogy ki-vé-
vén ezen Könyvnek fordítását, egész ed-
dig semmi istenes munkát sem írtam. Mert
a' mint magad tudod, hamarjában el-vesz-
tettük azt a' vigasztalást, mellyet, a' mint
lelki isméretemnek bizonyysága az Isten,
nem tulajdon szükségemre, hanem a' szen-
tek vigasztalásokra (szüségekre) kiknek
az szorgalmatoffan szolgált, fordítottam.
A' szent, és tisztelendő leányod, Eufók-
hium, ki az annyának (*Paulának*) távúl

létele miatt semmi vígasztalást sem vészzenfel, és az egész atyafiság alázatosan köszönt tégedet. Suppliciter salutat. A' melly könyvekről meg-izented, hogy régen írtad, küld-el, hogy vagy olvassuk, vagy általfordítsuk. Légy egészséges, Krisztusban. Vale in Christo. “

Jerónimus Ágostonhoz. (21. Levél.)
 „Midön Sz. Atyánkfiától *Firmustól* szorgalmatosan kérdezném, mi tévő vagy, örvendezve hallám, hogy jól szolgál egészséged. te fospitem lætus audivi. Ismét midön leveleidet tőle nem csak reményleném, hanem fartatnám-is arra, hogy azokat adjá-elő, mondá, hogy tudtod nélkül jött-ki Afrikából. Ezen okra nézve az által tefzem-meg néked a' köszöntés' tiszteletét, ki téged tellyességgel szerez; egyetemben kérlek: hogy meg-botsáss szeméremetességemnek (parantsolád, hogy írjak-viszsa) meg nem tagadhattam; 's nem én néked, hanem az ügy felelt-meg az ügynek: és ha vétek meg-felelni, kérlek! békével halljad: nagyobb vétek arra elő-hívni. „Si culpa est respondisse, quæso ut patienter audias: multo major est provocasse. Sed facessant istæ querimonie.“
 De félre ezen panaszokkal: legyen közöttünk tiszta egygyesség (pura germanitas) és ezentúl nem vetekedő kérdéseket, hanem szeretet-írásokat küldjünk egymáshoz. A' szent Atyafiak, kik velünk az Urnak szolgálnak, Téged' szívessen kö-

szöntenek. A' Szenteket, kik veled Krisztusnak könnyű igáját húzzák, főképpen a' szent, és nagyon betűlendő Püspököt Alipiust (Papam Alipium) hogy szolgálatommal üdvözöllyed, kérlek. Egységben, és rólam való emlékezetben téged' Krisztus a' mi mindenható Istenünk őrizzen-meg, valóban szent Ur, és bődögságos Püspök (beatissime Papa). Ha olvastad a' Jónás' fejtését illető könyvet, vélem, hogy a' tökről lévő nevetséges kérdést bé nem fogadod. Ha pedig a' felebarát, a' ki első vólt a' tör-emelésben ellenem, író toll' élével vizsgálja-hajtatott, légyen tartozandó emberségedhez, és igazságodhoz az, hogy a' vádolót fedjed, nem a' felelőt. Sit humanitatis tuæ, atque iustitiæ, accusantem reprehendere, non respondentem. Ha tettszik, a' Sz. Írásnak mezején egymást érdeklő fájdalom nélkül jádzaadozzunk. “

Eufókhiához (Paula Leányához) Paulának halottas ditsérete. Epitaphium Paulæ matris. *) (Tsak egynehány részetskéit szedem - ki) *Paula* nemes eredetű, de sokkal nemesebb szentségű, ha-

---

*) Mart. Rom. 26. Január. Apud Bethlehem Judæ dormitio Sanctæ Paulæ viduæ, matris Eustochii Virginis Christi. — cujus vitam virtutibus admirandam Sanctus Hieronymus scripsit.

talmas volt valaha gazdagsággal, de most Krisztus' szegénységével tündöklőbb. A' Grákkhusoktól, és Stzipióktól származván, Paulusnak örököse, kiről-is neveztetik, Mártzia nevű Pápiriának, Afrikánus' Anyának valóságos vére, Románál Bethlehemet nagyobbra betsülte, és az arannyal tündöklő házakat a' rendetlen sárnak alávalóságával fel-váltotta. Nem kesergünk azon, hogy illy személytől váltunk-meg, hanem hálákat adunk, hogy miénk volt, és a' miénk most-is. Mert az Istennek élnek mindenek, és minden, a' mi vilfza - tér az Úrhoz, a' Familia közzé számláltatik. — Bizonyságul hívom a' Jésust, annak Szentjeit, és tulajdon Angyalát, a' ki őrzője és társa volt a' tsudálatos Afzfzonymnak (Paulának) proprium Angelum, qui custos fuit, & comes admirabilis feminæ.) Semmit se szóllok kedveskedvén, 's a' hízelkedők' módja szerént, hanem mindent, a' mit mondandok, bizonyságul mondok, azok-is mind érdeme alatt valók, mellyről az egész Világ énekel, tsudállyák a' Papok, a' Szűzek' Kari kívánnják, a' Barátok', és Szegények' sokasága kesergi. Akarod, Olvasóm, rövideden tudni erköltseit? Minden szegényeitől, maga szegényebb lévén, vált-meg. — El-beszéllvén régi nemességét, így ír a' Sz. Atya: Valóban, a' mit az ő szolgáinak és szolgállóinak az Üdvözítő meg-ígért, meg-adta mostanság. Mert a'

ki egy Városnak ditsőséget meg-vetette, azt az egész Világ ditsóiti. A' kit, midőn Romában lakna, Román kívül senki sem esmért, ugyan azt, midőn Bethlehemben lappangana, tsudállya mind az idegen, mind a' Romai föld. Mert melly nemzetségnek emberi nem jönnek a' szent helyekre? a' szent helyeken pedig ki talált Paulán kívül, a' mit az emberek között nálánál nagyobbban tsudálna? Ez, valamint a' sok gyöngy között a' leg-drágább gyöngy tündöklik, és valamint a' nap' ságára a' tsillagok' kisded tüzeit el-nyomja 's meg-homályosítja: úgy mindeneknek erköltsöket és hatalmokat az ő alázatosságával meg-haladta; és leg-kifsebb vólt mindenek közt, hogy mindeneknél nagyobb lenne. Rejteken vólt tehát, és rejteken nem vólt. Futván a' ditsőség előtt, ditsőséget érdemlett. — Tokszotziusnak, tulajdon Férjének hólta után, majd minden gazdagságit a' szegényekre osztá — és midőn Napkeletnek és Napnyúgotnak Püspököt az Eklésiák' némelly egyenetlenségek miatt a' Tsászári Levelek Romába öszve-gyűjtötték vólna, látta ama' tsudálkozásra méltó Férjfiakat, és Krisztus' nagy Papjait, Paulinust, Antiochia Városának Püspökét, és Epifaniust, Tziprusban Szalamina Városának, melly most Konstantziának mondatik, fő Papját, 's Epifaniust ugyan szállásra fogadá, Paulinust más házánál mint tulajdonát ember-

séggel tartván, bír. Azoknak erköltsök-
 től fel-lobbantatván, minden szempillan-
 tásban arról gondolkodott, hogy hazáját
 el-hagyja, (és Antalnak, Pálnak remete
 lakásokba veszi magát. El-hagyván Tok-
 szótzius nevű fiát, leányát, 's előbb kö-
 zikbe olzván jószágit, hajóra ült, és leá-
 nyával Eufókhiummal a' sz. helyek felé
 indúlt.) A' Pontzia-Szigethez érkezvén,
 melly az aszszonyok között tündöklő sze-
 mélynek Flávia nevű Domitillának, Do-
 mitziánus Tsászárságakor a' Krisztus' neve
 vallásáért, meg-nemesítette számkivette-
 tését, és látván tzéllátskáit, mellyekben
 hoszszas mártiromságot szenvedett, fel-
 vevén a' Hitnek szárnyait, Jerusálemet,
 és a' szent helyeket látni kívánta. — Me-
 thonét, Máleát, Tzithérát, Rhódust, Li-
 tziát meg-haladván, — látá végtére Tzi-
 prust, a' hol a' szent és tisztelendő Epi-
 fániusnak lábaihoz borúlván, tőle ottan
 tíz napiglan tartóztatott, nem enyhü-
 lésre, a' mint az gondolkodék, hanem az
 istenes dologra, a' mint olztán véghez
 ment. Mert azon Tartománynak minden
 Klástromit meg-látogatván, a' mint ki-
 tellett, az atyafiaknak, kiket oda az egész
 Világról a' szent Ember' szeretete vonzótt,
 enyhítő költséget hagyott. Quos amor
 Sancti Viri de toto illuc orbe conduxerat.
 (Meg-haladván Szeleutziát, Antiochiát,
 Celesziriát, Fenitziát, Beritust, Sidont),
 Sarepta partján bé-ment *Illyés'* tornyots-
 kájába,

kájába, a' hol imádván az idvezítő Urat, Tirusnak homokin, a' mellyeken Pál (Apostol) térdepelt, Akkóba, melly most Ptolemaisnak mondatik, érkezett. — Tze-szareában, Kornéliusnak házában látta Krisztusnak Eklésiáját, Filep' házatskáit, és a' négy Próféta - Szüzek' szobáit. — Vólt Liddában, melly Diospolissá változott, 's melly Dorkásnak és Eneásnak fel-támadásáról nevezetes. — Vólt Nikópolisban, mellynek a' neve az előtt Emmaus vala, a' hol a' kenyér - törésben az Ur meg-esmértetvén, Kleofás' házát Eklésiává szentelte. — Bé-ment Jerusálembe, és midőn Palesztinának Proconsula, Polgármesteri Helytartója, ki Paula' familiáját igen jól esmérte, inasokat küldvén előre a' Pretóriumot számára el-készítette volna, alázatos tzéllátskát választott magának, és minden helyeket meg-járt olly buzgósággal, hogy ha a' többihez nem sietett volna, el nem lehetett volna vonni az előbbiektől. Le-borúlván a' Kereszt előtt, mintha az Urat rajta látná függeni, imádá. Prostrata ante Crucem, quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat. Bé-menvén a' koporsóba, a' fel-támadás' követ tsókolá, mellyet a' koporsónak ajtajától az Angyal el-mozdított, és magát a' testnek helyét, mellyben az Ur fekütt, mint szomjúhozván a' kívántt vizeket, hívséges szájjal nyalá. Ott mennyit könyvezett, mennyit zokogott, mi nagy bánatba me-

rült, bizonyosság az egész Jérusálem; bizonyosság az Ur, a' kihez imádkozott. Onét ki-menvén, fel-ment Sionba — kiről mondatott: — Szereti az Ur Sionnak kapuit, Jákobnak minden hajléki felett. Nem azon kapukat, mellyek, a' mint mostanság láttjuk, hamuvá 's pernyévé enyésztek; hanem azon kapukat, mellyeken hatalmat nem vesz az ellenség, és a' mellyeken a' Krisztusban hívőknek sokasága bé-járúl. Mutattatott néki a' Szentegyháznak tornáztát tartó oszlop, melly az Ur' vérével festve vólt, mellyhez köztötve, mondatik, hogy meg-ostoroztatott, ostendebatur illi columna Ecclesiae porticum sustinens, infecta cruore Domini, ad quam vinctus, dicitur flagellatus. Mutattatott néki a' hely, a' hol a' száz húsz hívek' lelkeikre a' Sz. Lélek le-szállott, hogy Joëlnek jövendölése bé-telleyesedjék. Azután értéketskéje szerént a szegényekre és szolga-társokra pénzt osztván, Bethlehembe ment. — Bethlehemben az Idvezítőnek barlangjába járúlván, minekutánna szemlélte a' Szűznek szent hajlékát, és azt az istállót, a' hol meg-esmérté az ökö, az ő urát, és a' szamár az ő ura' jászolát. — Füleml' hallattára meg-esküdt, hogy a' hit' szemeivel láttya a' posztókba takartatott tsötsömöst, a' jászolban siránkozó Urat, az imádó Mágusokat, a' fellyülragyogó tsillagot, a' Szűz Anyát. — Sok egyéb helységek' látogatása után látta Sa-

maria, (vagy Augusta-Sebaste) Városát: oda temették Elifeus és Abdiás Próféta, és a' kinél nagyobb az afszonyok' szülötti közt nem volt, Keresztelő Jánolt; a' hol sok tsudálatosságokat szemlélvén, meg-rezzent: mert látta, hogy az ördögök sok kínok alatt ordítanak. *Ubi multis intremuit confternata mirabilibus: namque cernebat variis dæmones rugire cruciatis, & ante sepulcra Sanctorum ululare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum. Alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere, suspensusque pede feminis vestes non defluere in terram.* Keseregve könyörült mindeniken, és könyvezvén, kéré Krisztus' irgalmaságát. — Meg-járta Názarethet, a' hol az Ur neveltetett; Kánát, Kafarnaumot, mellyekben tsudákat szokott tenni; Tiberiás' tavát, melly az Ur' hajózásával meg-szenteltetett, és azt a' pusztát, mellyben sok ezer nép kevés kenye- reből jól lakott. — Fel-ment Tábor hegyére, mellyen az Ur' színe által-változott. Látta mészfzire Hermon, és Hermóniim hegyeit, és Galileának igen széles térségit, mellyeken Sísara, és annak egész hadi Serege Barak győzödelmével le-terítetett. — *Monstrabatur* — mutattatott néki a' mező-város Náimnál, mellyben az özvegy fia fel-támasztatott. Ki-fogyok előbb az időből, mint sem szóllásból, ha mind

elő - számlálandom azokat a' helyeket, mellyeket a' tisztelendő Paula ki-mondhatatlan hittel öszve-járt. — El-ment Egyptusba. — Nitriát midőn látná, eleibe ment a' szent és tisztelendő Püspök Isidorus Confessor, és a' Barátoknak számtalan Serege, a' kik közzül sokakat a' Papi és Levitai Rend magasztalt. Örvendezett ugyan az Úrnak ditsőségén; de magát illy nagy tiszteletre méltatlannak vallá. Mint be-szélljem-el a' Makáriusokat, Arséniusokat, Serapiónokat, és Krisztus' Oszlopinak egyéb neveiket? Kinek a' tzéllájába nem járult-bé? Kiknek lábaikhoz nem borúlt? Azt hitte, hogy mindenik Szentben a' Krisztust szemléli, és minden jót, mellyet velek tett, örvendett, hogy azt a' Krisztussal tette. — Nem sokára ösztán Szent Bethlehemben állhatatossan meg-maradandó lévén, három esztendeig egy szűk szállásotskában lakott, míg tzéllátskákat és klaftromokat nem épített, és különb-féle szarándokoknak hajlékokat az út mellett, a' hol Mária és Jósef szállást nem találtak. — Eddiglen az utazását írtuk-le, mellyet sok Szűzeektől, és Leányától ké-sértetvén, végzett-el. Most az erköltséi írassanak-le szélesebben, 's ez magának tulajdon magános ditsérete. Mellyet le-rajzolván, Istén a' Bíró, és bizonyságom, vallom, hogy semmit sem teszek hozzá, sem a' ditsérők' szokása szerént felségesben. Semmit se magasztalok (sőt sokat

ki-is hagyok.) El-beszéli ofztán a' Sz. Atya alázatosságát, sanyarúságát, imádságit, adakozását. Quæ prima Christianorum virtus est, tanta se humilitate dejecit, ut, qui eam non vidisset, & pro celebritate nominis videre gessisset, ipsam esse non crederet, sed ancillarum ultimam. — A' Szent Irást bé-téve tudta. (De az értelméről Sz. Jerónimussal tanátskozott.) Sanctas Scripturas tenebat memoriter; & cum amaret historiam, & hoc veritatis diceret fundamentum, magis tamen sequebatur intelligentiam spiritualem: & hoc culmine edificationem animæ protegebat. Denique compulit me: ut vetus & novum instrumentum cum filia, me differente perlegeret. Quod propter verecundiam negans, propter assiduitatem tamen, & crebras postulationes ejus præstiti, ut docerem, quæ didiceram: non a me ipso, idest a præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ Viris. Sicubi hæsitabam, & nescire me ingenue confitebar, nequaquam mihi voluit aquiescere; sed jugi interrogatione cogebar, ut e multis, variisque sententiis, quæ mihi videretur probabilior, indicarem. Loquar & aliud, quod forsitan æmulis videatur incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adolescentia multo labore ac sudore ex parte didici, & infatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea deserrar, discere voluit, & consecuta est; ita

ut Psalmos hebraice caneret, & sermonem absque ulla latinæ linguæ proprietate personaret. Quod quidem usque hodie in S. Filia ejus Eustochio cernimus, quæ ita semper adhæsit Matri, &c. — (Halálához közelgetvén, azokat a' verseket mondá lassatskár: Uram szerettem a' te Házad' szépségét, és a' te Ditsőiséged' lakásának helyét — Melly szerelmesek a' te hajlékid öröknek Ura, kívánczik és el-ájúl az én lelkem az Úr' pitvari után. Midőn töiem kérdeztetne: miért halgat, miért nem felel a' hozzá kiáltónak? fáj-e valamie? Görög szókkal így felelt: nintsen semmi baja, mindent tsendes békefésében szemlél. Azután nem szóllott, és bé-húnytt szemekkel, mintha már a' halandóságot meg-vetné (quasi jam mortalia despiceret) míg ki nem adá a' lelkét, színt azon versetskéket mondogatá, úgy, hogy a' mit mondott, alig halhatnánk, 's ujját a' szájához tévén, a' kereszt jelét írta az ajakira, „digitumque ad os referens, crucis signum pingebat in labiis.“ — Aderant Jerosolymorum, & aliarum Urbium Episcopi, & Sacerdotum inferior gradus, ac Levitarum innumerabilis multitudo. — Hólta után nem jajgatás, hanem a' Zsoltárok' éneklése különbféle nyelveken hangzott, „lingvis diversis.“ Translataque Episcoporum manibus, & cervicem feretro sub-jicientibus; cum alii Pontifices lampadas, cereosque præferrent, alii choros psallen-

tium ducerent, in media Ecclesia Salvatoris est posita. Tota ad funus ejus Palæstinarum Urbium turba convenit. — Quodque mirum sit, nihil pallor mutaverat faciem, sed ita dignitas quædam, & gravitas ora compleverat, ut eam putares non mortuam, sed dormientem. = Græco, latino, syroque sermone Psalmi in ordine personabant: non solum triduo, donec subter Ecclesiam, & juxta specum Domini conderetur: sed per omnem hebdomadam, cunctis qui venerant, suum funus, & proprias credentibus lacrymas. — — Végtére így bútsúzik-el Szent Paulától: Vale, o Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus juva. Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius, quod postulas, impetrabis. Tisztelődnek végső öregségét imádságiddal segítsd. A' hit, és a' jószágos tselekedetek téged Krisztushoz társasíttanak, jelen lévén, könnyebben meg-nyered, a' mit kérsz. — Incidi elogium sepulcro tuo, quod huic volumini subdidi, ut quocumque noster sermo pervenerit, te laudatam, te in Bethleem conditam Lector agnoscat. “

Sequitur titulus Sepulchri.

Scipio quem genuit, Pauli fudere Parentes.
Græcorum soboles, Agamemnonis inclyta
proles,

Hic jacet in tumulo: Paulam dixere priores,
 Eustochii genitrix, Romani prima Senatus,
 Pauperiem Christi, & Bethlemitica rura secu-
 ta est.

In Fronte Speluncæ.

Aspicias angustum præcisa in rupe Sepulchrum?
 Hospitium Paulæ est, cœlestia regna tenentis.
 Fratrem, cognatos, Romam, patriamque
 relinquens,
 Divitias, sobolem, Bethlemiti conditur antro,
 Hic præsepe tuum, Christe, atque hic mysti-
 ca Magi
 Munera portantes, Hominique, Deoque de-
 dere.

Dormivit sancta, & beata Paula, VII.
 Kalend. Febr. tertia Sabbati post solis oc-
 cubitum. Sepulta est v. Kalend. earum-
 dem, Honorio Augusto sexies, & Ariste-
 neto Consulibus. Vixit in sancto propo-
 sito Romæ annos quinque, Bethleem annos
 viginti. Omne vitæ tempus implevit an-
 nis quinquaginta sex, mensibus octo, die-
 bus viginti, & uno. Sz. Damasus Pápá-
 hoz több levelei vannak-meg. Azokat
 az Anyaszentegyház Történeti közt em-
 legettem Urunk 366-dik esztendejétől fog-
 va, mellyben Damasus hetven esztendő-
 s lévén, a' Római Sz. Székre emeltetett.
 Nevezetes a' többi között, az Hithez tar-
 tozandó kérdések eránt való egynehány

Levele, mellyekkel Damasustól, mint Sz. Péter Székében ülő Apostoli közönséges Tanítótól végező feleletet kért, egynehány Ariánus maradéknak fészkelődése ellen. „Damaso Lib. 1. epist. 25. Mihi Cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi vestimenta suscepi. — Quamquam igitur me tui terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A Sacerdote victimam salutis, a pastore præsidium ovis flagito. Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri, communione confocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. “

Más alkalmatossággal maga írt Hieronimushoz Damasus a' többi közt illy igékkel: Damasus Pontifex Hieronymo. Dormientem te, & longo jam tempore legentem potius, quam scribentem, quæstionibus ad te missis excitare disposui. — Minthogy aluszol, és már jó ideje, hogy olvasásban inkább, hogy sem írásban foglalatoskodol, hozzád küldött egynehány kérdésfetskével kívánlak fel-ébreszteni nem a' végre, mintha olvasnod nem kellene: mert ezzel, mint a' féle mindennapi eledellel tápláltatik, és hizik (az irott, vagy fel-mondott) beszéd; hanem hogy az olvasásnak gyümöltse legyen az írás. (lectione) veluti quotidiano cibo alitur, & pinguescit oratio. — lectionis sit fructus iste, si scribas. Már mivelhogy a'

levél hordozó Etheriust hozzám vizsgálva küldvén, azt mondád hogy már semmi leveleid fintsenek, azokat ki-vévén, melyeket néha napján a' remete lak-helyen diktáltál, irattál, 's mellyeket tellyes kívánattal olvastam, 's le-irtam; te pedig önként azt ígérted, hogy éjjeli lopott órák közben, ha valamit kívánnék, irathatnál, örömeft bé-fogadom az ajánlótól, a' mire kérni akartalak, ha talán meg-tagadnád. Egymással való beszélgetésünkre pedig semmit se vélek méltóbbnak lenni, a' Sz. Írásról való beszélgetésen kívül; úgy hogy én kérdéseket tegyek; te pedig felelly-meg. Ezen életnél semmit sem állítok e' világon örvendetessebbnek lenni: 's a' léleknek ezen eledele minden mézet fellül hallad. „Qua vita nihil puto in hac luce jucundius: quo animæ pabulo omnia mel-la superantur. Quam dulcia, inquit Propheta, gutturi meo eloquia tua super mel, ori meo. (*Psal.* 118.) “ Elő teszi ofztán a' kérdéseket.

Meg-felelvén Jeronymus, így ír: Minkutánna a' te Szentséged' Levelét vettem, azonnal elé hivatam a' Notáriust. — Az a' szolgálatra készen vala, én a' mit szóval mondandó valék, elébb azt gondolattal magamban ki-rajzolám. Mozgattam már én a' nyelvemet, amaz az újja-it, 's imé egyszerre egy Zsidó bé-toppan, hozván nem kevés nyaláb könyveket, mellyeket a' Sinagógából ki-vett, hogy

olvassa (vagy olvasás színe alatt) quæ de Synagoga quasi lecturus acceperat. 'S egy végbe: Ihol, úgy mond, a' mit kértél; engem pedig, midőn egyet mást gondolván, nem tudnám mi tévő legyek, fiétvén, úgy meg-ijesztett, hogy félre tévén mindeneket, az Íráshoz repülve mennék, 's most is az a' dolgom. Hanem minthogy tegnap hozzám Diákonust küldvén, és a' mint te gondolod, levelet, a' mint pedig én érzem, egész Commentáriumot, elmélkedő beszédet vársz tőlem, rövid feleletet várván mind azokra, a' miket egyenként csak nagy Könyveknek nyalábival lehet fel-érni, hamarjában azokat mind meg-rázagattam, egyedül egy pár kérdést marasztván-ki; nem mintha nem felelhettem volna valamit azokra is; hanem, mert ama' leg-ékeesebben szóló emberektől, a' mi Tertullianusunkról tudni illik, és Novátziánustól deák nyelven már ki-adattak, és ha újságot akarunk mondani, szélesebben kell vetekednünk. — Didimusnak a' Sz. Lélektől írt könyve a' kezem alatt vagyon, mellyet (görögből deákra) fordítván, néked akarom bemutatni; hogy azt ne véllyed, hogy csak aluszom, ki az olvasást írás nélkül álomnak tartod. —

Szent *Martzella* övegyről illy ditséretet olvasunk a' Szentek Lajstromában. „Romæ sanctæ Marcellæ viduæ, cujus præclaras laudes beatus Hieronymus scri-

plít. “ Szent Jerónimus Sz. Martzelláról így tudósít: Római nagy nemzetű felséges nemességű aszszonyság, Urával hét hónapig élt, és annak illy hamar érkező hólta után, Tzereálistól házas társúl kéretvén, magányos Szerzetes életre szánta magát, és Athanáziustól, ’s Pétertől Alekszándriai Püspököktől taníttatván, első vólt Rómában, ki az Aszszonyi rendből Szerzetes magányos étellel szegénységben, ’s ájtatóságban szolgált az Istennek. Ezeket, ’s egyéb ditséretit Sz. Jerónimus Principia Szűzhöz, ki Martzellával szentül élt, abban a’ levélben írja, mellynek ez a’ kezdete: „ Sæpe & multum flagitas, Virgo Christi Principia, ut memoriam sanctæ feminæ Marcellæ literis recolam. “ Hæc ab Alexandrinis Sacerdotibus, Papaque Athanasio, & postea Petro, qui persecutionem Arianæ hæreseos declinantes, quasi ad tutissimum Communionis suæ portum Romam confugerant, vitam beati Antonii adhuc tunc viventis, Monasteriorumque in Thebaide, Pachumii, & Virginum, ac Viduarum didicit disciplinam. — Hujus amicitiiis fruita est Paula venerabilis. In hujus cubiculo nutrita Eustochium virginitatis decus. — Midőn Róma Városát Alarikus Urunk 410dik esztendejében annak szörnyű éhsége után elrablaná (Capitur Urbs, quæ totum cæpit orbem: imo fame perit, antequam gladio, & vix pauci, qui caperentur, in-

venti sunt. Ad nefandos cibos erupit esurientium rabies, & sua invicem membra laniarunt; dum mater non parcit lactenti infantiae.) A' győzedelmes Katonák Martzella házára ütöttek, 's a' mint a' szent emberek beszéllék, kik látták ezen állapotban Martzellát veled Principiával együtt, bátor tekéntettel fogadta a' bérohanókat. Ezek aranyt kértek, és az elrejtett kintsekre akartak vezettetni. Martzella sílány ruháját mutogatván, el nem hitettethette velek az önként fel-vállalt szegénységet. Botokkal, és korbátsokkal verettetvén, mondják, hogy nem érzette a' kinokat, ajunt non sensiisse tormenta, hanem lábaikhoz borúlván, könyhúllatások közt arra kérte őket, hogy tölle téged el ne válasszanak; 's azt ne szenvedje a' fiatalság, a' mitől az éleletes kornak félni nem lehetett. Krisztus a' kemény sziveket meg-lágyította, és a' véres kardok között helyet lelt az ájtatóság. Midőn téged és Martzellát Szent Pál Apostol Templomába vezetnének a' barbarusok, hogy ott néktek vagy életet mutatnának, vagy koporsót, Martzella nagy vigaszt, és örvendezés közt meg - köszönte az Istennek, hogy téged szeplőtelenül néki meg - tartott; hogy őtet szegénnyé nem tette a' rabság; hanem szegénységben találta. — Egy-néhány napok múlva, egészséges lévén, el-aludt az Urban. Post aliquot dies

fano, integro, vegetoque corpusculo, obdormivit in Domino, & te (Principia) paupertatulæ suæ, imo per se pauperes reliquit hæredes, claudens oculos in manibus tuis, reddens spiritum in tuis osculis, dum inter lacrymas tuas illa rideret, conscientia bonæ vitæ, & præmiis futurorum.

K.

Képirók, Faragók, Építő - Mesterek. Főképpen a' mostani Rómára nézve a' legnevezetesebbek közzül.

A. Algardi. Arpino. Albatini. Allori. Artusi. Ammanato. Allegrini. Adámi Péter. Agresti.

B. Bernini. A' Vatikánumi Templomnak Építő - mestere. *Bernini* Lajosnak testvére volt Bernini Lörintz. — Buonarotti. Bonvicino Ambrus. — *Bramante* Lázár, II-dik Gyula Pápának idejekor 1506-ban vettetett az új Vatikánumi Templomnak fundamentoma. Annak fő építő-mesterei voltak Urbini Ráfaél. Perucci. Sangallo. Buonarotti. Barozzi. Della Porta Jakab. Berninit már említém. — Berrettini, da Cortona. Bolgi András. Bonarelli. Baglioni. Brandi. Berettoni. Bandinelli. Bronzino. Bertori. Bonfialli. Barigioni. Bresciano.

C. Caracci. Calandruci. Cornachini. Cavallini. Caroselli. Camassei. Calandra. Cristofori. Cigoli Lajos. Clori. Cussoni. Ciampelli. Constanci. Civoli. Cocchi.

Carlioni. Castell Franco. Conca. Conti.
Campi. Canini.

D. P. Danti Ignátz. Dominikánus,
a' Vatikánumi Palota számára abroszra
festé tsudálatos mesterséggel a' világ hely-
ségeit olly remek móddal, hogy ott a' Vá-
rosokon, 's a' ki-kötő partokon kívül, az
apróbb helységeket-is könnyen meg-le-
hessen különböztetni. Ennek az abrosz-
nak le-rajzolása, Nogari, Cati, Malche-
rini, da Faenza, da Modena, 's egye-
beknek mesterséges festése. — Domini-
chino. Dávid Antal.

E. F. Fiamengo. Francesi. Fiani.
Fiori. Ferri. Francescini. Felici. Formel-
lo. Faenza. Fontana.

G. Gagliardi. Gherardi Antal. Gar-
zi Lajos. Giotto (Florentziai.) Giardini.
Gimignani. Gregorini. Ghirlandajo. Le
Gros. Gamucci. Grimaldi. Gentileschi. P.
Grassi S. J.

H. I. Juara. D'Hasse.

L. Lorenzo Fiorentino. Florentziai
Lörintz. Ez a' Római szent Angyal Vára
előtt álló szent Péter Apostol oszlopát fa-
ragta; Sz. Pál Apostolét pedig szint' ott
Római Pál. Paolo Romano. Azon hidnak
rostelyos mellyékét az Angyalok képei
Urunk kinszenvedésének eszközeit mutat-
tyák. A' melly Angyal a' szegeket tar-
tya, azt Luceati Jeronimus készítette;
a' melly pedig az oszlopot tartya, az me-
stersége és munkája Raggi Antalnak. A'

szent ábrázat mutatója *Fancellié*; a' Kereszt tartó *Ferrátáé*: a' dárdás, *Guidi Domonkosé*: az ostor-tartó *Morelli Lázár* munkája: a' varratlan dolmány-tartója, valamint az-is, a' ki a' tövis koronát tartja, *Náldiai Pálé*: a' Kereszt titulus tartója *Berninié*: a' spongia mutatója *Giorgi-etti* Antalé. Tíz az említett márvány oszlop, IX-dik *Kelemen* Pápának rendelése szerént; Sz. Péter, és Sz. Pál oszlop képein kívül, melyeket VII-dik *Kelemen* Pápa állíttatá. A' Szent Angyal kastélya, vagy-is roppant Vára előtt álló nagy *Hid* az 1450-dik esztendeji Jubiléumkor le-szakadt; midőn a' temérdek nép a' Vatikánumi Templomból visszsa menne; 's akkor 172 ember a' vízbe fulladt; vagy a' hidon veszett. V-dik *Miklós* Pápa jobbitá meg azonnal; 's méltóságossabbá is tette egyetemben. Minekutánna Adorján Tsászárnak Mausoleuma szent Angyal várává változtattatott volna IX-dik Bonifáztius, V-dik Miklós, VI-dik Sándor, IV-dik Pius, és végtére VIII-dik Orbán Rómái Pápák által, annak építése, írása, ékesítése által jeleskedett Ráfael, Sermonetta, Románus Julius. — Lanfranchi János. Lucenti. Lamberti. Lironi. Lorenzino. Da Lecce Máté. Látri Péter Jesuita Frater.

M. Mascherini. Melchiorri. Della Marca. Maratti Károly. Morándi. Mönöt. Mark Antal (Bononiai.) Montauti. Maglia.

glia. Massei. Muziani. Moderati. Maglia. Maderno Károly. *) Mantegna.

N. Nelli. Nasini. Nebbia. Nogari. Nucci. Nanni.

O. Otto Lörintz. Ottaviani. Odázi. Orázi. Orsi Prosper.

P. Paparelli. Pomaranci. Perugino. Puccini. Pellegrino. Provencale. Paggi. Palma Antal. Della Porta. Passignani. Da Pesaro. Pollajoh Antal. Pozzo Leopold. Paschale Cati. Piombo. P. Pozzi András Jesuita.

Q. R. Raggi. Rossetti. Ricci da Novara. *Rubens*. Romanelli. Rossi Mátyás. Retense Lénárd. Ricciolini. Ruscioni József. Raffaele dal Colle. Raffaele da Reggio. Reni Guido. Raffaele di Urbino.

S. Del Sarto. Schidone. Sachi. Slofe. Santorio. Salviati. Sclavati. Stella. Salimbeni. Da Siena Máté. Speranza Ferentz.

T. Tiziano. Teudon. Tintoretto. Trevisani. Torelli Tempesta Antal.

U. V. X. Y. Z. De Vecchi János. Vanni. Di Valentino. Valeri Antal. Veronai Pál. Da Vinci. Vò. Volaterra Dániel. Zanna. Viterbi Tarkvinus. Zoboli. Vaskonio. Valloni. Zuchetti. Vecchi. Zucchi. Viviani. — Mantegna da Monto-

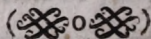
---

*) Maderno munkája a' Vatikánnum előtt lévő egyik ugró kút; a' másik Fontana Károlynak alkotvánnya.

va. Midőn ez a' fő rendű Képiró Vatikánumi némelly palota részt festene, 's venne észre, hogy a' Pápa (VIII. Innotzenzcius) késik a' fizetéssel, egyik falra a' discretio képét rajzoló, és lepedővel befödözé; mint a' féle kárpittal. Kérdé egykor a' Pápa: minémű kép az, melly bé vagyon fődve? 's hallván, hogy az a' discretio képe, mondá a' Festőnek; hogy a' kép tellyesítésére szükséges az-is, hogy a' Discretio mellé rajzollya - le a' Patienziát - is.

Murr az ő Gyüleménnyiben elő-számálja a' sokféle helységbéli Kép - írókat, Könyvnyomtatókat, Műzsikusokat, Mester - embereket, — ritka pénz, gyöny, fű - gyűjtöket. Sőt egész könyvek-is jötenek ki a' világra, mellyekben a' nevezetes képirók', faragók', építtők' életek, mesterségek elő vannak adva. Példának okáért a' Modonait lehet a' Murból említeni. *Raccolta de Pittori, Scultori, & Architetti, Modonesi.* — Per Don Ludovico Vedriani. In *Modena* 1662. — Rudolph Fűfsili *Künstler Lexicon.* Tsak a' Norimbergai külömbféle remek mesteremberekről Murr egész Könyvet írt. ¹

K.

KANDACE, tulajdon nevű Királyné-
 jok volt az Ethiopsoknak. Az Apostolok
 idejében *Kandace* Királynénak nagy Em-
 berét, ki minden kintsének fő gondvise-
 lője volt, midőn a' Jerusálemi imáadásból
 meg-fordúlna, Filep meg-kerefsztelé. *Act.*
 8. a v. 27. — *Plinius Historiæ natur. L.*
 6. c. 29. p. 101. A' *Kandatze* nevet sok
 esztendőktől fogva közönséges névnek
 írja lenni az Ethiópiai Királynék' számára.
Regnare fæminam Candacen, quod nomen
multis jam annis ad reginas transiit. Ezen
 különös Kándatzes Királyné emlegettetik
 a' M. Könyvház' 7-dik Szakaszfzában. *L.*
Lobo' útazása után p. 188. az Ethiópiai
 Fejedelmek között. Valamint ez a' titulus:
Tsászár, sok száz esztendőtol fogva akár-
 mi Tsászári Fejedelemnek a' neve; úgy
 régenten az Egyiptusiaknál a' *Fárao* név
 oda-való minden Fő Fejedelemnek orszá-
 gos titulussa volt. *Menoch. in c. 12. Genes.*
 v. 15. *Nomen Pharaonis Ægypti Regibus*
manlit usque ad tempora Ezechielis. —
 Az *Asvérus* név, vagy titulus-is a' Szent
 Írásban említettett több Fejedelmeknek
 tulajdoníttatik, noha más névvel-is jeles-
 kedtek egyetemben; példának okáért az
 az *Asvérus*, kit *Esdrásnak* első Könyve a'
 4. részb. 6. versben említ, *Kambíses* volt,

Cambyfes, ki az ő Attya után, tudniillik *Cyrus* után uralkodott. V. *Menoch.* in L. 1. *Esdraë* c. 4. Szint ezen Kambises nem tsak *Asvérus*, hanem *Artakszerfszes* nevű is vólt (*Menoch.* ibid.) noha mind az *Asvérus*, mind az *Artakszerfszes* nevet viselték *Cambyfesen* kívül más *Fejedelmek*-is. *Esfh.* c. 1. v. 1. *In diebus Asveri.* *Menoch.* hic. LXX. habent: *Artaxerfis.* *Asverum* hunc quidam ajunt esse *Darium Histaspis Filium*; alii *Cambysem*, alii *Artaxersem Mnemonem*, alii *Artaxersem Longimanum*, alii *Astyagem patrem Darii Medi.* V. *Serarium.* *Salian.* Tom. 5. — De még más nagy *Embereknek* a' nevek is kettős vólt. p. o. *Zorobabel* *Juda Fejedelme*, *Salathiel Fia*, *Jekoniás Király'* unokája, ki *Babilonban* született, a' *Káldeusoktól Saffabasar* nevű vólt. V. 1. *Esdra.* 1. 8. — *Nehemias'* neve a' *Káldeusok* közt másképp *Athersfatha* vólt. 1. *Esdra.* 2. v. 63. — *Dániel* *Próféta Könyvének* 1. részében el-változtattak a' nevek, 's hivattatott *Dániel Baltassar*, *Ananiás Sidrach*, *Misael Misach*, *Azarias Abdenogo* néven. *Danielis* 1. v. 7.

KALATAI Ferentz Xaver. Nagy-Váradi Püspök, hoszfzas lankadtságá után fel-vévén a' szentségeket, meg-hólt Nagy-Váradon 1795. 29-dik Júnibusban. Szepesben Ó-Faluban született 1722-ben, Októb. 1. napján. A' Jéhus Társasága Novitziátusságát Bétsben, az apróbb Oskolák' tanítását Esztergomban, Kőszegen,

Gyöngyösön, Nagybányán végzé; a' Theológiai tanulást pedig Kálsán, a' Filozófiai tanítást Budán; a' *Trentsén* táji Anabaptisták' meg-terítésén különös nagy haszonnal és elő-menetellel fáradozott. A' *Pálffy* és *D'Alton* (azután *Alvintzi*) Regementnek tábori Káplánnya vólt tizennégy esztendeig. Szolgálván ottan buzgó hathatós tanítással, a' Szentségek' ki-szolgáltatásával. A' Regementel *Gállitzia*, *Lodoméria*, *Bukovina* Országá Tartományyiban lakott, és Hadi Supériorrá, Fő Vikáriussá tétetvén, a' Zsidók, Hufzsziták, Tseh számkivetett Deisták, 's egyebek meg-terítéseben Isteni áldás után szerentsés vólt. Annyira betsülé II. Jósef Tsászfár Király, hogy midőn Katalinnak az Orosz Tsászfárnénak látogatására menne, mindenütt magával hordozná. Meg-látogatá azon útban a' *Mohilóvi* még meg-maradt Jésuita-Kollégiumot, és Személlyeket; a' mint a' M. Könyvház' 7-dik Szakaszszában bővebben fel-jegyzém. Ur. 1781-ben Lemberg vagy Leopoli Városi Kánonokká lett. Leopoli Kánonokságakor minden Pénteken (másutt íratik: minden Szombaton) böjtölvén egész nap, a' betegeket látogatta, segítgette. Urunk 1787-ben Jósef Ts. Kir. a' Nagyváradi Püspökségre nevezé, abba 1788-ban 27-dik Áprilisben bé-ülttetett. Ezek, 's más egyéb ditséreti meg-vagynak azon tisztelő Versekben, 's azoknak al-lapú Jelölésekben, mellyekkel a' kegyes

Oskoláknak Debretzenyi Kollégiumától
 tiszteltetett bé-iktatásakor. *Elegia* ad Illust.
 ac Reverendiss. D. Fr. Xav. *Kalatai*. Pestini
Trattn. És: *Ode* ad Illustriss. — *Kalatai*
 Episcop. Varadin. Quæ gestientis gaudia
 Varadæ &c. És: Illmo. — *Kalatai* V. Kal.
 Maji. Quo, Cælo annuente, favente Patriæ
 Patre Josepho II. Jubente Pontifice Maximo
 & Re & Nomine Pio VI. Bonis omnibus
 plena incedentibus lætitia, per virtutis
 ædem, in Templum Honoris — Ad Magno
 Varadinensem Ecclesiam — inductus so-
 lenni ritu inauguratur — In præcipuam
 hodiernæ Gratulationis partem vocatus
 CLerVsQVe popVLVsQVe MagnoVara-
 DINensis persoLVIt. Püspökségekori ada-
 kozása, bökezüése ditsértetett. Templo-
 mokat, Plébániákat épített. A' Szegé-
 nyekre szép fundátziót hagyott. Meg-
 jelent a' temetésére, a' fő és egyéb Isko-
 lákon kívül, a' Görög Katholikus Püspök
 Káptalannyával: 's a' Deák Káptalannak
 végső szolgálatya alatt annak fő Prépost-
 jától vitetett a' Templom' Kriptájába,
 mellybe ő temettetett, a' leg-első Püspök
 lévén azok között, kik a' Török Világ
 után oda temetkeztek; mert más Püspö-
 köknek másutt került temetőjük. A' Ka-
 tonaság' halotti szolgálatya tisztelte mint
 néhai tábori Lelki Attyát. A' körül-belől
 lévő Nemesség leg-alább négy száz hintón
 jelent-meg.

KASZTELLÁN, avagy *du Chatel* Pétert, Frantzia Országi Első Ferentz Király Egyházi méltóságra szánván, tudakozá: ha Nemes-é? felele: Felséges Uram, három testvér atyafi vólt Noe' bárkájában: nem tudom jó formán, melylyiktől származtam. Tulóni Püspökké lett.

KORTÉSZIUS Sándor, Dálmátziai Fiú, Apostoli Sekretárius, Romában a' 15-dik Században Mátyás Királynak hadi ditséretit deák versel éneklé. Egynéhányszor ki-nyomtatott Bonfiniussal is. Emlegeti nagy ditsérettel Jöcher után Hanner n. XXX. illy ditsérettel: Cortesius — unus ex eorum fuit numero, quos felicissimum illud, & ad præterita relatum tempora Angeli Politiani sæculum produxit. Most többet nem adhatok-elő az említett versekből, ezen egy páron kívül:

Qualiscunque meo multo vigilate labore,
I felix genio candidiore liber.

A' Spanyol Vitézt, Korteszt, a' M. Könyvháznak első Szakaszsa bőven emlegette.

KOLÓNIA-béliek. Nem a' Német Országi Kolónia, Választó-Fejedelmű Városról, hanem Római mód szerént valamely Koloniára, Római új lakra menendő választott személyekről szóllok. Újlakra (Coloniára) sokféle okokból szokták a' Rómaiak a' népet vezetni, 's osztani. 'S először ugyan, hogy a' Birodalomnak fő

Városát Romát a' haszontalan, 's terhes néptől fel-szabadítsák; 2) hogy a' Romához tartozandó tartományokban a' pusztá helységeket néppel meg-rakják, és az új vendégek által a' mesterségeket azokban el-szaporítsák; 3) hogy az új lakosok által a' Római vért meszszebb terjeszszék, és a' tartományokban a' Birodalmat erőssebbé tegyék; 4) hogy az öreg katonákat ekképpen meg-jutalmazzák. Sábáriába, Szombathelyre jobbára a' Római Claudius nemzetből szedettek az újlakók, kik-is Claudius' Tsászárságakor küldettek azon Városba. „Jam tamen Colonia divi Claudii Sabaria. *Plin.*“ A' Kolónia Agrippina-is Német Országban, és a' Camalodúni Britanniaiban Claudius Tsászárkori eredetű. *Corn. Tacit.* Az a' Római mód, mellyel az új lakóknak a' Kolóniákra való küldésében éltek, ezekben állott: Romában áldozat tétetett. Gondviselő Tisztek törvényessen választottak. Ezek számba, rendbe szedték azokat az embereket, kik a' ki-rendeltt Kolóniára vagy önként ajánlák magokat, vagy sors vetéssel a' nevek arra jutott. A' Gondviselők zászló alatt vezették az öfzve-állott népet a' kolónia helyére. Ottan a' Duumvir nevű, két személyű Tisztek a' földeket az új lakókra ki-osztották, a' Város' helye ekével köröskörül ki-hasíttatott. A' Városban minden Római módra el-rendeltetett: az útszák, piatzok, város-házai, Collégiomok, Tiszt-

ségek, papságok. Az új lakás' szokott Tisztjei ezek voltak: Duumviri = két Fő Személy, a' Romai Polgármesterek' hatalma szerént. Decuriones = Tizedesek, a' Romai Tanátsbéliek, Tisztek' módjára; *Seviri* = Hatosok, hat személyből álló Tisztek, kik közzül a' Tizedesek választottak. Cenfores = Erköltsbírák. *Ædiles*, *Quæstores* 's a' t. *Flamines*, *Pontifices*. — V. Schöw. *Sabar*. L. 3. c. 3. p. 92. cet. — Példáji vagynak az ilyen Romai Jövevényekből álló, el-szaporodott új lak-helyeknek a' Sz. Írásban, p. o. ilyen *Kolónia*, új Romai lak - hely volt *Filippi* Városa Matzedoniában, a' hol Sz. Pál a' jövendő gonosz lelket ki-üzé a' Jésus nevében a' leányzóból, meg-vefszfőztetett, a' tömlöztből tsudálatossan ki - szabadíttatott. *Apost. Tselek*. 16. Rész. 12. v. (Jutottunk) onnét Filippibe, melly a' Matzedoniai résznek első városa, jövevények' lakó-helye. *πρώτη τῆς μερίδος Μακεδονίας πόλις, κολώνια*. Azok Romaiaknak hívták magokat, panaszt tévén Sz. Pál ellen, mondván. Ottan v. 20. „Ez emberek, Zsidók lévén, meg-háborítták a' mi Városunkat: 21. és olly szokást hirdetnek, mellyet nekünk nem szabad bé-vennünk, se tselekednünk, holott *Romaiak* vagyunk. *Ῥωμαῖοις ἐσσι.* *)

G 5

---

*) Társusról, és Sz. Pál Romaiságáról, Act. 22. a v. 25 ad 29.

KHLOSZ Pál, a' Magyar Országgi Törvénynek nagy nevű Tanítója, Profeszszora volt a' Nagy-Szombati Tudományok' Mindenességében. Nevezetes a' szent Székek számára iratott könyve. „Praxis Fori Spiritualis, in Mariano Apostolico Hungariæ Regno. Tyrn. 1756.“

KÖLESÉRI Samu. Borsodi Szendrői fiú, kétszer járta-meg Batáviát. Az Erdély Országgi Fő-Vezérségnél Guberniumnál, és az oda való Várookban Orvosi hivatalban volt, és azon fellül Guberniumi Titoknok, és Tanátsos. Ki-halt 1731-ben. Egyéb Könyvei között az Aurária R. Da circa új nyomtatással-is ki-adatott. 's a' t.

KEMPELEN Farkas Tsászári Királyi Tanátsos, nevezetes a' tudákos gépe-lyes mesterségben, a' mint a' Budai fő, és kisebb Iskolák fel-állíttatásakor, midőn az Univerzitás Nagy-Szombatból oda által vitetne 1777-ben, felséges parantso-
latból azon Városba küldetvén az új Kút fel-állíttásával, és egyéb mesterséggel meg-mutatá. A' Schachot jádzó bálván-nya bámúlást indított a' külső Országok-ban-is.

KUNICH Raymund. Ki Homerust újonnan fordíttá gyönyörű deák versekre Rómában, ki-adá a' Görögök' válogatott purgomájikat: válogatott Vers virágjai-
kat. (Nevezetes volt P. Kunits a' Magyar Jesuita Társaságban. A' ki tanítása, 's egyéb Istenes foglalatossága közt Olasz-

ból Magyarra fordítá a' Szedetziásról írt Tragédiát, szomorú láttatványt. A' féle dologgal jeleskedett P. Kereskényi, a' ki szent Ágoston meg-térését, P. Illei, a' ki más a' féle; de hasznos, nem ártalmas szomorú láttatványok ki-adásával esmértettek.) A' mi Kunits Raymund említett írását illeti, ez a' titulussa: Raymundi Cunichii e S. J. Anthologica, five Epigrammata Anthologiæ Græcorum selecta Latinis versibus reddita, & animadversio-nibus illustrata. Romæ 1771.

Im' a' példa belőle: cap. 1. Incertorum. Epigrammata Encomiastica, p. 9. 10.

Sappho.

Sappho ego fœmineum vinco genus omne,
virile

Vincit ut omne genus carmine Mæonides.

HERACLITUS *de se.*

Heraclitus ego, quid me vexatis inertes?

Nil vulgo, doctis omnia composui.

Unus homo mihi mille, at contra mille nec
unus,

Hoc ipsis clamo Persephonæ in Domibus.

Animadversio Cunichiana: Heraclitus Scotinos σκοτεινός vocitatus est propter affectatam obscuritatem. *Cujus librum*, ut est apud Laertium in Socrate, cum Euripides

*Socrati legendum dedisset, rogaretque, cu-
jusmodi videretur, is fertur respondisse, quæ
quidem intellexi, præclara sunt; arbitror au-
tem & ea, quæ non intellexi; verum Delia
aliquo urinatore (natatore) indigent.*

Leonidæ de Homero. p. 34.

Solis ut exortu primo non aurea cœli
Sidera, non usquam candida luna micat.
Sic, ubi Mæonides primum est exortus, ademit
Quot quot erant, aliis Vatibus omne jubar.

Lucillii de Magno Medico.

Ad Styga cum vidit Magnum Dis, territus
inquit:

Venit ut & turbam fuscitet exanimem.

Cap. 2. p. 43. *Incerti de Cæna ab avaro
præbita.*

Argento in solido, multo & fulgore corusco
Nil mihi nisi solam Cinna famem apposuit.
Dicebam, pulcris iratus lancibus: o si
Testa ferat, possim quo satur esse cibum.

De Nice se in speculo contemplante.

Falsa videt Nice in speculo, si vera videret,
Ut semel inspexit, nunquam iterum inspi-
ceret.

De Invido. p. 63.

In cruce majori suffixum vidit Acetem,
Quod socium Diophon, tabuit invidia.

In philosophos barba tenus. p. 67.

Si posita in longa tota est sapientia barba,
Cur non ipse hircus jam queat esse Plato?

Cap. 3. p. 70. Senes morosi.

Vasis ut in fundo, vertit quem potor, acescit
Quæ reliqua est dulcis parvula pars Bromü.
Sic ævo exhaustus quum longo est, venit &
imum.

Ad vitæ, svavis desinit esse senex.

De sermone hominum. p. 82.

Fac quod opus famæ securus: garrula turba
Quid quid agas, dicent pars bene, pars-
que male.

De taciturnitate. p. 84.

Posse loqui magnum est, sed majus posse tacere,
Testor divini Dogmata Pythagoræ.

Tumulus Archilochi. e cap. 5.

Archilochi hoc bustum propter mare; primus
acerbum

Carmen qui: sanie tingere viperea
Instittit — — at tacitus tu perge; viator;
Vespas ne irrites, quæ tumulo involitant.

Tumulus Sabini.

Sit lapis hic nostræ, caput o mihi dulce, Sabine.
Exiguus magnæ testis amicitiae.

Te mihi nulla dies, tibi me nec frigida lethe,
Spero equidem, immemori diluet ex animo.

*Tumulus Ajacis (deflet virtus arma
Achillis versuto Ulyssi adjudicata, quæ op-
tassent viro forti obvenire.)*

Ajacis tumulum Roetheo in litore *Virtus*

Ingenti servo pressa dolore animum.

Tonsa comam, sordensque artus; quod spre-
ta Pelasgum

In cœtu *fraudi* succubuisse feror.

Ipsa sed Æacidæ clamassent arma: Virum nos
Non artes vafri quærimus eloquii.

SIMONIDIS. *Tumulus Nicodici.* p. 125.

Quemque sua extinctum luget domus: ob-
ruta fletu

Tota bonum luget patria Nicodicum.

Tumulus Archedices. p. 127.

Hic jacet Archedice, quæ Regum filia, mater,
Nupta, soror, fastu non tamen intumuit.

Cap. 6. *Nereidum simulacra relictæ
Corintho diruta.*

(a Lucio Mummio.)

Ille ubi nunc abii præstans tua forma, Corintho?

Nunc ubi opes priscae ac mœnia turrigera?

Templa ubi magna Deum, & regalia tecta,
nurusque

Syphiæ, & densi millia tot populi.

Nulla tui restant vestigia; tot bona diris
 Omnia sunt belli fluctibus haurita simul.
 Iolæ intactæ hosti Nereides oceaninæ
 Horrendi casus mansimus Alcyone.

LEONTII. *Equus olim nobilis, molæ
 alligatus.*

Illæ ego Piseæ merui qui præmia palmæ,
 Ille ego Castaliam bis prope victor aquam,
 Ille ego jam Nemea, bimari jam clarus in
 Isthmo,
 Ille ruens volucris par Zephyro Sonipes.
 Nunc, postquam senui, viden', ut versatile
 in orbem
 Saxum hoc, palmarum dedecus, hospes ago?

C. 7. *In malum pictorem.* p. 155.

Menodotum pinxit Diodorus tam bene,
 nusquam
 Menodoto ut quisquam sit mage dissimilis.

ANTIPATRI. *Munus Natalitium.*
 c. 8. p. 169.

Pisoni magno, munus natale libellum
 Dat, quem nocte una condidit Antipater.
 O utinam accipiatque libens, laudetque Poë-
 Ture ut placatus Jupiter exiguo. (tam;

Echo de se ipsa. p. 170.

Echo ego muta modo, modo garrulando bo-
 na verba
 Quisquis es, hæc reddam, quæ prius audierø.

In te, quæ dices, convertam dicta; tacebo
Si taceas, quid me iustius esse potest?

Mæcii in simulacra Cupidinis vincti. p. 177.

Fle miser incallum tua vincula nescia solvi,
Funde miser tristes ex oculis lacrymas.
O pestis mentisque bonæ, sanctique pudoris,
Flamma vorax, cæcum pectoris ulcus, amor:
Te nexu cuncti mortales solvimur Euri
Nil profecturus improbe, funde preces.

Palladæ Cænæ recusatio. p. 179.

Ad cænam invitas. Contentus, Cinna, vocari
Oblato haud utar munere, si pateris.
Sic mihi vescetur, quem solum curat, honore
Mens gaudens, epulis nec grave corpus erit.

L.

LÁSZLÓ Opoliai Hertzeg. (Slésiáh.)
Magyar Ország Nádor Ispánnya; kit első
Lajos Király nagy gazdagságra emelt, a'
Lengyel földi Tsefztokóviai hegyre, U-
runk 1384-dik elztendeje táján, Remete
Sz. Pálnak Magyar Országgi Rendbéli Szer-
zetes fiait bé-állította; a' Templomjokba
pedig a' Szüz Máriának, Beltziben, Orosz
helységben talált képét bé-helyhezttette.
Timon Imag. nov. Hung. Cap. 13. pag. 82.

Az

Az említett képnek koronázását említtem az Anyaszentegyház Történetiben.

LESLIEU Gróf, el-végezvén a' Töröknél a' Követséget, ajándékul onnét sok a' féle könyveket hozott, mellyek *Mátyás Királyé* voltak. Fragment. Hist. Hung. Ei debemus lectissimos, quot hodieque exstant, quondam a Mathia Corvino Rege Budam comportatos libros; Sultani donum M. Leopoldo a Lesleo allati sunt.

LEONIANUS Apátúr. (Nem találom a' R. Mártirologiumban ezen Sz. nevet.) Szabáriában Pánnónia' Városában vette eredetét. El-fogatván az ellenségtől, Gáliába szakadt, 's eleinten Augusztodunumban, azután Viennában negyven esztendőnél tovább szolgált az Istennek magános tzellában élván, de egyetemben az igaz Hitet prédikálván, és tzellája szomszédjában sok Barátot vezérelván. *Leoniánus*, Attilának Gáliára való rohanásakor érkezett az említett helyekre, Urunk 451-dik táján, és így, holott *Sirmondus Leoniánusnak* halálát Urunk' 500-dik esztendeje tájára helyheztesi, Gálliai, negyven esztendőnél hoszszabb lakása egyez a' költözésének idejével. V. *Schömw.* Sabaria p. 192. 193. Sirmond. Tom. 2.

LAMBERTINI. Bonóniai nemzetű, Ankónai Gubernátor. Arról, Radziwil Hertzeg illy tudósítást ad p. 203. (Minek-utánna igen meg-fosztattam volna, Jerusálemből visszsa-jövén, Hidruntumon in-

nen, az Olasz Országi haramiáktól az útra szükséges pénzből ki-fogyván, 's annak más módját nem látván, Ankóna Városában, melly a' Római Pápához tartozandó, a' Város' Fő Vezéréhez, Gubernátorához, Bononiából származott *Lambertinihez* folyamodtam (1584-ben, Mártzius havában.) Magamhoz vévén tehát *Dunin* Ábrahámot, és *Kos* Gergelyt úti társaimat, hozzá járúltam, midőn audienziát adna mindenenek láttára, akárkit-is maga eleibe eresztvén. El-beszéllettem a' velünk történtt szerentsétlen esetet, melly nem igen ritka, midőn az emberek külföldet látogatnak-meg. És mivelhogy Ankónában egy esmérösöm sem vólt, megmutattam XIII-dik *Gergely* Pápának kegyesen útasító ajánló levelét, kérvén a' Gubernátort, annak tekéntetére nézve, hogy illy nagy szükségemben pártfogóm legyen, és ha más módját nem látná, legalább tulajdon hiteles emberségét valamelly kereskedőnél közbe vetné érettünk, 's két száz skutumot (400 forintnit üto pénzt) szerezne-elő addiglan, míg Velenzébe bé-érünk: holott az előbbeni, és jövőndő szükségünk úgy kívánnya. A' Gubernátor olvasván a' R. Pápának ajánló levelét, 's látván rongyos öltözetünket, nem hitte, hogy én vagyok az, a' kit ott ajánlott, és minket hazug embereknek ítelt lenni. Látván azt, a' társaim közzül kezeit ajánlottam büntetésre, ha magát

meg-tsalatottnak tapasztallya. Erre nagyon fel-borzadott, el-hordta magát, 's kevés héjja vólt, hogy a' palotából ki nem taszíttatott. Ezeket én Romába meg-írtam osztán; mentette magát a' Gubernátor, de tsak ugyan meg-feddetett, és tisztéből ki-állíttatott. El-menvén minden vígasztalás nélkül a' Gubernátor elől, szorgalmatos értekezésünk után reá akadtunk a' Velentzei *Quirinus* nevű Kereskedőnek Ankonai Mindenessére. Mivelhogy pedig a' haramiák, a' sietség miatt, az úton reá nem akadtak az erekléimre: vólt pedig a' Sz. Kereszt' részetskéje nálam aranyba 's gyémántba foglalva, mellyet két ízáz skutumra lehetett betsülni. Vólt Jérusálemi keresztem-is, mellyet a' nyakamban hordozám, és a' melly meg-ért negyven magyar aranyt; vólt arany lántzatskám, mellyhez a' kés köttetett. Vólt *Skorulfzki* Andrásnál egy gyűrű, mellyet két Portugálliai arannyal együtt a' sarujába eresztett, és a' haramiáktól meg-mentett. Az említett Velentzei Mindenesnek mind el-beszéllettem a' dolgot, zálogba mind ezeket bé-ajánlottam, és először tsak ízáz skutumot kértem. Reá állott a' kérésemre neheztelés nélkül. Minthogy pedig a' szál-lás, az eledel' ki-fizetése, az alkalmatosság' fogadása szaporítá a' költséget, a' Mindenes pedig az új kérésre már kevesebbet kezdett nekünk hinni, meg-mutattam a' Pápának, *Báthori István* Király.

nak, és a' Velentzei Fő Vezérnek leveleit, lassan lassan csak ugyan hitelt adott, és ismét száz skutumot olvasott. Így a' szállást ki-fizettem, négy lovat fogadtam (Velentze felé) indúltam. p. 204. *Radzivil.* (Lásd az R. betű alatt ezen szót *Radzivil.*) Azon tudósításban találtatik az-is, mi nagy a' jövedelme a' Törököknek tsak abból, hogy a' Jérusálemi Templomba ki's bé-eresztik a' jövevényeket. Méltó ki-tenni ezen titulus alatt: *Jérusálemi Templom-Látogatók.* p. 79. A' melly jövevény kilentz *cechin* nevű pénzt le-olvas, annak számára háromszor kell meg-nyitni a' Templomot. Ha mondja a' jövevény, hogy egy vagy fél óra múlva ki-jön, meg-várják. Azonban akár meddig akar a' Templomban maradni, egy hétig vagy egy esztendeig is egymásután, az tsak egy meg-nyitás' fejébe számláltatik. Ki vagynak véve a' nagyobb Innepek, mellyekben a' Barátoknak szabad bé járúlni új fizetés nélkül, valahányszor akarják; hanem midőn először érkeznek a' Klastromba valahonnan, egy kis ajándékot nyújtanak a' *Sángiáknak* és *Kádinak* (Török fő Tiszteknek) Hogy annyit ne kellyen fizetni a' szegényebb jövevénynek, tovább-is benn marad: eledel néki a' nemzetéhez tartozandó klastromból küldetik, 's az ablakon bé-nyújtatik. Nem egy féle a' fizetés. A' melly jövevények közel laknak Jérusálemhez, kevesebbet; a' kik messzebb, többet fizetnek.

A' kik Damaskusból, és Tzelefsziriából érkeznek, három *Cechint* fizetnek; a' Libanuson túl való Fenitziaiak, és Siria-bélied négyet; az Ásia-béliek hatot; az Europa-béliek minnyájan fejenként (viritim) kilentzet. Bizonyosnak mondják, hogy efsztendőnként bé-vesz a' Török harmintz ezer tzeként *cechént*, az az: hatvan ezer forintot ebből a' Templomnak ki 's bétevéseből.

MARACCI Lajos (Lásd. A. András.)

MÁRTON Brakarai Sz. Érsek. kit rövideden említettem az Anyaszentegyház Történetiben; Pannóniában, 's némellyek vélekedések szerént Szabáriában született: tudománnyal bővölködött, tudott helyesen mind deákul, mind görögül, 's emebben ugyan annyira forgott volt, hogy némellyek Görögnek tartanák. Ifjú korában el-méne a' Napkeleti Tartományokba: hogy a' mi váltságunk szent helyeit meg-látogatná, és ott lévő tudományos Akadémiákban hasznot hajtana. Onnét Spanyol Országának Gallétzia nevű Tartományába jutott, és ott a' Svévfok *Theodemir* nevű Királyokat, annak *Miro* nevű fíjával együtt az Áriánusságról a' közönséges Katholikus hitre térítette. Segíttői voltak ezen szent igyekezetben *Eleuthérius*, és *Lukrétzius*, kik egymásután következtek a' Brakarai Érsek-ségben. Márton először Apátúr, azután

Spanyol Országban Dumiumi Püspökké, és végtére Brakarai Érsekké vált. Irt egynehány ájtatos Könyveket. 1. De Forma honestæ vitæ. 2. De moribus. 3. De correctione rusticorum. 4. Interrogationes, & responsiones Sanctorum Patrum Ægyptiorum, & aliquot epistolarum Codices e Græco in Latinum transtulit. &c. Apud Schönv. Sabar. pag. 200. Halálát ki 579-re, ki 800-dikra helyhezteni.

MARGIT. A' Moldovai nagy ditsőségű Vajdának, Istvánnak házas-társa, kit Timon az Erdélyi Vajda leányának, Báró Apor pedig szint' azon Timonnal Lofontzi István szülöttének tart, Bakorba, Moldova Várossába vezette szent Ferentznek Szerzetes fiait, Hunyadi Mátyás Királynak idejében. — Tatroszon Templomot épített. Margit aszfszony az Urával együtt Bakovban lakott. Bö-kezű volt nem tsak a' Moldovai, hanem az Erdélyi, 's nevezet szerént az Esztelneki, Nyújsódi, és a' Szent Léleknek Kézdi Templomihoz-is. Akkor Mátyás Királyt uralták a' Moldovaiak; de ellene ki-ki-is keltek, 's azért Hadat-is vitt ellenek; valamint az előtt Zsigmond Király-is. A' Huszszitákat Zsigmond Király, azután Matyás Király Moldovába hajtá Erdélyből 1460-ban. Ezen Magyar Huszszitákon kívül lakták már az előtt-is Magyarok Moldovát, kik Kún = Kumán vérűeknek láttatnak lenni. Timon in epist. ad

B. Apor. p. 4. 22. 29. Amazok - is mind meg - tértek. Lásd Zöld Pétert MKház 181. k. 421. lap.

METELLUS. Midőn Metellus lát-
ná, hogy Márius félbe szakasztván a' Ju-
gurtával való háborút, mellynek vezér-
lésében Metellus után első tiszttet viselt,
nagy méltóságra vágyódik, illy ösztönö-
zéssel akará el-vonszani fel-tett szándéka-
tól, 's a' Római Polgár-mesterségnek mo-
hó kívánásától: Barátságunkra kérlek!
ne kezdj illy rosz' dolgot: Szerentsés álla-
potod fölibe ne ágoskodjál: nem illik akár-
melly emberhez minden kívánság: tessék
mostani állapotod: végtére ne kérd a' Ró-
mai néptől azt, a' mit néked méltán meg-
tagadhat. Ne *supra fortunam animum ge-*
reret. Sallust. Jugur. cap. 64.

MARTZELLA Sz. az I. betű alatt
Sz. Jeronimusnak elő-adatott Levelei közt
ditsértetik.

MAYERBERG Ágoston Báró, első
Leopold Tsáfzár idejében. Az ötöt Kö-
vetségbe küldé 1669-ben, *Michaelovits* E-
lekhez az Oroszok' nagy Fejedelméhez.
Irt az utazásáról. Az Írása módja értel-
mes; de a' beszéde módja olly szapora
vólt, és azért olly keverékes, hogy he-
behurja tanátsosnak neveztetne. *Confu-*
sionsrath. Neuw.

Sz. **METHÓDIUS** (ismét emleget-
tetik, hogy Püspöksége helyéről Nesztor-
nál utóbb talált tudósítás adásék. Nesztor.

ról lásd a' MKház' 34. Könyve elejét, és a' MKház 209-dik Könyvét végig.) Sz. *Methodius*, kit 8-dik János Római Pápa az ő egyik levelében *Pannoniai* Érseknek; a' másikon *Morvai* Érseknek nevez, *Szeremi*, avagy *Szirmiumi* Érsek volt, Sz. Andronikusnak Püspöki székében. Ezt Nefztornak hiteles bizonyosságából fok tanakodás után meg-mutattya a' Szombathe-lyi Történeteknek nagy tudományú Írója. pag. 226. 227. *Pannoniai* Érsek volt tehát: mert Szerem Pannoniában állott. *Morvai* Érsek volt: mert annak idejében a' Morvai hatalom, és nép Pannoniában szer-te-szétt el-hatott. Akkor a' Szirmiumi Pan-noniának Morva vezére *Cheziló* volt; vagy a' mint ezen nevet Nefztor írta: *Kozel*, 's Lengyel szó ejtés szerént *Dlugofzsusnál Kotziel*. Tzirillus, és *Methodius* 3-dik Mihálytól, Konstantzinápolyi Tsászártól küldetvén (mert *Ráasztices* attól kért Ke-relztyén Tanítókat) Urunk 863-dik esz-tendeje táján nem Pannoniába érkeztek; hanem *Rasztil*, vagy *Rasztil*, és *Sventibáld* Morvájába, melly az előbbi Quádok Tar-tományában a' Dunántúl való Bolgárok szomszédságában fekütt. Ezeket oktatá Tzirillus-is. Romában bé-vádoltattak; de ki-tudódott ártatlanságok: mind ketten Püspökségre szenteltettek. (mert nem tar-tok azokkal, kik Tzirillusról azt tartják, hogy a' Püspökséget fel nem vette. Im' a' Római Martirologiumnak ígéje: 9. Martii.

In Moravia SS. Episcoporum Cyrilli, & Methodii, qui multas illarum regionum gentes cum earum Regibus ad fidem Christi perduxerunt.) Methódus utóbb Chezilóhoz érkezett. Ez ki-nyeré 8-dik Jánostól, hogy a' Szeremi üres Püspökségbe állíthassa, és hogy Lajos Király, vagy a' fia Karolomannus abban akadékoskodni tegyen. Levelet írt 8-dik János mind ketőhöz, (8-dik János Urunk 873-dikban lett Pápává.) És így Methódus Érseknek volt a' Pannoniában, és Pannónián kívül lakozó Morvaiaknak. Ismét bé-vádoltattott Rómában, ismét ártatlannak hirdettetett lenni. Nyitrai Püspökké szentelte VIII-dik János Vikhinust, 880-ban; úgy hogy Methódus Érseknek Suffraganeusnak legyen. Methódus Urunk 900-dik esztendője előtt Isténben boldogult; Mert ezen esztendőben IX-dik János új Érseket adott a' Morvaiaknak, Jánost tudni-illik, és ehhez két Suffraganeust állított, Benedeket, és Dánielt. Szent Tzirillusról, és Methodiusról lásd az Anyaszentegyház Történet. 15. K. §. 7. és Szalágyi Mkház 26. 27. K.

MOTEZUMA. (Itt a' Mekszikói néhai Birodalomnak nem nagy régisége kedvéért említettik. Egy úttal a' Peruviai és Babiloniai óság-is meg-határoztatik.) Motezumáról, Mekszikói utólsó Fejedelemről a' Mkház' 5-dik könyvében hosszasan a' tudósítás. Hanem a' Mekszikumi Ország-

nak és Városnak elejét *Kalmet* de fine mundi Differt. Sokkal utóbbinak teszi, mint *Akoszta* Mkház 3. k. p. 31., noha ottan ugyan nem a' Városnak, hanem az Országnek kezdetéről, 's a' népnek oda másunnan való költözéséről vagyon a' szó. Akoszta, Urunk után való nyóltz-századik = 800-dik esztendeje tájára teszi azt a' költözést; *Kalmet* Mekszikum Város elejét Urunk után 1324-dikére helyezteti, egy nevetlen Spanyol Tisztnek tudósítása után. Melly ebben áll: Mekszikumi bizonyos Spanyol Tiszt, Mekszikumban, régi mekszikumi írású és vonású képekre talált, azokat hatvanhárom táblákra festette, és a' Mekszikumiak' nyelvén meg-fejtette. Így az egész Mekszikumi régi Hístóriát által - küldötte Európába. Azokon a' táblákon tsak vonások, és ember ábrázatok láttatnak. (Így szoktak t.i. jelekkel, betűk helyett, a' lött dolgokra mutatni, mint p. o. midőn a' puska vagy ágyú tüzét, durrogását, a' villám, és menykő le írtt jelével képzelék.) Az említett Mekszikumi képek frantziáúl benyomtatattak *Cramoysin*ál, Urunk 1703-dik esztendejében, 's arra mutatnak, hogy Mekszikum, mellynek utólsó Királlya *Motezuma* vala, 1324-ben építtetett. — A' *Perubéli* régiségekről egy úttal *Kalmét* az ő írását folytatván, *constat*, tudva vagyon, úgymond: hogy a' Peruviai hatalom, Urunknak 1125 = ezer száz huszonötö-

dike táján kezdődött, négy száz esztendővel előbb, hogy sem azt a' Spanyolok el-foglalták, Urunk 1524-ben. (Lásd az Anyaszentegyház' Történ. 1617-ben, a' 28-dik könyvben.) *) *Calmet* p. 339. 341. „In novis *inventis*, in regionibus recens *detectis*, uno verbo, suæ novitatis characteres mundus ubique præfert. Firmiora ceteris monumenta, marmora, numi, ædificia, inscriptiones, singula omnia mundum non diu ante conditum ostendunt. Artium omnium, quæ humanæ opus sunt vitæ, originem novimus, eas saltem non nisi diu post completas scimus.“ Nagy gondja lévén arra *Arisztotelesnek*, hogy a' Világnak, földnek, emberi állatnak régiségére talállyon, értekezni kívánt azokról az észre - vételekről, mellyekkel a' Babilon-béli Tudósok a' tsillagok' járásihoz láttak. Jelentém már *Kalliszthenest* a' Mkház' 6-dik Szakaszszában. Ehez írta tudniillik *Arisztoteles* az ő tudakozó levelét Babilon Városába, a' hol az Nagy Sándornál forgott: hogy a' Tsillagoknak Babilóniai leg - régiebb észre - vételeket írja - le, és közöllye véle. Az említett Tudós (*Kalliszthenes*) tsak 1903 = ezer kilentz száz három esztendei észre - vételekre talált (*Porphy.* apud *Simplicium* L.

---

*) Lásd Mkház' CCXVII. p. 538. A' Mekfizikumi Írásról.

de Cœlo.) a' mint az említett helyen-is jelentém; de tsak úgy, hogy az a' határozás nem igen megy fellyebb Ábrahám-nak idejénél. *Calmet* Differt. de finē Mundi pag. 283. azon időt tellyesebben ki-határozza, mondván: ha attól az időtől, mellyben Dárius Nagy Sándortól meg-győzetett, Világ' Teremtésének 3676=három ezer, hat száz, hetven hatodikában, fel-számláltatik visszsa 1903=ezer kilentz száz három esztendő, ezt amattól levonván, 1773-dikra, az az: a' Bábilontornya' építésének idejére találunk.

+ *Mekkai, Medinai Vándorlók.* Mekkába, Medinába, Arábiai Városokba sok ezer Török, és Arab, sőt másféle jövevény-is jár Mahomet' emlékeztető helyeinek látogatására. Nem *Mekkában*, hanem *Medinában* van a' koporsója. *Radzivil* az ő Jérusálemi útazását le-írván, azt beszéli, hogy *Damaskusban* lévén, a' Törököktől ki tanulta, hogy a' koporsó nem igen vastag oszlopokon hever, 's hogy az a' szoba szűk és setétes, nints-is más világa a' lámpások' világánál egyéb; azoknak, kik a' koporsót meszsziről szemlélik, úgy látszik, mintha függene, noha az oszlopokon áll; a' mint a' ki közelébb megy, könnyen észre veszi. p. 30. A' képes Geográfia' Írója arról tudósít, hogy azon koporsó, arannyal és ezüsttel ki-varrott árnyék-vető alatt láttatik. Meg-írák *Niebuhrból*: ki utóbb értekezett arról, hogy

Mahomet' koporsója nem igen különböz a' többtől. Mkház 78. k. p. 404.

MINGRELIÁNUSOK. *Georgiában* a' Mingréliai Fejedelemséghez tartozandó népek, a' fekete tenger, és *Kaukaszus* hegye mellett. Keresztyének; a' Fejedelem a' Török fő Urnak, Sultánnak adózik. A' régi neve *Colchis*. (*Georgia* régenten *Ibéria*.) *Salmanasar* az Aszszíriusok' Királlya, *Osee* Izrael' Királlya uralkodásakor megvénén Sámáriát, által-vitte Israelt Aszszíriába *Háborba*, *Hálába*, *Gozan* - vize mellett, és a' *Médusok'* városiba. Némelyek Hálán (חלח) a' Kolchusokat, Háboron (חבור) az Ibérusokat értik. *Scholia Duham.* in *S. Scripturam* L. 4. Regum. c. 17. v. 6. Alii per Hala, *Colchos*, per Habor *Iberos* *Assæ* intelligunt hoc loco. Nempé 4. Reg. 17. versu 6. citato. Anno autem nono *Oseæ*, cepit *Rex Assyriorum* *Samariam*, & transtulit *Israel* in *Assyrios*, posuitque eos in *Hala*, & in *Habor*, juxta fluvium *Gozan*, in *Civitatibus Medorum*, (*Hebr. et Civitatibus Medorum. Duham. ibid.*) A' Kolchusok közzé számláltatott néha napján a' Láz nép. *Plin.* L. 6. c. 4. p. 83. *At tergo montium Iberia est: in ora vero Heniochi, Ampreutæ, Lazi...* *Gentes Colchorum.* Ez a' Laz név ragadt idővel azokra az Izraelitákra (Jákoknak akár *Solimi* vagy *Jerusálemi*, akár *Samariai* magzatira). kiket az Aszszíriai és Babiloniai Királyok hazájokból ki-hánytak, és el-szálllyelz-

tettek Hála, Hábor, Media földre. A' Láz לז név annyit télsen, mint jövevény, idegen nyelvű, barbarus. Azért az Olasz Zsidók *Lázim*, Láz embereknek hivattatnak. Nem tsuda, hogy azok a' Láz, Iber, és egyéb földekre el-széllyedett Zsidók utóbb magokat Sólimusoknak nevezték (Jerosolimusoknak.) Azért Pliniusnál előfordúl a' *Solimus* nép neve azokon a' tájakon, a' hová a' számkivetett Jerusálemi és Számáriai Zsidók vetődhettek. De Homérusban a' mint előfordúl a' *Sólimus* nép, és nevezet, holott előbb élt sokkal ezeknél az Ibériába és Lázba szakadt Zsidóknál, maga a' valóságos Jérusálem értetik. Lásd a' Tzelsusok ellen a' Készületet. Homérusból. 4. rész. p. 43. Onomákritus, Orféus neve alatt a' Kolkusok *nemzetét* azzal a' szóval illeti, mellyel a' Sz. Írás az Izraelnek, Jákobnak nemzetségét. φίλκ *tribus* Orphei Argonaut. v. 749. apud Gver. Tom. 2. p. 152. ἐ κόλκων κλυτὰ φύλα. És így könnyű mutatni az említett népeknél az előtt szokásba vett környül-metélkedésre (a' mint azt némelly régiek említik) 's nem szükség vagy Feníztiai vagy Egyiptusi más jövevényekre szorúlni Kolkusban. V. *Gverin*. I. cit. & Tom. 1. p. 145. לז Láz barbarus, peregrini vel exotici sermonis. A' *Solim* nevű embereket *Plinins* Kis Ásiában, *Pisidiában* említi. L. 5. c. 27. p. 75. *Insident verticem Pisidæ, quondam Solymi appellati, quorum Colonia Cæsarea, eadem*

Antiochia. Más Kis-Ásia táji ki-vezzett Solimus népre-is mutat *Plinius* L. 5. c. 30. p. 78. *Promontorium Trapeza, unde primum se concitat Hellepontus. Ex Asia interiisse gentes tradit Eratosthenes Solymorum, Lelegum &c.* Midön Tzirus Király megengedte a' fogságban lévő Zsidóknak a' hazamenetelt, sokan, leg-alább nem kevesen meg-maradtak azokon a' földeken, a' melyekre vetemedtek. A' szanaszért mentt Zsidók még Khinába = a' Tsinai Birodalomba-is régenten bé-hatottak (*Dissert. de Judæis Sinens. Tom. 3. Taciti P. Brotier.*) Az Isten a' választott népben az ő büntetése által meg-mutatta fényessen az ő igazságát, és egyéb népekre való gondviselését-is, kiket az el-széllýedett Zsidók tanítottak. Az *Eszther* Sz. Könyve nyilván-ságossan mondja: hogy Asvérusnak Birodalmában, melly igen mészze terjedett, sok pogány fel-vállalta a' zsidó vallást. Abban a' Birodalomban voltak a' *Persák*, és *Médusok*. *Eszther. 1. v. 2. &c.* Amán' esete, és Márdokéus' fel-magasztaltatása után a' Zsidók annyira betsültettek, hogy sokan hozzájuk térnének; 's nem tsuda, ha Solimi, Sálemi, Jerusálemi nevet 's ditsőiséget fel-vállaltanak 's ruháztanak magokra. *Eszther 8. v. 16. Judæis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium. 17. Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quocumque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ, atque convivia,*

& festus dies: in tantum ut plures alterius gentis, & sectæ eorum religioni & cæremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaserat. — Kolkisban a' Láz népnek Királlya, *Tzátthus* volt az öregebbik Jufztinusnak Konfántzinápolyi Tsászárnak idejében (az öregebbik Jufztinus Jufztiniánus előtt; az ifjabbik Jufztinus pedig Jufztiniánus után országlott.) A' *Tzátth* Király el-hagyván a' Persákat, 's azok Királlyát Kábadest, kinek szolgált, Konfántzinápolyba utazott: hogy a' Keresztyén Vallást fel-vállalja. Jufztínustól nagy örömmel fogadtatott: meg-kereszteltetett, meg-adatott néki a' királyi név, annak ékességeivel együtt. Haza tért, és az alatta való népet-is a' Keresztyénségre térítette. Urunk 522-kében = ötszáz huszonkettődikében. Volt *más* egy Király-is azon időben az Ásiai Iberiában, ki az ő népével együtt szorossan tartott a' Keresztyén névvel, hittel, vallással. Azt midőn a' Persák a' pogányságra kényszerítenék, hogy a' Persáktól el-állhasson, Konfántzinápolyba folyamodott, segítség-kérésért. Védelmeztetett-is a' Persáknak ellene rohanások ellen, mind az öreg Jufztinus' idejében, ki *Sittát* és *Beliszáriust* küldötte a' Persák' viszsa-verésekre, mind Jufztiniánus idejekor, mikor a' Kolkusoknak, avagy a' Lazusoknak Királlyok *Gubazes* volna Urunk 555 - dik esztendejében. — *Chronicon Alexandr. Cedren. Zonaras*
apud

apud Borg. Kéri in Justino, & Justiniano p. 99. *Tzathus Laziorum Rex in Colchide — sed & alius per idem tempus Iberiæ in Asia Rex* — p. 131. *Gubazes Colchorum sive Laziorum Rex.* Lásd a' Kolkusokról *Busbet* MKház 18. p. 183.

Monteskieu, halála táján véghez vitte a' Keresztyén embernek kötelességét, és így szólott a' jelenlévőkhöz: én a' választ mindenkor meg betsültem; a' Sz. Írásban lévő erköltsi tanítások felséges érdemek, 's az Istennek leg-nagyobb ajándéki. Ezek a' szók úgy fogadtattak, mint azokról való le-mondások, a' miket általmas könyveiben a' Vallás ellen mondott, a' mint láttatott. V. Ratio Critica, & R. P. *Alexovits*.

MAGAZIN ÍRÓK. Magazin der Kunst und Litteratur zweyter Jahrgang. Jul. Aug. Sept. 1794. Wien. bey Matth. Schmidt. — A' MKháznak 7-dik Szakaszában adtam már elő ezen *Magazin Írók-ból* Tudósíttásokat. Itten a' folytatás nem léfzen haszontatan. *Camperól* a' 9-dik lapon így tudósíttanak. — *Campe* a' Felséges Úr Isten ellen káromkodik, midőn azt írja, hogy a' Frantzia Revolútzió (gyilkos támadás) melly teli vólt a' Király ellen, a' Papi Rend, és igen sok egyebek ellen el-követett gyilkossággal, Templomok fosztásával, atheismussal, leg-undokabb bálványozással, a' tulajdon birtok el-oltásával, ragadománnyal,

mindenféle fosztogatással, ember - hús evéssel, hogy ez a' Revoluzió Isteni különös nagy ajándék! Ez a' Felséges Istennek az egész tiz parantsolat ellen elkövetett vétkekkel való meg-bántása!

Pag. 64. BODIN nevűek sokan voltak. Egy vallástalan *Bodin* 1596-ban halt ki a' világból. Más a' *Bode* János, Joákhim, Kristóf, ki végtére Wajmári titulált tanácsos lévén, 1793-ban, Detzember havában végzé életét. Az Illuminátusok közt látszatos tisztséget viselt, *Amelius* név alatt. — A' Religiónak, Fejedelmeknek, és Papoknak ki-irtására tzélozott. *pag. 75.*

A' Fraymaurerek egynehány Egyházi nevű Conciliumokat, Gyűléseket tartottak, úgymint Wilhelmsbadban, p. 86, Frankfurtban. Wetzlárban. p. 91. Ezen Gyűlésekből, és Ephemerides nevű Jegyzéseiből ki-tudódott; hogy nem egyeztek-meg abban: ha a' Templaristákból eredtek-e? mert magok magok között illyetén kérdéseket felsegettek: Kik vagyunk mi? Melly időben támadtunk? Honnét származott a' Maurerség? Ha a' Templáristákból; mikép' lehet meg-mutatni az által ültetést, azoknak a' mi Ordónkra való által változását? 's a' t. *pag. 87.* Noha pedig egynehány Provinciai béliék meg-egyeztek a' Templáristákból való eredetokről; a' Kérdés ki-fejezését a' Nagy Mesternek ítéletére ereszték.

Pag. 94. A' Magazin Írók azokat ortázzák, kik az aufklererséggel hánykolódván, hazugságokkal kereskednek, és fok száz ezereknek könyhúllatásokkal, vérekkal itatják a' földet. A' valóságos világítók valóban ki-terjesztik a' világosságot; azonban nem hánykolódván az aufklererséggel. — Hogy pedig vannak olly emberek, kik a' világítás színe alatt a' Religiót pufztítják, és irtyák, a' tsendes tartományokat fel- akarják forgatni, azt az irtóztató manifestumok, tudósítá-fok, a' nadrágtalanok példái, Spártakusnak, és Filónak új munkái elegendőképpen mutatták; a' Slesvigi Zsurnálok, a' Szánküllottismusnak el-terjedett követése Maintzban, Speyerben, Wormsban, Lüt-tikben; arra mutatnak az Angliai, Piemonti, Nápolyi öszve-esküvések.

Pag. 240. A' Frantziáknak modi balgatagságokon igen kapván a' Németek, egyetemben az erköltsöket-is szerették kimagmozni; azt a' magok viselekben való szemtelenkedést tudi-illik, és a' beszédhez tartozandó különös tulajdonságaikat. Egyetemben pedig a' Frantzia nyelvnek tanulásával, 's Könyveiknek olvasásával magokba szívták a' Frantzia újítást, szelelkedést, és e' képpen a' mi Német nem igen tzikornyás, de betsületes erköltsünk bizonyos nemes artzátlansággal fel-váltott, el-tseréltetett; Frantzia udvarisággal, a' Religio, az igaz Vallás ellen

való nyelveskedéssel. p. 256. A' veszedelmes, lélek vesztő könyvek olvasása; 's mintegy el-nyelése, a' hozzájuk való mohó kapkodás azt vitte végbe: hogy az emberek meg nem elégedtek az ő forsokkal, morgás vezettetett-bé a' régi törvényes Status avagy állapot, és rend tartás ellen. 's a' t.

Pag. 292. Arról tanakodik a' Magazin Író, ha, a' melly Beszéd VI-dik Pius Pápától ő Szentségétől, 1793-ban, Junius 17-dik napján tartatottnak mondatik lenni XVI-dik Lajosnak Frantzia megölt Királynak haláláról, valóban tartatott-e? mintha az a' beszéd nem a' közönséges Anyaszentegyháznak Fejétől; hanem *Limon* Apatúrtól Metzi (Metai) nagy Viskáriustól származott volna. Ki magát azon Deák Beszéd Frantzia fordítójának nevezi. Acta SSmi Domini nostri Pii, Divina Providentia Papæ Sexti, in Consistorio Secreto feria secunda die 17. Junii, MDCCXCIII, causa necis illatæ Ludovico XVI. Galliarum Regi Christianissimo. Romæ 1793. Ex Typographia Reverendæ Cameræ Apostolicæ. — Frantziáúl: Discours de N. T. S. P. Le Pape Pie VIe — Trad. de Mr. l'Abbé de Limon, Grand Vicaire de Metz a Bruxelles Octobre 1793. Az Ausztriai *Monatschrift* Írója 1794-ben ezen Limonban Jesuitát szagol. A' Magazin Író azt feddi benne, hogy olly magányos szerű, 's egyebeket ki-szorító pri-

vilegiummal bir az a' Monatschrift Iró, hogy a' Jesuita szagot meg-érezze. A' szagló Iró lehetetlennek mondja; hogy Piusé legyen az a' Beszéd, melly a' mint iratik, Juniusban tartatott, 's abból a' beszédből, melly utóbb tudni-illik Septemberben szint azon 1793-ban Regensburgban nyomtatott, két egész levél-lapot írt-ki. A' dolog így végeztetik-ki: hogy három hónap alatt harmintz nyomtatása került-elő az említett Beszédnek: Regensburgban, Kolóniában, Augsбургban, Düsseldorfban, Mafrik, Lüttik, Brugge Városában, tsak Brüsselben hétszer nyomtatott-ki. A' Brüsseli pedig melly *Juliusban* költ, már a' harmintzadik nyomtatás vólt. Az Illuminátusok tudni-illik VI-dik Pius Beszédét nem türhetik.

Pag. 322. A' Jenai Recensensek fedtetnek, kik arra tzeložnak tudni-illik: hogy a' Fejedelmek, Elöl-járók, és a' népek hagyják magokat ki-vakítani, 's a' Jenai Recensens Biráknak higgyjenek, hogy az Illuminátus Ordó régen el-tűnt, 's már éppen nintsen-meg; és hogy a' Frantzia Revolútziohoz semmi köze sem vólt; sőt hogy a' Jakobínusokkal éppen semmi szövetségben sintsen. A' Fejedelmek azok miatt tsendessen alhatnak, 's dolgokhoz láthatnak; míg az idő el nem jő, mellyben a' kés a' torkokra tétessék, a' Királyi trónus, és az Oltár el-hányassék, és

a' Pátriárkai életnek szabadsága, és egyenlősége bé-vezettség.

Pag. 327. A' könyvek mesterséges el-nyomatásáról, vagy ellenben ki-szórásáról. Tagadják a' Könyvárosok (némelyek) annak jelen-létét; míg nem látják, melly részhez tartozandó a' könyv, és a' kérője.

Pag. 328. Spárták és Filó leg-újabb munkájokban ezeket olvassuk: Arra gondviselés légyen: hogy a' mi embereinknek Irásaik ki-trombitáltassanak. — És, hogy ha valamelly Író olyanokra tanít, a' mik nem egyeznek a' világ nevelésére tzelőző plánunkkal, nyertettség az Író mi-hozzánk; ha nem enged, gyalázzuk, gyalázzuk-meg. *Ihn verschreyen, verschreyen.*

Pag. 345. Jesuitaság szaglók, Kripto Katholikus ki-keresők, hortyogó egér-árulók Nikolai, Biefter, Gedichte, a' Querpfefter, Bode. 's a' t.

Pag. 348. Mit nem gondolnak-ki az irigykedők! Még *Sieyes* Apátúrt-is ex Jesuitává teszik. Ki egy volt a' Revoluczió-nak fő buzdítóji közzül. A' mi több, a' Jesuitákra-is fenik a' támadás koholását. Vallyon miben áll az okoskodások? A' Jesuiták, úgy-mond, az első Frantzia Gyűléskor 1789-ben: azután Brabantziában 1790-dikben, Lengyel Országban pedig 1791ben magokat bé-jelentették, hogy ismét helyre állíttassanak. *Ergo* - munkás részesülők voltak a' támadásban. Ha

nem nevetségre méltó-e' ez a' talán ama' Qverpfejfernek maradékiból maradt okoskodás?

Az 1794-dik esztendőbéli 's Octobert Novembert, Decembert illető 4-dik kötetből: Interessante Nachrichten p. 1. Valamint Kriggétől Bode vétetett, vagy-is verbuáltatott bé az Illuminátus Ordóba, úgy Bode által mások. Arra akár maga, akár Leuschering tehetségét fordítván. *Leuschering* az Ordóban *Leveller* = Gleichmacher nevet nyert. *Cromvellnek* idejében tulajdona vólt ezen nevezet egész egy pártosságnak; de szükségesnek ítélte, hogy azt a' nevezetet el-nyomja. Ez a' *Leuschering Leveller* más okokból a' Brandeburgiai Tartományokból ki-hajtatott; az új Respublikába költözött, a' hol a' Nemzet Gyűlésében Sekretárius, Titoknok hivatalú Párisban. Ő magát az ő Jesuita szaglása által, a' Mendelfonnal való viszsza vonásával, a' Montieurral való correspondentziájával, és az Illuminátusság dobolásával esméretessé tette. — Azután Nikolairól Berlini Könyvárosról, és annak Illuminátusságáról Lutziánus nevére nálók, ki azt tagadja 's a' t. A' nagy Német közönséges Bibliotheka készítőiről, Lesebibliothékákról, Lesegefellschafokról, Zsurnálirókról, Könyvárosokról, Újságosokról, hány 's óh mennyi ezek közt a' tudva, 's tudtok nélkül való legalább affiliátus Jakobinus!

Pag. 9. Az Illuminátusságot árúllyá a' fok tsorda — Román, Komédia, láttatvány, Szátira, Pasquillus, minden rendű vakarék — broschur. Még a' *Knigge* magais Román-írásra erefztette-le magát. *Campe* már minden titulust ki-fzedett a' könyvekből a' gyermekeknek, az ártalmas nevelésnek, a' könyvekkel való kereskedésnek számára. *Bahrtdt*, *Schultz*, *Riem*, és más ilyen Világítók nyugodni nem hagyák az ő tollokat. A' Német Literatúra óriás lépéseket téfzen az ő elő-menetelében. A' *Gothai* és *Erfurti* Ujság; a' *Jénai*, *Szaltzburgi* Literatur-újság, a' Német *Zusfchauer*, *Wekerlingnek* Broschurjai, a' *Braunschweigi*, azután *Schleswigi* Journál, melly már az Idő' Geniussának neveztetik, és más egyéb Zsurnálok versent futnak az *Allgemeine Deutsche Bibliothekával* (*Nikolai'* hulladékival), hogy az Illuminatismus' lelkét el-terjeszszék. A' Religio meg-aláztatott; a' Biblia ki-tsúfoltatott. (Az ilyenek ellen íratott a' Homérusból és Hesiodusból való készülő Bizonyosság az ó és új Tzellusok, és *Juliánusok* ellen ki-adott, 's ki-adandó munka.) Az Úr Jépus Tanítása, Spártakusnak, Filónak, és az új káromkodó Szotzinistáknak Kátekesiseinek lábaik alá vettettek; és az Illuminátusok' exegefzissei által dífznók' orra előtt heverő gyöngyökké változtattak: a' Regensek kissebbítették; a' vezérlések ki-átkoztattak: a' Deismus és Naturalismus

fenn szóval prédikáltatott: a' Religió, a' morális erkölts, és a' városi rend-tartás ellen merő illuminátus lélek röpítettett. p. 10. A' méreg árútatik, a' gonofság világító sugár gyanánt mutogattatik. A' kik ezen újjítók ellen ki-támadni mernek, tsúf nevekkel ki-hurogattatnak, könyveik el-nyomatnak, makulaturákra fordítottanak. Minden igyekezet a' Katholika Valás ellen szegeztetik. p. 22. Az Illuminátus nevű, és gonofs szándékú ordo azonnal az ő támadása elejekor arra fordította a' gondját, hogy az ő makszimáit, mérges keverékit az Iskolákba, a' Szemináriumok, a' Tanítók 's Tanítványok közzé el-terjeszse, azoknak Elöljáróit maga mellé tsatollya, hogy így mind ezek által a' nép lassanként meg-vesztegetődjék; hogy az illuminátus ígék módivá vállyanak, 's szégyennek tartsák az új tanítványok ezen új nyelven nem szóllani. Ekképpen arra vettek sokakat, hogy tudtok nélkül-is az Illuminátusok' nagy frigy-kötelékéhez szítottak. *)

---

*) Lásd M.Könyvház VII-dik Szakasz. p. 239. 240. 's a' t.

N.

NERI Sz. Filep. (Martyrol. Rom. 26. Maji. Romæ *S. Philippi Nerii*, Congregationis Oratorii fundatoris, virginitatis, Prophetiæ dono & miraculis insignis. Ur. 1575-ben XIII. Gergelynek R. P. engedel-méből állítá-fel Neri Sz. Filep az ő Oratóriumát. Lásd Anyaszentegyh. Történ. 27. k. 23. §.) Mint tartatott-meg Sz. Filepnek avagy Sz. Nerinek tsudálatos kegyelmező védelmezése által 1688-dik esztendőben az ő Beneventi Érsekségekor, az épület-nek reá szakadásakor, maga beszéli - el hiteles bizonyossággal Vincentzius Mária Orsini, vagy Ursini, ki osztán Urunk' 1724-ben Római Pápává lett, XIII-dik Benedek neve alatt. A Sz. Egyh. Történ. 30. k. 38. §. Ez a' vallás, és bizonyság meg-vagyon *Kolinnak* Augusztai Kánonoknak, XIII-dik Benedeknek (az említett Orsininak) és a' vele éltt Kárdinálisoknak életekről írtt könyvében. *Roma Sancta. Sive Benedicti XIII. P. M. & Cardinalium vitæ.* Augustæ 1726. fol. Hic pag. 7. „Ad honorem Dei omnipotentis, Beatissimæ Virginis Mariæ Dominæ nostræ, gloriosique Sancti Philippi Nerii; Ego Fr. Vincentius Maria Orsini Ordinis Prædicatorum, infelix peccator, & ex divina patientia Sacræ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardi-

nalis. tit. S. Xisti Ecclesiæ Beneventanæ indignus Archiepiscopus, testificor etiam cum iuramento circumpositis Sacris Evangeliiis, qualiter. " A' mindenható Istennek, a' bódogságos Szűz Máriának mi Afzszonyunknak, és a' ditsősséges Neri Sz. Filepnek tiszteletére, én Frater Orfini Vintze Mária a' Prédikátorok' Szerzetéből, bódogtalan, bűnös, és Isteni békecséges türésből a' Római Szent-Egyháznak Pap Kárdinálissa, Sz. Xisztus titulussán, a' Beneventi Eklésiának érdemetlen Érseke, bizonyítom esküvéssel-is, előttem lévén a' Sz. Evangyéliom: hogy midőn az én bűneim miatt támadott volna a' földindulás az én Beneventumi Városomban Szombaton, Juniusnak ötödik napján 1688-ban, a' Sz. Pünkösdek böjtén huszonegyedfél órakor (ez olasz számlálás), midőn a' szobámban valék, Püspöki házamnak felső részében, együtt beszéllgetvén némelly Megyém-béli nemes emberrel, várván az izenetet, hogy le-mennyek a' Vetsernyére a' Templomba; az említett szobám le-szakadt a' földindulás ereje által, és a' padimentom - is, a' hol valék, le-szakadt a' szobával együtt, a' melly az alatt vólt, rész-szerént le-szakadott. „supradictum meum cubiculum corruit vi terræ motus, & pavementum, ubi eram, etiam corruit cum cubiculo, quod erat subtus, quod etiam ex parte corruit,“ és én az említett nemessel le - estem egész a'

tsűr' kamarájáig, és bé-födöztettünk minden épületeknek köveivel, mellyek reánk hengeredtek, de különböző szerentsével: mert az (a' nemes) halva maradt, és én sérelem nélkül meg-menekedtem (a' haláltól), a' fejemet némelly nádok védelmezték, mellyek felettem, mint afféle elegendő födelet tsináltak fejemnek bé-takarására, és arra, hogy könnyen vehetnék lélekzetet. Abban a' szobában, mellyből le-estem, vólt diófából tsináltt almárium, teli irásokkal, abban tartám, őrzém bé-takarva mind azokat a' képeket, mellyek a' hiftória' rendi szerént ki-ábrázolák az én védelmezőmnnek *Neri Filepnek* élete' nevezetesbb történetit, azzal a' feltett szándékkal, hogy el-rendelem abban a' házban, mellyet építettem a' városon kívül a' *la pace vecchia* nevű helyen. Az az almárium le-üllepedett consedit super illud fragile tectum arundineum, azon a' töredékeny nád-födélen, melly a' fejemet borítá, a' mint mondám; az noha kúltsal bé vólt zárva, magától ki-nyílt, és kijöttek belőle a' képek, mellyeken festve vólt az említett Szentnek élete: azon képek engem mind körül-fogtak, és a' fejem alatt vólt az, melly azt tette szem eleibe, hogy a' Szent (*Néri Filep*) imádkozván, látta a' Bóldogságos Szűz Máriát, hogy tartá azt a' gerendát, melly a' *Vallicellai* ó Templomban ki-ment a' helyéből. Az említett almáriumra esett a' márványból

álló igen nagy és nagy nehézségű küszöb-
kö. *Supra dictum armarium ceciderat in-
gens superliminare marmoreum magni
ponderis*, és mindazonáltal azon egész
idő alatt, mellyben temetve voltam az
omladékok között, nem érzettem alkal-
matlanságot, se nehézséget, se nyomást,
*non sensi molestiam, non pondus, non gra-
vitem*; sőt különös kegyelemből, egy
végbe fenn szóval el-mondhattam némelly
imádságokat, mindenkor észemen voltam,
ajánlván magamat az Istennek, és a' Szen-
teknek, erős hittel, hogy meg-szabadúlok,
cum firmissima fide de mea liberatione.
Mondják a' mindennapi társaim (*mei fa-
miliares*), hogy az omladékok között
egy vagy másfél óráiglan voltam temet-
tetve; de nékem új kegyelemből úgy tet-
szett, hogy tsak egy óra-negyedig marad-
tam ottan. Azonban oda jött a' *P. Lector*
Bonacorsi az én Szerzetembéli Pap (*Do-
minikánus*) híván engem azon a' kövek-
halmán, és mindjárt hallám ötet, és az
én szavamat ő-is egyetemben hallotta,
noha nyilvánságossan a' szavaimat meg
nem esmérhette, 's *Farella* Pállal Kánónok
Úrral az omladékok közzül engem ki-
vezetni kezdettek; azután más két ember
jött oda, 's ezeknek segítségekkel engem'
az omladékok közzül ki-vontak. Azt
méltó itt különösen észre-venni, hogy
midőn azok dolgoznának, az el-válasz-
tatott, és le-húlló omló kövek se nékik,

se nékem leg-kissebbet sem ártottak. Minekutánna ki - vonattattam az omladékok közzül, az említett Kánonok a' fejem alatt találta az én szent Pátronusomnak említett képét, és más mindjárt, mihelyt engem meg-látott, véletlenül elő-vett az említett képekből egyet, mellyek körülöttem voltak, és nékem nyújtotta, hogy meg-tsó-kollyam. Vettem észre, hogy az a' kép azt a tsudát tette szem eleibe, mellyel a' Szent (*Neri Filep*) halottaiból fel-támasztotta *de Maximis Pált*. És így ki-húzáttattam az omladékok közzül, és a' városnak kapuján kívül ki - vitettem. Sok sebek voltak a' fejemen, a' jobb kezemen, és jobb lábamon, és még-is a' sebek engem semmiképpen sem gyötröttek. Sőt azon élve kezeimbe fogtam az Óltári Szent-séget, beszédet tartottam a' néphez, egy betegnek fel-adtam a' viatikumot, az örök élet' útjára az Ur' testét; tsak a' szemeim szenvedtek folyást a' reám hengeredett sok omladék' hulladékából, melly folyás noha a' látásnak alkalmatlanságával járt, de még-is fájdalmat nem éreztem. Az én Szentemnek jó téteménnyei ezen határ közzé nem szorúltak: mert meg-tartotta az én majd egész püspöki házomnak le-omlásától (le - omlása közt) az egész nagy számú tselédimet, minden tiszteimet, ínasimat, szolgáimat, és törvény-székemnek ki-szolgálóit, minden vendégimet, és kúria-béli emberimet (*curiales*) tsak egy

késérő szolgám (servus a pedibus) veszett-el, ki a' házon kívül volt, és a' püspöki házban halva maradtak csak külső kevés emberek, kik nem jöttek oda az én törvény-székemnek alkalmatosságával. Megszabadította egyetemben a' Szent (Neri Filep) a' Misio Gyülekezetéből való Pap Urakat (Vintzentziánusokat) kik általam hivattattak a' Városba, és velek együtt a' Szemináriumnak minden álmunnussait (a' Pap-nevelő háznak minden nevendékeit) noha le-rogygyant a' Szeminárium. Azután a' városomnak minden omladékai között az én Szentem meg-tartotta a' Püspöki Arkivumot, Cancelláriát, a' Vikárius' kamaráit, mellyekben sok irások voltak, a' Metropolitai Káptalannak Bibliotékáját, mellyben vóltanak az én Eklésiámnak nagyobb tekintetű irási. Nagyob artza-pirulásomra meg-maradnak rajtam az én Szentemnek irgalmassági; mert midőn Pénteken ezen Június havának 18-dik napján Annak az ő Kápolnája' tiszteletére mennék a' Neápolisi Atyák Oratóriuma Templomába, onnét ki-jöttömkor le-húllottak a' fejemről a' sebeknek mind azon varai, és mind bé-hegedtteknek táltattak lenni. Ceciderunt e capite meo omnes crustæ vulnerum, & omnia complanata manserunt; noha a' szemöldököm' sebén színt azon pénteken reggel genyetség táltatott volna, és a' szemeimen ma Kedden, 22-dik Júniusban, az én Szentem-

nek áldásából igen meg-gyógyúlok, erősen reménylén, hogy az én Szentem, a' mit kezdett, el-végzi a' három nevezetes Orvosnak várakozása ellen, kik a' szemeimnek meg-nézésekből az említett szentsétsétség után, annyira meg-sértetteknek vélték azokat az omladékok által, hogy a' folyáson kívül már valami hályog esett volna reájok, melly miatt a' szemeim nyavalyájában kellett volna szüntelen sínlődnöm; a' mint azoknak alább meg-írtt bizonyosságokból ki-tetszik. Azért a' bizodalomból, melly bennem erős volt mindenkor az én Szentemhez, meg-vetvén a' természet-szerént-való orvofságokat, egyedül azon Szentnek erekléji oda érté-sével, tapasztalom az említett egészséget, „ex sola applicatione reliquiarum ipsius experior valetudinem prædictam“ és az első be-meneteltől fogva, mellyet tettem az ő kápolnájába estve az említett 18-dik napon ezen hónapban, nem tűrhetvén egész addig csak egy kis égő fáklyának látását, ki-mentem onnét, tartván a' kezeimben négy világos ágú viafz gyertyát, szemeim' fényének minden leg-kissebb sérelve nélkül. Quare ad perpetuam^a memoriam maximi beneficii, quod Sanctus elargitus est mihi, & ad gloriam ejusdem, qui erga me miserum peccatorem operatus est tam grande miraculum, & tot excelsa prodigia, & ut in dies magis crescat devotio populorum erga tam beneficum,

&

& benignum protectorem, supradictam narrationem registravi, & sigillo firmavi, ne de ejusdem validitate quis dubitare possit. Datum Neapoli in meo Conventu S. Catharinæ ad formellum die Martis 22. Junii 1688. Fr. Vincenti Maria Cardinal. Urfinus Archiepisc. Beneventanus. L. † S. Dinus Secretarius. “ — Sequuntur testimonia medicorum de oculis. Az említett Föld-indúlást rövideden említém az Anyaszentegyház Történet. 30 - dik Könyvében. §. 1. pag. 148.

NEPOMUKI Sz. János. Meg-írtam az Anyaszentegyház történetiben a' 23-dik Könyvben, Urunk 1383-dik esztendejében Nepomutzésus Sz. János életét, és mártiromságát: itt az előbb említett Urfini Kárdinális, Érseknek, és XIII. Benedek neve alatt, 1724-diktől fogva Római Pápának emlegetése alkalmatosságával, kitől a' Szentek közé iratott, emlegetem ismét Nepomuki Sz. Jánost. Tsudái közt igen nevezetes a' nyelvének olly sok esztendők alatt épen való maradása. Ex L. Historia de vita, martyrio, & miraculis S. Joannis Nepomuceni . . . Vetero-Pragæ. 1729. Im' abból XIII-dik Benedeknek R. Pápának ki-adott Konstitutiója Sz. Jánosnak Kanonizációjáról. Benedictus XIII. in Constitutione Canonizationis. num. 6. Hisce de rebus uberes „Commentarii, Joannis Martyrium, miracula & cultum immemorabilem, minimeque

interruptum recensentes, ab anno 1715-to, ad annum 1720-mum in sede Archiepiscopali Pragenſi publica ſolennique cæremonia confecti ſunt: quo tempore invicti Martyris corpufculo iuridice recognito, & carne, ac membris in cineres pridem converſis, licet tota oſſium compago ſuper'eſſet, lingua, ſigilli confeſſionis ſacramentalis inexpugnabilis cuſtos, in ore, & cranio terra pleno, prorſus incorrupta, flexilis, & vivida reperta eſt. “ *A' nyelve, melly a' ſzentséges Gyónásnak petséttyét (vagy titkát) győzhetetlenül meg-örzötte, a' ſzájban, és kaponyában, melly földel teli vólt, minden rothadás nélkül, hajtogatású, és eleven állapotban találtatott.* „ Hæc vero in theca honorifice incluſa, anno 1721-mo in ſolenni ſupplicatione maximo Chriſtiani populi gaudio circumlata eſt. His porro commentariis ad piæ recordationis antec'eſſorem noſtrum Clementem P. XI. allatis, perque venerabiles Fratres noſtros ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, ſacrorum Rituum Congregationi præpoſitos, canonico examine comprobatis, officium, & ſacro-ſanctum Miſſæ ſacrificium de eo, ſub ritu communi unius martyris in Bohemia, Germania, aliisque Regionibus celebrandi, ſacrique corporis ex tumulo ſeorſum poſito, & repagulis ferreis munito infra menſam altaris transferendi, facultas conceſſa eſt: quo translato, novisque commentariis hac de re Apoſtolica

auctoritate conscriptis, die 27. Januarii anno Domini 1725. sacrae linguae prodigiosa incorruptio denuo explorata, omnes quot quot aderant permultos gravissimos viros, reique anatomicae peritos repentinò spectaculo in summam admirationem convertit, ubi in conspectu universorum spatio ferme unius horae lingua subobscura a radice, quasi rubrum colorem induens, & palam intumescens, hujusmodi colorem sensim in purpureum mutavit. “ Azután egyéb tsudák számláltatnak elő.

NADÁNYI János. Nemes Magyar. Kálvinista vallású történet író. Rédei Ferentznek, és Nadányi Miklósnak, kegyelméből a' külső Országokban forgott. Rövid summába szorította a' Magyar Történeteket Leopold Tsászárnak, Királynak idejéig, 's adá ezen Könyvét Amstelodamban 1663-ban. Mondja: hogy ezen könyv készítése kedvéért hatszáznál több Írókat olvasott. Még-is úgy-mond *Kaprinai*: „ Hungaria Diplomatica temporib. Matthiae “ *plures in illud (opusculum) Historici etiam errores incurrerunt.* Erről a' Nadányi Jánosról Defeler az ő Históriás Dikzionariumában így ír: Még Hollandiában élén, e' két Könyvét nyomtatá-ki: *De jure belli. Utrecht. és Florus Hungaricus. Amsterd. 1663.* Azután Erdélyben börtselkedést, és Zsidó nyelvet tanított. 1666-ban.

NAIRON FAUSTUS. Maronita Sírjai nyelv tanító Rómában, meg-holt 1711-ben. Könyvei ezek: *Evoplia Fidei Catholicae ex Syrorum monumentis adversus ævi nostri Novatores* 1694. És *Dissertatio de origine, nomine, ac Religione Maronitarum.* Romæ 1679. A' Maronitákról lásd az Anyaszentegyház Történetit, és a' Magyarkönyvházat tit. *Pages.*

NIEUHOF Jánosnak. Hollandusnak a' Khinai követségről írt Könyve ditsértetik. Meg-vagyon Frantziáúl-is 1665-ben. Született Nieuhoff 1600. után *Defeller* p. 71. Ez az, a' kinek tudósítását említettem a' MKház' 230-dik Könyvében p. 580. 581.

NORDEN Fridrik Lajos meg-holt 1742-ben. Thebai, 's Egyiptusi egyéb tudósítása, és utazása, minden egyéb a' féle Irók felett ditsértetik. *Memoires, &c. Copenhagen* 1755. 2. Volum. in fol. Frantziáúl *Defel.* p. 93.

NORIS. Norisius Kardinális *Garniert* Petáviusnak, és Sirmondusnak érdemihez számlálá. *Garnier* János Jesuita, Teologiai Tudós, ájtatos tanító, Párisban halt-meg 1612-ben. Ki-adta bõlts fejtegetéssel Márius Merkátort, Liberátust, a' R. Pápnak ezen Könyvét: *Liber diurnus.* Teodorétust meg-tóldá. *Supplementa* 's a' t. *Noris* Kardin. azt mondá olvasván *Garniernek* Merkátorát: hogy ha elébb láthatta volna, ki nem adta volna a' Pelági-

ánusokról irt tulajdon köyvét. Ennek a' Gárniernek életét meg-írta Oudin Ferentz, *Vieira* Antalnak Inchofernek, Petávius, Diénesnek, Fronto Ducéusnak, Billius Jakabnak, 's másoknak életekkel együtt. *Oudin* Ferentz pedig Dijoni Jesuita vólt, 's 1752-ben életének 79-dikében halt meg. A' nyelvekben, Sz. Atyákban, és mind az ékes, mind az hathatós tudományokban forgott ember lévén, ezen könyveket ereszte szárnyára: 1. *Bibliotheca Scriptorum Soc. Jesu.* 2. *Commentar. Latin. in epist. S. Pauli ad Roman.* 3. *Historia Dogmatica Concilior. vitæ Anton. Vieiræ. &c. Defel.*

NONNUS. Ötödik század-béli Író. Görög versekbe szoríttá Sz. János Evangéliomát. Lásd az Anyaszentegyh. Tör. Urunk 492-dik esztendejében. 10. Könyv. §. 25. P. ritka könyvei közt ez a' titulussa: *Nonni Pantopolitani translatio vel paraphrasis S. Evangelii secundum Joannem heroico græco conscripta, cum versione latina e regione ad verbum expressa Erhardo Hedeneccio Doctore medico interprete. Basileæ 1571. Exstant Parisinæ editiones an. 1561. 1578. —*

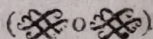
NEPOS nevű Kornéliusnak a' fő rendű hadi Vezéreknek Lötsén Balog György által ki-adattatott könyve emlegettetik P. G. ritkább könyvei közt. *Nepos Cornelius de vitis excellentium Imperatorum*

a *Georgio Balog* in Hungaricum traductus. Leutschoviae 1701. in 12.

NATALIS Jeronimus Jézus Társasága Szerzetesse ki-adta mind azon Evangelíomokhoz, mellyek esztendőt által a' Sz. Mise áldozattyakor olvastatnak, szolgáló jeleléseit, és elmélkedéseit. *Natalis Hieronymi Soc. Jesu Theologi annotationes, & meditationes in Evangelia*, quæ in sacro-sancto Missæ sacrificio, toto anno leguntur. &c. Antverp. excudebat Martinus Nutius. 1595. in folio cum iconibus Hieron. & Antonii Vierx, Caroli de Mallery, Adriani, & Joan. Collaert. RR. Pray Libr. rar. Editio, ait: ut Bauer, & Osmond perhibet, *prima, & rara*.

NIEREMBERGIUS, S. J. kinek az ájtatossághoz tartozandó Könyvei felségessen emelik a' sziveket az Istenhez, írt a' Természetiekről is. *Nierembergii Joannis Eusebii Madritensis e Soc. Jesu, in Academia Regia Madritensi physiologiæ Prof. Historia naturæ maxime peregrinæ Libris XVI. distincta.* (naturæ arcana — Indica animalia — miræ naturæ in Europa &c.) Antverp. ex Officin. Plantiniana Balthas. Moreti 1635. in folio.

O.

ORÁTOROK. Magyar Ország részéről a' Vormátziai Gyűlésben V-dik Károly Tsászárnál szófzöllók, vagy szómondók. A' melly Oratio akkor mondatott, illy tituluſt viſel: Oratio in Imperiali Conventu Bormacienſi coram Divo Carolo Cæſ. ac Principibus imperii die 3. Aprili. 1521. per Inclyti Regis Hungariæ, ac Bohemiæ &c. Oratores habita. Item Decretum in cauſa Lutheriana a Divo Carolo Cæſ. in eodem Bormacienſi conventu coram cœtu Principum ejusdem Imperii. Rurſus ad eundem divum Carolum aliquot eorundem oratorum epigrammata. — Ez az Oratio meg-vagyon Pray Györgynek a' Magyar Ország Történetiről írt 5-dik részében. Az Orátorok ezek voltak:

De *Frangepán* György, Kalotsai Érsek.

Strenbergi László, Tſeh Kantzellárius.

Balbus. Jeronymus, Poſonyi Prépof. Ezek ſegítséget kértenek a' Török ellen; 's ſzint' azért reménykedtek a' következő eſztendőben Norimbergában ezek - is:

De *Macedonia* László, Szeremi válaſztott Püſpök.

Korláthko, Királyi Udvar - meſter. Curia R. Mr. de Werbewcz (Verbötzi)

Isván : a' törvény táblánál Hely-tartó,
in Judiciis Locumtenens.

Chechi (de Chech) Sigmond. — —

Opitzius. Kátót deák versbe Boroszlói

Opitzius szedte.

OBRECHT Ulrich. Ezt az Anyasz.
egyház Történetiben, Urnk 1700-dik esz-
tendejében tsak így említettem rövideden:
a' meg - tértekhez tartozandó *Obrecht Ul-
rik*, XII-dik Innotzentius, és XI-dik Ke-
lemen (R.P.) idejében, de méltó hosz-
szabb ditséretre *Defeler*' Szótárjából. Ob-
recht Ulrich Strasburgi Professor, Luthe-
ránusból Katholikussá lett. XIV-dik La-
jos Strasburgi Fő-Bíróvá tette, 1685-ben.
A' deák, görög, zsidó nyelvet jól tudta.
Ugy beszélt a' régi történetekről, mint-
ha azokkal egy azon idejű lett volna;
minden helységről, mintha benne élt
vólna; minden törvényről; mintha maga
rendelte vólna bé mindeniket. — Sok ez!
Boszfzuet tsak így ditsérte-meg: minden
tudománynak summája. De ez-is elég.
Meg-vannak könyvei. Meg-hólt 1701-ben.

OPMEER Amsterdami Katholikus, írt
a' Hollandiában, 's Gorkumban meg-ölt
Mártirokról, 19. Katholikusi tudni-illik ki-
végzetek a' Kálvinisták a' Római Anya-
szentegyháznak védelmezéséért, és azért
hogy az Óltári Szentségben Krisztust va-
lóságosan jelenlenni vallották. Opmeer
tudós Hit védelmező vólt. Halála 1595-
tel egygyez. *Martyrol. Roman. 9. Julii.*

Brielæ in Hollandia passio novendecim Martyrum Gorcumenſium nuncupatorum, qui ob tuendam Ecclesiæ Romanæ auctoritatem, & realem Christi in Eucharistia præsentiam, a Calvinianis hæreticis varia ludibria, & tormenta perpeſſi, extremo supplicio martirium consummarunt.

ONKELOS Profelytus. Első század-béli, írta az első Kháldéai Paráfraszt, *Móysesnek* öt könyvei alá. A' *Tálmudban* az íratik: hogy ő temette-el *Gámálielt* Sz. Pál Apostolnak Mesterét. *Defel.*

OVERBURGI tisztelete Szent *Xávier Ferentznek*. Szent Xáverius Ferentznek, Oberburgban Styriában a' tisztelete sok tsudálatos kegyelmekkel járt. Azoktól, a' mint az A. Sz. Egyház' vizsgáló ítéletére eresztettek ('s tölem - is eresztetnek) németül íratott, de deákra fordíttatott egy könyvetske jöve-ki a' világra Nagyszombatban. „*Illustria Miracula Divi Francisci Xaverii Oberburgi in Styria inferiore Thaumaturgi. Tyrnaviæ 1736.* (Germanice prius Græcii edita hoc titulo: Xaverianische Ehr - und Gnaden - burg.) A' Könyvnek a' *Lábákumi* Helyén - hagyása, mellyet az oda - való Vikárius adott - ki, azon tsudálatos kegyelmeket foglallya magában, mellyek az 1729-dik esztendő-től fogva az 1732-dik esztendőbéliek voltak; de az 1711-dik esztendőtől az 1728-dikig véghez - menteket se marasztja-ki. p. 9. Atque ut de mortuis in vitam revoc.

catis dicamus, ab anno 1711-mø ad annum 1728. hoc est duodecim non plus annorum decursu, triceni numerati sunt, qui comuni sensu atque opinione pro mortuis habiti, opitulante Xaverio denuo acceperunt Spiritum ducere. Az Oberburgi ájtótság' kezdője, nevelője *Sterfchiner* Ákos volt, 20 esztendeig Oberburgi Plébános, vagy az oda - való nevezet szerént Commiffarius. p. 14. Annak a' pamuknak (vagy gyapjúnak) részét, mellybe takarva volt Sz. Xáverius' jobbik kara, midőn Romába vitetnék, és azon Szentnek a' mint bóldog ki-múlását, ábrázolá, képét az Oberburgi Templomba helyhezteté; és (a' Mindenhatónak ditsőlségére, ki a' Szentek' árnyékával, és ruházatok illetésével-is tsudákat tett, lelki testi kegyelmeket osztogatván, az igaz hit, és bizodalom indulattyára) Xavérius Sz. Ferentz' tiszteletét annyira nevelé, hogy annak esedezésére sok tsudálatos kegyelmeket osztana azoknak, kik hozzá folyamodtak. (*Apostolok* Tseleked. 5. rész. 14. 15. 16. vers. „Inkább nevekedik vala pedig az Urban hívő Férjfiaknak és Afzfzonyoknak sokasága, úgy hogy az útszákra ki-tennék a' betegeket, és ágyakra's nyoszolyákra helyheztetnék, hogy el-jövéen Péter, akár tsak az ő árnyéka árnyékozná azoknak valamellyikét, és meg-szabadíttatnának az ő betegségekből. *Ut, veniente Petro, saltem umbra illius ob-umbraret quemquam illorum, & liberarentur*

ab infirmitatibus suis. Concurrerat — Egybe
gyűl vala pedig a' közel való Városoknak
sokasága - is Jérusálembe, el - hozván a'
betegeket, kik meg - gyógyúlnak vala
mindnyájan. *Apost. Tselek. 19. r. 11. 12. v.*
Tsudákat sem akármí - néműeket télsen
vala az Isten a' Pál keze által. Úgy hogy
még a' betegek - is el - vitetnének az ő
testéről a' kezfkenők, 's az övedzők, és
el - távoznak vala tőlök a' betegségek, és
a' gonosz lelkek ki - mennek vala. „*Ita ut
etiam super languidos deferrentur a corpore
ejus sudaria, & semicinctia, & recedebant
ab eis languores, & spiritus nequam egre-
diebantur. v. 12.* — Minthogy pedig az
első Templom szükké vált, új építettett
töböl, és az említett szent kintsek, az
ereklyés pamuk, és kép abba helyhez-
tettetett: 1717-ben. Az se vólt elegendő,
új nagy roppant Templom építettett,
mellynek fundamentomi kövéhez rézre
mettszetett illy írás tétetett: Anno 1721,
8. Junii Guilielmus S. R. I. Princeps, &
Comes de Leslie, Episcopus Labacensis,
primum lapidem posuit ad honorem S.
Francisci Xaverii, Innocentio XIII. P. M.
Carolo VI. Rom. Imp. A' nagy óltárra
tétetett itten Sz. Xáverius' képe, a' mint
halálát ábrázolá, alája pedig az ereklye-
tartó. *Ara summa imaginem, de qua dixi,
morientis Xaverii exhibet, infra quam lipsa-
rotheca eleganti opere visitur. p. 45.* Melléje
a' Templomhoz szolgáló Papoknak szá-

mára nagy ház, és abban a' jövevények számára-is, holott a' Templom a' helységeitől megszűzire esik, más alkalmatosság állíttatott. „Sacerdotum, qui sacras in Templo functiones ac cerimonias obeunt, populumque affluentem sacris mysteriis procurant. In ea domo ampla præterea cubicula numerantur, recipiendis peregre adventantibus.“ — Néha a' gyónók' száma hufzon-öt ezer. Ad quinque supra vicena millia. p. 47. Az új nagy Templomot, 1728-ban Sz. Simon Judás napján Gróf *Schrattenbach Sigmond*, Lábákumi Püspök fel-szentelé, XIII. Benedek R. P. tellyes bútsú - engedelmével meg - áldá, 1729-ben. — A' Könyvnek első Részéből eddig. A' 2-dik rész, az Oberburgban Sz. Xáverius' esedezésére tett tsudákat írja le. *Pars 2. De prodigiis, quæ Oberburgi Xaverius plurima, maximaque patravit, ab anno 1716. ad annum 1732. Caput I. Első Fejezet. Infantum complures mortui in lucem editi, Xaverii ope ad vitam revocati.* — Urunk 1720-dik esztendejében *Widizi Bertalan*, Alsó-Kárnióliából Szent Bertalan mezején, a' feleségét, ki már négy napig sínlődött a' szülés' fájdalmiban, Xáveriusnak ajánlá. Hamar osztán el-szülé a' kisedet, de halva; és abban tizenöt Afzszonyok, kik akkor történetből jelen valának, az életnek semmi jelét sem tapasztalták. A' halott Attya ismét Xáveriusnak ajánlá; 's nem hejába: a' kised

sírni kezdett, úgy hogy az életéről már senki sem kételkedne. Meg-kereszteltetett tehát, és azután meg-halt. — 1722-ben, Kárinthiában Gerdinei *Huade Balás*, feleségének életéről midőn a' szülés gyötrené, 's már a' reménységéről-is le-mondott: mert a' Bába-Afzszony mondon mondá, hogy az a' szülés az Afzszonyt a' magzat-tyával együtt meg fogja ölni. Mindazon-által bizodalmafsan folyamodott Sz. Xávériushoz. Ez meg-lévén, fájdalmak közt el-szülé az afzszony a' gyermekeket, de az halva jött a' világra, noha az anyja életben maradt. *Huade Balás* Sz. Xávériushoz ismét imádkozék, és a' gyermek egy óra múlva valóságos jeleit adta életének, fel-vette a' szent keresztiséget, és azután meg-halt. — 1730-ban *Turner Györgynek* felesége, Sz. Márton Plébániájában *Vindogrétzben* halva szülé-el a' kisedjét. Három óráig feküdt halva a' férjfi gyermek; az Anya fel-lobbanván bizodalmas reménységgel Sz. Xávérius esedezéséhez, utazást és Sz. Mise szolgáltatást ígér Sz. Xávérius óltáránál, ha a' gyermek fel-támad. Meg-halgattatott a' Szenttől, mihelyt imádságát végzette az Afzszony; a' gyermek élni kezdett, meg-kereszteltetett, és el élt azután egészségesen. — *Caput 2.* Alii quidam adultiores ope Xaverii a morte suscitati. — 1719-ben *Wuchia Mária* az Aichi Plébániában már harmad napig sínlődött a' szülés' fájdalmi közt: ájtatoosan imádko-

zék Szent Xávériushoz, de háromszor el-
 ájúlván, el - szülé ugyan a' magzattyát,
 hanem maga meg - holt. Az ott lévők
 siralmas jajgatásra kerekedtek. Az Asz-
 szony' Ura tsillapítván a' kesergőket, ösz-
 tönözé, hogy a' helyett a' halottért inkább
 imádkozzanak. Jelen vala az ott lévők
 között tizenhat esztendőös egy legényke,
 a' meg - holt Máriaanak testvére, ki mivel-
 hogy ájtatóságból Oberburgba sokszor
 el - járt, sok affélét hallott, a' miket ott
 Xáverius tsudálatossan véghez vitt. Ösztö-
 nözé az a' jelenlévőket mind, hogy ájta-
 tos utazást fogadva ígérjenek az Istennek
 a' Szent Xáverius Templomába; 's hogy
 ő bizonyossan reményli, hogy Sz. Xáverius
 hejába nem hagyja esni az imádságokat.
 Meg - fogadták, hogy seregeffen el fognak
 utazni; 's azután mindnyájoknak álmél-
 kodásokra Mária meg - elevenedett, 's mái
 napig - is (mikor ez íratott németül) a'
 Szentet tisztelettel ájtatossan. — 1721 - ben, a'
Schwartzenbátzi Plébánosnak papi segítő
 Társa emlékezetre igen méltó ezen dolgot
 befzélé: Egy harmintz akósnál nagyobb
 hordó, melly borral tele vólt, véletlenül
 reá esett *Mátéra, Schwartzenbátzi Janschitz*
Máriaanak testvérére, és ezen embert az
 ő egész nehezével annyira meg - nyomta,
 hogy öszve - törvén testét és tsontjait a'
 hordó szanaszétt szakadna. (Hominemque
 toto pondere sic oppresserat, ut quassato
 penitus corpore, ossibusque foede commi-

nutis vas ipsum in partes dissiliret.) Hogy ki-ment Máténak a' lelke, a' környül-állók közzül arról senki sem kételkedett. *Jan-schitz Mária* Máténak testvére, ki hallásból értette, hogy az Oberburgi Szent (Xávérius) az utólsó szükségben-is segítő, a' Máté' számára fogadást tévén, kérte a' Szentet, hogy segítse. A' könyörgés után mindgyárt, mintha egy kis gyenge jegyezés segítetté volna, életre elevenedett, magához tért. A' titkos kéz nyóltz nap alatt minden nyavalyáját el-verte, és a' tsontyaival együtt teste, bőre tellyességgel meg-gyógyúlt. p. 64.

„Secundum hæc vota Matthæus quasi flabro mollis auræ in vitam animatus, sibi constitit: inde non plus octidui spatio, arcana illi manus malum omne correxit, ipseque carnem, ossa, cutem, ceteraque omnia sanus apparuit. “ — p. 68. 1726-ban, a' vizbe hólt, és szent Xaverius által életre vízfzra vezetett leánykának az attya, és a' tanúbizonyságok közzül sokan, kik a' Craxi Plébániából voltak, esküvéssel ezeket bizonyították: Globuscici Jakabnak egy nyóltz esztendő leánykája vala, melly nyakra-főre a' vizbe hengeredvén, el-merült, és a' malom-keréktől, a' mellyhez tsapatott, a' földhöz erősen le-tsaptattatott: „quam in præceps euntem flumen hauserat, ac molendini rota, ad quam appulsa est, solo firmiter at-tineba.t “ Minekutánna a' leányka mint-

egy, egy óra múlva, onnét ki-vétegett volna, „ post horæ circiter lapsum “ látván az annya a' holt, és öszve-törődött testetskét szemlélvén. „ exangue, ac misere affectum corpusculum intuita “ jajgatott, mellyét öklözte. Szint'akkorra Cilleai városi három ember ott utazván, 's értvén az esetet, ösztönözték az aszszonyt, hogy az Oberburgi Szentet híjja segítségül, kiről tudva vagyon, hogy illy szereztsétlen esetekben, kérettetvén, a' nyomorúlt szülőknek kész segedelmet nyújtott. Nem heába fogadván az anya ezen szókat, háromféle fogadást tett. De mivelhogy azt talán kevesebb bizodalommal tette, Xavérius-is késni láttatott: Az aszszony új bizodalommal fogadásit megújítja. A' Szent meg-halgatta. Erre a' leányka azonnal fel-éledett, és az örvendező anyyát haza örvendezve követte.

p. 70. Az történt 1726-ban, a' mit Tiszt. Grattner Ur Watschi Káplán (Cooperator) maga látott, tapasztalva, és Oberburgban a' prédikátzióban el-beszéllette e' képpen. Történetből fel-ment a' fára egy Watschi falusi lakó ember, nem tudom mi dolga lévén ott. Midőn a' fán vigyáz-talanabbúl forog, keserves eset érte. Mert meg-tsufzamodván, 's a' magasról le-hengeredvén, egy hegyes élű karóba ütközött, úgy, hogy az éles hegye az embernek vak - szemébe, homlok szegletébe ütődne. Annyira lett, hogy a' feje azon részét

részét a' Karóból nem lehetett egyébként ki-vonni, hanem úgy, hogy az el-szakadt húsának darab része azon maradna. „ in præacutam (*sedem*, lege, & corrige errorem typi: *sudem*) impingitur, sic, ut adacta secundum tempora cuspide miserrime affectus, avelli inde nisi relictæ parte laceræ carnis, non potuerit. Illy nagy veszedelemben az emberek Papot kiáltottak! oda szalad a' Cooperátor = a' Káplán; de az embert már halva talállya. Tehát a' feleségét, ki rettenetessen jajgatott, holott egyébként nem vigasztalhatta, kéri a' jelenlévőket, hogy vele kilentzszér mondják-el a' Miatyánkat és Angyali Üdvözléket Sz. Xáverius' tiszteletére; 's azzal a' reménységgel bíztattya őket, hogy a' Szent Xáverius, ki olly veszedelmekben egyebeket fel-segített, ebben az állapotban is könnyörületességet fog nyújtani. Megditsérvén a' Papnak tanátsát, azonnal térdre estek mindnyájan, és a' mint látták, hogy az állapot úgy kívánnya, buzgón imádkoztak. Almélkodásra méltó nagy dolog! még tellyességgel a' ki-szabott egész imádságot el nem végzették: az említett ember az ő életének valóságos jeleit adta. Azonkori idővel élván a' Lelki Atya, holott nem-is gondolá, hogy továbbá el fog élni, az utolsó Szentségeket néki fel-adja hamar, és hogy a' halált erős lélekkel tûrje, ösztönözi. De tudni illik felséges dolgot vitt végbe Xáverius:

mert a' lakos (említett nyavalyás) mennyei orvolsággal annyira meg-erősödött, 's úgy meg kezdett gyógyúlni, mintha soha se lett volna nyavalyája. „Sed nimirum infigne hic facinus Xaverius patravit: colonus enim cœlesti medela confirmatus, ita cœpit valere, quamfi nunquam laborasset.“ *Schoruzna* Sz. Ágnes falvától nem meszlsze lévő falu. Onnét Oberburgba jöven *Schlapp János* a' malom' mestere, más négy tanúbizonysággal együtt meg-esküvén, velek együtt bizonyítá's mondá, hogy az ő szomszédja, midőn éjtszakának idején a' malom mellett járna, el-vété a' lépést, a' vízbe esett, a' malom - kerékig vitetett. Meg - állott a' malom-kő: ki-fut a' molnár, hogy lássa, mi állította-meg a' kereket? Embert szemlél, kinek a' lábai fel-állának, a' feje, nyaka a' földet érvén a' kereket tartóztatta, hogy ne foroghasson. Futkározni kellett az embernek a' szomszédságba, segítség-kérésért annyira, hogy a' halottat tsak hofszas idő múlva lehetett onnét ki-vonni. Azonban eszekbe jutott az, hogy szomszédjokat Sz. Xáveriusnak ajánlyák, 's hogy, a' ki már fokakat fel-támasztott, eleveníttse-meg ezt-is. Közönséges fogadással ájtatos utazás végeztetik, 's erre a' meg-öletett ember fel-támadott, & homo occifus revixit, ki azután meg-vallotta, hogy életét azon esetkor Xáveriusnak ajánlotta. p. 72. 73. Több illy kegyelmek-is elő-számláltatnak.

3. *Fejezet.* Periclitantes de vita per Xaverium servati. p. 78. 4. *Fejezet.* Compluribus cæcis per Xaverium lumen oculorum redditum. 5. *F.* Gradiendi quibusdam libere facultas reddita. 6. *F.* Variæ ægritudines confanatæ. 7. *F.* Damna rei familiaris, & fortunarum per Xaverium averfa. 8. *F.* Depulsæ per Xaverium animi ægritudines. 9. *F.* Divi Xaverii variæ apparitiones. 10. *F.* Miracula Xaverii per Icones, & aquam ejus nomine consecratam. Ezeket foglallya magában az említett könyv. Még egy két tikkely ím' belöle. p. 96. Urunk 1720-dik esztendejében. *Foigt Apolóniának* ki-folyt mind a' két szeme anynyira, hogy már tulajdon vakságát három esztendeig keseregné. Abban a' szomorúságban, midön nyavalyája' orvoslásáról elmélkedik, végtére el-végzé magában, hogy Szent Xáveriusnak könyörög: hogy azon setétségét szemeinek verje-el. „uterque oculus defluxerat — placuit Xaverio Supplicem fieri, atque illas oculorum tenebras deprecari.“ Tehát minekutánna Oberburgba járult vólna, véghez vitte fogadásit ájtatossan, Május' negyedik napján ismét látta a' világozságot, igen örvendezvén, és Xáverius' jó-téteménnyéről hofszasan emlékezvén. Ezt a' most elbeszéllett tsudálatos dolgot, hogy az Aszszonnyal történt, az ő bizonyságokkal többen meg erősítették, és azok között a' Helységnek Plébánosfa (a' Commisz-

szárius), ki azt úgymint vakot esmérte, és látta, hogy már lát. — 1723-ban *Dollinger Mihály*, Sz. Borbálának *Bischoffláccén* Egyháza, neki vetette magát, hogy semmit sem hisz-el azokból, a' mik Oberburgban tsudálatosan véghez mentt dolgoknak mondattak lenni. Mindent, a' mit hallott, másra magyarázott, ki nevetett. De maga nyavalyába esvén, végtére az ő nyakasságát meg-törte. Sok nyavalya esett reá egyszerre, úgy, hogy se kezeivel, se lábaival nem bírhatna, 's tsudálatos fájdalmak gyötrenék az egész testét. „Non multo post crebræ in hominem ægritudines incurrere, ut manus pedesque captus, toto præterea corpore miris doloribus carperetur.“ Ezen nyomor-gási közt meg-jobbítván magát, 's Xáverius' jó téteménnyeit már nem számlálván a' játékos dolgok közzé, alázatos imádsággal kéri a' Szentet: hogy légyen ő-is egy azok közzül, a' kikkel addig jó téteménnyeit közlőtte: meg-igérte, hogy el-megy Oberburgba, és ott képe előtt előbbi tévelygéséről botsánatot fog kérni. Kegyessen meg-halgatta Xáverius ezen embert, és azokat a' sok nyavalyákat halogatás nélkül el-verte róla. „Audiit benigne hominem Xaverius, & totam illam morborum phalangem, quæ in miserum incubuerat, non cunctanter depulit.“ p. 104. 1728-ban Szultzbáki *Frakli Ilona* ki-menvén valami dolog-tevésre a' házból, kis-

sebbik gyermekét a' nagyobbiknak vigyázásába ajánlá. Az öregebbik nem igen vigyázott, és a' kisebbik az asztalról, a' mellyen ült, a' földre le-esvén, szörnyű történetből a' gerebenyező vas' fogai közé hullott egész fejével. in pectinem, quo lina carminantur, toto capite infertur. annyira, hogy a' gerebeny - vasnak élei a' kaponyáját igen meg - sértvén, a' feje bőrét-is le - vonták. Erre az öregebbik nagyon meg-rettenvén, úgy annyira kitöretett a' nyávalyától, hogy kezeit, lábait, nyelvét nem bírhatná, 's a' háta' geréntze-is puposlan fel-görbülne. Vízfszajövet az Annyok el-hül a' rettenetes tekénteten, sívására rívására öfzve - futnak a' szomszédok, 's mind kettőnek halálát megjövendölék. Illy végső veszedelemben az jutott eszükbe, hogy Xáveriust hívják segítségül, meg - ígérék, hogy Oberburgi Templomát meg-látogattyák, és Sz. Mise áldozatot szolgáltatnak. Meg - tette az Anya a' fogadást, 's a' néma már szóllott, a' sánta gyermek járkált, háta' görbe púpja el-tünt egészfszen; a' kisebbik pedig nem sokára tellyességgel meg - gyógyúlt. minor vero non multo post integra valetudine uti cœpit. Sz. Xáveriusnak sok jelenései számláltatnak-elő. A' többi között p. 147. Urunk 1723-ban harmad napig haldoklott *Roitsi Neftli Mária*. Meg-szánván illy vonódások között a' férje, az imádkozó gyermekei között Sz. Xáveriusnak

ajánlya nagy buzgósággal. Erre hirtelen elő-állott a' Szent hoszlízu fekete ruhában, úgy hogy mindnyájoktól szemléltetne. A' beteg azonnal jobban érzé magát, 's tellyességgel meg-gyógyúlt. p. 147. — p. 149. *Bischoffláccsei Archárzi Máriának*, és *Schuler Bálintnak* 1724-ben meg-jelent Xáverius azon öltözetben, mellyben Oberburgban le-íratva láttatik. És Máriát ugyan kezeinek és lábainak rút dagadásától meg-szabadítá; Bálintnak pedig száradó kezét annyira helyre hozta, hogy már vele dolgot tehetne. De a' fájdalmak, mellyek az inait bánták, éppen meg nem szűntek. *qui nervos infestaverant*. Sietett Oberburgba Bálint, és egy viafz kezét, a' mint fogadá, bé-mutatott. De mivel-hogy a' fájdalom így se szűnt-meg, midőn ofztán az erdőben a' szén-égetés mellett, mint paraszt, vigyázdogál, előtte terem Xáverius, és a' fájlaltt kezét olajjal megkenvén, mondá: ha még most sem érzed meg-gyógyulásodat, megént el-jövök, 's meg-gyógyítlak. Erre a' Szent el-tűnt, 's el-tűnt egyetemben amaz embernek a' fájdolma-is tellyességgel. — p. 152. Ur. 1729-ben, *Drolzi György*, *Saxofeldi* ember, midőn köveket vinne a' szekeren, mellyeknek terhek mintegy ezer mázsára mentek, az unokája, kilentz esztendős gyerköltze, le-hengeredvén a' szekérről, a' kerékvágásba esett, 's rajta ált-mentek a' kerékek. György e' szörnyű veszedelmén

meg-rettenvén, nagy kiáltással a' bődög Szűzet, mint Peltravitzben tiszteltetik, és Xaveriust kéré, hogy az az eset ne ártson a' gyermeknek. Azután nézi a' gyermeket, 's nagy álmélkodással látja, a' gyermek testének egész hosszán a' hamu színű lineát, azonban a' gyermek maga egészséges volt. Kérdé, hogyan menekedett meg illy nagy veszedelemből? felele a' gyermek: mellettem állott gyönyörű tekintetben az egek' Afzszonya, Xavériussal, és hogy sérelmem ne légyen, parantsolattyokkal meg-gátolták. p. 159. — Lengyel Ország Királynéja Mária Joséfa, még akkor Elektorális Saxoniai fő Hercegné, az Oberburgi Sz. Xavériusnak nagy tsudáit olvasván, nagy bizodalommal fel-lobbanván a' Szenthez, ájtatosan ajánlá a' Sz. Atyának a' magzatot, melyet méhében akkor viselt. Meg-halगतá Xaverius a' jó Afzszonyságot, szerentséssen el-szülé azt, 's Isten után Xavériusnak meg-köszömvén, a' keresztségben Xaveriusnak nevezteté, és az Oberburgi Szentnek a' mint halálát ábrázolá, képét le-festeté Dresdába hozatá, és ott az Udvari Templomban a' Római Katholikusok' tisztelésére ki-téteté. (— Hasonló képet tisztelünk a' Szepefi öreg Templomnak egyik falán. Ex voto R. S. S. 1739.

P.

PÁGI Ferentz, Antalnak unokája, ki 1721-ben végzette életét, a' Róm. Pápák' Történetit írta-le. *Ladv.* Pági Antal Franciskánus Barát. Nevezetes a' Barónius Kronikája eránt tett Kritikája, mellyre, az Anyaszentegyház Történetit írván, vigyáztam. Urunk 1699-ben halt-meg.

PANDUROK. A' Serbi népnek Pandur nevű Báts Vármegyei helységekről neveztetett vitéz Katonák. Az erdős hegyeken tartózkodván, az ő Vezérjeket Harambaschának hívák. 1741-től fogva *Trenk'* vezérsége alatt nevezetesekké lettek, 's hadi lábra, 's törvényre alkalmaztatván, nagy elő-menetelt tettek a' tábori hivatalban.

PROBUS Tsászfár. Urunk 277-dik esztendejében, meg-győzvén a' Németeket, az ő tulajdon hazájokban, azoknak leg-nagyobb részét a' *Pontusi* partokon való munkára hajtá számkivetésbe. *Vopisc.* in Probo. A' MKházban Pontus mellyéki *Német* szókat emlegettem.

PERISTLAVAI Bolgárok, és Oroszok. Tzimisztes Jánosnak, Konstantzina-polyi Tsászfárnak idejében, Urunk 970-dikében három száz ezerből álló sereggel rohantak az Oroszok a' Bolgárokra, kiknek akkor fő Királyi lakó helyek *Periszt-*

láva volt; de a' győzödelem után Tzimisces Tsászártól az ő János nevére Joannopolisnak neveztetett.

Az a' temérdek sokaság nem csak Oroszokból állott, hanem egyetemben a' szomszéd Magyarokból, és Patzinákokból (Oláhokból, a' mint *Kéri* arról tudósít in Joanne Cimisce.) Minthogy pedig az Oroszok már Perisztlavát birták, (noha a' Bolgárok Királyával, vagy annak nevével) Tzimiska annak a' Városnak ment az ő seregével. Azt más nap megvette, nagy zsákmányt, és sok foglyot nyervén. Kezibe került egyebek közt a' *Borizes* Bolgár Király-is, az ő Királyi öltözetében. De betsülettel bánt vele, bizonyítván: hogy ő nem a' Bolgároknak, hanem az Oroszoknak ellensége. *Perisztláva* Városának, Várának, 's a' körül belől lévő erősségeknek el-foglalások után, a' Tsászár a' Duna mellett fekvő *Dorostol* Városának esett, de előbb meg kellett néki ütközni *Svendoflávval* az Oroszok' Vezérjével. Az háromszáz, és harmincz ezeret vezetett ellene; de se fegyverek elegendő nem volt, se lovas katonájok a' gyalogoknak védelmekre: Egynehányszor meg-üldöztek nagy viadallal, 's már hatvan napig tartott *Dorostol*nál kívül belől a' sok ütközés. A' Vároft, holott az éhség miatt *Svendiffláv* meg nem tarthatá, kérék az Oroszok, hogy kössön Frigyet a' Tsászárral, hagyja-el Bolgár

Országot, 's költözzék haza felé. De nem akarta el-hagyni azt a' földet, melyet fegyverrel nyert. A' Városból tehát az egész hadi sereget ki-vezette; a' Város ajtait bé-záratta: hogy viszsa ne szalad-hassanak oda meg-győzetett katonái; ha-nem vagy győzzenek, vagy veszszenek. A' *Tsászá*r meg-intvén az ő társait, enged-ni láttatván nékik, szaladt egész addig, míg oda nem érkezett, a' hol lelt vethe-tett. Ott az Oroszokra fordúlván, meg-ütközött. A' verekedés dellestig tartott mind a' két részről olly nagy ellent-ál-lással, hogy sokáig kétséges volna a' győ-zedelem. Meg-pihentek, tanakodtak. Is-mét meg-ütköztek. *Svendifláv* a' lováról le-hengeredett, meg-sebesítettet, 's alig hogy el nem fogatott. Sokan mind a' két felől el-estek. Végtére csak ugyan a' nagy zápor-is viszsa kergette a' Városba az Oroszokat, sőt egy fehér lovon láttatott némelly ember, kit sem az előtt, sem az-után észre nem vettek. Az széllyesztette-el főképpen a' Tsászáriak ellenségét. Mondják, hogy a' Sz. Theodórus (Tódor) vólt, kinek napjára ez az ütközet esett. *Kéri* hic p. 309. (Urunk 971-ben) *Prödi-gii & Cedrenus, & Zonaras* meminerunt. Az Oroszok végtére alkura keltek. A' Tsászá

tzinákok földén. De ezek reájok azért agyarkodván, hogy frigyet kötöttek a' Tsászárral, őket *Svendistlávval* egygyütt mind le - ölték.

A' Tsászár meg - köszönnén az Istennek a' győzödelmet, Sz. Tódor Mártirnak tiszteletére Templomot épített; visza költözésekor midőn a' Konstantinápolyiak néki győzödelmi pompájára készített hintót küldenének, a' szekérbe a' boldogságos Szűz Mária képét helyhez tette, kinek a' győzödelmet köszöné. A' Bolgár Királyok koronáját Sofia Templomában az Istennek mutatá - bé. Attól ugyan *Borizst* meg - fosztotta; de nem hagyta tisztességes méltóság nélkül; hunc tamen in honore habuit, Magistri dignitate ornatum. k. p. 310. *Dukangei Du Fresne* Károly in *Historia Dalmat. Croat. &c.* a p. 98. Szilitesből jobbára ezeket beszéli *Borizesről*, vagy, a' mint ötet mások nevezik, *Burichról*, *Zimisces*, avagy *Tzimisces* Tsászárról, *Svendosthlávról*; az Oroszoknak arról a' temérdek hadi seregekről. „ *Conflato immenso exercitu ad 308 = tercenta octo virorum millia.* — *Perfzthlava* *Bulgariae metropolis.* “ De oda azt teszi: hogy a' Tsászár *Borizest* a' Konstantinápolyi nép láttára fosztotta - meg a' Királyi tzimerektől. p. 99. „ *Fausta ac felici peracta expeditione, reversus Imperator, in triumphantis modum, urbem ingressus est, equo albo vectus, praeunte*

quadriga, quam quatuor equi perinde albi trahebant: cui *Bulgaricas* regum *vestes* imposuit, supraque has *imaginem Deiparæ*; ut, quæ urbis tutelam gereret: actis pro parta victoria *Christo*, ac *Deiparæ* gratiis; in conspectu populi, Bulgarici regni insignibus *Borizen* exuit, coronaque Bulgari-ca, in æde Sophiana suspensa, hunc Magistri dignitate donavit; atque ita in palatium reversus est. *Sciliszcest*, avagy más névén, Tharasetziust, Tzedrénuft, Zonarást meg-ismértettem az Anyaszentegyház Történetiben 16. k. §. 1. Az említett Borizes XXI-dik Királlya volt Bolgáriának. A' Bolgárok Anasztásius Tsászárnak idejében (kit a' Bolgárokkal együtt a' M. Kház 5-dik Szakasza említ p. 15.) kezdettek rettenetesen el-hatalmazni. Akkoriban *Első Királyok Libertes*, vagy *Busa* volt. — Justinianus Tsászár idétt már 5-dik 's ugyan *Terbelis*, vagy *Tarbagi* nevű Királyok vólt; de tudni-illik 2-dik Jusztiniánus idétt; a' ki, minthogy *Terbelis* Bolgár Király ötet Apsimarus ellen a' Királyi Tsászári trónusnak viszsza nyérésében hathatósan segítette, azt Tsászári névvel fel-ékesítette, magával egy méltóságú székre ültette. *Dufresne* p.89. an.706 Justinianus II. Terbelim in urbem evocatum, omni honore, & munificentia profecutus, Cæsaremque appellatum, ad *Confessum* admisit, ac postremo infinitis donatum muneribus in patriam remisit. — Sokáig

fokat garázdálkodtak a' Bolgárok, üldöz-
vén a' Keresztényeket. „ *Mart. Rom. 23.*
Julii. In Bulgaria sanctorum plurimorum
Martyrum, quos Nicephorus impius Im-
perator Ecclesias Dei devastans diverso
mortis genere, ense, laqueo, sagittis,
diutino carcere, & fame necari fecit. “
(811-ben. *Du Fresce p. 92.*) *Menæa* viden-
tur Græcorum cladem referre ad 23. Julii.
quo ii ἀναμνησιν seu memoriam celebrant
Christianorum, qui in prælio interemi
sunt a Bulgariis, Nicephoro imperante.
Crumus (Rex Bulgariæ) Nicephori ca-
put, a cetero avullum corpore suspendit,
facto deinde ex ejus calvaria poculo, ar-
gento circumvestito, quo Bulgarici dein-
ceps reges, in solennioribus epulis ute-
rentur. — *Bogoris* vólt, a' 17-dik Bolgár
Király, ki ösztán Kereszténnyé lett, 's Mi-
hály nevet vett-fel. Használt meg-téré-
sére a' rettentő ítélet képenek tekéntete-
is, mellyről a' Görög Irók után *Kéri* szóll,
Urunk 845-dik esztendejében, 's mellyet
én-is említettem az Anyaszentegyház Tör-
ténétiben a' 15. k. a' 6-dik §. alatt; de már
az előtt máskép - is ösztönöztetett a' Ke-
resztségnek fel-vállalására. Tudni-illik a'
testvére (húga-e', vagy nénnye?) rab
lévén Konstantinápolyban, Kereszténnyé
lett (így ír *Scilitzes*, és *Zonaras du Fres-
nénél p. 94.*) 's vizsgálta adattatott egy *Ca-
phara* nevű Konstantinápolyi Nemesért.
Testvérét, az Alsószonyság haza térvén,

a' kereszttség' fel - vételére beszéltette. Esmérte a' Kereszttyénségnek ágazatit *Bogor* már azon kívül, vagy *Capharától*, vagy a' mint *Anasztászius* írja (in *Præf.* ad 8. Synod.) *Páltól* Romai Paptól azokra megtaníttatván. *Bolgár-Ország*ra ütött a' pestis, ösztönözte népét *Bogor* Király, hogy a' Kereszttyének' *Istienéhez* folyamodván, keresztelkedjenek - meg.

A' *Konstantzinápolyi* Tsászárság *Erseket* küldött hozzá, 's maga volt az első a' Kereszttség' fel-vételében. — Utóbb osztán (ita *Annal.* Fuld. Francici an. 867. apud du Fresne p. 94.) a' Romai Pápa *Püspököket* küldött *Bogor*hoz, ezek prédikállván és keresztelvén, a' *Bolgárokat* majd mind meg-téríték. *Bogor* a' fiát, és egynehány fő embereit *Romába* küldé a' Pápához, *Szent Péter*hez intézett ajándékokkal, 's *Miklós* Pápától egynehány kérdésekre nézve tanácsot kért. Tsak az, hogy *Anasztászius* ezt a' követséget 866-ra állította. A' Pápától küldött feleletek megvagyának a' *Gyülekezetek*' Rendiben. — Végtére a' *Görögökhöz* állottak a' *Bolgárok* *Fótzius'* pártütése után; noha VIII-dik *János R. P.* a' mint sok levelei mutatják, sokat fáradozott, hogy a' *Bolgárok* állyanak-el a' *Szakadékosoktól*. *Dufresne* ex iis, quos citat p. 95. Orto dein Schismate, Græcorum partes amplexi sunt Bulgari, atque adeo ipsius Photii. — cum inde Bulgarorum Regem abducere, & ad Roma-

nam Ecclesiam revocare frustra tentasset Joannes VIII. P. R. ut variæ ejusdem ad Bogorim scriptæ testantur epistolæ. — ep. 75. 76. 77. 78. 174. 175. 176. &c. *Ibid.* — Ur. 1017-dik = ezer tizenhetedik esztendeje táján *Achrida* vólt Bolgáriának fő városa. Ur. 1019 = ezer tizenkilentzedik esztendőben *Baszilius* Görög Tsászárs telylyességgel meg-győzte a' Bolgárokat, és maga hatalma alá hajtotta, őket az *Alsó-Misiába* által-tette; *Monómakus* nevű *Konstantinus* pedig a' viz-táji tartományokat a' *Patzinákáknak* adta. — A' Bolgárok ismét el-állottak a' Görögöktől, de ismét vízfzsa-kerítették. Újjonnan tulajdon Királlyaik lettek. *János* a' Bolgároknak 31-dik Királlyok 1197-dik = ezer száz kilentzvenhetedik esztendőben a' Romai Pápa egyházi hatalma alá ereszkedett, 's hejába ellenzék azt a' Görögök. *III-dik Innotzentzius* R. P. Jánoshoz *Leo* Kárdinális küldé sok Egyházi kegyelmek 's hatalmak osztására. *Leo* a' *Trinovi* Érseket Bolgár-Ország' Primássává tette 1240-ben, *Jánost* pedig Bolgár és Oláh-Ország' Tsászárává koronázta. Azután a' Bolgároknak a' Magyarokkal, és a' Frantzokkal, kik *Konstantinápolyban* el-hatalmaztak, bajok került. *V. István* Magyar Ország' Királly 1272-dikben a' Bolgárokat meggyőzte. Azután a' Magyar Királyok az ő titulussaik közzé a' Bolgár-Ország' és Király' titulussait-is viselték. *V. du Fresne*

hoc anno. & a p. 109. 110. A. Sz. Egyh. Tört. 27. k. §. 17. p. 58. és M. Kház 5-dik Szak. *Královice Markó* p. 127.

PÜSKY JÁNOS. Györi Püspök, ki egyetemben *Kalotsai* Érsek - is volt, Ur. 1651-dikétől fogva 1655-dikig. Kedves lakó vagy mulató helye volt Rába mellett *Szany* táján *Sopron-Vármegyében* a' *Keszői Vár*, mellynek 1770-dik táján a' bozótos helyben már csak romladék falai szemléltettek. *Püski*, a' mint a' *Szanyi* Öregek beszéllék, minden megöltt verébért kész volt egy - egy kis pénzt fizetni. A' Törökök' kezéből meg - szabadulván, 's a' Tzelben tiszteltt Bóldog Afzszonyhoz fogadással folyamodván, igen nagy nyavalyájából, minden ember' reménysége felett ki - gyógyúlt Vátzi Püspökségekor: mert 1649-től, 1650-dikig azon Városnak Püspöke volt. *Pray* Ep. Jaurin. & Vacienf. cit. ann. Speculum Eccl. Jaurin. p. 103. ex Archivo Capitulari. „Curaverat hic Præsul (*Püsky*) in Cellis Marianis laminam argenteam cum hac inscriptione: An. 1645. Illustrissimus & Reverendissimus Dominus *Joannes Püsky*, Episcopus Vacienfis S. C. Regiæque Majestatis Consiliarius, ex ^h manifestissimo Turcarum periculo ereptus, totus confractus, & omnibus sensibus destitutus, Voto Beatissimæ Virginis Cellenfis supra omnium spem sanatus est.“

POUSA, IX. Gergeiy Pápának, 's IV. Béla Királynak idejekben, Urunk

1238 = ezer két száz harminznyóltzadikától fogva *Bosnyai* Püspök. Előtte csak egy *János* nevű Püspök olvaftatik 1234-dikétől fogva. Melly időre határozza Fő T. Práy a' Bosnyai, mint Magyar Királyokhoz tartozandó Püspökség' elejét. — *Pouja* a' Romai Pápának IX. Gergelynek parantsolattyából tétetett Püspökké (noha irtózott a' méltóságtól) a' Kumánusok', vagy Kúnok' Püspöke által. Meg-vagyon a' Királyi Levelek alatt a' neve 1254-ben is. Az említett *János*, avagy *Joannes Teutonicus ex Ord. Prædicatorum*, olly időben lett Bosnyai Püspökké, mellyben tele volt azon Ország az *Albigai* és *Patarénus* gonosz úndok eretnekekkel, kik egy *Bertalan* nevű Pápát-is mertek magok közzé állítani felséges hatalommal, ki még a' Püspököket-is maga részére tsalogatta, és fokakat magához - is tsatolt, 's magának illy titulust adott: *Bartholomæus servus servorum Sanctæ Fidei. (Tolosanæ Albigensium in finibus Bulgarorum, Croatiae, Dalmatiæ, juxta Hungarorum nationem.)*

II. *András* Király' idejében *Ugrinus* a' Kalotsai Érsek Bosniába utazván, nagy rakontzát vetett a' fekélyes támadás eleibe. Sok vigyázó fáradságokba került az igaz útra való vezettetések a' Romai Pápáknak. Az előbbi Bosnyai rózsasz Püspök el-hajtatott, 's a' Magyar Királyok alatt első volt, a' ki helyébe Bosnyában Püspökségre emeltetett *János Teutónikus.* (Cete-

rum videtur Farlatus Joannem Teutonicum cum *Poufa* confundere.) *Pray* az első *János* Teutonikusnak véli ugyan lenni, de *Pousát* megkülönbözteti tőle, és másodiknak mondja, a' mint már jelentém. *János*, élván a' Kalotsai Érseknek jó tanátsival, és *Kálmánnak* Sklávoniai Fejedelemnek hatalmával, sokakat meg-térített. *Pray* p. 412. in Episcop. Bosniens. non modo plerosque ex vulgo, sed ex primoribus præcipuos ab hæretica pravitate ad gremium Catholicæ Ecclesiæ reduxerit. Elakarta hagyni az igen terhes méltóságot *János* Püspök, de *IX. Gergely* Pápának atyai ösztönözésére egy ideig tsak ugyan folytatá még azon hivatalt: nam reipsa missionem deinde obtinuit. p. 415. Sőt ő idétte kezdődött az, a' mi osztán véghez ment, hogy a' Püspöki Széknek és Káptalonnak állandó helye-is légyen. *Jánosnak* el-bútsúzása után, *Kálmán* Fejedelemtől kéretvén *Gergely* Pápa, a' Kúnok' Püspökére bízta: hogy a' Dominikánusok' Rendéből *Poufa* tételsék Bosnyai Püspökké. *Gregorius*, Ven. Fratri — Episcopo Cumanorum Salutem. — Charissimus in Christo Filius noster Colomannus Rex, & Dux Sclavorum illustris, sicut ejusdem in sinuatione percepimus, terram Bosnæ deletis inde pravitatis hæreticæ maculis, non absque multis laboribus deduxit ad lucem catholicæ puritatis. Meg-írja osztán, hogy *Poufa* választassék, vagy-is inkább szén-

teltség az említett Püspökségre; ha pedig az éppen fel nem akarná azt a' méltóságot vállalni, más, a' ki illy terhnek viseléséhez illik, választásék. A' Káptalan-is állíttasék-bé a' Prépostjával együtt. „Si vero memorata provisio de praedicto Fratre provenire non poterit, Deum habendo pra oculis providere de alio studeas, qui tanto competat oneri, & honori, mandatum nostrum taliter impleturus, ut sis exinde & in praesenti laudabilis, & in futuro retributionis aeternae praemia consequaris.“ *Poufa*, noha irtózott attól a' terhes méltóságtól, fel hagyta még-is magát szenteltetni; a' következő esztendőnek végéig elkészült Sz. Péter' tiszteletére a' Püspöki Templom, és a' Káptalan bé-állíttatott. *Kálmánnak* Halitziai Királynak, és Sklávonia Fejedelmének nagy igyekezetű és bő-kezű segítségével, ki Bosnyjának, melyet az Attya néki ajándékozott, jó nagy részét a' Püspöknek és a' Káptalannak adta: ut dignitatem cum decoro tueri possent, munificentissime adtribuit. Azon a' Római Pápa nagyon örvendett, és az ő Levelével az ajándékozást helyén hagyta. p. 419. Gregorius. Ven. Fratri Episcopo, & dilectis filiis Capitulo S. Petri in *Bosna* salutem &c. — Charissimi in Domino *Frater & Filii*, vestris justis postulationibus inclinati, possessiones & alia bona vestra vobis a charissimo in Christo Filio nostro, *Colomanno Rege*

illustri, Duce Sclavoniæ, & aliis Christi fidelibus pia devotione collata, sicut ea omnia iuste, ac pacifice obtinetis, vobis, & per vos Ecclesiæ vestræ, auctoritate Apostolica confirmamus. — Datum Laterani vii. Idus Decemb. Pontificatus nostri anno xiii. (h. e. an. 1239.) Rſſmus Pray hic. Atque id in causa est, cur, quod alias jam indicaveram, foundationem Episcopatus Bosnenſis, ut hic ad ditionem regum Hungariæ attinebat, Colomanno Hallicia Regi, ac Duci Sclavoniæ tribuendam existimarim.

RADZIVIL KRISTÓF. Le-írta Levelekben az ő Jerusálemi útazását. Az a' könyv Kassán 1756-ban olstogattatott. „Jerosolymitana Peregrinatio Ill. Principis Nicol. Christophori Radzivilii Militis Jerosolymitani. “ Ezt a' titulust Jerusálemben nyerte. Egyéb titulussa: Olicæ, & Nesvisi Dux. Magni Ducatus Lithvaniæ Supremus Mareſchalcus. A' Szent Föld meg-látogatására kívánt, és kért szabadságot meg-adta néki XIII-dik Gergely Pápa 1582-ben. Szint' azon esztendőben a' Királytól-is Báthori Istyántól meg-nyerte a' kívánt szabadságot. Velentzébe érkezett; onnét 1583-ban Jerusálem felé hajózott. pag. 10. Előbb meggyónt, áldozott, szarándok ruhába öltözött. Velentzéből, Tergeszt tájáról, Május havában már Kortzira, Tzefalónia, Zatzinthus, Kréta táján forgott. pag. 13.

Májusnak 17-dik napján, úgymond, Sz. Ferentznek Kándiai vagy Krétai Klastromából Donátus Miklóshoz, a' Szigetnek Fő Vezéréhez hivattattam ebédre a' palotába. Gyalog oltán *Ida* hegyéhez járultam, Theseus tömkelegéhez, labirintussába. Én, így ír Radzivil: azokkal tartok, kik azt a' barlangot kö-bányának tartják. Sok kö-is hever ott mindenütt. Sok abban a' tekervényes út, mellyeket csak a' fáklyák világánál lehet meg-járni; ha el-aluszik, jaj a' fok szárnyas-egér rep-dezése miatt; 's ugyan azok fokasága ölthattya-el azt könnyen. Gortina Városának temérdek omladékait meg-nézegettem; szint' a' labirintus alatt fekütt, 's látszik, hogy annak köveiből építtetett néha napján. Nagy, és szép Városnak kellett lenni, a' mint ki-tetszik a' maradék fok szép oltlopiból, mellyeknek fokaságok mészsírók erdőknek látszik lenni. — Azután meg-halladván Rhodus, Tziprus, Páfus Szigete tájait, Lemissushoz érkeztünk. — *Második Levél:* Tziprusból a' szent Föld felé tartánk, 's meg-halladván Alepdánát, a' Kármélus hegye alatt fekvő Sidóniai Sareptát, Tirust, Sidont, *Tripolis* ki-kötő partyához érkeztünk. Ki-szállottunk, bé-járultunk a' Városba. A' Város Tisztétől késérő Jantsárokat kértünk, és nyertünk, ajándékot nyújtván. Előve felé tehát két lovas, és két gyalog katona társaságában utazván,

Libanus hegye alatt meg-háltunk. — On-
 nét a' Kánobim nevű Bóldog Aszszony
 Klastromába érkeztünk Libanus hegyén,
 a' hol a' Római Pápával egyező Pátriár-
 ka a' szent Mise alatt egy Szerzetesnek
 a' Papi - Rend Szentségét fel-adá. Vala
 az nap Vasárnap. Az oltya olyan vólt,
 mint a' Katholikusoknál; a' Pátriárka öl-
 tözete, mint a' mi Érsekinké. „ Habebat
 Pallium, Infulam, Casulam, Tunicellam,
 & Sandalia. “ Az Érsek Miséjének a'
 Maronita Ritus szerént vége lévén, *Paci-*
ficus Lénárd Jézus Tárfasága - béli Pap,
 kit a' Generális Préposztanak engedelmevel
 magammal vittem, áldást kérvén a' Pá-
 triárkától, 's fel-öltöztvén a' Pátriárkának
 Alba, és Casula óltári ruháiba, Római
 Ritus szerént ugyan ottan el - mondá a'
 szent Misét. A' Pátriárka ebédre hívott
 bennünket. Fel - tett tojásokat, vaját, és
 Olajfa gyümölsöt. Mert húst soha sem
 esznek. — Libanus hegyéről le-szállván,
 Antilibanushoz, a' hol a' Tzelesziria, vagy
 Siria cava kezdődik, érkeztünk. A' kö-
 rül belől lévő faluktól a' mi Jantsár, és
 Török emberink, kiknek marháikon utaz-
 tunk Jerusálem felé, a' mi pénzünkön
 mint egy negyven Arab Maronitát fogad-
 tak, hogy azok fegyveressen vezessenek
 bennünket bátorság kedvéért: mert azon
 tájakat az Arab, és Szeretsen emberek
 veszedelmesekké teszik; egy nappal elébb,
 hogy sem mi oda érkeztünk volna, a' ke-

reskedő Törökök közzül tizen-ötöt öltek-meg. — Damaskus Városában két Olasz emberhez szállottunk. Ott a' gyülevész nép ki-tsúfolt bennünket midőn az útszán járnánk; noha voltak mellettünk őrizők. Lapidibus, & sputis impetebamur, &, nisi nos Janitsari defendissent, furentis populi impetu discerpti procul dubio fuissetemus. p. 24. (Damaskusban le-írja Szent Pál, és Ananiásra mutató emlékeztető helyeket, 's más tudósításokkal-is kedveskedik.) Galileát, Samariát, és azt a' kútat mellynél a' Szamariai aszfszonnyal Krisztus Urunk beszélt, a' hol térden-állva, egy kevesé imádkoztak, noha az kövekkel bé-rakatott, el-hagyván, Jerusálemhez érkeztek. — Meg-állottunk Jerusálemnél a' halak' kapujánál. A' vezető embereink közül némellyek dárdáffan a' Damaskusi kapun a' Városba bé-járúltak mondván, hogy Jövevények érkeztek (szarándokok) mi-is egy gyalog Jantsárt küldöttünk, 's meg-izentük a' Barátoknak jövetelünket. Azt Sz. Ferentz observáns szerzetessei értvén, ki-jöttek ahoz a' kapuhoz, a' hol várakoztunk. A' ki-jött Barát volt Fráter Kristóf de Tridento, Vikárius (mert a' Fráter Angelus Stella Gárdyán, ki Konstantzinápolyba utazván a' Klastrom dolgában, viszfza jövet meg-hólt) a' másik a' ki előnkbe jöve, Fráter János volt de Florentzia, kölszöntöttek bennünket, és míg a' Törökök pod-

jáfszinkat hányták, vetették, ha nints-e
 benne tilos portéka, reánk várakoztak,
 ott fegyverinket el-vették, a' Törökök,
 (noha az úton meg-engedik azokat az A-
 rabok miatt) 's magok a' Törökök az
 Üdvözítő Klastroma ajtajáig késértek ben-
 nünket. pag. 36. Bé-mentünk a' Templom-
 ba, térdre estünk, és a' Barátokkal el-éne-
 keltük az Isteni dicséretet: azután szo-
 bátskákra osztattunk; mellyekben a' Jö-
 vevényeket szokás fogadni, végtére va-
 tsora tétetett-fel. Más nap reggel szent
 Misét halgattunk a' Klastromban; dél-után
 ki-mentünk a' *Kádi* (avagy a' Város Bi-
 rája) házához. Ott a' neveink fel-irat-
 tak. A' Barátok, kik oda velünk járúl-
 tak, mindenikünkért le-tettek tizen-egy
Cecchint, az az, huszon-két forintot. (nem
 mondja - meg, mi félét?) A' szerzetes
Papok semmit sem fizetnek. Az említett
Cecchinekből kettő azért fizettetik, hogy
 a' Városba eresztetett, kilentz pedig: hogy
 a' szent Koporsóhoz járúlhasson. Két tol-
 mátsom volt, az egyik az öreg Jakab,
 kit magammal Tziprusból hoztam, a' má-
 sik az ifjú Gyorgi, Tripolisi Szirus. E-
 gyik se fizetett a' régi szokás szerént. Víz-
 szá jövet, azoknak, kik nekünk a' Tem-
 plomot meg-nyiták, fizettünk azoknak-is.
 A' Templomban bé-mentünk a' *Szent Ko-
 porsónak Kápolnájába*. Imádkoztunk a' Sz.
 helyet meg-tsókoltuk. Onnét abba a'
 Templom Kápolnájába mentünk, a' hol

a' Barátok az Isteni szolgálatot viszik végbe (Officia divina) melly a' Meg-jelenés helyének hivattatik: hogy ott jelent meg fel-támadása után Krisztus Urunk az ő Szűz Annyának. Tizen-négy Barát, kik közt hat volt a' Pap, követett ezen Kápolnába, bennünket. Itt el-végezvén a' Vetsernyét, el-kezdődött a' zászlós Processió, mellyet mi jövevények ragyogó viasz gyertyákat hordozván, követtük. Először az ajtó mellett álló kis óltárhoz járulánk, mellyen egy *része* állott annak az oltalpnak, a' mellynél Krisztus meg-öförtötött. Az itt el-mondatott ének, és imádság után egy Szerzetes ösztönöző tanítást tett a' Jövevényekhez, el-beszélvén az ott véghez vitt szent dolgokat, ösztönözött bennünket az hála-adásra, és ajtatos buzgóságra. — Ad præstandam pro divino hoc beneficio gratitudinem, & animi devoti fervorem incitans. Hic ordo apud cetera omnia sanctuaria servatur. Frater Joannes de Florentia, vir eloquens & doctus, has tum exhortationes faciebat. — Et quoniam quælibet natio in hac Basilica suas habet Capellas, seu Oratoria. Mivelhogy mindenik Nemzetnek vagyon ebben a' nagy Templomban különös Kápolnája, ez a' *Meg-jelenés* (Apparitionis) *Kápolna*, a' Római Katholikuské; vagyon ott tellyes bútsú (és a' szent helyeken másutt-is.) Innét a' *Tömlöttz Kápolnájába* szokás menni, a' hol a' Krisztus fog-

va vólt, míg a' Kereszt készült. — Ez a' Kápólna a' *Görög Nemzeté*. Itt-is van bútsú. Következik szent Longinus kápólnája, ki a' Krisztus oldalát meg-szúrta, onnét ahoz az óltárhoz, mellynél a' katonák Krisztus ruhájára sorsot vetettek. Ez az *Örményké*. Bútsú vagyon itt-is. Innen abba a' kápólnába utaztunk, mellyben szent *Ilona* a' szent Keresztet fel-találta. Oda, holott all hely, harmintz egynehány grádits vezet-le: ottan bal-felől magának szent Ilonának kápólnája áll. Azon kereszt fel-találása kápólnájában a' nagyobbik óltár a' Római *Katholikusoké*; mellette egy kis óltár a' *Görögöké*. — Sz. Ilona kápólnája az *Örményké*. Fel-menvén a' nagy Templomba, meg-áll a' Processió a' tsúfolás óltáránál, melly alatt láttatik az az ofzlop, mellyen Pilátus Urunkat tsufsnágnak ereszté. Ott koronáztatott-meg tövissel. Azt Pilátus házából szent Ilona hozta ide (Bútsú) Az a' kápólna az *Abiszfzinusoké*, vagy *Ethiopsoké*; kiknek itt alamisna adatik: mert igen szegények. Testeket igen sanyargatják, mindenkor térden állva imádkóznak, 's a' szent Írást-is úgy olvassák. Húst soha sem esznek, halat ritkán, süvegetlen járnak, kondor hajok a' vállokat veri, magassak, vékonyok, kis fejűek: ábrázattyok tekintete jóknak, és igaz szivűeknek jelentti őket lenni, Onnét tiz egynehány grádits vezet magára a' kálvária helyére,

hegyére (a' Templomban) 's először azon helyhez járúl a' Procefsió, a' hol Urunk keresztre szegeztetett. Ott kettő az óltár: mindenik a' R. Katholikusoké. Onét egynehány lépésnyire vagyon a' hely, a' hol az Üdvözítő fel-emeltetett, és a' kereszt a' ki-vájt kősziklába eresztetett. Ez a' hely a' *Georgiánusoké* a' fekete tengernél. (gondolom a' Kolkhusi Ibériusoké) — A' Kálvária hegyéről (még-is a' Templomban) le-szállván — a' szent Koposó kápólnájához járúl a' Procefsió, és azt háromszor meg-kerüli, 's midőn az ajtajához ér, mindnyájan le-térdepelnek, és mivelhogy a' hely szűk, 's egyszerre mind bé nem mehetnek az emberek, az (Exhortator) az ösztönöző Pap előre megy, rendre osztán utánna mások, az alattson ajtón bé-járúlnak Krisztus koporsójához. Az ajtónál jobb kéz-felől láttatik az a' hely, mellyen a' Krisztus teste fekütt. Ez a' koporsó kápólna a' R. *Katholikusoké*. A' koporsó megett áll egy kis kápólna, melly a' *Koptusoké* (vagy, úgymond: a' *Khaldeusoké*. De különbözik eme' nép amattól: mert az igazi Koptusok Egyiptomiak.) A' szent koporsó kápólnájából az imádság, és a' föld meg-tsókolása után a' Procefsió a' *Meg-jelenés* kápólnájához viszsa-tér. A' Barátoktól ott a' *Kompletórium* el-mondatik; a' Jövevények pedig meg-gyónnak, és ájtatoskodván, a' következő napi áldozásra, Urunk

szent Testének fel-vételére készülnek. p. 40. A' következő éjtszakát a' Jövevények ájtatoskodva töltik - el. Ha kit el-ér az álom, ott a' Templomban alhatik, de csak egy kevesé: mert már éjfél előtt elkezd mindenik *Nemzet* az ő Isteni szolgálatját az ő *Kápolnájában*. A' Katholikusok pedig a' *Meg-jelenés* Kápolnájában a' *Matutinumot*. Azután a' Papok Misét mondanak. *Matura* Missa plerumque ad Sepulchrum Dominicum a peregrinis, quod & nos faciebamus, frequentatur. — Cum tempus inchoandi summi Sacri advenerit. A' Nagy Misének szolgálására a' Papok díszesen fel-öltözvén, az Ur' Koporsójához járúlnak. A' ki azt szolgállya, belől a' Krisztus Teste fekvése helyén végzé-el az Áldozatot, a' többi kívül térdepel, és kinn áldoztunk - meg mi - is. — A' Mise után a' Barátok a' Breviáriumi Horákat a' Meg-Jelenés Kápolnájában elmondák. — Míg osztán arra vára-koztunk, hogy a' Törökök a' Templomot meg-nyílsák, és minket ki-eresztszenek, a' Templom' egyéb részeit nézegettük-meg. Láttuk ott a' többi közt *Bálduinnak*, és *Bullóni* Godfridnek koporsóit. Dél tájban elő-jöttek a' Törökök, és meg-nyiták a' Templomot. A' mint bé-mentünk, úgy jöttünk-ki a' Szerzetesekkel, és más egyebekkel, kik között voltak Jerusálemben lakozó Keresztyének-is. Azok kedvéért, csak némelly nagyobb Innepekben nyit-

tatik-meg a' Templom. Mindnyájan ki-járúltunk, egy ember se maradt benn. Midőn ki-járúlnak az emberek, számba szedik őket a' Törökök, hogy tudják, ha annyin jönnek-e ki, a' mennyen bé-eresztettek. — A' Templomból ki-jöven, a' Klastromba mentünk, 's a' Barátok' Refektóriumában emberségessen meg-vendégtettünk: mert egyébkor a' jövevények vendégfogadóikban ettünk. Azután más szent helyek látogatására vezettettünk. Láttuk az Örmények' nagy Templomát, melly oda helyhezttetett, a' hol Heródes Sz. Jakab Apostolt le vágatta. — Egyéb Jerusálemi külső belső városi helységek meg-látogatását beszéli - el osztán *Radzivil.* p. 43.

A' Városnak, és a' Város' vidékinek szent emlékezetű helyeknek meg-látogatása után, ismét a' nagy Templomban ájtatoskodtunk, ki's bé olly formán, mint az előtt eresztetvén, a' szent koporsónak vitézivé szenteltettünk. (Le-íratik a' befogadás módja p. 49. & in fine operis.) Végtere Josafát-völgyét, Bethániát, az olaj-fák hegyét látogattuk - meg. p. 55. Ascendimus summitatem montis, e quo Christus ad Cœlos ascendit. Erat antea hoc ipso in loco Ecclesia per Divam Helenam fabricata, quæ plane est diruta. Nunc habent hic Turcæ Moschæam parvam, rotunda forma constructam, in cujus medio est sacrum vestigium pedis Christi Sal-

vatoris, quod in Cœlos ascendens reliquit. Hoc Turcæ plurimum venerantur & exosculantur. — Nobis in porta hujus Moschææ stantibus, fuit concessum sacrum hoc signum intueri. *Scholion* hic p. 55. Anno 1596. permissum jam fuit intus ingredi Christianis: quorum unus Sacerdos pius testis oculatus affirmat, vestigium sinistri pedis, in ipso petrae cacumine, quod acuminatum nec dividi, nec alterius pedis capax esse potuit, optime conspici. A' Törökök betsülik Bethlehemet, a' hol, hogy a' Jêsus született, hiszik; valamint vallyák azt-is, hogy az olaj-fák' hegyéről Menybe ment, 's azt tisztelik. p. 59. *Radzivil* Bethlehem látogatására indúlt társaival Júliusban: négy Jantsár követé, kettő lóháton, kettő gyalog. p. 61. A' Bethlehem-i Templom mindenkor nyitva vagyon, 's abba a' Törökök mikor akarják a' marháikkal béjárnak. Ennek a' roppant Templomnak nagyságát, és szépségét szóval nehéz felérni. Egészfszen gyönyörű márványból épült, két két rendben állanak az oszlopi; belől musivum (rakott) munkával jeles, a' teteje ónnal fedett. Azt Sz. *Ilona* építette, Sz. *Hierónimus* Barátihoz vólt egy ideig tartozandó, most Sz. *Ferentz* observáns Baráti laknak mellette. Azokat a' P. Gárdány küldi Jêrusálemből, de minden hatodik hónapban meg-változtattya, a' török üldözés miatt. Akkor ott négy Pap, négy Láikus lakott. Bé-menvén

tehát a' Szentegyházba, melly a' Kátholikusoké, azonnal Sz. *Katalin* Kápolnájába léptünk, mellyben a' Barátok az Isteni szolgálathoz látnak. — Ezen kápolnából vitetik a' processió azon helyre, a' hol a' Jéhus született. 'S noha a' Templomba a' Törökök-is bé-járnak, az említett kápolna, tudniillik Urunk születése kápolnája, zárva tartatik, 's tsak a' klastromból szolgál belé az út a' föld alatt lévő bólthajtás alatt. — Mutattatnak Sz. Jerónimus, Sz. Páula, Sz. Eusebius emlékeztető helyei. — p. 66. Meg-látogatták keresztelő Sz. János pulztáját, és a' Szent Irásban neveztetett más helységeket. — Viszsa-ment *Radzivil* Jerusálembe, 's ismét meg-látogatta Urunk' Sz. Koporsóját. p. 78. Le-íratik a' sok lámpás a' Sz. Koporsó előtt. p. 8. és a' Templomnak sok tulajdona. Az olly nagy, hogy néha napján a' Templáristák nagy Serege el-férhetett benne. (Ebben vagynak az említett szent helyekre építetett fok kápolnák.) A' meg-jelenés kápolnája mellett vagynak szobák, konyha, ebédlő ház. Abban ettünk. A' Refektórium mellett vagynak grábitsok, melylyeken a' Templom födelére lehet menni, és sétálni. Non procul a Refectorio sunt scalæ, quibus ad curritorium templi superius ascenditur. p. 85. Némelly papoknak az Elöljárók meg-engedik, hogy benn maradhassanak a' Templomban egynehány hónapig. A' mi Barátinkból két pap, és

két Láikus, kiknek öregebbikek Fráter Náni Miklós volt, lakott a' Templomban. A' ki meg-betegszik, a' klastromba véte-tik. Más Nemzetek-is tartanak azon Tem-plomban afféle ott lakókat. A' Templom termés-köböl áll: vagyon harangos tor-nya. (De nem mondja *Radzivill*, hogy a' harangok meg-vonattak volna.) Kereszt-módra fekszik, de kelet és nyugot felé fél kerekű öblősege vagyon. Vagynak osz-lopi mindenütt a' falak táján. A' közepére a' nagy domború tetejéről bé-szolgál az ablakon a' világ, mint Romában ad S. Mariam Rotundam. A' Kálvária-hegyén-is vagyon ablak, melly hofszú, vasas, és az útszára szolgál. A' Katholikusok' Kápolnája-is ablakos. Azonban eleget világosítanak a' sok lámpások. — 8 dik Júliusban (p. 86.) viszfza-menetelre ké-szültünk Jerusálemből, és egyéb meg-látogatott helyekből, két hetet már el-töltvén. (*Salamon* Templomát-is láttam kívülről, bellyebb nem szabad abba a' Moschéába menni. Égnek benne a' lám-pások.) 9-dik Júliusban a' Mise-halgatás után ebédeltünk, a' Barátoktól el bútsúz-tunk. Fegyvereinket a' Káditól viszfza-nyertük, de roszszúl bántak az alatt velek, az élek el-tompúlt. p. 88. *Soppéhez* érkez-tünk. p. 91. Jószágunkat hajóra hordtuk, (Egyiptus felé fel-készültünk) a' parton térden állva, a' Szent Földön vett Isteni áldást, gondviselést meg-köszöntük, egy

Miatyánkat

Miatyánkat, és egy Üdvözetet el-mondottunk. *Sidont*, *Tirust* meg-haladtuk, *Tripolisban* ki-szállottunk. Irám ezeket, úgymond: p. 100. *Siriának Tripólis* nevű Városában 29. Júliusban 1583-ban.

Harmadik Levél. a pag. 101. Le-írja *Rádzivill* Egyiptusi útazását, 30-dik Júliustól fogva hajózáván, *Tziprust* el-érte. Ott fok pamuk terem a' fákon, 's abból nagy a' jövedelem. *Tziprusnak* veres a' bora. — Augustus havának 8 dik napján el-értük Egyiptust. Bé-ereszkedtünk *Nilus* torkán *Damiatánál*. Ez bástyás és tornyos. El-beszéli *Nilusnak* 's *Egyiptusnak* egynehány tulajdonságait, és miképp költetiki, nem a' rajtok ülés, hanem a' fűtött kementzék által az ezernyi ezer tojásokból a' temérdek fok tsibéket. — Tudósít *Káirusról*, és a' mellette álló *Bulhák* városáról. Háromszor nagyobb, úgymond, *Párisnál*. Benne *Bulhákban*, 's hódftádjában két száz ezer a' ház. p. 111. A' Török Tsászártól oda küldetett Basa vezérli. Az Arabok a' városnak sokszor alkalmatlankodnak. p. 113. Sok ott a' Zsidó-is. A' lakosok száma hét millió. p. 113. „Ex vulgo ad septem milliones recensiti feruntur *Affan Bassæ* tempore, qui certum incolarum numerum nosse cupiebat.“ A' képes Geográfának Írója-is színt annyira tette *Kairus* Népe' számát; 7. Millionen Einwohner p. 989. De a' könyve végén így int: p. 989. Müßten die Worte: 7 Millionen

Einwohner, weggestrichen werden.) — Egyiptusban az aratás Április végén végződik. Beszéli az Író az Egyiptusi régi torony - kövekről (pirámisekről), *Kairus* hofszáról, melly három lengyel mérttföldnyi; a' rab-vásárról, 's a' többiről. p. 130. *Máriánussal*, Gálliai Konzullal, kihajóztunk a' Városból fél mérttföldnyire a' Városon kívül, azután a' *Gaurea* palotánál Izamarakra ültünk, *Natarea* nevű faluba érkezünk, a' hol Egyiptusi maradásakor a' Bóldogságos Szűz tartózkodott. Szállása házában egy kis óltár vagyon. Annál, Vasárnapon, a' mi jelenlétünkben *Saffus Ferentz* Jéhus-Társasága' Szerzetes Papja Sz. Misét mondott. p. 130. Beszéli a' mumiákról. p. 138. Beszéli a' Moschéákról. Emlegeti a' Keresztyéneknek két Templomjokat, 's a' Katholikusok' Kápolnájokat *Kairusban*. p. 141. Fuimus & in duabus, quæ (*Cairi* sunt) Christianorum Ecclesiis; una est beatissimæ Virginis, in qua sunt Moniales Chaldææ, quæ eandem cum Abyssinis observant religionem; altera S. Georgii, quam itidem Sanctimoniales Chaldææ obtinent. Huic est adjuncta perampla Catholicorum Capella. — Elbeszéli *Alexandriába* tartó hajózását. p. 143. *Nilusnak* azon a' karán hajóztam, úgymond, melly *Nilus*' 8-dik karának tartatik. Eadem nocte tribus miliaribus confectis, finistrorsum fossam fluminis arte paratam ingressi sumus, quæ *Alexandriam*

usque pertingit. Computatur autem pro octavo Nyli brachio. — El-beszéli *Radzivill* Alekfszándriai észre-vételit. A' többi között: hogy a' Törökök az ő börtökök nappal semmit sem esznek; estvétől fogva reggelig ehetnek húst, halat, más étket, 's esznek-is, úgy hogy osztán a' gazdagabbak délig az ágyban hevernek. p. 144. Látott a' Városban egy sugaras négy-szegű 's titkos rajzolatokkal jeleskedő követ, obeliskust, melly föld-szint fel-állott 40 könyöknyire. Beszéli az Alexándriai nagy kereskedésről. — Alexándriából *Radzivill Kréta*-Szigete felé hajózott, 's ott kiszállott. Ezen harmadik Levelet írta *Szitiában* 25. Októberben 1583-ban. *Szitia*, vagy *Settia*, *Krétának* vagy *Kandiának* része, és Fél-Sziget. — A' 4-dik Levélben le-írja további útazását *Grodnoig*. A' sok nyomorgás, betség, és hajózási alkalmatlanság után ki-ütött az olasz partra, *Hidruntumnál* 1584-dikben. Azon Olasz-Országi útazásakor meg-is fosztatott az úton álló tolvajoktól. *Lorétumba* érkezett. Ott el-végezván ájtatosságát, *Ankónába*, *Senogalliába*, *Pisaurumba*, *Ariminumba*, 's *Ravennába* jutott. — Végére *Velentzében* meg-szállott. Azon Városban-is vagyon a' Sz. Koporsónak Temploma. Abban az Istennek hálákat adott, és a' szállására hordozóskodott. Az Uraktól, mint esméretes nagy Ember, itt-is, másutt-is nagy tisztelettel fogadtatott. — Május' harma-

dik napján, úgymond p. 206. el-bútsúztam *Velentzéből*, 's haza felé indúltam *Tridenten*, *Eniponton*, *Hálán* keresztül. Azután hajóra ültem, 's a' Dunán *Bétsig* utaztam. Onnét *Lengyel-Országba*. 22-dik Júniusban *Grodnóban* a' Királyt köszöntöttem, megköszönvén a' kegyességét, mellyel mindenemre atyai módon gondot viselt. Die septima mensis Julii *Niesvisum* Anno Dni 1584 (pervenit), cum inde ad obeundam hanc peregrinationem die sexta decima Septembris discessissem, Anno Domini MDLXXXII. Unde sit Nomen Domini benedictum in sæcula. Már az úton hallá, hogy a' testvérét *Radzivill Györgyöt* XIII. *Gergely* Kárdinálisságra emelte.

RÉMETE Építő-mester. A' Helvétziai *Freyburgi* Kántonban, mellynek Vallása a' Római Katholikus Hit, fő Város Frájbürg. Ezen Városhoz egy mérttföldnyire fekszik az a' hely, melly szent helynek neveztetik. *L'Hermitage de Freyburg* — A' Frájbürgi Remete-lakás. Azt egy Szerzetes tulajdon kezeivel egy kösziklában építette. Azon dologban 25 esztendő t töltött-el, és 1706-ban halt-meg. *Bilder-Geograph.* p. 95. Ezen alkalmatossággal méltó említeni a' *Szobi* Remete-lakást, melly *Esztergomhoz* nem messze a' köszikla alatt a' Duna' partján *Szobhoz* egynehány száz lépésnyire állott. Láttam 1754-ben, 's annak érdemes, éleletes, valóságos ájtatosságú Remetéjét *Cselkót*.

A' barlangnak egy termés kőből álló oszlopa mellett, melyet meg lehetne kerülni, két nyílása vala a' parton álló gizgaznál a' Duna felé. Belől szegekkel ki-rakott egy pad. A' szent életű Remete az előtt meg-járta a' külföldi szent helyeket. Itt meg-öregedett: mindennap Maria Noftréra járt az ájtatosságra. Azzal élt, a' mit a' ki-függesztett tarisznyájába vetettek. Végtere a' Szobiak szolgáltak néki vízzel látogatással. Hallám ájtatos beszédét: láttam már el-zöldült haját, szakálát, imád-ságos, és igen viselt Rákótzianum könyvét. Meg-látogatták a' Nagyok-is.

RUE de la Károly. *Rueus.* Jesuita XIV-dik Lajos Király idejében. Párisban holt-meg 1725-ben. Írt Deák Poésilt, Virgiliust meg-fejté. Vannak prédikációji. Sok Kálvinistát térített a' Katholika Hit-re. *Ladvoat.*

RÁSPONI Tzezár Kárdinális 1676-ban minden vagyonnyának örökösévé tette azt a' nagy betsületes szállást, melly Rómában a' Katholikus hitre térőknek számára nem sokkal elébb állíttatott, akár-mi nemzetű személlyek legyenek. Ott azok' tanítására Lelki Atyák rendeltettek. A' meg-térés után ha Rómában akarnak meg-állapodni, foglalatosság rendeltetik nekik, ha pedig hazájokba vissza térni szándékoznak, illendő alamisnával segít-tetnek. *Roma antica e moderna* Tom. 1. pag. 28. Az Ispotályok, és ingyen va-

ló szállások' száma Romában, a' hol a' Jövevények, szegények, betegek befogadtatnak, elő-ízlámlátatik mind egyebektől, mind Fuhrman Mátyástól, Remete Sz. Pál Szerzetességétől (*Dux viae Angelicus ad Urbem Romam. Vien.*) melly könyvet már említettem a' Mkház 81-ben ama' hajlékot Ráspóni Kardinális ditséretes említése alkalmatosságával a' régi és mostani Romának Olasz nyelvű le-írójából tettem - elő. A' készítője neve ki nem tétetik, Romában helyén hagyásokkal adatott - ki, 1745-ben; három szakaszban in 8vo *Roisecco* Gergely által. Az ebben a' ki - adásban különös, hogy a' régi, és mostani Rómának tellyes képe után majd minden egyéb helységeit-is rajzolat által gyönyörűen szemlélteti. A' képek hol különös papiroft foglalnak-el, hol pedig a' levélnek azt a' részét, a' hol a' tudósító betűk és rendek következnek. Ott olvasom a' Vatikánumi Palotának, 's könyvháznak le-írásában, hogy a' lok írott Zsidó, Görög, Arab, Örmény könyvek között, vagyon hatodik század *táján* íratott Görög Biblia-is az 70. fordítók szerént, melly négy szegű betűkből áll, in canat-teri quadrati; egy Zsidó temérdek nagyságú Biblia, mellyért a' Zsidók lok aranyt akartak adni. Vagyon Görög könyv, mellyben az Apostolok Tselekedeti arany betűkkel íratnak (vagy-is tsudálatossan aranyba íratnak, scritto mira-

bil mente in oro) Azt Carlotta Cziprusnak Királynéja ajándékozta VIII. Innoztentiusnak, ki 1484-ben emeltetett a' Sz. Székre, 's meg-halt 1492-ben. Vagyon ottan egy nagy Breviarium-is, gyönyörű *miniatur* betűkkel, melly Korvinus Mátyásé, Magyar Ország Királyaé volt. „Un Breviario assai grande, che era di Mattia Corvino Re di Ongaria. 's a' t. a' 75. Tom. 1. ott olvasom p. 85. Hogy a' Vatikánumi nagy Palotában húsz a' felhágó különös grádits, kettő a' nagy Kápolna, az apróbb Kápolna nyóltz, a' szóbák száma 11500 = tizen-egy ezer öt száz; de az apróbb rekesztékeket is oda szám-lálván, = 13000. A' kép-írások, és egyéb ritkaságok rövideden le-irhatatlanok.

RIEDEL ANDRÁS. Mhirm. 1795. Jul. 28. napján. A' Riedelre hozatott, és már nyomtatásban is közönségesseé tévődött szententziának egész értelme ez: B. Riedel Andrásnak szerentséje volt hajdan közel lenni a' Fejedelemhez magához: szemeivel látta ő mint törekedik a' Felség meg-szünés nélkül, Istentől reá bízott népeit, szelédség, jó-lelkűség, és Törvények által böldegokká tenni; igen bőv mértékben vette ő a' kegyelmeket, és jó teteményeket; még Bárói rangra is emelődött: — de mind ezeket el-felejtette a' hála-adatlan! — éppen midőn tetetes tisztelettel közelített a' thrónushoz,

hogy bizodalmat tsallyon-ki attól magának, ugyan akkor hányta vetette gyilkosúl elméjében, miképpen okozzon annak romlását. Midőn ő a' Nemesi rend közé lévén fel-emeltetve, kevélyen nézett alá másokra, ugyan azon időben megszűnés nélkül arról gondolkodott; mint lehessen a' különböző Rendek között kiszabott határokat öszve zavarni, minden egymáshoz szorító kötő köteleket széllyel tépni, és a' polgári rendtartást, tsendességet, és bátorságot, ezen édes gyümöltseit egy bölts és szelíd igazgatásnak a' maga esztelen képzelődésének, és gonosz lelkének fel-áldozni. —

Ugyan ottan. Eppen most Kedden, 9. órákor reggel ki-vitetett B. *Riedel* András a' Városon kívül (Bétsben) azon térségre, a' hol *Hebenstreit* fel-akasztódott e' folyó esztendőnek az elején. Szententziájának el-olvasztatása után a' mellyére akasztatott egy tábla, mellyen ezen szók olvasztattak: Landesverrätther und Verführer. Nemességét, esztendei fizetését, 's jószágát el-veszti, és 60. esztendeig a' Kufsteini magas Várban fog raboskodni. — *Riedel* a' Mathematikát tanította a' Fő-Hertzegnek ez előtt egynehány esztendőkel, 30. Julii *Riedel* tegnap állott utóllýára a' szégyen póltzon: a' jövő héten több illyenek - is fognak állani. 4. Augusztusban *Prandtstätter* Márton Jósef, és *Jeline* Henrik, kik közzül amaz Bétsi Senátor, a'

másik pedig házi Tanító volt, tegnap és ma állottak, 's holnap-is fognak még állani szégyen póltzon, mindenkor egy óráig. A' nyakokból illy ráírású táblák függöttek: Theilnehmer am Landesverrath. Részese a' Haza-árulásnak. Prandstetter hivatallyától, és vagyonyától; a' másik is vagyonyától meg-folztatott, és mind a' kettő 30. esztendőig tartandó második grádusú leg-keményebb rabságot fog szenvedni valamelly Várban. Mhirm. Bétsben Auguft. 14. nap. 1795. Tegnapelőtt, tegnap, és ma szégyen póltzon állot Rutshitska, és Billek. Ruschitska György futkározó szolgaságot viselt a' F. Magyar Cancelláriánál; a' másik (Nemes Billenbergi Billek) Rationum Officialis volt. Mindketten a' Munkátsi Várba küldettnek második grádusú leg-keményebb rabságra; mellyben Ruschitska mint Haza-áruló (Landesverräther) 35; Billek pedig mint haza árulás részese (Theilnehmer am Landesverrathe 30. esztendőket fog tölteni.

S.

SAJKÁSOK, avagy Titul, = Titelbéli Tsajkások, 's Katonák. Titulnál Bodrog Vármegyében hajó-tsináló Műhely vagyon. Abban fok a' féle nagyobb, 's

kissebb födeles, födetlen hajók tsináltatnak, mellyek a' Dunán fel 's alá járkálnak. készítettnek ott Sajkák-is, azoknak az hajókon vitézkedő katonáknak számá-
ra, kik közzül Titult leg-többen lakják, és Sajkásoknak neveztetnek. A' Sajka Magyar, és Török szokású hoszfű, keskeny, és fedetlen hajó, az orra hegyesvasas; a' farka, fara, tattya ágyúkkal vagon rakva. Lásd Mkönyvház 311. k. 382. lap.

STAREMBERG Gróf élemetes Úri ember; I. Leopold Tsászártól meg-bántatottnak ítélvén lenni magát, a' Töröknél nagy elő-menetelt remélhetett. Ösz-tönözék-is a' Mahomet vallásúak, hogy álljon hozzájuk, nagy ígéretekkal biztatván őtet. Az öreg Gróf erre kedvetlen tekintettel e' képpen felelt: Engem az én Uram bántott-meg, a' ki a' földön lakik; de nem az, a' ki az egeket lakja.

SZÉKELY István Szikszói, azután Göntzi Helvetziai vallású Prédikátor, írá illy tituluft viselő könyvet; Ez világnak yeles dolgairól. Nyomtatott Cracóba. (Illyen az írása módja) 1559-ben. Krónika könyv; de igen fogyatékos. Sok helyen azoktól kiket Mester gyanánt követett, meg-ejtetvén, utának hazud, és rágalmaz; a' mint az, a' ki írott jelöléseket vetett az előttem lévő nyomtatvány karimájára, meg-mutattya. Szemlátomást tapasztalni fogja ezt, a' ki az Anyaszent-

egyháznak magyarul meg-írt *Történetit* vele egybe veti. *Hanner Jeremiás* §. 69. pag 156. jól mondá: hogy a' Magyar történetekről *obiter*, tsak futó - félben szóll. De hasonló az *obiter* íróhoz, az az, magához egyébre nézve-is. Azért *Vilmányi Libetz Mátyás*, heába tzégérezí - fel ezen ditsérettel: *Hungarica Székely primus in Historia*; heába a' *Korrektora*-is ezen versekkel: E' könyvet valamelly Magyar olvasandja, magába erről néki nagy vigassága légyen. Heába igazít bennünket a' Székely szókhoz, mondván: *Mingyárt a' régi Székelyek nyelvére tekéntsén*; kiknél tiszta Magyar nyelv maradéka vagyon. Mert noha azok a' tréfát tsúfának mondhatják, a' mint e' szót Székely *Estván* nem egyszer írja, mindazáltal a' tellyes emberséges Magyar írás nem a' tsupa akár Székely, akár egyéb Magyar szók öszve halmozásából áll. *Baróthi Szabó Dávid* sem igen ditséri; noha meg-vagyon a' Szótárjában. * = tsillaggal, melly a' kétséges jóságú szók tzimere. —

SÖLYOMIAK. *Torna-Vármegyében.* Nevezetes a' Vára, és a' közel lévő barlangja miatt. Abban, midőn a' *Hulfszíták Magyar Ország*nak felső részében tartózkodnának, *Sigmond, Albert, V. László, és I. Mátyás Király'* idejében, ezen ellenségnek menedék helye vala. De leg-főképpen két barlangja *Torna-Vármegyének* emlé-

kezetre felette méltó: a' *Szadelői* tudniillik, és a' *Szelitzei*. A' *Szadelői* barlang temérdek öblü, az ürege, mellynek torka dél felől nyilik, majd fél mértföldnyire hofszú, 's új torkon végződik, azon belseje sok tekervényes részeket foglal magában, azokban különbféle állatok tsontjai és tserép darabok találkoznak. Talán midőn *Sajó*-vizénél, nem meszsze a' *Tornai* határtól, *IV. Béla* Király a' *Tatárságtól* meg-veretett, sok *Keresztyén* oda vette magát, és ideiglen ottan tartózkodott. Nem meszsze kerítő falak' maradványi szemléltetnek, mellyekkel az' említett iszonyú barlang középre foglaltatott. Kár hogy eddig mélyebb vizsgálás alá nem vétetett. A' *Tornai Szelitzei* nagy barlang télen meleg, nyáron hideg, és nyaratszaka sok jég hordatik-ki belőle. Sok barlang néha napján kő-bányából vette eredetét. Némelleyek mesterséggel alkottattak. — *Szirakúfza* táján áll a' föld alatt *Dienes* Királynak barlangja, most-is. Látni ott a' kősziklába vágott egész Várost, útszáival együtt, nagy palotákat, és más épületeket. Talán tekervényes kő-akna vagy barlang volt a' *Königgrátzi* megyében az a' kőszálakból erdő módra álló tömkelegis. A' kőszálaknak sokaságok iszonyú nagy, magassága mindenik száznak száz, két száz lábnyira sugaras: egy egy darab-ból áll mindenik tetétől fogva talpig. Azon számtalan kőszálak közt egynehány ezer

lépésnyire úgy járhat az ember, mint a' tévesztő kert-folyosókon. Meg-lehet, hogy ezen kövek olly nagy hegynek a' részei, mellynek földit le-rázta a' földindulás. — A' mi a' *Bihari* barlangot illeti, *Bétsben* 1774-dikben ki-nyomtatott *T. Nedetzky Eleknek* azon barlangról írtt könyve illy titulus alatt: *Funyátza Pestyere*.

SIEJES (*Neuw.* 8. Maji 1795.) *Sieyes* Apátúrnak Spanyol vérű familia az eredete. Az Attya, *XV. Lajosnak* idejében hadi Commiszszárius (Bíztoſ) vólt. Az ifjú *Sieyest* egyházi életre szánták. Ottan annyira ment, hogy 1782-ben a' *Chartresi* — Kárnútumi Püspöktől nagy Vikárius-sává választatna. Az Egyházi Rendben lévén, éppen semmi lelki érdemeket nem gyűjtött magának. Im geistlichen Stande hat er sich eben keine spirituelle Verdienste gesammelt. Mondják, és azok, a' kik mélyebben esmérik, azt bizonyítják: hogy egy Püspökségre ásitozott, de azt az előbbeni országlás alatt el nem nyerhette. Bízodalmas belső embere vólt az *Orleánsi* Hertzegnek, mikor még ez *Chartresi* Hertzeg lévén a' Világon az ő útazási által esméretes vólt. Nagy eszű, meszſze látó, könnyű és ékes beszédű; obschon er ein wenig flottert. Eddig a' *Neuwidi*. — *Sieyes*, *Robespierrenek* tirannuskodása alatt a' kárpiit megett tellyességgel halgatott. A' Tirannust az ő diktátori hatalmaskodásában elő hagyta menni, míg őtet a'

hatalomnak azon a' tető-pontján nem látta, a' mellyről őtet könnyen le-hengeríthette. (mundus in maligno.) *Sieyes* azután az ő politikájával tündöklött. Esméretes különösen egy beszédéről, mellyet abban az Országgra vigyázó Gyülekezetben mondott, *Robespierrenek* le-hengeríttetése után, mellynek a' neve: *Heilauschafts*; melly beszéd Európában a' kezek között forog. Abban sok ámitás uralkodik, sok *Aufklärung*, sok politikus világosság. Elárúllyá az a' beszéd azt a' politizai intézetet, mellyet *Sieyes* az Európai Ország-lásba bé akar óltani. — *Sieyes*ről a' Hadi Történet' Íróji így emlékezének 1795-ben Júliusnak 17 dik napján: „*Sieyes* nagy tekéntetet szerzett magának főképpen az által, hogy szövetséget kötött a' Frantzia, és frigyes *Belgyiomí* Közönséges-Társaságok között; de van-is elég irigye. — A' Párisi Ujságok közzül egygy a' többi közt így vádollyá: Bizonyosnak mondatik, hogy *Sieyes* Pap Ur a' Katholika Religiónak Frantzia Országba való viszfza-állítisába meg-egyezett olly fel-tétellel, hogy ő választódjék a' Frantzia Eklésia' Fejévé; sőt meg engedi ez a' nagy Ember, mint bizonyosnak mondatik, azt-is, hogy a' Frantziák' végre - hajtó Tanáttsának Prézesse lehessen; de úgy ám, ha őtet választják *Washingtonná*. Igéri e' felett, hogy nem fog többé közönséges szeren-tsétlenséget okozni a' maga halgatása ál-

tal, mint *Mirabeau*' idejében; hanem kilentzven - kilentz árkusnyi nagyságú könyv-kötetekben fogja elő-adni, mivel tartozik Frantzia Ország az ő érdemes Tanítvánnyainak: *Filepnek*, *Orleán Her-tzegnek*, és *Robespierrnek*. Ezen munka' titulussa lesz: Mi vólt *Sieyes* a' Revoluczió előtt? mivé lett a' Revoluczió alatt? mivé lesz a' Revoluczió után? Olly forma feleleteket fog adni, mint mondatik, ezen kérdésekre, mint a' millyeneket adott az előbbeni Státus-béli 3-dik Rendről fel-tett kérdésekre. Meg fogja mutatni, hogy ő semmi se vólt, akart valami lenni, 's minden fog lenni." Így a' *M. Hírmondó*. — Majd el-válik!

M. Hírm. 24. Novemb. 1795. — *Sieyes* fel nem vállalta a' Közöns. Társaságbéli Direktorságot; Ministerré választatott. Azt se vállalta-fel.

A' Sz. IRÁSNAK nevezetes Le-írói, és le-íratási. — *Aquisgrán* Városában egyéb Római Szent Birodalmi Ereklyék, ritkaságok, és drágaságok között meg-vagyon az az *Evangéliomos* Könyv, mellyre reá tévén a' Római Király két ujját, meg-esküszik az ő koronázásakor. Nagy levelű könyv (in folio). A' táblája meg-aranyozott ezüst lánná, melly ki vagyon rakva nemes gyöngyökkel, mellyeknek közép helyeken *Nagy Károly*' képe vagyon a' Királyi páltzával, a' Birodalmi almával, al, 's egyik felől a' Szűz Mária, másik

felől *Gábríel* Arkangyal láttatik. A' négy szeglet részein négy Evangelista szemléltetik különösen. A' négy Evangyéliom deákúl nagy arany betűkkel (mit goldenen Uncialbuchstaben, *Murr.* Tom. 16. Litteratur p. 326.) vagyon írva. A' levelek a' fának belső hajából, hártájából, melly mesterségesen el-készítettet, és kékre festetett, állanak. (*Isidorus Originum* L. 6. c. 12. Liber est interior tunica corticis, quæ ligno cohæret, in qua antiqui scribebant.) Én, úgymond *Murr*, el-hitetem magámmal, hogy azon levelek inkább pamukból készítettetek papiros keletre, haszonra, a' minémű papiros meg-volt a' Tsinaiaknál, és Araboknál már a' 8-dik Századnak elején. (*Casiri Bibl. Arabico-Hispanic. Escurial. T. II. p. 9.*) Most-is tsinálnak a' *Tibet* Tartománybéliék az ölsze-törtt gyenge fahéjból papirost, melly néha 12 réfnyi. *P. August. Ant. Georgi Alphas. Tibetanum. Romæ 1762. 4. pag. 563.* — *Turki* szerént az a' papiros, a' mellyre az említett *Aquisgránumi* (*Aachen*) négy Evangyéliom íratott, kék pergament, avagy kék gyenge bőr. *Henric. Turcius in Fastis Carolinis ad A. 814. Sacer Evangeliorum Codex — aureis inscriptus est characteribus in membranis cæruleis, quas cortices nonnulli putant. A' féle pergamente írott könyv Nagy Károly' idejéről több-is meg-vagyon. Azonnak a' Könyvházából, mellyet Akvisgránban hagyott,*
sok

sok találkozik a' Bétsi Tsászári Könyvházban, mellyek között vagyon egy méltóságos deák *Pjalterium*, Zsoltáros Könyv (a' minémű vagyon Szent Gálban-is) az, egészfzen arany betűkkel vagyon írva *Dagulfus* által viola színű pergamentre 8-d rétben, in 8-vo (Lambec.) Szint olyan könyvek vagynak *Tolósában* Ur. 788 = hét száz nyóltzvan-nyóltzadikától fogva. Vagynak olyan könyvek *Remis* = *Reims*, *Bamberg*, és *Regensburg* Városokban, 's itten ugyan Szent Emerámnál. Láttá ezt *Murr* az oda-való Apátúrnak, ki *Alkuin*usnak Írásit újjonnan ki-adta, kegyelméből. 870-dik = nyóltz száz hetvenedik esztendőől fogva-való. Hofzszú arany *uncial* nevű betűkkel íratott két Paptól, *Berengártól* tudniillik, és *Linthardtól*. Kopasz *Károly* ott ül, láttatnak Krisztusról íratott versek. Az esztendejét ezen versek mutatják: Bis quadringenti volitant, et septuaginta Anni, quo Deus est Virgine natus homo. Ter denis annis Carolus regnabat, et uno, Cum Codex actus illius Imperio. (f. fact.)

Más egygy Évangyéliomos hasonló Könyv, melly egészfzen arany betűkkel íratott, Szent *Maximinus'* Apáturságában vagyon. Azt oda *Ada* Nagy Károlynak testvér (húga-é, nénnye-é?) ajándékozta. A' Püspök-székű *Verónai* Templomban-is, és a' Választó-Fejedelmi Könyvházban

Münchenben látott Murr szint afféle könyveket, *Codices*. A' *Müncheniben* a' három első Evangyéliom arany betűkkel, a' végső pedig ezüsti betűkkel viola színre festett pergamentre íratott. A' Szent Germáni Apáturságban az egész Zsoltár - Könyv ezüst, Sz. Máténak Evangyélioma pedig gyönyörű arany betűkből áll. Hatodik, vagy hetedik századbéli Könyv. *Mont-faucon* Palæograph. gr. p. 4. 5. *Murr* cit. p. 330. Az ezüst Könyv = *Codex argenteus*, az ötödik század - béli, és piros vékony pergamentra íratott. Négy Evangyéliomot foglal magában, a' mint *möfogotthus* nyelvre által-tétetett *Ulfilától*, abból még 188 levél in 4-to vagyon - meg. (Arról a' képes Geográfia úgy emlékezik, hogy feliben aranyos, feliben ezüstös betűkkel íratott. Der so genannte *Codex argenteus*, oder eine gottische Übersetzung der vier Evangelisten mit theils vergoldeten, theils verfilberten Buchstaben, welche für die Übersetzung des Ulphilas gehalten wird, in der Bibliothek zu Upsal. pag. 594. Bilder Geogr.) Még bővebben éltek a' Görögök arannyal és ezüsttel a' betűk' ki-írásában, egész nagy könyvek' számára. p. o.¹ Az a' *Bétsi* méltóságos nagy könyv = *Codex*, melly *Mójsesnek* első könyvéből szedeggett 's arannyal írtt töredékeket, és mellett 48 képet foglal magában. hufzon négy nagy levélen = in folio. És az a'

Görög Zsóltár-könyv, melly viola-szinre festett pergamentre ezüst nagy = uncialis betűkkel íratott Seculi 5-ti aut 6-ti in Zürich = Tiguri. Az Evangeliomot fejtő Görög homiliák, Nápolyban az Augustiniánusok' könyvházában arannyal íratott egészfzen viola színű pergamentre, in 4-to, úgy tetszik, a' 7-dik Századhoz = Seculumhoz tartozandó. Miképp kellefsék az aranyt arra készíteni, hogy írásra alkalmas legyen, a' *Párisi*, 's *Bétsi* Könyvházakban vagyon arról tudósítás. — Az az Evangyéliomos könyv, melly arany betűkkel vagyon írva, 's *Aquisgránban* tartatik, a' mint meg-írák, úgy tetszik, szint' az, melly Nagy Károlynak temető helyén találtatott; midőn azt III-dik Otto 1000-dik = ezeredik esztendőben fel-nyittatta. — Monachus *Egolismensis* de vita *Caroli* M. ap. Pithoeum pa. 281. (*Murr* hic) scribit: Corpus ejus aromatizatum est — ense aureo accinctum, Evangelium aureum tenens in manibus & genibus. — *Thegano* de gestis *Ludovici Pii* Imperat. c. 7. apud *Duchesne* Tom. 2. *Postquam divisi fuerant* (*Carolus & Ludovicus*) an. 813. *Dominus Imperator nihil aliud cœpit agere, nisi in orationibus & eleemosynis vacare, & libros corrigere. Nam Evangelia Christi, quæ intitulantur nomine Matthæi, Marci, Lucæ, & Jahannis, in ultimo ante obitus sui diem cum Græcis & Syris optime correxerat.*

A' Sz. Földnek nevezetes Le-íróji. A' Régiebbek közzül le-írá a' Szent Földet, Terra S. *Eusebius*, betű-rend szerént görögül, 's azt deákra fordítá *Sz. Jerónimus*, új jelölésekkel 's fejtegetésekkel ki-adá *Bonfrer*. A' titulussa ez: *Onomasticon Urbium, & Locorum Sacrae Scripturae.* *περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ Δείᾳ γραφῇ.* p. o. *Euseb. ἀκελδαμᾶ, χωρίον αἵματος ἐν εὐαγγελίοις.* *Hieronym.* Acheldemach, ager sanguinis: qui hodieque monstratur, in Ælia, ad australem plagam montis Sion. — *Bonfrer*, v. *Cler.* addit: — Nomine autem Æliae hic & toto hoc libro de locis hebraicis intellige Hierosolymam ab Ælio Adriano sic dictam, qui priore Civitate destructa, eam, immo aliam, quia diverso situ a priore, reaedificavit. *ex Clerc.* S. *Hieronym.* ad Hieremiæ c. 19. — *Bonfrer* meg-egyengeti Adrikómiust-is, ki felől azt mondja, hogy senki sem írt a' meg-igértt földről nálánál bővebben, 's talán senki sem-is szerentsélesebben. *Bonfrer* Annotationes: Inter eos, qui de sacris terræ promissæ locis scripsere, nemo hactenus copiosius, nemo forte felicius scripsit, quam Christianus Adrichomius. Azonban az egyengetés nem mégyen nagy számra. A' nagy potrohos Könyvnek tsak 34 tzikkelyit egyengeti. p. o. loco 32-do: Erratum rursum haud dubie ab Adrichomio, quod Urbem Jerusalem totam reponat in tribu Benjamin,

nulla sui parte in tribu Juda; cum e Josue
 c. 15. & 18. confiet, aliqua sui parte in
 utraque tribu Jerusalem fuisse, communem-
 que utriusque tribus funiculum per ipsam
 urbem, montemque *Moria* ductum fuisse,
 relicto monte Sion parteque australi, in
 tribu Juda; templo vero ac parte boreali
 in tribu Benjamin. — Menochiusnak a'
 Sz. Irás' fejtegetéséhez tartozandó derék
 hathatos nagy nyaláb könyve' végén:
 Edit. Venet. 1758. *Remondin* meg-vagyon
 görögül, deákul mind az említett Euse-
 bius, mind Szent Jerónimus, Bonfrerrel
 együtt. Meg-vagyon ott Kálmétnek-is egy
 kis töredéke szint azon szent helyek' es-
 mértetéséhez tartozandó különös rendű
 észre-vételével együtt; valamint *Brokárd*
 nevű Barátnak-is az a' könyve, melly a'
 Szent Földnek tellyes le-írását foglallya
 magában. *Terræ sanctæ exactissima de-*
scriptio. Auctore F. Brocardo Monacho.
 Méltó dolog, hogy ízlelés' kedvéért mind
 amabból, mind emebből egy két tzik-
 kellyel kedveskedjünk. *Excerpta ex An-*
notatis R. P. Augustini Calmet in Tabulas
Geographicas Terræ Sanctæ. — Falluntur,
 ait, qui *Terræ Sanctæ* limites non ultra
Rhinocoruram extendunt; nec minori in
 errore versantur, qui regionem inter mare
 mortuum, & *Ægyptum* sitam desertam
 autumant. *Limes terræ sanctæ meridio-*
nalis non recta procedit, sed curva linea

juxta genuinum sensum verſuum 3. 4. & 5. c. 34. Numerorum, Peluſium uſque per-
tingens, & Nili ſub nomine torrentis Ægy-
pti designati ripam, Terram autem inclu-
dit non vaſtam & incultam, ſed populis,
urbibusque frequentem. Terram *Gofen*
ſcilicet (*Gefzen*), urbesque in ſacris Li-
bris celebres: *Geraram*, *Berſabee*, *Aradum*,
Hormam, *Aſemonam*, *Sicelegum*, *Luzam*,
Geth, & *Maon*. — Mons Carmelus tri-
plex: alius prope *Pharan*, alius juxta *Pto-*
lemaidem, alius denique ad littus occiden-
tale maris mortui &c. — *Brokard'* köny-
vének ez a' homlok-írása: Locorum Ter-
ræ Sanctæ exactiſſima Deſcriptio, auctore
F. Brocardo Monacho. 13 Fejezetből áll.
— A' mi *Adrikomiust* illeti, nagy levelű
gyönyörű nyomtatással ki-adatott Koló-
niában 1593-dik eſztendőben, és a' Tar-
tományok' képeivel-is fel-ékesítettett.
Theatrum Terræ Sanctæ, & *Biblicarum*
Historiarum cum tabulis geographicis ære
expreſſis, auctore *Chriſtiano Adrichomio*,
Delpho. (in fine operis) *Coloniæ Agrip-*
pinæ in *Officina Birckmannica*, ſumptibus
Arnoldi Mylii. Anno cto. 10. xciii. A'
Sz. Földnek le-írásában, melly dologban
harmintz eſztendeig fáradozott, Jóſefet,
Szent Hierónimust, leg-főképpen Brokár-
duſt. Præf. fol. 2. Et quidem inter reliquos
diligentiſſimus, & exactiſſimus terræ hujus
perluftrator, & deſcriptor -- viſus eſt Bro-

cardus.. quoniam eam oculis -- exegit --
 eum fere semper sequutus sum. Könyvé-
 nek rendi, módja úgy helyhezttett-
 egybe, hogy a' Zsidó Nemzet' Tartomá-
 nyi, 's mindenik Tartománynak különös
 helységei betű-rend szerént íratassanak-
 le. pél. ok. *Azer* Nemzet Tartománnya.
Aserben. A. *Abdon* Város, melly az ő
 hostádjaival a' Leviták számára választa-
 tott-ki *Josue* 21. &c. *Abran.* — *Achsaph.*
 &c. &c. B. *Baalgad.* . . *Baca.* . . *Bathne.*
 &c. C. *Cabul*, *Cades*, *Campus Masphe.*
Cana, five *Chana major.* &c. B. *Benjamin*
 Nemzet Tartománnya. A. *Aben Boen.* —
Achor vallis. . *Adomin.* — B. *Ballioth.* —
D. Dán Nemzet Tart. A. *Accaron.* *Adia-*
da. B. *Baalath.* -- *Bera.* -- *Betsames* &c.
J. Joppe, quæ et *Japho.* Itt-is mindenütt
 le-írja az oda-való Történeteket. — A'
 könyvnek 2-dik része *Adrikómius* hólta
 után, de annak írásiból szedetett- öszve,
 tudniillik a' külső helyekről. Azután
 következik magának *Adrikómiusnak* a'
 Sz. Íráshoz tartozandó *Krónikája*, Világ
 Teremtésétől fogva 3945-dikig, mellyre
 a' Szűz Máriának Isten Annyának szüle-
 tését helyheztteti. Azután a' *Krónikát* a'
 109-dik esztendeig vezeti, mellyre *Szent*
János Evangelista' halálát határozza. Va-
 gyon ott *Urunk* születésétől, *Urunk* 1585-
 dik esztendejéig terjedő *Krónika*, avagy
 idő-rend-is, mellyben a' R. Pápák, és

Tsászárok következése foglaltatik. 1572-230. *Gregorius XIII.* sedet a 13. Maji an. 13. dies 10 - 1576. *Rudolphus II.* imperat a 10. Octob. an. . . 1585-231. *Sixtus V.* Minorita electus sedet a 23. April. in hunc diem.

T.

TAVERNIER. Hires utazó Református. Írási nem igen betsültetnek. Meghólt 1689. *Ladv.*

Tan — szó végű országiák. A' Tzeltai, vagy régi Galleai nyelven *Tán*, vagy *Stán* annyi, mint Tartomány, vagy Ország. Azért *Britan*, Brit Ország. *Aquitán* = *Aquarum*, vagy vizek Országá. *Indos-tán*. *Cusis-tan*, *Lusitania*, *Lusio'* országa. *Cusi*, vagy *Ind* Ország nevezetes szók a' Persáknál. Vid. Duh. Proleg. p. 26.

Tolnai Törökök. *Thúri Pál*. Szólnoki Thúr helységből való Thúri Pál Luteránus Prédikátor volt Biharban. Tolnán Iskola-rektorságot viselt. Irván Thuri egy árkust illy titulus alatt: *Idea Christianorum Hungarorum in & sub Turcismo*. Cassov. 1613. A' Török kegyetlenségéről, melyet 1568-ban (annak táján) Sigmond János Fejedelemnek idejekor tapasztalt, azt írja: hogy Tolnán minden

elztendőben a' Török minden tizedik gyermeket fel-szedte maga számára, 's válogatott a' szépében. Szabad volt minden gonofzság annak, a' ki a' környölmetélkedést fel-vállalta: el-engedtetett minden véték annak, a' ki Törökké lett. Non est tam crudele facinus, quo non absolvaris, si te Turcam fieri significaveris.

Török szokások. Azokról egész tudossítást írt Georgjevitz Bertalan. Ezen Bertalannak meg vagyon a' Törökkel tartott vetekedése- is a' Sz. Háromságról, Váradon Martinusi György Püspök jelenlétében Rss. Pray L. rar. p. 413. Disputatio, quam Georgjevitz de SS. Trinitate cum Turca Varadini præfente Georgio Martinusio Episcopo habuit, digna lectu est.

TURRIANUS Ferentz, Jesuita írt az Oltári Szegetségről Lengyel Volánus ellen, melly Irásnak alkalmatosságot adott az a' vetekedés, mellyet Skarga Péter Jesuita Volánus Andrással Kályvinus tanítványával tartott. Fr. Turriani Soc. Jesu de SS. Eucharistia tractatus primus contra Volanum Polonum. Florentiæ apud Bartholomæum Sermatellium 1575, in 4. P. Lib. rar. p. 415. Opus rarum, inscriptum est Valeriano Episcopo Vilnensi. — A' ritka könyvek közé számlállya P. p. 415. *Tyrius* Guilielmusnak - is azt a' ki-adását, melly költ Basileában 1549-ben. Tyrii

Gulielmi Sanctæ Tyrensis Ecclesiæ ministri historiæ de bello sacro Libri xxiii. Joan. Heroldi continuatæ historiæ de bello sacro Libri vi. Commentariis rerum Syriacarum Guilhelmi Tyrienfis Archiepiscopi additi. Basileæ per Nicolaum Brylingerum, & Joannem Oporinum. 1549. in fol. Editio perrara.

U. V.

UJ BÁNYAIK Bárs Vármegyében. Új Bánya, Regiomontum. = Königsberg; második Bánya Város Körmöztzbánya után. Néha napján olly gazdag aranybányákkal bírt, hogy a' mivessleinek soha más fizetés nem adatott; hanem tsak az az arany por, melly a' ruhájikra, és a' szerfzámjaikra ragadt. Idővel olly vakmerőségre vetemedtek, hogy a' Városiak a' bányák barlangjaiban, és nagy üregiben mernének vendégeskedni. Attól az időtől fogva meg - szünt az elébbi nagy áldás. Egyfzer éppen midőn nagy vendégséggel mulatnák magokat, az üres hegy' teteje hegyikbe szakadt, 's mind a' férfi, mind az aszfzonyi rendből egynehány száz embert agyon ütött. Valóban az ott meg - öletett embereknek ki - nyomott vérek egynehány napig folyt a' bá-

nyának nagyobb tsatornyáján, mellynek a' neve a' Németeknél Erbstollen. Igy szakadt vége a' néhai temérdek gazdagságnak. Iparkodtak a' lakosok minden mesterséggel, hogy elébbi állapotjára juttassák a' bányát; de mindétig heába esett igyekezetek. *Compend. Geog. Hung.*

WEISLINGER Miklós János. KáPELLI Plébános Brisgójban. Ki-adá az ő tulajdon védelmét *Malschi* Gáspár ellen; ki tanító vólt a' Karlsruhi Protestáns Gimnásiumban. Ez a' védelmezése a' Frisvogel nevű, és egyéb könyveinek; azonban pedig tulajdon személlyének-is, melyet *Malschi* érdeklött, sokaktól adatott ditséretéből áll. „Exceptiones una cum Reconventione — contra Joannem Casparum Malschium Augustæ Vindel. editio 2da 1751-ben. Az említett Malschius, midőn 1717-ben a' Protestánsok az ő újjításoknak 2 dik Jubiléumát üllenék, egynehány ki-adott írásival rútúl gyalázá a' Katholikus hitet, és annak hirdetőit; annyira, hogy még azt a' gyalázatos képet-is, melly a' Római Pápát dísznó hátra ülteté, a' kezébe íratott tsúnya füstölgővel ditsérni merné; a' Tridenti szent Gyűlést pedig tsúfsággal illetni. Ezeket, 's a' rosz Profeszszornak egyéb undokságit; főképpen pedig, hogy az egész Klerust rút fekélységű bűnösnek hirdeté, viszsza veri *Weislinger*. A' többi közt elő-adja

az ő igyekezetinek, és írásinak védelmét. Im a' ditséretiből egynehány példa: an. 1732. 22. Martii Franciscus Josephus de Handl, Principis Episcopi Augustani Confiliarius, Librorum Censor, Canonicus, Parochus ad D. Weislinger: Literas 4ta hujus ad me exaratas rite obtinui. — respondeo: quod omnes literati librum Adm Ræ væ Frisvogel dictum magnificent, simulque condoleant tam indigne persecutæ: bono sit animo, Frisvogel ille vester hic valet bene, omniumque Doctorum gratiam consecutus, quidquid contra ipsum obganniant adversarii. — —

Georgius Josephus *ab Eggh*, S. Th. D. Collegiatæ Ecclesiæ ad S. Martinum Rhénofeldæ Custos, & Canon. editis Purpura docta, & Pontificio docto celebris ad Weislinger an. 1733. Plurimum R. Eximie, Clariss. & Colendiss. Dne. — Lucubrationes tuas plane fundatas, eruditas, atque etiam ut necessitas exigebat, aculeatas, recepi. — operam tuam tam bene locatam, tuumque pro orthodoxa fide, & religione studium, zelum, devotionemque summis pro merito laudibus extuli. — Fidei Catholicæ veritatem gravibus, illisque invincibilibus argumentis, & rationibus, cum ex Sacris literis, tum ex hostium pena petitis luculenter demonstrat tuus ille Frisvogel tantopere probis omnibus adarmatus, æstimatus, nulloque non loco di-

laudatus. &c. Teli vagyon a' könyvets-
ke hasonló e' féle ditsérettel. Némellyek
azok közzül élete jámborságot, és tisztel-
ségét magasztallyák. A' könyvnek egyéb
rélze Malschival való törvénykedésből áll.
Régi ösztönözéseket-is foglal magában a'
végre: hogy a' Katholikus vallás ellen
káromkodó könyveket ne hadják a' Ka-
tholikusok meg-tzáfolás, és méltó meg-
ortázás nélkül. p. o. Georgius Vicelius,
Lutheri quondam discipulus, post ejus an-
tagonista acerrimus, professæque veritatis
Catholicæ assessor constantissimus (in ora-
tione de pastoribus Lipsiæ 1537.) Si hoc
ipso tempore fuerimus muti canes, non
valentes latrare, iniquissimum profecto
sit, nisi omni hõnore, omni que privilegio,
omni immunitate, ac libertate privemur.
Similia Joannes Pistorius Niddanus, mali
illius corvi Joannis Pistorii Senioris tan-
dem bonus pullus, agnitæque veritatis
acerrimus vindex. — ejuratam impugna-
vit hæresim, & Orthodoxam Ecclesiæ
Catholicæ doctrinam propugnavit scri-
ptis suis doctissimis, solidissimis, — ita
Weislinger.

VASER Gáspár. Említi Fõ Tiszt.
Pray György Váser Gáspárnak Nagy
Szombatban a' tizen-hetedik századnak
elején a' Zsidó, Khaldeai, és Szirus ré-
gi pénzekről írt könyvét. Vaseri Gaspa-
ris de antiquis nummis Hebræorum,

Chaldæorum , & Syrorum. *Tyrnaviæ*
 1605. in 4to. Editio apud nos longe rarissima, quod per id tempus studium rei antiquariæ non optimo loco esset. — A' Zsidó Régiségekről Hugolinusnak temérdek Könyveit, és azoknak foglalatlyait említettem az Anyaszentegyház Történetinek 4-dik Szakaszszáiban.

JULIÁNUS

ELLEN

SZENT TZIRILLUSNAK,

ÁLEKSÁNDRIAI ÉRSEKNEK

TIZ KÖNYVEI.

Summába szorítá, fejtegető, 's oktató
Jelölésekkel meg-magyarázá

MOLNÁR JÁNOS

Sz. Th. D. C. A.

*Væ qui dicitis malum bonum, & bonum
malum: ponentes tenebras lucem, &
lucem tenebras: ponentes amarum in
dulce, & dulce in amarum. Ifaiæ v. 10.*

*Lux venit in mundum, & dilexerunt homi-
nes magis tenebras, quam lucem: erant
enim eorum mala opera. Joann. III. 19.*

BE-VEZETÉS.

JULIÁNUS Tsászárról, kinek a' neve közön-
ségesen *Aposztata*, az Anyaszentegyház'
Történetiről írt nyóltzadik Könyvemben
ez a' többi között a' Tudósítás: „Juliánus,
Nagy Konstantinus' Testvérének Fia, az
ő győzedelmei után *Páris* Városában a'
Gállusoknál Tsászári fő méltóságra emel-
tetett a' Katonáktól, Urunknak három-
száz hatvanegyedik esztendejében. pag.
353. Akkor Juliánus életének harmintza-
dik esztendejét számlálá; de a' Keresz-
tyén Vallást már tiz esztendőtol fogva
tsak tetteté. Kisded korában vette-fel a'
keresztiséget. *Athéne* Városi tanulása után
Ásiában az ördögösség' mesterségét ta-
núlá, a' végre: hogy által-láthatná jö-
vendő szerentséjét. p. 354. Alig lépett a'
fő hatalomra, *Úrszulust*, ki arra segíté,

kegyetlenül meg-öleté, noha ártatlan volt. Az egész gondja abban volt, miképpen vezesse a' bálványozást vízfőz. Hogy magát, ha lehet, ki-mosná a' kereszttyén-ségből, a' pogány áldozatra készített muthák' vérében fürdött-meg. Építé a' bálvány - templomokat, szaporítá a' pogány papok' jövedelmeit; a' kereszttyén Templomokat pedig és szegényeket fosztá, a' panasz-tevéstől, tudomány-keresettől, elő-meneteltől Krisztus' követőit el-tiltá: üldöze őket mind szines mesterségekkel, mind vérek' ontásával, levelekkel, könyvekkel. Egyéb tulajdonit bővebben fel-találhatni az Anyaszentegyház' említett Történetiben. — Midőn Urunk 363-dik esztendejében Juliánus Tsászárs a' Persák ellen hadat vinne, ezen útazása alatt három könyvvvel gyalázta a' kereszttyén Vallást.

Ezek azok a' könyvek, mellyek ellen tiz könyvet készített az *Alekszándriai Sz. Püspök és Érsek, Tzirillus*; és azokat az első *Theodósius* Tsászárs' unokájának, *Arkádus* Tsászárs' Fiának, második *Theodósius* Tsászárnak, ki Urunk 408-dikában kezdett országglani, 's 450-ben = négy-

Izáz ötvenedikben halt-meg; mutattabé. *) Felséges rendű vólt ezen Sz. Érseknek a' régi, 's utóbbi tudományokban forgott elméje, az Aya[szentegyház] Hitének védelmezésére gondnal, fáradsággal, sok derék írott könyvekkel terjesztett igyekezete. Az Efeszusi nagy közönséges Gyülekezetben, melly harmadik vólt az illyenek között, 's mellyben Nestoriusnak, Urunk 431-dikében, a' Krisztus' két fiúságáról hirdetett eretneksége kárhozat alá vettetett: a' Romai Pápának fő Személyviselője vala. Az a' Romai Pápa Szent Tzelesztinus vólt, ki mind Tzirillus' hitét magasztalá, mind reá bízván Izeméllye'

---

*) Τῆ ἐν ἁγίοις πατρὶς ἡμῶν ΚΥΡΙΛΛΟΝ — ΠΙΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΤΑΓΟΤΣ ὁρησκευίας, πρὸς τὰ τῆ ἐν ἀθέοις Ιουλιανῆ. S. Cyrilli Alexandriæ Archiepiscopi pro Sancta Christianorum Religione adversus libros athei Juliani. — Libri decem. Ex opp. Tomo sexto cura & studio Joannis Auberti Laudunensis Ecclesiæ Canonici, & in Schola Parisiensi Laudunensis Collegii Magistri ac Interpretis Regii Lutetiae MDCXXXVIII. — Ex Bibl. Ill. D. L. B. Andrási Episcopi Rosnav.

vifelését, a' Gyülekezet' fő Vezérévé tette. S. *Cælestinus* R. P. epist. ad Nestorium Tom. 1. Concill. Harduin. pag. 1303. 1307. *Alexandrinæ Ecclesiæ Sacerdotis fidem & probavimus, & probamus. - - Formam ad te iudicii nostri - - ad sanctum Consacerdotem meum, memoratæ Alexandrinæ Urbis Antistitem, qui ad nos super hoc plenius retulit, destinavimus; ut agat vice nostra, quatenus statutum nostrum, & tibi, & universis fratribus innotescat. — Concil. Ephesin. Actione I. Harduin. Tom. 1. pag. 1354. Confidentibus Cyrillo Alexandria, qui & Cælestini quoque sanctissimi, sacratissimique R. Ecclesiæ Archiepiscopi locum obtinebat, & Juvenali Hierosolymorum. &c.*

Juliánus ellen irt Könyveinek Bé-mutatásában így szól a' többi között a' Sz. Atya Theodózius Tsászárhoz: *Ad Religiosissimum, Christoque addictissimum Imperatorem Theodosium. Proimion. ΑΞΙΑΚΟΝΣΤΑ.* Hallomásra méltók, felséges rendűek, és minden ditsérő beszéd felett valók a' te szent Országulásodnak jóságos tselekedeti. — Mire nézve mások ugyan győzedelmű koronákkal, örvendő igékkel, 's egyéb-
bel, a' mivel a' Királyi Felséges hatalom

nem rendetlenül ékesíttetik, tiszteljenek, óh Krisztusi Szerető Tsászárr, Theodózi! Nékünk, kik a' Szentséges Szolgálat tisztére emeltettünk. τὴν θείαν λαχόντων ἱερουργίαν. az a' köteletségünk, hogy az Isten ditsőségére mennél helyesebben íratott könyveket mutassunk - bé. — Néked, ki annak érdeklőit gyalázatra ; tisztelőit becsületre méltóknak lenni tellyes lelkekből ítéled. — Mi légyen pedig hozzád való beszédemnek tárgya, meg kell mondanom. 'S előre-is meg-botsáfs : hogy szólni akarok nem csak a' Tsászár ellen, hanem a' Krisztus ditsőségére-is, ki ő az a' nagy Király, ki az ő Attyával az egész teremtetett állatokon uralkodik, és kihez egyedül illik, hogy azt mondja: én általam uralkodnak a' Királyok. Mert ő a' ditsőség Ura az égen, és a' földön. Abból a' következik, és szükséges-is, hogy mi, ki ő általa a' szent ígéknek, ágiozatoknak védelmezőivé tettünk, azoknak eleibe, kik az ő ditsőségét meg akarják sérteni, hathatós ígékkel álljunk ki, mellyek mind azoknak, kik talán olvasni fogják írásunkat, hasznossak legyenek, mind pedig kész oltalmat, és segit-

séget nyújtsanak azoknak; kiknek erőtel-
 len szívek könnyen ragadtatik oda, a'
 hová nem kellene. — Ki tehát az, a' ki
 az Isten' ditsősége ellen hartzolt? sokan
 támadtak valóban külömb külömb idők-
 ben az ördögtől ingereltétvén az Ur Jé-
 sus ditsősége ellen; egyebek felett pedig
 Juliánus, ki az országlás fényétől, és a'
 felséges szerezte ékességétől fel-fuvalko-
 dott, 's nem tudta, hogy Krisztus az Or-
 szágnak, és az országlás hatalmának adó-
 ja. Ki, midőn az ő magányos életének
 idejében az Hivek közé számláltatott, a'
 szent Keresztséggel meg-mosott, és a'
 szent könyvek olvasásában gyakorolta-
 tott volna; azután nem tudom mi móddal,
 a' gonosz, és a' Pogány babonához szö-
 vetkezett embereknek társalkodása által
 meg-rontatván, az hittől való el-állásról
 tanakodott, 's a' látántól buzdíttatván a'
 bálványozó görög rend-tartásokhoz ra-
 gadtatott; így az, a' ki a' Szentegyhá-
 zokban, és Klastromokban neveltetett,
 a' tisztátalan ördögöknek szolgájokká vált.
 Mert a' jó erköltsöket meg-rontják a' rossz
 társaságok, a' mint a' fő böltsétségű Pál
 mondja. 2. Cor. 5. Azoknak, kik a' lel-

ki álhatatóságot, és az igaz hitnek hagyományát, mint a' féle drága gyöngyöt meg-akarják az ő szívekben őrizni, azt javaslanám, hogy a' pogány babonáskodók tárfalkodásától meg-vonnyák tellyefséggel magokat. . . . Midőn tehát a' jó Juliánus természet szerént derék nyelvvel bírna, azt, a' mindnyájunkat Üdvözítő Krisztus ellen élesztette; és három könyvet írt τρία συγγέγραφε βιβλία a' szent Evangéliomok, és a' Keresztények tisztelendő Vallások, 's Isteni szolgálatyok ellen; mellyekkel sokakat meg-tántorított, és nem keveset ártott. *) Mert a' hebehurják könnyen bele tántorodnak az ő tévelygéseibe, és az ördögnek jó izű zsákmányává válnak; meg-indúlnak azokon néha az állandó hitűek-is; azt vélvén, hogy ezen könyvíró tudja a' szent Írásokat: holott azokból bizonyságokat kever az ő irkálásiba; noha azokat nem érti. Mivelhogy pedig sokan a' pogányok

---

*) *Jelölés.* A' mint tsak *Bergiernek* a' *Keresztyénség* védelmére ki-adott *Könyveiből*-is tetszik, most-is *Juliánus* tollával üldözik sokan a' *Krisztust*.

közzül, valamelly Keresztényre találván, a' fok tsevegés között az ő írásival hánykolódnak, azt olly erős ékeffen szóllásúnak mondogatván, hogy nints, a' ki a' mi tanítóink között azokat meg-tzáfolhatta volna; én fokaktól ösztönöztetvén, és bízván az Istenben, ki azt mondá: Imé mostan járúlj, és meg-nyitom a' szádat, fel-tettem magamban, hogy azt a' Krisztus ditsősége ellen fel-borxadott szemöldököt meg-tépem, a' mennyire lehet, a' meg-tsalatkozottaknak segítséget nyújtok, 's meg-mutatom, hogy a' mi Üdvözítő Krisztusunknak vádolója sem igazat nem mond, sem a' szent Írást nem érti. Melly munkámat a' Krisztust, és ájtatóságot szerető Felségednek neve alatt, kívántam kiereszteni: kérvén az Istent, hogy álhattos lelki tsendességben, győzedelemben, tartson-meg ellenségid ellen, hogy azokat lábaid alá vetvén, a' szent birodalmat unokáid unokáira maraszszad Krisztus kegyelmével, ki által, és kivel az Atya Istennek, és a' Szent Léleknek dicséret, tisztelet mind örökké, Amen.

SZENT TZIRILLUSNAK

JULIÁNUS ELLEN

ELSŐ KÖNYVE.

Pag. 6...

JULIÁNUS az ő Könyveiben türhetetlenül dühösködött a' mi szent Vallásunk ellen: tévelygést fogván reánk, hogy éppen helytelen imádással tiszteljük a' felséges Istent, el-állván mind a' bölts Mojszesnek törvénytől, mind a' Görög babonáskodástól; 's a' kettő között közép rendű új, 's tévelygő élet módjához szegődvén. Én pedig azt bizonyítom, hogy mi mind a' Görögök pogány balgatagságoktól távol vagyunk, mind pedig hogy a' Keresztyén Hit olly meszsze vagyon azok ördöngösködésektől, mint a' felső ég a' föld allyától. Mert semmi közönsége fintsen a' világosságnak a' sötétséggel, sem semmi közösülése a' hitnek a' hitetlennel. (2. Cor. 4.) Hogy pedig Mojszes' könyveivel nem ellenkezünk, sem törvényével ellenkező élet módot nem tartunk, azon lészek, hogy tellyeséggel meg-mutassam; — Nyilván való az, hogy az utóbbiak tanúltak a' régiebektől; nem ellenben

a' régiebbek az utóbbiaktól. Minthogy tehát a' pogány Görögök az ő tanítójokkal felettébb kérkednek, 's minket mintegy el-kábítani akarnak, emlegetvén nem tudom mi Anakszimándereket, és Plátókat, Empedoklesfel, és Protágorásfal egyetemben (al. Pithágorásfal együtt) ezekhez számlálván más egyebeket, kik nekik a' gonosz vallásnak alkotói, vagy úgy szólván, a' tudatlanságnak kútfejei voltak; noszsa, mondjuk azt, hogy egymásközt ellenkező vetekedésekkel harztoltak, és azokról, a' mik vannak, egyező tudósítást, és okot elő nem adnak. Mutaßuk meg azt-is, hogy Moyses az időre nézve minnyájoknál eléb való volt, és hogy Ő, a' kimondhatatlan, 's leg-főbb Valóságról, a' Felséges Istenről tudni-illik, helyes, tökéletes, el-tévelyedhetetlen tudósíttást vezetett a' világba a' világ' teremtéséről leg-valóságosabban emlékezett: az Isteni ájtatos tisztelethez, és igazsághoz tartozandó törvényei pedig tsudálatosfak. Azon tudósítá-fokat, és törvényeket, azok, kik a' Görögöknél böltseknek mondattak, belöle kilopogatták, 's tulajdon írásaikba, beszéleikbe kevergették; noha onnét semmit se vettek-ki tiszván, és tellyessen, úgy hogy az az igazhoz hasonlónak lattafsék lenni. *)

---

*) *Jelölés.* A' mit itten szent *Tzirillus* ír, a' Görögöknek Mojestől való lopogatásokról,

Váltak a' Görög Böltsellők közzül *Mójses* ideje után, és az utánna következő Sz. Profétáknak idejekben, kik a' Proféták' tanításihoz a' mennyire állottak, jobbaknak tartattak; noha az Istenről nem szólottak minden hazugság nélkül. Hogy pedig az Istenes Mójses, Ízületése idejére nézve leg-régiebb, az utánna következők pedig utolsó rendűek, nyilvánvalóvá fogjuk tenni, azoknak könyveiket, kik az idők' rendiről szorgalmasan írtak, megfontolván. p. 8. — Noé az Istennek kedves Embere tizedik volt Adámtól az első Embertől számlálván a' rendet. (Azután a' viz-özönről, Noé bárkájáról, egyebek haláláról, Noének, 's egész házabélieknek, a' mint azok magából, házas társából, három fiaiból, 's ezek' feleségeikből állottak, meg-tartatásokról, a' Bárkának *Ararath*, az az, Örménység' hegyére való jutásáról, Noének áldozattyáról, és haladásáról beszéll a' Szent Atya, és Ízavát így folytattya) Hogy ezeket hidjük, elegendő tellyes bizonyosság a' Sz. Írás; de tegyük ide a' Görögök' Írójikkól-is bizonyosságokat: *Polyhistor* nevű Sándorból, és *Abydenusból*. Ezek az említett dolgok-

---

hofsízasan meg-mutattam a' Tzelsusok ellen írt könyvek eleibe függesztett *Készületekben*. *Homerusból*, és *Hesiodusból* az Ó Sz. Írás' Rágalmazói ellen. Nyomtatott Pesten, Trattner Mátyásnál. 1794-ben.

ról beszédet indítottak, noha nem hibák, és tévelygések nélkül. És Alexander, avagy az említett Sándor ugyan így szól: *Otiártnak* hólta után *Xisuthrus*, annak a' fia, tizenennyóltz esztendeig országlott. Mondják, hogy annak idétte nagy víz-özön volt. μέγαν - κατακλυσμόν. Azután azt mondja, hogy meg - tartatott *Xisuthrus*, midőn néki *Saturnus* meg-jövendőlte volna, hogy bárkát kell építeni, λάρνακα, és minden barmokkal, 's tsúszó mászó állatokkal abban hajózni kell. *Abydenus* pedig arról még világosabban tudósít, mondván: Azután mások - is országlottak, és *Xisuthrus*. Ennek *Saturnus* meg-jövendőlte, hogy temérdek eső fog le-szakadni *Deiús* havának tizenötödik napján, meg-parantsolá pedig, hogy minden Irások, melyek *Heliópolis* Városában valának, *Siparsiban* rejteessenek-el. Szót fogadott *Xisuthrus*, és tüftént Örmény Országba hajózáván, tapasztalta, hogy az Isten' jövendőlése bé-telleyesedett: Harmadik napon, midőn meg - szűnt az eső, a' madarakból némellyeket ki-eresztett, próbát akarván tenni, ha ki-áll-é valahol a' föld a' vizekből. A' madarak, holott merő tengert tapasztaltak, nem tudván hová szállani, *Xisuthrushoz* vissza - repültek, 's azok után mások-is. Minekutánna pedig harmadszor ki-botsáttattak, *Xisuthrus* el-érte szándéka' tzellyát, egy vissza-repült lábainak sáros talpaival. Azt az Istenek ki-

szóllíták a' világból, a' hajó pedig Örmény Országban (meg-állapodott), 's a' bárka fáji pedig hafznos orvosságokra, 's őriző ereklýekre szolgáltak a' lakosoknak. — Nóét tehát *Xisuthrusnak* nevezik, talán Afzsziriai nyelven. Ebben-is el-ütöttek a' valóságtól, 's a' felséges Isten' helyébe *Saturnust* állítván. — Noé tehát a' bárkából ki-szállván, áldozatot tett, és ottan az ő kedvesivel meg-szállott. p. 9. Eleinten ugyan együtt laktak, és egyedül napkeleten, azután (el-szaporodván) minden felé el-széllýedtek; tudniillik a' hatalmas Isten őket különbféle nyelvekre osztotta, a' torony' építéséért neheztelvén. Azonban, hogy ezen lött dologról a' tölem most meg-nevezett Személlyek emlékeztek, azokból, a' miket írtak, érteni fogjuk. Mert Sándor így szól: A' Sibilla azt mondja: hogy midőn az emberek még egy azon nyelvűek vólnának midnyájan, némelleyek azok közzül egy szörnyű magasságú tornyot kezdettek építeni. *τινὰς τῶν πυργῶν ὑπερμεγέδη*, hogy az Égbe felmeheffenek. Az Isten pedig ezen toronyra szeleket lehelvén, azt fel-forgatta, és kinek-kinek tulajdon nyelvet adott; azért a' Város Babilonnak neveztetett. Ismét *Abidénu*s: Abban, mondják, hogy a' kik első, erővel 's nagysággal egyebek fölé emelkedtek, magokat fel-fualkodva jobbaknak, 's erősebbeknek tartván az Isteneknél, igen magas tornyot, *τύρσιν ἡλί-*

βατων, emeltek-fel ott, a' hol most Babilon
 vagyon, 's már közelgettek az Eghez,
 midőn a' szelek mindenfelől öszve-támad-
 ván, a' goromba alkotványt reájok forga-
 ták. Annak maradéki *Babilon* nevezettel
 illettettek, és egész addig egyező nyel-
 vüek ὁμογλώσσης lévén, az Istenektől sok-
 féle és különböző nyelv-hangot vettek.
 El-széllyedvén tehát a' Noé-vérüek, az
 idő folyta után az Aszsziriusoknál elsőnek
 mondatik a' fényessen országlók között
Ninus Arbelusnak Fia, a' kinek nevét vi-
 selő város *Ninevi*, Semiramistól, *Ninus*
 feleségétől nagyságos bátyákkal bé-
 kerítettett. *Ninus*nak az Aszsziriusokon-
 való országlásakor, midőn egyetemben a'
 Szitzioniusoknál *Európus* uralkodna,
 mondják, hogy bóldog *Ábrahám* születte-
 tett. — p. 10. A' közép idő-bélieket ki-
 hagyván, *Mójses*t említem. *Ábrahám*
 után tehát négy száz huszonötödik eszten-
 dőben született Egyiptusban *Mójses*, a'
 hol *Ábrahám*' maradéki akkor lakosok
 voltak. *Móses* még ifjú lévén, és az
 Egyiptusiak' böltsefségét tudván 's istenes
 dolgokra készülvén, az emberi dolgokban
 forgott. πρόγυμνασμα τῶν βειοτερον, ἐποιῆτο τὰ
 ἀνθρώπινα. — *Mójses* hetedik esztendejében,
 mondják, hogy vala *Prométheus*, és *Epi-
 metheus* testvére, *Atlas*, azon felül a' száz
 szemű *Árgus*. *Móses* harmintzötödik eszt-
 endejében első volt, a' ki *Athenében* ural-
 kodott, *Cecrops*, *diphyes*, nevű. Erről azt

mondják, hogy első vólt az emberek között, a' ki ökröt áldozott; és *Jupitert* a' Görögöknél leg-nagyobb Istennek hívá a' mint ők szóllanak. Móses hatvanhetedikében *Deukálion* viz - özönnye történt, mondják, és hogy Ethiopiában a' Nap' Fia Fáeton el-égett. Móses hetvennegyedik esztendejében Hellen (Görög) *Deukálionnak*, és *Pirrhának* úgy neveztetett Fia *) nevet adott a' *Hellen* népnek, noha az előtt ez Görögnek hivattatna. p. 11. Móses száz huszadik esztendejében *Dardanus* *Dardánia* nevű Várost épített, *Amin-tásnak* *Aszisziriai* uralkodásakor, az *Argirusoknál* *Sténelus*, az *Egyiptusiaknál* *Rámefes*, ki *Egyiptusnak* *Dánaus* testvérének hivattatott, akkor országlott. Száz hatvanodik esztendőben Móses után *Kádmus* *Thebában* uralkodott, kinek Leánya *Semele*, és ebből 's *Jupiterből* született *Bákkhus*, a' mint ők mondják. Akkor *Thébai* *Línus*, és *Amphion*, *Lyrikusok* virágzottak. Akkor a' *Hebréusoknál* *Papságot* következés szerént viselt *Phinees*, *Eleazárnak*, *Aaron* fiának fia, *Aaron* hólta

---

*) *Jelölés.* A' Görögökre, 's azok' tzimborására nézve, ezek az idők, és személlyek sok következendővel együtt a' *mithólogus*, *fabulás*, *mesés idők*, *személlyek.* *Argus*, *Pirra*, 's több afféle, kikre sok himeztetett az ó Sz. Könyvekből. Lásd *Magy. Könyvház* 289. k. *Halikárnasz.* és 290. *Petávius.* És *Készület.*

után. Mójses után száz kilentzven ötödikben *Aidoneus* a' *Moloffusok*' Királlya elragadá, mondják, azt a' nálok nevezetes *Ilonát*, Ἰλόν. Azon *Aidoneus* egy *Tzerberus* nevű kutyát-is tartott az ő mondások szerént, kit *Theseusra* és *Pirithousra* huzított, midőn a' feleségét el akarták ragadni. *Pirithousnak* meg-öletése után *Herkules* oda érkezvén, meg-szabadítá *Theseust*, azért mesézik azt, hogy *Theseus* a' pokolból ki-szabadított. Két száz kilentzvenedikben *Perseus* meg-ölte *Bákkhust*, kinek koporsóját az aranyos *Apolló* mellett mondják lenni Delphiben. — Négy száz tizedikben *Mójses* után *Ilium* el-raboltatott, és rontatott. — Akkor az *Argivusoknál* *Agamemnon*, az Egyiptusiaknál *Suaphres* (*Ouaphres*), az Aszsziriusoknál *Tautan* uralkodott. — *Trója'* el-fogatása után a' *Latinusoknál* *Encás*, az Athenaiaknál *Demophoon* *Theseus'* Fia, a' *Zsidóknál* *Sámson*. — Azután *Heli* -- *Sámuel* Proféta -- *Saul* Király. — Száz hatvan-ötödikben, *Ilium'* romlása után *Homérus*, *Hesiodus* élt, a' mint mondják, midőn a' *Latzedémonbéli*eknél *Labótus*, az *Aszsziriusoknál* *Laszthenes*, a' *Latinusoknál* *Alba Szévius*, a' *Korintusiaknál* *Agelaus* országlana. pag. 12. Két száz hatvan nyóltzadikban *Iliumnak* el-fogatása után Proféták voltak *Illyés*, és *Eliszéus*. — Három száz hatvanötödikben *Iliumnak* el-fogatása után *Likurgus* törvényt szabott a' *Latzedemóniusoknak*.
Három

Három száz nyóltzvan nyóltzadikban, Ilium után Proféták voltak *Ofée*, *Amos*, *Esfaiás*, *Jónás*. Némellyek szerént nem volt Homérus Hesiodussal egy azon idejű, hanem hogy ezen időkben élt, midőn a' Hebréusoknál *Azarias*, és *Osias* uralkodna, a' Medusoknál *Arbatzes*, a' Látinusoknál *Porka Szilvius*. Ilium' el-raboltatása után tehát az első *Olympiásig* négy száz öt esztendőök számláltatnak. *) *Mójses'* születésétől fogva pedig nyóltz száz tizenöt. Első *Olympiásban* *Arktinus*, *Milésius*, *Epikus* Poéta, és *Remus*, *Romulussal*, Judeában *Joathámnak*, Izraelben *Phaceenek* uralkodásakor. Kilentzedik *Olympiásban* mondják, hogy *Thimelus*, *Épikus* Poéta, és az *Érythréai Sibylla* élt. A' tizenhetedik *Olympiásban* született *Hierophyle Sibylla*, mondják. A' hufzonharmadik *Olympiásban* *Archilokhus*, *Manassésnek* Zsidó Királynak idejében. A' hufzonkilentzedik *Olympiásban* *Hipponaktes*, *Simónides*, *Arisztokszenus* musikus. A'

---

*) *Jelölés.* A' M. Kház 172-dik k-ben p. 404. *Katona* V. T. 2008-dik esztend. születik *Abrahám*, 2433-ban születik *Mójses*. És így egyez Sz. Tzirillus idő-rendivel. Mert Sz. Tzirillus itten *Mójsesről* szólván, *Mójses*t, *Abrahám* után 425 esztendővel utóbb születettnek mondja. — $2008 \times 425 = 2433$. — Az *Olympiásról* lásd itt egy levél után, és ezen *Mkház VIII. Szak. Altzibiades*.

harmintzötödik Olympiásban Thales Milésius mondatik löttnek lenni, 's egyetemben, hogy ő volt az első természeti böltselkedő *πρῶτος φυσικός φιλόσοφος*; el-élt, azt mondják, az ötven nyóltzadik Olympiásig. A' harmintzhatodik Olympiásban Jeremiás és Sophoniás voltak Proféták a' Zsidóságban. 42. Olymp. Alkméon, és Pittakus Mitylenéus a' hét Böltsek közzül, és ezekkel Stesikhorus Poéta. Azon időkben a' bódog Dániel támadott. 46-dik Olymp. Solon. 49. Olymp. midőn a' Zsidók Babilonban, avagy a' Persák és Médusok hegyein vólnának, mert rabok vóltanak, nálak Dániel, és Ezekhiel vala. Az 50-dik Olympiás. nevezetesesek vóltak a' hét Böltsek *οἱ ἑπτὰ σοφός*, és Anaximander a' Milésusi, természeti böltselkedő. Az 56-dik Olympiásban, *Cyrus*nak a' Persák' Királynak országlásakor Proféták vóltanak Aggéus, és Zakariás, és már akkor esmértetett mind Simónides, mind Chilon a' hét Böltsek közt. 58-dik Olympiásb. Theognis Poéta. Az 59-dik Olympiásb. Ibykus lantos költő, Pherecydes históriáíró, Phocylides, és Xenophanes szomorú játékos Poéták. A' 62-dik Olympiáskori időre tétetik Pythágorás. A' 70. Olymp. ban mondják esmértetettnek lenni Demókritust, és Anaxágorást, kik természeti böltselkedők vóltak, egyetemben a' Scotinos vagy setétes nevű Heraclidest. A' 74-ben Phrynichus, Choerilus, Diágoras,

természeti böltsekedők. 86-dik Olymp. emlegetik az Abdérai Demokritust, Empedoklest, Hippokratest, Pródikust, Zenót, Pármenidest. A' 88-dik Olympiásb. mondják, hogy született Arisztofanes, Eupolis, és Plátó. A' 103-dik Olympiásban, mondják, hogy *Arisztóteles* még fiatalotška lévén, halgatója vólt *Plátónak*. A' 112-dik Olymp. mondják építetettnek lenni az Egyiptusi Alexandriát, *Sándor'* ország-lásának hetedik esztendejében. Azon idő tájban böltsekedett *Epikúrus* és *Anakszimenes*. A' 124-dik Olymp. midőn Egyiptusban *Philadelfus* nevű *Ptoleméus* ország-lana, mondják, hogy *Sárapis* Sinopéből Alexandriába költözött, és hogy *Sarapis* egy a' *Plútóval*. Σάραπιν τὸν αὐτὸν δὲ εἶναι τῷ πλέρῳ, és hogy azért a' képenek (bálványának) templom építetett, melyet otthonn való nyelven az Egyiptusiak *Rakotis* névvel illetnek. καλεσιν ράκωτιν. — Mások azt nem *Plutónak*, hanem *Osirisnek*, egyebek pedig *Apisnak* állíttják lenni. A' nagy vetekedés után egy nagy oszlop állíttatott *Osirapis* neve alatt, hogy egy azon nevezetben meg lenne mind az *Osiris*, mind az *Apis*. Mindenik, holott emberek vóltak, halála, és temetője említetik. A' hoszszas szokás elvetette az *Osi* szót, és azt a' képet *Sarapisnak* nevezte. Ez a' *Ptoleméus* (pag. 14.) minden emberséges tudomány - szerető lévén, τῶν οὐ μάλιστα φιλολογωτάτων γεγονώς egyet a'

belső Baráti közzül Judeába küldött, levelet adván az akkori Paphoz *Eleázárhoz*, hogy küldje hozzá Mójsesnek, és a' Szent Prófétáknak minden könyveiket, πάντα τὰ βιβλία Μωσέως γε, καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, holott azokat ki-tanúlni kívánnya, és hogy arra való alkalmas embereket-is igazítson hozzá, hogy ezek azon könyveket görög nyelvre fordítsák. A' mi meg - is lett. quod & factum est. ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Centesima nonagesima quarta Olympiade. A' száz kilentzven - negyedik Olympiásban, *Augusztusnak Római Tsászárságakor született test szerént a' mi Urunk Jésus Krisztus.* *) Az időknek tehát, és a' nemzeteknek helyes le-írásából kinél nem vólna már az nyilvánságos, hogy a' Görögöknek minden Böltsei Mójsesnél utóbbiak? Kik tsak minapiak lévén, sokkal utóbb támadtak, mint az Olympiai rend szerént való esztendőek el-kezdődtek. A' mellyből, hiszem, ki-tetszik, sőt bizonyossan azt lehet mondani, ἀληδὲς εἶπειν, hogy azon görög böltsellők nem vóltak szinte járatlanok, és tudatlanok Mójses' oktatásiban, és az Istentől belé erefztetett böltsefségben; és

---

*) *Jelölés.* Ha Urunk' születését V. T. 4000-dik esztendejére helyhez-tetjük. A' 194. Olympiást meg-sokasítván 4 el, támad = 776. Ezt levonván 4000-ből, marad az első Olympiásra 3224. Ez igen hasonló ama' vershez: Primus Olymp. ter mille ducent. sex atque viginti.

hogy azt noha selpessen nyelveken, 's beszédekben forgatták-is, hazugot kevervén az igazba, és a' jó illatú kenetet mintegy ganajba mártogatván. καὶ οἷτε ἐνοσμοτάτω μύρω βόρβορον ἀναμίχοντες. — Mondja talán valaki, hogy a' Görögség böltsei Mojsesnél utóbbiak, azoknál Mojses régiebb; de még abból nem következik az, hogy annak böltseiségéből a' Görögök magok számokra ki-szedegettek, 's ki-lopogattak. (p. 15.) De vegyék tsak szíves szem eleibe a' vigyázóbbak, a' mit mondunk. A' kik nálak Hístóriákat írtak, majd, úgy szóllván, az egész föld kerektségét meg-járták, mindenkor tanulni kívánván, hogy sokat tudni láttatnának. Azért az ő íraszaiknak felette nagy éketségére szolgálandónak itélték azt lenni, ha azokban semmit sem mulatnának - el halgatással, azok közül, a' mik történtenek.

Illy emberek, kik hasznos dolgokat tanulni szoktak, kik, a' mik emlékezet-re, 's betsületre méltók, a' történeteket, törvényeket tudni szerették, ei-henyéllették volna-e' az olyanokról való értekezést? tudakozást? fejtegető gondoskodást? Ugyan-is *Pithagorás*, és a' *Milésius* nevű *Tháles* nem kevés ideig tartózkodván Egyiptusban, fel-szedvén ott azokat a' tudományokat, mellyekkel fel-ékesülteknek lenni mondatnak, haza tértek. Az *Ariston* fia-is *Plátó* a' *Timéusban* azt mondja, hogy *Solon* *Athénéből* indulván,

Egyiptusba járult, és ott tudakozván egy oda való hamis prófétától, vagy (bálvány) paptól ezeket hallá: óh Solon, Solon! Görögök, gyermekek vagytok szüntelen. ἔλληνες ἐσὲ παῖδες αἰεῖ. Őreg pedig egy Görög lintsen: mert lelkiképpen ifjak lévén, semmi régi, 's idővel érett tudomány nints köztetek, tudatlanok vagytok, mert hofzszas időkig betűket sem ismértetek, némák vóltatok. — A' betűket még *Kadmus* Fenitziából a' Görögökhöz által nem vitte, midőn már *Mojfes* Írási meg-valának. Sőt *Solon*-is *Athene* Városában a' törvény szerzője, és magais *Plátó* Egyiptusban azért forogván mind a' ketten, hogy egyebek: 's mindenek fellett tudósoknak lenni láttatnának, *Mojfes*nek írásit tsudálták. πάντος πε καὶ αὐτὰ τεθαι ἀκασι τὰ Μωσέως. Hogy pedig a' históriákat író Görögöknél igen isméretes vólt *Mojfes*, ὅτι δὲ τοῖς ἑλλήνων ἱστοριογράφοις γνωριμώτατος ἦν ὁ Μωσῆς, azokból, a' miket ők írtak, meg-lehet ismérni. *) Mert *Polemon* a' Görög históriáknak első könyvében róla emlékezik, és *Mendéfius* nevű *Ptoloméus*, *Hellánikus*, *Philokorus*, és *Kasztor*, 's ezekkel jobbára mások. *Diodórus*†, ki

---

*) Jelölés. *Clemens* Alexandr. L. I. *Stromat.* e *Biblioth. PP.* Tom. 3. *Lugdun.* 1677. p. 96. *Numenius* autem *Philosophus* *Pithagoricus* aperte scribit: quid enim est *Plato*, nisi *Mojfes*, qui loquitur attice?

az Egyiptusi történeteket, és szokásokat szemfülelten ki-kerefte, mondja, hogy Mojsesről az Egyiptusi böltsektől hallott, 's így ír: Az Egyiptusiaknál az életnek bé-vett régi rendi módja után, melly a' fabulájok szérént az istenek, és herosok, avagy bajnokok idejekben vala, mondják, hogy a' nép sokaságát az írott törvény szérént való életre egy nagy lelkű ember vette javasolva, kinek az élete mindnyájok felett, kik a' Zsidók között éltek, leg-tisztelendőbb vólt az az ember, Isten nevű Mojses vólt. Μωσῆν τὸν καλέμενον Θεόν. (pag. 16.) mert midőn látnák, hogy Mojses erköltse derékségével, 's jó tulajdonival tetézett ember, őtet Istennek nevezték, kit-is úgy vélem, az Egyiptusiak között némellyek tiszteltek; tudván azt-is, hogy a' mindenek Ura Istene néki ezeket mondotta: ime' én téged Fárao Istenévé adtalak. ἰδὲ δέδωκά σε Θεὸν παρὰ. (Ezek, a' mik Mojses régiebbségét illetik. Már lássuk, az Istenről, a' Teremtésről, a' Zsidók, azután a' Görögök mit tanítottak) Mert a' hol az Istentől adott Irással egyeznek a' Görögök, látni való, hogy önnön magoknál jobbak, és egymással egyet-értők; a' hol pedig kiki tulajdon találmányit árúlja, egyenetleneknek, és a' helytelen vélekedésektől meg-kótyagosodottaknak lenni könnyen taláztatnak, s' mutattátnak. — Mindnyájan az emberek Ádámtól fogva Noéig tiszt-

telték az Istent, ki egy természet szerént, és valóban mindeneknek alkotója, és Ura. Mert senki se vádoltatik (az addig éltek között pag. 17.) mintha idegen Isteneket, és tisztátalan lelkeket tisztelt volna. (A' Viz - özön után kezdődött bálványozás hofszafan le-íratik, Abrahám hite a' teljes Szent Háromságról, kit a' néki megjelent három emberekben imádott, magasztaltatik *Gen. 18.*) p. 20. „Ecce apertissime sibi visum esse Deum ait, fuisse vero tres homines conspectos, accurrentem porro divinum Abrahamum non tamquam tribus dixisse: Domini si inveni gratiam coram vobis, ne præterieritis filium vestrum, sed *Dominum* unice vocantem tres, tanquam *unum*, uti ad se diverterent, rogasse, quando & tamquam *unus* existentes *treis* velut ex *una persona* dixerunt, ἑφασκον ὡς ἐκ προσώπου πάλιν ἑνός, ubi est Sara uxor tua, & illud: rediens veniam circa hoc tempus mature. Cerne igitur cerne, visos tres quidem existentes, & propria unumquemque subsistentia verbo *consubstantialitatis* subjacentes, in *unum* comprehensos, τρεῖς μὲν ὄντας καὶ ἰδιοσυζήτως ἕκαστον ὑφεσηκότας, τῷ γε μὴν λόγῳ τῆς ὁμοουσιότητος εἰς ἓνα συνειλημμένους ac ita colloquia inter se data opera miscentes. pag. 21. Ismerte tehát a' mi nagy Atyánk Abrahám a' földnek, égnek, és mindeneknek a' szent Háromságban imádandó alkotóját, kinek mindenekre hatalmas ereje vagyon, és a'

kik Ábrahámtól eredtek, Isák, és Jákób nem más ítélő értelemben vóltanak; hanem az atyai erköltsnek nyomdokin járván, annak az ő hitét-is buzgón követék. — Mojses az egy Istent, ki az Atya, Fiú, és Szent Lélek, hirdeté; mind az-zal: hogy ötet az ég és föld teremőjének vallá, *Gen. 1.* mind mikor azt mondá, hogy Sodomára az Úr az Urtól tüzet és kénkövet esőztetett. *Gen. 19.* 's akkor-is, mikor az ember tereméséről mondá: És mondotta az Isten: Alkossunk embert a' mi képünkre, és hasonlatosságunkra. Magához mondá ezeket az azon egy állatú Szent Háromság. ὡς αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἡ ἁγία τε καὶ ὁμοούσιος τριάς τὰς περὶ τῶν λόγων ποιεῖται. pag. 22. Nem mondá tudni-illik ezeket valami apróbb és második rendű istenkének: mert még a' Görög böltsek-is meg-vallák, hogy egyetlen egy az Isten a' *mindenek* teremője. Idque manifestum est (pag. 23.) etiam græco more philosophantibus, unum censerī ac in confesso esse Deum, universi conditorem, & natura omnes superantem, és hogy ő alkotta még a' nálók úgy nevezett istenkéket-is. Ezt Plátó szavaival bizonyítja. „ Quid illud, quod semper est (ait Plato) nativitatē non habens, & quid illud, quod fit. &c. “ — Ha a' *mindenek* teremő Ura Istene, így továbbá szent Tzirillus: a' ki mondá: alkossunk embert a' mi képünkre és hasonlatosságunkra, ha azt az értelmes

állatot egyéb teremtmények képére akarta alkotni, miért adja néki az ő tulajdon ábrázattyát, *quid propriam ipsis confert faciem*, τί ὁ οἰκεῖον αὐτοῖς συνεισκομίζει πρόσωπον. — Mojses tudni-illik a' Szent Léleknek titkos vezérléséből a' jövendőre nézven (pag. 24.) a' Szent Háromságra mutatott. Mert, mivelhogy az Atyában, Fiúban, és a' Szent Lélekben, tudni-illik az egy azon állatú Háromságban áll az egy kimondhatatlan, és meg-foghatatlan Isteni természet, (hogy valaki mást ne értsen mondásán) azt írta: hogy a' Szent Háromság magához mondá: alkossunk embert a' mi képünkre, és hasonlatosságunkra: hogy az egész tellyes Szent Háromság kimondhatatlan természetének képére, és hasonlatosságára alkottatottnak lenni értelsék. — Hogy pedig az említett igéket a' hamis istenekhez nem mondá ('s másféle teremtményekhez sem) abból nyilvánosságos az: mert, hogyhogy gondolhatni, hogy az, a' ki az ő természete szerént teremtő ὁ φύσει δημιουργὸς az ő ditsőségének, és felsőségének leg-főbb méltóságát a' teremtmények természetével közöllye? nem mintha azt nekik itfigylené? mikép' hogyan? hanem mert a' teremtmények' természete soha sem érhet fel az Isteni tulajdonoknak felsőségekre, mellyek tulajdonképpen csak egyedül magához a' kimondhatatlan természethez illendők, és ahoz tartozandók, quæ pro-

prie soli ac ineffabili naturæ competunt, atque inhærent, προσπεφυκότων. Egyébként is ἑλτοπον, helytelen dolog, azt vélni, hogy a' mindenek Királya, és Ura más isteneknek mondá: alkossunk embert a' mi képünkre, és hasonlatosságunkra: mert mi baj érte vallyon, hogy maga mellé szolgákat, és mintegy segítő társokat fűzön egyedül az embernek alkotására, minekutánna már egyebeket teremtet, az Angyalokat, Hatalmafságokat, Fejedelemségeket, Uraságokat, értelmes erőket, az eget, földet, napot, holdot, tsilagokat, világosságot, egy szóval mindeket, a' mik az égben, és földben vannak, azt merné-e valaki mondani, hogy erőtlensége miatt vészzen segítő társokat? de ezt gondolni nem volna e' a' nagy balgatagság vétke? mert az Isten mindenható, magában tellyes tökéletes, elegendő mindenre, semmi lintsen az ő ereje, és téteménnye felett való. pag. 25. Formáltunk mi az Atyának tellyes valóságos képére, melly kép a' Fiú, és a' mi lelkünkben az ő Isteni szépsége bé-szerkesztetik a' Szent Lélekben való részesülés által. „Conformati sumus ad veram, & accuratissimam Patris imaginem, hoc est ad Filium, & in nostris animis divina ipsius pulchritudo consignatur per Sancti Spiritus participationem.“ *) — A' mi a' Gö-

---

*) Jel. Ahoz mondá: *Faciamus*, alkossunk embert, a' ki azt véghez is vitte.

rög régi vallást illeti, elő - hozza Szent Tzirillus azok Tanítóiknak némellyekre nézve némelly ditséretes mondásokat az Istenről. *Orfeusból*, a' mint az maga mondasit meg-jobbítá p. 26. *Homerusból*. *Thalesnek* 's *Demokritusnak* igéjiből, pag. 28. *Arisztotelesből*, a' *Stoikusokból*, kik egymás közt veszekednek. Nem úgy a' mi Prófétáink, kik Mójsessel együtt egész az Apostolokig 's Evangelistákig mind meg-egyeznek ízöllván az Istenről. p. 29. A' mi Pithágorást, és Plátót illeti, ezek Egyiptusban forogván, és ottan sokakkal társalkodván, holott tanulni és értekezni igen szerettek, Móses' erköltsét, melly az Egyiptusiaknál nagy tsudálkozást marasztott, esmérték. Azért, úgy tetszik, az Istenről való okoskodásra nem díszetlenül taníttatván, egyebek felett sokkal helyesebben értelmeskedtek felőle. — Találunk az Athénai Böltsellők közt-is, kik ezekkel egygyet értvén, azokat, a' mikről helyesen gondolkodni láttattak, bé-fogadták. *Hermesnek* emlegetése után, *Pithágoras'* tanításáról így szöll a' Szent Atya pag. 30. Mondja tehát *Pithágoras*: ὁ μὲν Θεὸς εἷς. Az Isten ugyan egy, nem, a' mint némellyek gyanakodnak, a' Világ' alkotmányának, és gondviselő vezérlésének kívülötte, hanem benne ő egész az egész kerékdedben, szemlélvén minden nemzetségeket - - mindeneknek kezdete, principium omnium, ἀρχὴ πάντων. - minde-

neknek Attya's a' t. Ímé, úgymond Sz. Tzirillus, nyilvánságossan mondja Pithágorás: hogy egy a' mindeneknek kezdete (vagy eredete) 's a' t. Plátó így szól: Ennek a' mindenségnek Attyát és Alkotóját fel-találni, nehéz dolog, és a' fel-találása után mindeneknek ki-nyilatkoztatni lehetetlen. Ezt jól mondá: mert (*Prov. 25.*) az Isten' ditsőisége el-rejti a' beszédet. *δόξα γὰρ κυρίου κρύπτει λόγον*, és minden beszéd róla gyenge, és méltósága alatt való: mert minden gondolat felett való; láttyuk pedig Őtet mint afféle tükörben, és (jelentő homályban.) *1. Cor. 13. **) *Porphyriusból* L. 4. *Philosophicæ Historiæ*, és a' szerént Plátóból, ismét (az úgy nevezett) *Hermesből*, *Sophoclesből* elő-adja az egy Istenről való böltselést, és vallást. p. 32. *Sophocles* így szól az Istenről: — *ἐν ταῖς ἀληθείαις εἰς εἰς Θεός, ὃς ἄπαντ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν*. Valóban egy az Isten, a' ki az Eget teremtetten, és a' nagy (hofszerű széles) földet. A' bölts

---

*) *Jel.* Nints elegendő szónk, melly meg magyarázzon Őr Isten! Tsak te magad magadat, ki vagy, a' mi vagy, érted egészen. Míg szem között te veled, 's mink színről színre nem állunk, a' te kegyelmedből a' böltségnek ölében, és ott nem látunk; látunk, de kis újnnyi tükörben. Ah! örööm, lel-kemre jelenny, hadd lássalak itt-is. A' *Köz. Ker. Hit. Sum.* p. v. §. 3.

Xenophon - is ditséri az Istennek felséges nagyságát, és hatalmát; de hogy az ábrázattya nem láthatandó ἀφανὲς μορφήν. Még ez a' láthatandó nap fe hagyja magát vakmerőn szemléltetni ki-vakulás nélkül. Azután pag. 33. Porfirius után Plátónak azon ígéjt-is emlegeti Sz. Tzirillus, melylyek az Atyára, Fiúra, és a' Sz. Lélekre mutatnak, noha igen fogyatékosan. pag. 34. Plato eodem modo, quo qui Arium sectantur, dividit & supponit subjectas & subordinatas inter se subsistentias inducens, υποκαθήμενας τε ἀλλήλαις τὰς ὑπόσάσεις εἰσφέρει, καὶ τρεῖς οἶεται Θεοὺς εἶναι διηρημένως τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοῦσιν. & putat tres Deos esse distincte sanctam, & consubstantialem Trinitatem. Neque vero omnino veritatis ignarus fuit, quin potius existimo eum & sensurum & loquturum fuisse recte, editurum quoque in vulgus, palamque facturum veras & germanas de Deo opiniones; nisi forte *Anyti* & *Meliti* accusationem timuisset, atque *Socratis* cicutam. p. 35. Ezek után így inti Olvasóit a' Sz. Atya: a' kik ezeket olvasandják, tudják-meg: hogy sokan a' Görögök' Böltseiből tulajdon vélekedésekhez támaszkodván, el-tévelyedtek, és egymás között viszázkodó értelemben vóltanak. Vagynak pedig közöttök, οἱ Μωσαϊκὸν ἐκ ἀμοιρήσαντες λόγων, διὰ τὸ μέχρι Αἰγύπτου φιλομαθείας χάριν παρελθεῖν, kik Mósies beszédiben, oktatásiban nem tudatlanok vóltak, holott tanulásért Egyiptusba jár-

tak. Ezek egyebeknél jobb ítéletben voltak, az igazsághoz ugyan közelebb járulván; de a' lelkek' szeme nem volt tisztelteljeséggel, és homály nélkül való. *)

SZENT TZIRILLUSNAK JULIÁNUS ELLEN MÁSODIK KÖNYVE.

Pag. 37. 38.

MIVELHOGY Juliánus a' Babilóniai *Rábszatzesnek* példája szerént, zabolátlan nyelvével az Isten' ditsősége ellen tsúfolódni nem félt, és a' mi Sz. Vallásunkra istentelenül kajdászván, Görög - Ország' Böltseit gyakran emlegeti, és azoknak gonosz tanításokat mindenféle ditsérettel fel-ékesítvén, az Anyaszentegyháznak

*) A' kik a' Keresztyének' első Tanítójikra Platonikus nevet fognak, tudják-meg: hogy az Apostolok Krisztustól, 's annak Sz. Lelkétől tanítottak. Az Apostolok' tanítványi se voltak Plátó - szeréntiek, hanem, a' mennyire valami kis hasonlatosság vagon az ő, és a' Plátó' mondásiban, azok nem Plátóból, hanem Mójsesből, kitől Plátó tanult, forrottak.

Izentséges Vallását vakmerőn gúnyollya; 's holott Mójzes' könyveire tsúfolódik, és hogy egyszerre ki-mondjam, minden szent Embereket vádol; azért mi, nem ok nélkül, minekelőtte meg-tzáfolásához fogjunk, előre nyilvánágozzan meg-mutatuk: hogy régiebb a' Görögök' böltseinél a' leg-főbb jóságú Mójzesnek históriája, és hogy mindenek előtt nyilvánvaló az, hogy a' Keresztyén Hitnek hagyománya a' Görög vélekedést hasonlíthatatlan felsőséggel meg-haladja. — A' könyvéhez lássunk. Az első könyvében Juliánus sokféle gondolatokkal rugdolózik, azokat hánni vetni meg nem szűnik, 's a' mit előre mond, azt a' könyv' közepén és végén ismételi, 's azzal azt tselekszi, hogy a' beszéde helytelen rendetlenségűnek láttassék lenni. Majd szükséges-is, hogy, a' ki az ő mondási ellen igyekezik, nem egyszer, hanem sokszor szint' azon egyet mondjon.

JULIÁNUS A' Galliléusok vallása emberi találmány: roszszaságból szerkesztetett, költetett öszve: semmi istenes dolog nintsen benne, ἐδὲν Θεῶν, fabulás.

TZIRILLUS. Magának, 's a' Görögöknek vallását-is Galiléabélinek nevezhette volna Juliánus: mert a' Nemzetségeknek Galileájokat-is említi a' szent Írás. Kettő a' Galiléa, az egyik Judeában, a' másik Fenitzia táján. *Galilæa Gentium.*
(Matth.

(Matth. 4.) *) Azonban Juliánusnak mondása a' Görög dühös vallást illeti, azokra illik; nem a' Keresztyénekre. Mert hol több a' fabula, a' mese, heába való, gyermekes dolog, költemény, hazugság? Azoknak rútságokat feddék, rivogatók, a' kik nálak böltsebbek vóltak, úgymint Plátó Homérusnak istenit, 's isten-afszonyit. De feleljünk-meg Juliánusnak egyenessen. Fabula e', rosfszaság e', költemény e', nem Istenes dolog e', a' mit a' Felséges Istenről Mojsessel hirdetnek, p. 41. midőn Mojses (és vele a' Keresztyének) természetében egy valóságossan lévő Istent vallanak, predikállanak? Ki nem született, örök, múlhatatlan, mekkoráság nélkül való, láthatatlan, változhatatlan, illethetetlen, élet böltsefség, és élet adó, hatalom, szülés, termés eredete, Király, mindeneknek Ura. El-tért-é az igazságtól a' szent Próféták beszéde, kik-

---

*) Jelölés. Matth. 4. 12. *Cum autem audisset Jesus, quod Joannes traditus esset, secessit in Galilæam. Duhamel hic. Cessit invidiæ Phariseorum, qui Joannem tradiderant. Sermo autem est de Galilæa gentium, quæ erat extra ditionem Herodis. — Matth. 4. 15. Via maris trans Jordunem, Galilæa gentium.* Juliánus irigykedése ki-tetfszik, ki a' Keresztyéneket ezen szokott nevezetekkel illetni nem méltóztatta. Ki-tetfszik artzátlansága, ki csak fabulákat lát a' Keresztyénségben, 's annak Mesteriben merő rosfszaságot.

nek arra vólt fő gondjok, hogy a' Mojses-től való oktatásokat (vallást, dogmata) nyomról nyomra kövefsék. A' szent Apostolok taníttását talállyuk e' attól el-ütőnek? Éppen nem.

JULIÁNUS. A' miket mi a' Galiléusok ellen mondunk; azokat mi reánk viszne mondják, μηδὲ ἀντικατηγορεῖν, ne translatione criminis utantur, míg magokat nem védelmezik.

TZIRILLUS. Nyelve ne légyen tehát annak, a' kit te üldöszsz; 's megtiltván a' rólad való szóllást, azt akarod, hogy maga magát kárhoztassa. De azt ellenzeni, hogy a' mik téged illetnek, azokról ne szólljunk, az olyan emberé, a' ki fél meg-feddetni, és benne lévő rút-ságot maga-is tudja. Azomban igen-is, ha Juliánus a' Keresztyén vallást vádolván, a' Görög babonaság ditséretének békét hágy, színt' azt várja tőlünk-is. Ha pedig a' mi ellenünk való átkozódásiban nagy gyönyörűsége vagyon, és az ő balgatagságát annyira viszi, hogy a' Görög vallást, pogányságot mint a' mi Isteni tiszteletünknel érdemesebbnek dobolja lenni. „Græcas res veluti præstantiores nobis opponens“ hogy-hogy parantsolhat nekünk halgatást, és hogy azokat, a' mik a' görög pogányozást illetik, újjal se illelsük, a' mi vallásunkat az ellen védelmezvén? — A' roszszaságnak tsúnysága a' jóságos erköltsöket meg-ölendőb-

beknek mutatja lenni. Azért-is Juliánus a' lelki ismérettől vádoltatván, nem akarja, hogy útalatofsági közre húzattassanak és a' vádoltattakról azt akarja, hogy hallgassanak. De még mást-is fog reánk *Juliánus*, mintha a' Görög vallással együtt az Istenről a' Mojséstől hirdettetett vallást-is meg-vetnénk; 's nálunk semmi jó se találkozna. Hogy a' Görög valláson ki-adjunk, magad-is elegendő okokra mutat sz Juliane, pag. 44. mert a' miket Jupiterről, Szaturnusról, Bakkusról vallanak, tsúnyaságok. 's a' t. Mi az igazsághoz ragaszkodunk. Mert ugyan-is az Istenes Mojses, és egyetemben a' Sz. Próféták kara, az Apólitok, és Evangyelisták a' természetben az egy és valóságos Istent tisztelik, és hirdetik, 's mi-is hogy azt tselekedjük, ösztönöznek bennünket, minket a' fabuláktól el-állítanak, és a' költeményeknek, 's rút gondolatoknak bé-fogadásától; 's e' képp minket a' legszentebb életnek felségére emelvén, változtatván, *καταρρῶμιζοντες δὲ καὶ εἰς ἀξιάγασον πολιτείας*. Nintsen pedig a' keresztyén vallásban semmi költemény, nints a' minnek helyes okát nem adhatnák. Mert az ő helyén majd meg-mutatjuk, hogy a' miket mi vallunk, azok Mojsesnek, és a' szent Prófétáknak hirdetésekkel egyeznek, 's az Evangeliomi, 's Apostoli tanításnak ereje, tehetsége (*δύναμις*) az előttök valóknak gondolatival, vallásával egyez,

egyezz, συμφερεται, congruit. Már mint-hogy, nem tudom, mi okra nézve azt akarja vitatni, Juliánus, hogy mi nálunk Keresztyéneknél semmi lintsen, a' mi helyes vagy betsületes volna, mutassa azt meg, és próba nélkül ne tegye a' vádolást. Semmi helyes betsületes nálunk! nem de az Istenről, és a' világ teremtéséről igaz valóságos tanítás vagyon a' Keresztyéneknél? nem de a' tiszteletes tselekedetekről való tudomány fedhetetlen nálunk? holott azt a' szent Írásokból veszsük, 's tellyesen merittyük? — Juliánus a' fő böltsefségü Mojsesre rútúl káromkodik; 's írásit tsúfolja, hogy a' világ' teremtéséről semmi igazat sem írt; — a' Görög böltseknek pedig arról való vélekedéseket tsudálja, 's leg-főképpen arra nézve Plátót dobolja. — vizfsza veri Juliánusnak ezen artzáatlan állítását; előszámlálván Plutarkusból a' szent Atya, Tháles, Metródorus, Demokritus, Empedokles, és egyebek' vizzálkodó állításaikat. p. 46. Oh mennyi benne a' heábalóság! Hogy egyszerre ki-mondjam, úgy mond a' szent Atya: azon böltsellők beszéde mint a' részeg emberé erre amarra tántorog. De minthogy Plátót egyebek seregéből ki-választá, és ennek állításihoz ragaszkodik leg-felettebb; magam-is könnyen meg-engedem, hogy *Pláto*, és *Pithagorás* egyebeknél valamennyire helyesebben vélekedik az Istenről, és

a' világról; melly dologról való tanítást, vagy tudományt az Egyiptusiakkal való társalkodásból szedték-fel, kik a' bölts Mojsesi gyakran forgatták nyelveken, és annak tsudálatos tanítását nagyra be-tsülték. De minthogy Platót egyben más-ban mind Arisztoteles meg-tzáfolja, mind maga magával ellenkezik, ki követheti a' Görög böltsellőket, kik a' valóságtól annyira el-távoztak, hogy nem csak egymás között, hanem önnön magokkal-is ellenkeznek. pag. 48. „ Qui tam longe a vero abierunt, ut non solum inter se, sed secum ipsi pugnent? “ — Holott pedig Plátót Mojses eleibe állíttya Juliánus, néki azt feleli a' szent Atya: hogy Mojses Istentől választatott ember vólt (mind a' szent Könyvek' írására) mind a' tsudá tételekre, mellyekkel Egyiptusban fénylett. — Plátó, hizelkedéséért, Diénestől el-adatottnak mondatik lenni. pag. 50. „ Cui ut illiberaliter blandienti scilicet pœnam imposuerit mancipio plane dignam. “ Azon időbéli emberek, midőn Mojses az ő Könyveit írta, a' Görögök tudatlanságával-is vetekedtek. Mert a' melly dolgokból leg-főképpen az Isten ditsőséjét meg-lehetett vala nékik ismérni, színt' azok által a' leg-méllyebb gonofságba vetemedtek. Sz. Pál így ír: Rom. 1. 20. „ Mert az ő láthatatlan dolgai, a' világ teremtetett állattyáról, azok által, a' mik lettek, meg-értetvén, meg-láttatnak:

az ő örökké való ereje, 's Istensége-is. úgy hogy menthetetlenek legyenek. 21: Mert midőn meg-ismérték volna az Istent, nem úgy mint Istent ditsőíték, avagy hálaakat adtak néki: hanem el-enyésztek az ő gondolattyokban, és meg-homályosodott az ő elztelen szívek. " — Továbbá Hesiodusnak költeménnyeit, a' mint azok a' világ alkotását illetik, feddi a' szent Atya; Mojsést pedig méltán magasztalja, 's mind ennek, mind egyebeknek megtzáfolásokra elő-állítja. pag. 58. Juliánus a' mi vakmerő gyalázónk neveti az embernek azt az alkottatását, mellyet a' derék jóságú Mojses nekünk meg-fejtett, és tsekélységnek tartja azt, a' mit az Isten az ember természetének adott, ötet az ő képére, és hasonlatosságára alkotván. De ki az, a' ki eszével él, ki meg ne vallja, hogy az az Isteni képre, és hasonlatosságra való alkottatás egy a' többi mindenek közt, a' mi néki leg-főbb ékeséget adott? mit mondhatni derékebbet, 's főbb rendűet annál, hogy reánk az isteni hasonlatosság nyomattatott? Τί γὰρ ἀμεινον, quid præstabilius dici potest? nem vallyuk-é azt, hogy az isteni természet mindenek felett leg-felsőgebbebb? ki-mondhatatlan ditsőiséggel tündöklő, 's minden erkölts vagy jóság ábrázattyánál és szépségénél felsőgebbebb jóság, és ön-nön maga eredetes képe minden jóságnak? πᾶν εἶδος τε καὶ κάλλος ὑπάρχον ἀρετῆς.

Mit gunyolódik tehát az ellen: hogy az észszel és értelemmel bíró állat, melly az Istenhez olly igen hasonló, tudniillik az ember, egyéb állatok felett való Úrrá tétetett. Imé *Mójsesnek* írásival egygyez a' lévők természete. — Azután azt verivisza Juliánusban, a' mit Plátóval rebesget, hogy mindenek' Ura a' költött Istenekre bízta volna az emberek' teremtését. „Dicere enim fas non est, rerum omnium Dominum, in partem gloriæ, quæ sibi proprie & soli congruit, falsos deos admittere.“ Ezeket meg-bizonyítja az első könyvnek vége előtt-is. (pag. 60. önnön maga teremtett minket) hogy gyönyörködne a' mi tiszteletünkben; ha minket eleinten teremteni nem méltóztatott volna? — Azt akarja az Isten, hogy öt tiszteletük, és a' szent étellel az ő szépségét tulajdon lelkeinkbe írván, lelkiképpen hozzá hasonlók legyünk. Hogy-hogy parantsollya pedig ezt, ha minket más valamelly alkotók' kezekre bízott, 's mintegy által-vetett; az, a' ki egyebeket önnön maga teremtett, hogy-hogy fosztott-meg minket ezen fő-rendüség-től? (Roszszúl beszéll tehát Plátó, és utánna Juliánus: hogy a' felséges Isten a' költött istenkéket teremtvén, hozzájuk így szólott: istenek' isteni, kiknek én alkotójok vagyok — hogy a' többi lelkes állat teremjen, ti vigyétek végbe. p. 58. p. 59. „Conficta a Platone concio, qua universa

Deum ad factos quosdam & falsos deos usum commemorat. Cui ea de re sic respondendum puto: si enim in his ethopœiam facit Plato, & more poëtarum Dei personæ sermones eos accommodat, quos eum decere putat, a scopo non parum aberrat, eumque jure quis reprehenderit, quod in fingenda persona non norit servare decorum. Sin autem se divinitus edoctum fingit, valeat cum nugis suis. Dicere enim fas non est, rerum omnium Dominum in partem gloriæ, quæ sibi proprie & soli congruit, falsos deos admittere. Dixit enim: Gloriam meam alteri non dabo, neque virtutem meam sculptilibus.“ *Esai.* 42. *) p. 61. Miért visel pedig gondot az Isten a' földi dolgokra, ha azokat más istenkék' kezekre jádzottá, a' mint Plátó mondja? Hogy pedig azokra gondot visel, és a' leg-kissebbekre-is el-hat az ő kegyelmessége. Az taníttson minket, a' ki az ő Attyát tudta Istiennek lenni, 's azt bizonyítá: hogy tsak egy veréb se húll a' földre a' mi mennyei Atyánk nélkül.

---

*) Jelölés, Roszszúl értvén Plátó azon Szó Igét: *Faciamus hominem*, alkossunk embert 's a' t., melyeket vagy olvasott, vagy az Egyiptusi Tanítójitól hallott, tulajdon költeményire háríntá és fejté. Hallá azoktól, vagy olvasá azt-is: „Ego dixi dii estis, & filii excelsi omnes.“ *Pf.* 8. és alkalmatosságot vett ama' hitván prédikátzió-koholásra. non servans decorum — valeat cum nugis suis.

(V. *Matth.* 10.) De talán Juliánus azt költendi, hogy ez nem igen igaz, mert Juliánus az Isten ellen igen istentelenül káromkodik. Θεομαχῆι χάρις ἐκρίτως. hisz pedig talán az ő társainak (a' görög böltzellő íróknak, kik egyébként tévelygő baráti.) *Alexander* tehát = *Sándor*, *Artstotelesnek* tanítványa, a' Gondviselésről való könyvben így ír: Azt mondani, hogy az Isten nem akar az emberi dolgokra gondot viselni, az éppen távol vagyon az Istentől. Mert az némelly irigység, és éppen roszfzaságos természet, azt nem tenni, a' mi jobb, a' mikor meg-lehet. Mivelhogy pedig ez mind a' kettő távol vagyon az Istentől, benne egyik sem talál-tatik. Az Isten tehát mind gondot viselhet, mind gondot-is akar viselni reánk. „Si autem vult & potest, providere utique manifestum est.“ ha pedig gondot viselhet-is, akar-is viselni, nyilván- való dolog, hogy gondot visel. Semmi leg-kissebb se megyen tehát véghez Isteni akarat nélkül, 's ez εὐλογον, helyes ítélet és mondás. p. 62. Hogy Plátó-is ezt vallotta, mondják némellyek; nyilván-ságossan pedig ezt vallya, 's hirdeti a' *Tzittikus* nevű *Zeno*, és a' Stoikusok. Igaz tehát még azoknak bizonyságok szerént-is, hogy a' mindeknek leg-főbb és egyedül-lévő Istene gondunkat viseli. Ebből-is az következik, úgymond a' Sz. Atya, hogy a' semmisé-géből valaminek elő-állítását, a' teremtés'

tehetségét másfal nem közölte. „Providentia enim fuit re omnium præstantissima genus hominum non fraudare, qualis est ab ipso creari potissimum, at non nactum esse factitios quosdam opifices, quibus præter nudam, solam, & adventitiam Dei appellationem nihil est. Siquidem repugnat maxime divinæ gloriæ procreandi facultatem aliis inesse putare, & in lucem edendi quæ non erant. Neque enim fas est dicere, quæ singularia sunt, ac propria divinæ & ineffabilis naturæ, ea posse naturaliter quibusdam inesse rebus ab ipsa conditis. Sed hoc ei præsertim solique convenit, & ad summam ejus gloriam pertinet: cum rei creatæ, quemadmodum nuper dixi, præclusus sit aditus ad ea, quæ supremæ omnium substantiæ soli & proprie competunt, cujusmodi est creandi facultas, & in lucem edendi quæ nusquam erant.“ Meg-tzáfollya továbbá Sz. Tzirillus az artzátlan Juliánust, hogy abban is meri 's nem szégyenli védelmezni Plátót, a' mit a' napról, holdról, tsillagokról petyegett, hogy ezek valami láthatatlan isteneknek képei, 's azokon az istenkéken, úgy tetszik, az *Ideákat* érti, melyeket Plátónak tanítványi meg-vetettek. Valeant idææ, inquit *Aristoteles*, argutiæ enim sunt; & ut existant, nihil tamen ad rem faciunt. Az eget-is istennek hivja Juliánus: mert, úgymond, az Ég felé emeli a' kezeit minden ember imádkozván. *Tzirill.* Ezen

mondás balgatag emberhez illendő. 'S hát a' felhők - is (istenek - é) isten - aszszonyok - é, mert, ha tetszik, az ember a' szemeit azokra - is fel - emeli. Nem nevetésre méltó volna - é, kit illy hiú okoskodás meg - tsalna? — Ki adta a' hóldvilág' láthatandó fényes fogytának 's nevekedésének a' bizonyos időt, 's arra ki határozta? a' Nap' nyargalását ki szorította az ő bizonyos határi közzé? nem - de a' mindeneknek egy Felsőges Fejedelme, 's Vezérlője? miért vonod - el tehát az egyenes, igaz értelemtől az emberi szíveket, midőn az említett teremtettt állatok' tsudállóit magának az Istennek szemlélésére nem eresztet, hanem az eget tartatod Istennek lenni?

Juliánus. A' Hebréusok az eget magát az Isten' Királyi Székének nevezik; a' földet pedig sámolyának. *Tzirill.* Helyesen: mert maga az Isten illy neveket adának az ő Sz. Prófétája által. *Esaia* 42. Cœlum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum: quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus: vel quis locus quietis meæ? De az eget Istennek nem mondja. Tanítottak pedig, hogy valami helyre szorítottottnak ne véllék lenni az Istent. Maga magát pedig az Isten az ég' és minden tsillagok' teremtőjének hirdeti lenni. És hogy az Úr' igéjével az egek erősítették - meg, és az ő szája' lelkével azoknak minden erejek. Dixit enim ali-

cubi Deus: Ego manu mea firmavi cœlum, & omnibus stellis præcepi. *Pf.* 31. Quin etiam beatus David *Pf.* 32. Verbo Domini Cœlos firmatos ait, & spiritu oris ejus omnem virtutem eorum esse. Tudta Dávid azt-is, hogy az egek beszéllik-ki az Isten' ditsőségét. *Pf.* 18. Miképp? mert lételek, 's eredetek igen méltó tsudálkozásra, 's mintha tsak nem így szóllanának. Mert a' fő rendű derék munkák ha nem szóllanak-is, a' tsináló mesterének tudományát mintegy hirdetik, midőn azt magokban látni-valókká teszik.

SZENT TZIRILLUSNAK

JULIÁNUS ELLEN

HARMADIK KÖNYVE.

JULIÁNUS meg-veti Mójsesnek az *Éva* Anyánknak *Ádám'* tsontyából való teremtését; mert azt mondván: hogy segítségére alkottatott, hibáz, így káromkodik: holott ártalmára vólt, a' gyümölts' evésére ingerelvén, 's mind ketten ki-hajtatván. *Tzir.* Hesiodusnak és a' Költeményeseknek a' teremtés' le-írása módját kell meg-vetni; nem az Istennek olly válasz-

tott Emberéét. Segítségre alkottatott, de szabad akarattal, mellyel a' törvényt általhághatta. Segítségre, az Isten' szándéka szerént; ha csak a' szülést megfontolodis. A' szemek eleibe állítván pedig a' tilos fát, hogy azt szemlélvén, az ő Teremtőjöknek, parantsoló Felséges Uroknak Isteneknek meg-gondolására, tiszteletére, engedelmeiségre intessenek, 's a' törvényt által a' Törvénytévőnek méltóságát és felséges szépségét állhatatos gondolattal szemeik előtt tartsák. p. 84. „Quis est, qui Deum universorum non supra, quam potest, miretur & amet, qui Dei contemplandi primis hominibus legem de ligno dederit? quod & in medio erat paradiso situm, quia in legis recordationem subinde vocari intuentes oportebat, perque legem certe Legislatoris maiestatem, & præcellentem pulchritudinem assidua cogitatione usurpare. Non ergo quantum ad Conditoris consilium attinet, damno cuiquam aut noxæ viro fuisse mulierculam quisquam putaverit.“ Által-látta pedig, hogy vétkezni fognak. Igen-is, sőt egyebek' vét két-is látta. De az a' bölts Ember' kötelessége, hogy az Istennek tulajdonítsa egyedül mindeneknek tudományát, és az ő akarattya szerént a' mi vezérlésünket; hinni pedig egyetemben azt-is bizonyossan, hogy mindeneteket fedhetetlenül és helyesen tselekeszen. Őtet akármiben-is feddeni, leg-nagyobb istentelenség. *Quis enim cog-*

novit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? Rom. II. 34. *Isaia* 40. 13. Mert ki esmérte-meg az Ur' elméjét? vagy ki vólt az ő tanátsosa? Ide teszem Juliánus' mesterinek ebben meg-egyezőseket, úgy-mond a' Szent Atya. Sic enim denuo Porphyrius dixit: Mert ismét Porfirius így szólott: Mivelhogy az Isteni értelem mindeneknél fellyebb való, és böltsétségének felséges nagyságával és hatalmának hasonlíthatatlan tulajdonival mindeneket elrendelt, és vezérel, sok dolognak okát nem tudja az ember, noha böltsnek látszik, és igazság-kereső. Helyes tisztelet az, midőn a' nehéz keresetben kételkedések ötlenek az ember' szívébe, nem káromkodni; 's azt itélni és vallani: hogy helyes, hogy jó az Istennek minden tselekedete, és hogy azért teremtettek mindennek úgy, a' mint teremtvé vagynak, hogy jól legyenek. Mert illy felséges elme mit tselekedne rosszszúl? nem-is szabad a' mi okosságunkat annak mintegy bírójává tenni.

Meg-veti *Juliánus* azt-is, hogy *Évát* a' kígyó késérté; mitsoda szóval élt, úgy-mond: emberivel-é? ez a' görög fabulákhoz hasonló. *Tzirillus*. Ismét ímé hazutullya az igazat, és a' görög fabulákhoz hasonlíttya. Fabuláknak tartya tehát azokat, és mese-mesének, a' miket mind-azáltal isteni tisztelettel illet. De mi azt, a' mit *Éváról* Mójstes mond, nem fabulá-

nak, hanem Isten' szavának vallyuk: az Isteni ihlés által adatott Sz. Írásban semmi sintsen, a' mi mesés volna: mindenek tellyesek abban igazsággal. Tsudáлом pedig Juliánusban, ki magát az érzékenységen kívül lévő, 's belsőbb dolgokról való tudományokban jártosnak tartya, 's nem érti, hogy a' kígyóból a' gonosz lélek szállott, 's a' szókat annak mestersége tsinálá. A' Görögök meg-vallák, hogy a' tisztátalan lelkeknek nem nehéz illyeneket néha végbe vinni. Homérusnál *Xánthus*, Achilles' lova néki halált jövendőle. Júnó adott néki szót tudnillik, úgy-mond Homérus. *Porphyrius*, ki a' Kerésztyének ellen való szitkozódásban mester, *Pithágorásról* azt írja: hogy a' *Kaukaszus*-vize, tudniillik a' mint ő fejtí maga, a' vízből szálló dæmon, ördög, nagy szóval mindenek' hallattára így köszönté őtet: *Χαίρε Πυθαγορα*. Ave Pythagora. Üdvözlégý Pithágora. Erről emlékezik a' bölts *Kelemen*-is. *Sapientissimus Clemens in Stromatis*. Apollóniust boszorkányság által a' fa köszöntötte *Filofztrátus*nál. A' *Dodóni* tölgyről-is ők mondják, hogy emberi szóval élt. Ímé azok az ámítók azt mondják, hogy az ördögök' természetében meg-vagyon az a' tehetség, hogy szókat készítsenek, nem tsak, melly a' barmokból, hanem a' vizekből és fákból-is hallattassanak. De nekünk elegendők Mójses' szavai, ki minket bizonyosokká télsen.

ἀξιόχρεως γὰρ καὶ μόνος γὰρ Μωσέως ὁ λόγος. Vel sola Moſis verba idonea ſunt, quæ pleniffimam fidem faciant. p. 86. Mert annak Irása Iſtentől ihltetett. θεο πνευσὸς γραφή, 's a' Sz. Igékből tudjuk, hogy az ördög gonofzra gerjesztő ἀρχεκακος δαίμων. Az nyilvánvaló mindenek tudtára, hogy maga maga által a' kígyó nem szólítottam meg az afzfzonyt, mert annak ſem efze nintsen, ſem értelme; hanem annak ſzemélyét viſelte a' gonofzságnak attya a' sátán, midőn a' néki adatott halhatatlanság' aján-dékától meg akarná foſztani az embert. — Hofzfzasan meg-mutattya ezek után Sz. Tzirillus: hogy Juliánus a' jónak és rofznak tudása' fájáról rofzfzúl ír, és a' Szent Irás' igéjinek erejét nem érté. Az Iſten, úgymond *Juliánus*, meg-tiltotta a' jónak és rofznak tudását; ezt mondani az Iſtentől illetlenség. *Tzirillus*. Mindenképpen nem tudni, mi légyen a' jó és a' rofz, az a' baromhoz, és a' kőhöz, törsokhöz illendő, 's távol vagyon az értelemmel bíró állattól. De ennek a' ſzónak ereje: „a' jónak és rofznak tudása“ a' Sz. Irásban nem tsak az értelem, hanem a' tapasztalás által való tudományt jelenti. „non nuda veluti & ſola ratione rerum ſcientiam capere, ſed ut poteſtate atque experimento.“ — a' teſti rendetlen mozdúlásokat, a' halált. Az első Embernek a' teſt ugyan a' földből adatott, de az a' halálnál és romlásnál hatalmasbb vólt; (akár-

mint

mint nevellének erre némelly hitetlenek) mert az úgy volt az Isten' akarattyaából, kinek a' természet enged. p. 90. Még Plátó-is azzal bízatta a' teremtet (istenkéket) lelkeket a' Teremtő' szavával: Nem vagytok ugyan halhatatlanok, de meg nem haltok, az az én akaratom. 'S *Móyses'* Írásának nem adunk-é hitelt, midőn az emberi állandó életről bizonytságot télsen. „Erat ergo corpus morte potentius. Vitam enim ipsi rerum Opifex indiderat.“ A' testi a' halálnál hatalmasabb volt: mert néki a' Teremtő életet adott, 's azt a' halálnál erősebbé tette, corpus morte & interitu potentius. p. 92. Az első emberekben a' jónak és rossznak tudatlansága a' paraditsomban nem volt: mert észszel bírván emberekhez illendő értelmet vettenek. De a' helytelen testi kívánságokra való ösztöntől vagy öldökletéstől menten lévén, az alá nem vettetvén, a' szent és boldog életben voltak. Hanem (a' véték után p. 90.) minekutánna a' romlottság bé-rohant, és a' testben fel-támadtak volna a' rosszszaságra vezető gyönyörűségek, quæ ad improbitatem ducunt voluptates; már nem tsak esméret szerént való értése volt benne a' rossznak, hanem a' nyavalyát tapasztalták-is. — Az Angyalok tudják mind a' jót, mind a' rosszszat; de a' jó Angyalok ugyan nem úgy, hogy a' rosszhoz ragaszkodjanak, se nem tapasztalás által, hogy abba keveredjenek. 'S a' mi

forsunk-is ez lett volna. A' rosz Angyalok avagy azok, kik az ő hajlékokat el-hagyták, 's a' mik jobbak, azokat meg-vetvén, a' tsunyábbak' választására fordultak, noha a' roszszat a' véték előtt esmérték, a' tapasztalás által nyilvánságosbban vólt benne. „Per ipsum tamen experimentum evidentius habuerunt.“ p. 93. — Az Urnak ezen igéjit: *Gen. 3. 22.* Imé Ádám lött, mint egyik közzülünk. Emlegetvén Juliánusnak káromkodási ellen, így ír p. 96. A' Sz. Háromságnak tellyessége nekünk ezen igékből-is meg-esmértessék. *Sanctæ Trinitatis plenitudo etiam ex his nobis innotescat.* Mert Az, a' ki minden teremtetett állatok felett való, senkihez se mondá a' Sz. Angyalok közzül: Imé Ádám lött mint egygyik közzülünk. Sőt maga magához szólott az egy és ki-mondhatatlan természet, melly a' szent és egygy-azon-állatú Háromságban vagyon. *Ad semet unica & ineffabilis natura, quæ in sancta & consubstantiali Trinitate est, verba facit.*

Folytatván Juliánus a' Teremtés ellen való petyegését, azt-is piszkállyá Mójsesben, hogy az Isten' Lelke levegett a' viz felett; de meg nem mondja: teremtetetlen legyen-é, vagy teremtetett? *πότερον δὲ ἀγένητον ἔστιν ἢ γέγονεν, εἰδὲν διασάφει.* Increatus vero sit an factus, nihil indicat. p. 96. — Tsak azért-is, úgymond Tzirillus p. 98. mert *Spiritum Dei, πνεῦμα Θεῆ,* Isten' Lelkének nevezte, teremtetettlennek bizo-

nyította. *Eo uno, quo dixit Spiritum Dei & increatum esse testatus est: non enim alius ab eo naturæ, & extrarius, qui ex ipso substantialiter est, esse possit. *)*

Juliánus. A' Zsidók' Istene tsak a' Zsidóké vólt különöffen, 's egy a' hamis Istenek közzül. (Így káromkodik: Ki ne irtózzon tehát tőle, 's az ő ditsérőjítől?) De hallyuk Sz. *Tzirillust.* p. 103. *Julianus-criminationis in nos nullum modum neglexit peritus dicendi artifex atque mentiendi.* Mert ha tsak az egy Zsidóságba szorúlt a' Zsidók Istene, és az ő Királyi páltzája meg-határozottatott, mond-meg: az egész emberi nemzetre az ég' vizeinek tsatornáit, szakadásit hogy hogy erefztette, hogy hogy büntette-meg az egész föld' lakosit? Ha mindeneken nem parantsolt, a' mint Juliánus mondja, miért halgattak egyéb istenek? mert akkor az ő tisztelőjökre gondot kellett volna viselni, azokon segíteni, minnyájoknak az ő országaért ki-kelni, har-tzolni? Miért hogy az ő tulajdonnyaikat

---

*) *Duhamel* hic = in Genes. I. Multi ex Sanctis PP. de Spiritu Sancto illud intelligunt. S. *Ambros.* L. I. *Hexameron.* c. 8. p. 19. Et Spiritus Dei ferebatur &c. *Gen.* I, Quem et si aliqui pro aëre accipiant . . . nos tamen cum *Sanctorum & Fidelium* sententia congruentes, Spiritum Sanctum accipimus, ut in constitutione mundi Trinitatis operatio eluceat.

el-árúlták, vagy miért hogy a' reájok bízott részben tunyák és reitek voltak? ha nem nevetségre méltók-é Juliánus' beszédi?'s nem ostoba vén aszfszonyhoz illendők-é *φλυαρία γραοπρεπής*. Sőt nem nyilván-ságossan bizonyos-é, hogy nem valami különös, és nem a' hamis istenek közzül való Isten az, kit Mójses a' Világ előtt (a' Világnak) prédikállott? — *Mójses* azt az egy Istent hirdeté, a' ki az Eget és a' Földet teremté, ki mindenek' Úra, kin kívül nintsen más Isten; a' mint Isaiás Profétánál-is mondotta maga magáról ő Felsége. *Ego sum, & non est alius præter me.* *Isaiæ 45.*

SZENT TZIRILLUSNAK

JULIÁNUS ELLEN

NEGYPEDIK KÖNYVE.

VÁDOLTA tehát *Juliánus* az Isten' Felséges Méltóságát, 's *Mójses'* vallása, tanítása ellen, *adversus Mojsis dogmata*, igen rútúl rágalmazva nyelveskedett; mintha nem lehetne, 's ki sem-is tellene tőle az, hogy a' görög babonákat felsőbb helyre emellye; ha tsak a' Keresztyén

Hitet az ő hazugságival gúnyolva nem terhelné. — p. 116. Ki volt az Istennek tanácsa? *) 'S még-is Juliánus hazud, 's magát az isteni tanátskozásnak majd tsak nem társának lenni hirdetvén, azt vallya, azt dobollya, hogy az emberi Nemzet az ördögök, vagy a' mint ő szól, az istenek alá vagyon rendelve és olzva, mint nemzetek' vezéri, és városok' gondviselőji alá. (Meg-engedi *Juliánus*, hogy a' Világot Isten teremtetten; de nem úgy, mint *Móyses*, hanem úgy, mint *Plátó* beszéli.) Mondja-meg tehát Juliánus: erőtlenségből vetette-é az ördögök' vezérlése alá a' nemzetségeket a' Teremtő, vagy meg-vagyon ugyan az erő benne és a' hatalom, hanem tsak ugyan még-is a' gondviselést azokra bízta? Mert ha a' Világ' Teremtője le-mondott az ő hatalmáról, a' Világ' Teremtőjét vádollyá, 's azt, a' ki mindenek felett-való. Ha maga nem akart gondot vifelni; mondja-meg Juliánus, miért nem? vigyázóbbak-é nálánál? jobbakat, gondvifelésre alkalmatossabbakat teremtett-é magánál? — Mondá *Juliánus*: hogy a' *Márs* a' Nemzetségeknek hadi dolgokra vigyáz; *Minerva* pedig azokra okofsággal; *Merkurius* azokhoz lát, a' mikhez okofság inkább, hogy sem bátorság kell; 's egy szóval, úgy

---

*) Lásd a' 3-dik Könyvet.

visel mindenik gondot, a' mint mindenik
 különös istennek természete azt magával
 hozza. „ut natura fert cujusque peculiaris
 dei.“ — És tsak ez-is meg-mutattya,
 így felel a' Sz. Atya: hogy nem istenek.
 Mert a' ki valóság, és természet szerént
 Isten, az igen jó, és magában tellyes,
 tekélletes, és semmire sintsen szüksége,
 feje és kútforrása minden jónak. A' mi
 pedig nem olly jó, sőt tsak egyedül egy
 féle 's pedig rosz találmányú lélek, az
 hogy-hogy értessék istennek lenni? —
 Minket az Isten a' jó Angyalok' őrzésére
 bízott, azokra, kik értelmes, szent erős-
 ségek, kik Tőle teremtetek, kik Néki
 tellyességgel engedelmeskednek, ezeknek
 meg-parantsolta, hogy nekünk segítséget
 nyújtsanak, *nobis injuriam passis opitulari
 jussit.* p. 122. Nem azért, minthá maga
 a' Felséges Isten elegendő nem volna a'
 mi óltalmunkra; hanem mint valamelly
 Király az ő tiszt-szolgainak azt paran-
 tsollya, hogy a' barbarusok' (idegen el-
 lenségek') rohanásának ellene állyanak;
 az othon-való jobbágyinak (vagy alatta-
 valóinak) felesleges kívánságokat, *πλεονεξίας*,
cupiditates, zabolában tartsák. —
 „Casirametabitur enim, inquit (Ps. 77.)
 Angelus Domini, in circuitu timentium
 eum, & liberabit eos. Dictum est autem
 & per vocem Sanctorum omni Sancto,
 & rectam vitam tenenti: quoniam Angelis
 suis mandabit de te, ut custodiant te in

omnibus viis tuis. Quin & sapientissimus Paulus de ipsis. (*Heb. 1.*) Nonne omnes sunt administratorii Spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hæredes futuri sunt regni? Et ipse alibi Dominus omnium ac Servator inquit (*Joan. 1.*) Videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes ac descendentes super Filium hominis. Hi implacabiles a nobis belluas abigunt. — Hi cultus docent & adorationem non sibi, sed soli, qui supra est Deo deferre. pag. 123. τὰς τιμὰς τὴν προσκύνῃσιν. *) Azután a' pogány áldozatok ellen ír.

Julianus azt-is piszkállyá a' Sz. Irásban *Mójsesnél*, hogy az Isten a' Babilontornya' építőji ellen le-szállottnak mondatik, és hogy a' nyelveket fel-keverte, 's oda azt teszi: félékennyé teszitek az Istent, mintha félt volna, ha az emberek egy nyelvel élnek. 'S még-is kérkedtek az Isten' esméretével, még-is magatoknak

---

*) Sz. *Tzirillus* arra tanít bennünket, hogy az imádást, avagy azt a' tiszteletet, melly az egy Felséges Istent illeti, az Angyaloknak ne adjuk; de egyetemben arra gondunk legyen, hogy nálunknál sokkal fellyebb-valók, hogy szentek, hogy örzőink, hogy úgy bízattunk rájuk mint a' Király az ő Tisztjeire bízza az ő népét; kiket valóban illendő tisztelet, bízodalom, segítségül hívás illet. *Cui honorem, honorem.* Rom. 13. 7. Sz. *Tzirill.* Itten a' 10-dik Könyvének eleje táján védelmezi a' Sz. *Mártirok'* tiszteletét.

meritek tulajdonítani az Isten' esméretét. *Tziriell.* Mi hívságossabb ezen gondolatoknál? — Nem azt mondjuk mi, hogy félelemtől viseltetvén, keverte-öszve az Isten az építők' nyelveket; hanem inkább, hogy jót tegyen velek, és a' hiú, haszontalan dolgoktól őket el-távoztatná. Mert minek-utánna azok az emberek, kik ezek előtt nem régen éltek, az igen sok istentelenségért a' viz-özön által el-vesztek volna, azért emezek félvén attól, ne hogy hasonló veszedelem érje őket, méltatlan, és balgatag igyekezetre vetették elméjeket. (olly magas tornyot kívánván építeni az árviz' el-kerülése végett). Ládd az azon időbéli emberek' vétkét, a' tanátsnak, 's igyekezetnek haszontalanságát, az Isten ditsősége' meg-vetését. Meg nem tsalathozhatik az Isten' ígérete, mellyel az vagyoni meg-ígérve, hogy új más vizözönt nem ereszt a' földre. (*Gen. 8.*) Hogy el ne hagyják tehát az életre szükséges gondokat, 's illy haszontalanságban ne fáradozzanak, el-széllleszté őket az Isten, és sokféle szózatot eresztett közikbe, büntetés fejébe, de orvosolván-is őket. p. 136. *pœnæ loco ac supplicii diversæ linguæ excogitato remedio.* — 's a' mint előbb-is mondá a' Sz. Atya: *ut eis benefaceret, & a vanis laboribus revocaret.* — Midőn az Írás azt mondja: hogy meg nem szűnnek a' torony-építők, míg szándékjokat bé nem tellyesítik, az-az, míg égig nem

viszik a' tornyot.) Az Irás a' mi szokott szóllásunk' módjával él, az *eget* a' *magas* helyébe tévén, in *cælum* dicere, pro: in *altum*, valamint Dávid-is, *hyperbolico orationis genere*, midőn a' tengeri szélvész közt levő hajót említi, azt mondja, hogy hol *égig* emelkedik, hol fenéig le - száll. *Ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos. Ps. 106.* Az *Aloidákról*, kik a' hegyeket egymásra tetézvén, *égig* hágni akartak, szóllván Sz. *Tzirillus*, azt írja, hogy nem tsuda, ha testi nagy erővel, és kevélységgel bírván azok a' néhai Suhantzok illy igyekezetre vetemedtek. Azonban akár azt Homérus költötte, akár más különben vagyon a' dolog, ahoz semmi közünk. *) (Gonoszúl mondja tehát Juliánus, hogy a' Keresztyének nem esméri az Istent, kik a' Bábel-toronyi históriát szent igaznak tartják.)

Juliánus nem szégyenli azt mondani, p. 139. hogy ha a' földre le nem szállott volna az Isten, azon idejű embereket különbféle nyelvre nem oszthatta volna. *Tzirill.* Talán azt testi le-szállásnak véli lenni, és a' testek törvényre alá veti azt a' testelen természetet, 's helyről helyre mozdúlónak, a' mi hely, mekkoraság, és

---

*) *Jelölés.* Fel-jegyzem a' *Homérusból* való készületben, hogy az *Aloidák'* igyekezete a' Bábel-toronyi históriából hímezett. 8-dik Rész, 69. levél.

környül-foglalatság nélkül való, quod & loci, & magnitudinis, & circumscriptio-
 omnino experts est. τὸ ἄτοπον, καὶ ἀμέγεδς,
 καὶ ἡμοιρηκός. Ha pedig Mójstest neveti, hogy
 a' földre le-jött a' magashól a' mindenek'
 Ura, emberül szóllani nem tud, ki tudta
 azt, hogy a' szók ahoz alkalmaztatnak,
 a' mit az emberi természet meg-foghat.
 (Így szóllott Mójses) nem lévén néki szó-
 zati, mellyek az Isteni méltósággal fel-
 érnének. Cum sermones non haberet di-
 vinæ pares majestati. — Utóbb = p. 147.
 azt-is meg-fejti Sz. *Tzirillus*, miért mon-
 datott: jerünk, vagy jertek, le-szállván,
 veszelsük vagy szűrjük-öszve nyelveket.
*Venite & descendentes confundamus lin-
 guas eorum.* tudniillik, hogy a' Szent Há-
 romságra mutatott itt-is, mint az ember'
 teremtéséről szóllván, *faciamus, & ad simi-
 litudinem nostram.* Sanctam & consubstan-
 tialem Trinitatem demonstravit. Quapro-
 pter etiam hoc loco, *venite, & descendentes
 confundamus* linguas eorum, non significat
 Deos alios assumptos fuisse, — sed Sanctæ
 Trinitatis adorandum, ingens, & admira-
 bile mysterium subindicat.

Juliánus a' Teremtő Istenre kátom-
 kodva azt fogja, hogy minket gondat-
 lanúl teremtett. opificem ait negligenter
 nos condidisse. p. 140. *Tzirillus*, ki hofz-
 szasan meg-mutatá a' szabad emberi aka-
 ratot, erre a' többi között azt feleli: Adott
 az Isten Mójstest, Törvényt, Prófétákat a'

Nemzetségek' fokaságának, és ezt az előbbeni könyvekben elegendő - képpen meg-mutattuk. Mert meg-mutattuk tudni-illik, hogy Ábrahám' maradékait, sőt magát - is Ábrahámot, noha *idegen* volna, *alienigena*, és a' Kháldéusoktól eredendő, ki-hívta Isten az igazság' esméretére, sőt a' bálványozó Egyiptusiakat - is, Mójsesnek közben-járása által az Isten megtartotta, és az életnek igaz nemére az adatott törvény által tanította. — *Jónás* Ninivébe küldetett prédikállani. Minde-
neket tulajdon hatalma alatt tart az Isten, mert ő mindeneknek teremtője, 's Ura. *Julianus* pedig Annak szűkre szorúltt hatalmáról gondolkodik, mintha csak a' Zsidókhoz volna tartozandó, 's keveset különbözne azoktól, kiket más nemzetek isteninek, és ördögöknek nevez. — *Mójses* természetében egy valóságos Istent hirdetett, ki leg-felségesebb, ki mindenek felett való, és azt mondja, hogy Az a' Fiú által a' Szent Lélekben mindene-
ket terem-
tett *); de ez a' (scilicet) derék ember minden teremtetett állatnak azt a' fő Fejedelmét, ki az ő természete szerént mindeneken uralkodik, a' tisztátalan Lelkek

---

*) *Jelöl. Axioma.* Opera ad extra communia toti sunt Trinitati. — *S. August.* Epist. 164. p. 580. Quid facit Filius sine Spiritu Sancto, vel sine Patre? cum inseparabilia sint omnia opera Trinitatis.

közzé, tudniillik az ördögök közzé szám-
lállya. p. 142. (Illyen rettenetes károm-
kodásra vetemedett *Juliánusnak* fel-
fuvalkodása! Mi *Mójsessel*, és a' Prófétákkal
azt az egy Istent vallyuk és imádjuk, ki
mindenek' Teremtője! Az pedig mind a'
Juliánus' bálványinak, ördöginek, mind,
minden állatoknak 's embereknek, és An-
gyaloknak Ura Istene!) p. 148. *Cyrellus*.
„Et sane omnium opifex est ille, quia
sapientissimo Moyse prædicatus est, atque
idem ipse rerum omnium Dominus, quæ
cernuntur, aut non cernuntur, nec quic-
quam est, quod cervicem sceptris ejus non
submittat.“ Hallyák, úgymond a' Szent
Atya, kik *Juliánussal* egy azon tévelygés-
ben forganak, süketek hallyátok, vakok
nézzétek, mi irtóztató nevetségesek azok-
nak az úgy nevezett *Juliánus'* isteninek
tiszteleti. Azokat a' magános, úgy mon-
datott, sőt éppen nem lévő istenkéket haj-
tsátok ki, és azt, a' ki természetében egy
és valóságos Isten, imádjátok. (*Ego sum,*
& non est alius præter me. *Eesai.* 43. V. *supra*
finem Libri 3-tii. *)

---

*) *Jelölés.* Bábor Olmitzi Professor, a' Zsidó
Régiségekről írván, nem szégyenli azt hír-
detni, hogy a' Hebréusok a' Babiloniai fog-
ság' alkalmatosságával lettek tudósokká. Az
előtt Barbarusok, Nomodesek voltak, 's mi-
vel ezt az ő drága tudósítását a' Doktorok
nem tudták, azért nyomorúltt elende Com?

SZENT TZIRILLUSNAK

JULIÁNUS ELLEN

ÖTÖDIK KÖNYVE.

JULIÁNUS, *Mójses'* Törvéennyét, azt az annyira tisztelendő és tsudálandó tiz parantsolatot, *extremis criminationibus*, gyalázatos vádolásokkal betsteleníti. p. 135. *Tzirillus* a' többi között így szól: (Minket *Mójses* az egy Istennek imadására és arra kötelez, hogy minden egyéb úgy nevezetett istenen ki - adjunk. Azt szeressük tellyes Ielkünköl, szentül éllünk.) Ki ne betsülje a' fő böltsefségü *Mójses*t, és az általa adatott törvényt ki ne méltóztassa minden tsudálkozásfal? ha tsak talán a' derék, és szent életet semmire kellőnek

---

mentáriusokkal meg-tölték a' Bibliothekákat, Ez ámitás. Mert a' mi az Isteniekröl való, 's Törvényekben lévő tanítást illeti, azokra nézve egyebeknek-is mesteri vóltak. A' mint tsak Sz. Tzirillusnak ezen könyveiböl-is kitetszik. A' mi az építés, gazdaság, szövés, varrás, 's több afféle tudományt illeti, gondollya-meg Bábor tsak a' Frigy-szekrénynek, és a' Templomnak fel - állításakori mester-ségeket,

tartyák, kik magokat tellyefséggel a' Görög vélekedéseknek erefztették. Ugy de esmérik, és meg-tartyák, a' mik a' tiz parantsolatban vagynak, úgymond Juliánus, minden Nemzetségek. *Tzirillus*. A' Nemzetségek ezeket mástól valakitől tanúlták - é, a' ki a' fő böltsefségű *Mójses* előtt élt, és ezen törvényeket szabta vólna? De *Mójses*nél régiebb törvény-tévőt nem hozhatfz, nem nevezhetfz-elő. *) „Atqui Moyse nullum antiquiorem legislatorem proferre potes. “ ἀλλ' ἐκ ἧν ἔχεις Εἰπεῖν Μωσέως τινὰ γεγονότα νομοθέτην πρεσβυτερον. Vagy a' Nemzetségek talán a' Teremtőtől olly tudományt vettek, mellyel a' hasznosokat meg-esmérhették, és a' jóktól a' roszfzakat meg-választhatták? Ez-is légyen úgy. Leg-jobb rendelések tehát azok, a' melyekkel maga a' természet' törvényre megyez. pag. 154. — Felellyen kérdésemre *Juliánus*: azokat, kik jó életűek lenni, 's ezen parantsolatokat fel-tett szándékkal meg akarják tartani: Ne ölly, ne paráználkodjál, a' felebarátodét ne kívánnnyad, ne szólly hamis tanúbizonyságot, hamisan ne esküdj, 's a' többbit, ditséretre vagy nevetségre méltóknak itéli - é lenni? ha ditséri, nem de ostobaság illy vakmerő feddése a' betsületre, 's tsudálkozásra

---

*) *Jelölés*. Tessék az első Könyvre-is vizsgál-tekénteni.

méltó dolgoknak? — ha pedig azokat nem ditséri, hanem inkább feddi: látnivaló, hogy csak maga betsüli azokat, a' miket a' Görögök' törvénnyei meg-tiltanak, 's azokat tartja tiszteletben, a' miket minden ember kárhoztat. Mert az mondatik, hogy *Solon* és *Lykurgus* leg-jobb törvényeket szabtak a' Görögöknek. 'S mindeniknél valóban régiebb', hajdaniabb Mójses, és amazok Mójses után igen hoszszas idő múlva következtek. Azt kérdem tehát, holott Mójses' törvénnye nyilvánságosan azt parantsollya, ne ölly, ne paráználkodjál, ne orozz, ne mondj hamis tanúbizonyságot, hamissan ne esküdjél; 's büntetéseket szab azok' számára, kik vétkeznek; ezeket a' Görög törvénytévők jóvá nem hagyták-é? sőt nem ezeket parantsolták-é ők-is? Ha tehát más törvényt szabott (az említett tiz parantsolati tizkelyekre nézve) *Solon* és *Lykurgus*, azonban bizonyítsa-meg. Mert nekünk elegendő, ha azokat kárhoztattya, a' kikre tsudálva bámálszkodik. Ha pedig azoknak törvényi jobbára Mójsessel egyeznek (a' tiz parantsolati elő-számláltt ágazatokra nézve) 's ha ugyan azért ditsértetnek leg-főképpen, mert a' Hebréusok' törvényével egygyeznek, nem de veszi-észre, hogy a' mi eleinket feddvén, az ő tulajdon elejit-is feddi? Sin autem illorum scripta plerumque *Moysei* consentiunt, eoque nomine maxime commendantur,

quod cum legibus Hebræorum conveniunt; quidni animadvertit, majores nostros reprehendendo suos etiam una reprehendere? *)

De mivelhogy *Mójses'* törvényei esmértetnek és meg-tartatnak mindenektől, kik e' földön laknak, azért vitéttá Juliánus azokat gyalázatra, és tsúfságra méltóknak lenni. De úgy-é éppen azért kell vala azokat betsülettel illetni, hogy mindenektől ditsértetnek? quod omnium suffragiis ornentur. Vagy pedig ismét tanítson meg bennünket, mi dolgok igazabb ditséretre méltók? azok-é, mellyek tetfzenek mindeneknek, 's mellyekről senki mást nem mond, hanem hogy helyesen és rendszerént tétettek, vagy pedig a' mellyek keveseknek, vagy senkinek sem? Azt vélem, hogy a' mellyek mindeneknek tetfzenek. Olyanok pedig azok a' parantsolatok, mellyek *Mójses* által ki-hírdetettek. „At ejusmodi sunt præcepta, quæ per Moysen promulgata sunt.“ Mi dolog

---

*) *Jelölés.* Tsak a' felebarátot illető törvényre nézve mondja Sz. *Tzirillus* jobbára egyezőknek lenni *Solont* 's *Likurgust* *Mójsessel*, nem az egy Isten' tiszteletére nézve. L. 5. In *Julian.* p. 170 cum ergo apud eos (*Solonem & Lycurgum*) cautum sit, ne in deos, seu potius impuros dæmones peccetur, non ne manifesto scelere se obstringit, qui pœnam iuste irrogari negat iis, qui Dei cultum impio contumeliæ genere prosequuntur.

tehát,

tehát, hogy a' miért leg-főképpen tsuda-
betsületre méltóknak kell vala *Mójses'*
törvényét itélni, szint azért szidgya,
motskollya leg-felettebb. — Azután meg-
fejtí Sz. *Tzirillus*, *Juliánus'* nyelveskedését
vizslya vervén, azt is: miképp kell érteni
az Isten' haragját? tudniillik, hogy em-
beri szókkal élnek, az Istenről szóllok,
midön nints mivel mással a' fejtésre elő-
állani. pag. 156. „Ceterum Theologi ex-
plicantes, quo pacto singulis rebus afficia-
tur (Deus) humanis vocabulis utuntur,
cum alia non suppetant, quibus rem ex-
primant.“ *)

Pag. 159. Mi dühös balgatagsággal
dúltfúlt *Juliánus* *Mójses'* írásira, midön azt
vítatta, hogy nem kell az Istennek nehez-
telní, ha az övéi közzül álhatlanok, és
az üdvölséges esméretet meg-vetvén, a'
végső veszélybe rohannak? De, úgy-
mond, miért nem ragadta - ki őket, azt
tehetvén? Arra azt felelem: nem de a'
gonosztól tiltja az Isten az embereket,
mind haraggal fenyegetvén, mind bünte-
téssel, és önnön magát tűznek nevezvén,
's a' tunyaságot félelemmel zabolázván?
Jobb lett volna, úgymond *Juliánus*, vi ac
necessitate cogere, erőszakkal kényszeríteni
a' jóra az embereket? Mitsodát? hová

---

*) *Vide* Synopsim Concionum Domin. XXI. post
Pentecosten Concio I. de ira Dei. pag. 333.
Edit. Cassov. 1787.

lenne tehát az emberi akaratnak választó szabadsága? „Quid ergo? ubinam libertas humanæ voluntatis & arbitrii?“ Mert az erkölts, a' virtus, ἡ ἀρετὴ, szabadszakú, szabadakaratú. χρῆμα γὰρ ἀδύνατον ἡ ἀρετὴ, a' mint a' Görög Böltsellők - is mondják: hogy mind a' ditséret a' jókat, mind a' büntetés a' gonoszokat méltán 's illendőkép-
pen kövesse. Εἰκότως, kik midőn a' jó tselekedetekkel el-nyerhették a' ditsősé-
get, önként vetemedvén a' tsunyaságokra,
el-vesztek. — p. 168. Ez a' nyelves károm-
kodó, *Juliánus*, mi vakmerőséggel meri
a' mindeneknek leg-főbb Urát az ember-
késsel egy parázra fűzni, sőt azt mon-
dani: hogy még az embereknél se jobb
a' menynek földnek Teremtője; mondván,
hogy a' mindeneket teremtő Böltsétséget
az emberi igazság fellyül - haladja, és
hogy a' mi erköltsinknél alább - való az,
a' ki mindeneknek lételt és természetet
adott, a' hatalommal (vagy tehetséggel)
együtt. — Valóban a' tisztátalan, és az
Istent gyűlölő lélek szóllott *Juliánusnak* szá-
jából. — p. 173. Midőn haragudni monda-
tik az Isten, úgymond Szent *Tzirillus*: a'
bűnnek meg - érdemlett büntetése mutat-
tatik. „Cum ergo quorumlibet facinorum
qualitati & ponderi pœne debeantur; si
profecto illatæ demum appareant, tum
iratum numen dicitur a' sanctis viris, voce
nobis accommodata.“

SZENT TZIRILLUSNAK

JULIÁNUS ELLEN

HATODIK KÖNYVE.

JULIANUS morog Mójsekre, hogy a' pusz-
tában a' bálványozókat, kik *Beelfegornak*
áldoztak, meg-büntette. *Tzirillus*; tsekély-
ségnek, 's nem szinte türhetetlen vétek-
nek tartja *Juliánus* azt, ha valaki a' min-
denek Urától el vonatik. — De nem-de
nagy, és türhetetlen dolog az, az Isteni
méltóság ellen illy veszett módra ki-állani,
és azt a' ki-mondhatatlan természetet illy
telhetetlen igyekezettel el-hagyni? — A'
kiket *Juliánus* követ, azokat igen-is a' mi
embereinknél derékebbeknek véli; de az
igaztól el-üt. (Példának okáért mi derék
ember vólt *Sokrates*?) *Porfiri*usnak, ki a'
Filosofusok' életeket le-írta fel-tett szán-
dék szerént, és sok tanulás után. *Arisz-
tokszenus*, így ír *Porfiri*us: *Pintharustól*,
Sokrates' halgatójától érté ugyan ezen Fi-
losofusnak, *Sokrates*nek, életét. Ez azt
mondja, hogy alig látott hozzá hasonló
embert szavára, artzájára, külső tekén-
tetére nézve, főképpen mikor nem hara-
gudott. Mert mikor a' harag fel-gyúlasz-

totta, annyira fel szokott háborodni, hogy semmi tselekedettől, semmi nevezettől meg nem tartóztatná magát. Mi rútabb pedig a' haragnál? nem de felette roszsz nyavalyája a' léleknek a' mód - nélkülváló harag, a' zabolátlan indulat. (Az után az ilyen harag' tulajdonit 's ártalmat rajzolja-le a' Sz. Atya.) Miféle helyre állíttuk tehát Sokratést? ki a' mindenek között leg-rútabb lelki nyavalyában sínlődött. Az istenes Mójses pedig minden emberek között leg-szelédebb volt. Mert felele az íratott. (*Numer.*) Üdvöztönk pedig, a' mindenek Ura így szólít-meg bennünket: tanulmányok tölem, mert szeléd vagyok, és alázatos szívű (*Matth.*), és bódogok a' szelédnek. — Feddésre méltó tehát Sokrates. Menten volt-e más feslettségektől? Éppen nem: mert annyira afzszonyos volt, és erre a' fekélységre tellyes szívvel annyira ragadtatott, hogy annál semmit se betsülne nagyobbra, a' mint ismét Porfirius írja, in rebus venereis immodicum scribit Porphyrius. Mit felel erre Sokratesnek tsudállója? Socratis salacitas & effrænata libido tanta fuisse deprehenditur, ut nefandarum voluptatum nulla ipsum satietas caperet. — Plátót-is a' mondási fekélyes erköltsű embernek mutattyák lenni (a' mint bőven írja a' Szent Atya.) Rút életű volt Cimon-is. Arisztides tolvaj, haragos. — Ditsértetik osztán Mójses, Jósue — más Szentek, kiket elő-

Ízámlál Sz. Pál, a' Zsidókhoz írván, 's kikről azt-is mondja: hogy meg nem érdemlette őket a' Világ, a' Világon a' világi embereket értvén. Mundi quippe nomine intelligendi sunt mundi homines. — Midőn pedig azt mondja Juliánus, hogy a' Görög Ország' tisztátalan Vezéri kegyesebben bántak azokkal, a' kiktől igen meg-bántattak, hallya tőlünk a' feleletet. Az Isten ellen való istentelenséget semminek tartod barátom, és tsekélységnek azt, ha valaki az Ő tiszteletét meg-veti, ha magát a' tisztátalan lelkek' szolgálattyyok alá veti. Azonban, ha tsak Juliánus egy azon gonofságban nem heverne az Istentől el-pártoltakkal, τοῖς ἀποστάταις ὄμα, az istentelenséget leg-keményebb büntetésre méltónak lenni mondaná. De, mivelhogy az ördögnek törébe kötélődzött, és az Istennek ki-mondhatatlan ditsőfségét minden betstelenséggel illette, talán azt reménylette, hogy más egyebekkel maga-is büntetetlenül marad, ha semmi vétkűeknek mondaná azokat, kik az Isteni ditsőfség ellen olly gonoszúl, és olly istentelenül dühösködtek. Még a' Görögöknél-is tilos volt, hogy az ő úgymondatott othon-való istenek ellen valaki káromkodjék. Midőn *Anakszágoras* a' nap-világ' kerektségét tüzes könek mondaná, az Athéne-béliek feje' vesztésére ítélték. *Diágorás*, holott az istenkékről olyanokat írt, a' minéműek a' halgatóknak nem tetszettek, istentelen-

ségről vádoltatott. — Ergo tantam inanum deorum Græci curam habuerunt, olly nagy gondjok vólt a' Görögöknek a' hijába való ilyenkékre, hogy a' Böltsellőkre igen neheztelvén, majd minden törvényeket ellenek köszörülték. Te pedig Mójstest ortázod, ötet keménynek és irgalmatlannak nevezvén, hogy kevés egynehányat büntetés alá fogattatni hagyott, kik az Isteni félelmet el-hagyván, magokat tellyefséggel *Beelphegor'* tiszteletére általadták: hogy a' nagy számú népet kötelességében meg-tartaná a' kevesek' büntetése által, noha az Istenhez való ezen ájtatosságnak és Szeretetnek példájáért inkább felséges ditsérettel kellett volna ötet felékesíteni. p. 191. *Jésus*, így hazud és káromkodik *Juliánus*: *Jésus* ti nálatok kevés és leg-roszszabb embereket hitetett-el most mintegy háromszáz elztendők előtt, 's ditsérettel neveztetik, noha egész életében emlékezetre méltót semmit se tselekedett, ha tsak azt valami derék téteményekhez számlálándónak nem tartya valaki, hogy sántákat, vakokat gyógyított, és az ördögtől meg-szállott embereket meg-esküttetett, *Bethsaidu* és *Bethania* faluiban. Εἰ μὴ τις οἶεται τὲς κυλλὰς καὶ τυφλὰς ἰᾶσασθαι, καὶ δαιμονῶντας ἐφορμίζειν ἐν βηθσαϊδᾶ καὶ ἐν βηθανίᾳ ταῖς κώμαις, τῶν μεγίστων ἔργων εἶναι. *)

---

*) Jelöl. Imé meg-vallya az ellenség-is: hogy Krisztus Urunk sántákat, vakokat gyógyított, ördögöket üzött.

Tzirillus. A' hazugságoknak ezen derék mestere, és azoknak nagyságos mutogatója. Midőn azt mondja, hogy a' mi Üdvözítő Krisztus Urunk kevés embert fogott az ő hálójába, orbem terrarum diminuit, kitsinyebbé teszi a' föld' kerekességét, és kevés számúaknak véli azokat lenni, kik akárhol vagynak e' föld' hátán. De hol talállyuk a' sokakat, ha kevesek mindnyájan, si omnes pauci sunt? Hogy pedig azok, a' kik az Evangyéliomot felvállalták, meg nem tsalattatták, hanem a' pogány tévelygésből és ámitásból az igazságra által-vitettek, maga a' meg-lelt dolog kiáltya, ha mi halgatunk-is. Hogy a' tsudákat, mellyeket Krisztus tett, gyalázattal meri illetni, nem tudja tsudálni azt, a' mit méltó tsudálni. Mert miképpen esmérhettetett-meg Istennek lenni, és minekutánna Emberré lett, hogy az maradt, a' mi vala? Úgy-é? ha ezt a' megmérhetetlen eget fel-fordította volna, és ha a' mi földünktől különböző más egy földet vezetett volna ki 's állított volna elő a' vizekből? vagy ha valami újságot kezdett volna a' napban, hóldban 's egyéb tsillagokban? De midőn az emberi természetet fel-venné, azt tzélúl fel nem tette magának, hanem inkább az emberen könyörült-meg, kit a' tisztátalan léleknek ravalzsági szörnyü nyomorúságra, és a' valóságos Teremtő Istennek nem tudására vezettek; egyetemben arra a' gonofzságra,

hogy a' teremtetett állatot imádná, el-
 hagyván a' Teremtőt, 's a' köveknek adna
 isteni tiszteletet. Hogy az emberek tehát
 az igazságnak szükséges esméretére lel-
 keiket által-vinnék, Krisztus a' mi termé-
 szetünkben meg-jelent, és magát Fiának
 hirdette lenni Annak, a' ki ezt a' minden-
 séget, universon, ő általa teremté. Mint-
 hogy pedig a' tsudatételek a' hitetleneket
 hitre vonnyák, a' betegeknek egészségeket,
 a' vakoknak látásokat vissza-adta: a'
 tisztátalan lelkeknek, hogy magokat azon-
 nal a' leg-belsőbb rejtekre hordják-el,
 meg-parantsolta, 's nem-is vonhatták-el
 magokat az ő parantsolattya alól: az
 ördögtől meg-szállott embereket meg-
 szabadította, a' tengert és szeleket fenyt-
 vén, az ő parantsolattyával le-tsillapí-
 totta. Érzette-is a' teremtetett állat a' paran-
 tsolónak hatalmát. A' halottakat a' kopor-
 sóból ki-vezette, és a' kik már bűdösök,
 és rothadottak voltak, Istenhez illő
 pillantással *θεοπρεπέστατοις νέουμασι* az életre
 vissza-hozta. Mi már ezeknél felségesebb?
 Ha tsudákat tenni orvosi tudomány volt,
 semmit Isteninek már ne tartson, 's bün-
 tetetlenül szabad legyen Juliánusnak min-
 dent meg-vetni. Mivelhogy pedig ezeket
 tenni, Istenhez leg-illendőbb erőből, ha-
 talomból származik, 's ez minden ember
 előtt nyilvánosságos, ki tagadhattya-meg,
 a' miket mondék?

Julianus osztán sok heába-valóságokat petyegvén *Dardanusról*, *Eneásnak* szaladását, a' *Trójabélieknek* Olasz-Országba való jövetelét, *Rémust*, *Romulust*, *Róma'* építését írja-le, 's hogy *Jupiter* a' bölts *Numát* állította vezérlésére. *Tzirill.* Ditséri *Numát* *Julianus*, és attól-is el-áll, mert *Numa* hittel tiszteltette az Istent, semmi bálványt sem szenvedvén a' Templomokban, mellyeket épített a' *Hitnek*, *Fidei*, *πισεως*. *Julianus* a' fákat és köveket istenekké tenni nem szégyenli. p. 193. „Scripsit de *Numa Dionysius Halicarnasseus*, qui Romanorum historiam accurate composuit, delubra ac templa extruxisse, nullo in iis signo erecto (scripsit). Cum enim Pythagoræ philosophiam præcipue commendaret, in ejusque placitis prorsus esset, Deum formæ omnis & figuræ expertem putavit. Spiritualibus autem victimis illum placari non materialibus affirmabat. Quare *Fidei* templa extruxit. — *Julianus* *Numæ* admirator fidem in Deum per summam impietatem infectatus, omniforme simulacrorum examen, signaque & lapides deos facere non veretur.“

Julianus ditsérvén a' *Sibillákat*, *Jupitert*, *Márst*, az *ancile* nevű *Romai* paizst, mint *Jupiternek* vagy *Mársnak* nagy ajándékát, és a' dombon ki-ásatott fejet, így szól a' *Keresztyének* ellen: Ti pedig böl dogtalan emberek, nem akarván imádni az *ancilét*, melly nálunk tartatik, úgy-

mint az örök városnak leg-bizonyosabb záloga, melly menyből szállott-le, és a' nagy Jupitertől, vagy a' Márs atyától eresztetett-le, „crucis lignum adoratis, ejusque signa in fronte formatis, & vestibulis ædium insculptis.“ Τὸ τῆς σταυρῆς προσκυνεῖτε ξύλον, εἰκόνας αὐτῆς σκιαγραφεῖντες ἐν τῷ μετώπῳ, καὶ πρὸ τῶν οἰκημάτων ἐγγράφοντες. A' kerezstnek fáját imádjátok, és annak jeleit homloktokon ki-jegyzitek, és házaítok eleibe vésítek. A' ti okossaitokat nem de méltán gyűlölhetni, vagy mint igen balgatagokon könyörölni kell, kik titeket követvén olly veszélybe estek, hogy elhagyván az örök Istenecket, a' Zsidóknak halottjához által-költöztek.

Tzirillus. A' gonosz lélektől, az Istennek valóságos ellenségétől ihltetett Juliánus, midőn ezeket szívében forgatta, és az ő zabolátlan gonosz száját a' Krisztus' ditsősége, és fő méltósága ellen eresztette. Mert senki sem átkozza a' Jést, hanem a' *Belzebub* ördögben. „Nemo enim dicit anathema Jesum nisi in *Beelzebub*.“ 1. Cor. Hogy pedig azt az *ancile* - paizst Jupitertől le-küldetettnek mondja, és hogy az a' fej vagy kaponya, nem tudom mi módon találtatott, nevetséges gyermek-játék az, és semmi sem más. *) Nyomorékoknak

---

*) *Jelölés.* Hazug okokkal támogatván Juliánus az ő bálványozását, hazug és költött okokkal üldözi Krisztust-is egyetemben. Az igaz

nevezni pedig azokat, kiknek leg-első gondjok között való dolgok az, hogy a' drágalátos tiszteletű Keresztnek jelével homlokokat, és házaikat meg-jegyezzék, a' veszett lelkű, 's tsudátlanságú beszéd. Quod autem miseros dicit eos, quibus nihil prius aut antiquius est, quam ut frontes ac domos omnino signo pretiosæ crucis informent, ejus orationem nefaria mente conceptam, extremam ignorance sapere, nullo negotio demonstrabimus. τὸ σημεῖον τῆς τιμῆς σταυροῦ. p. 195. Mert a' mindeknek Udvözítője és Ura (Krisztus) noha az atyának formájában, az az természetben, ki azzal éppen egyenlő, szemlél-tethette magát, és az Istenségnek trónusában az ő méltóságát elő-adhatta, „ki mikor az Isten formájában volna, nem állította ragadománynak magát az Istennel egyenlőnek lenni: hanem ő magát ki-üresítette, szolgai formát vévén-fel.“ Philipp. 2. 6. 7. Sőt a' keresztet-is el-szenvedte, meg-vetvén a' gyalázatot, hogy a' rothadásnak erejét vizsgál-verné, egy meg-halván mindenekért, és fel-támadván, hogy a' halál' töréből az emberi nemzetet fel-óldaná, hogy a' bűn' tiránnusságát, melly minket le-nyomott, fel-forgatná, hogy le-tsillapítaná a' tagjainkban kegyet-

---

szívű írók, szóllók nem járnak ravasságban,
non ambulantes in astutia (ἐν πανουργίᾳ) 2.
 Corinth. 4. 2.

lenkedő testnek törvényt, és minket lelki imádókká tenne, és a' test' érzékenységeit bennünk meg-öldökölvén, Isten' fiaivá tenné, a' kik benne hisznek, és a' (Sz.) Lélek által meg-szentelné, hogy azt a' dögleletes vadat, a' gonoszságnak forrásos fejét az ő országából, melyet mindenekre terjesztett, és az alatta lévő minden gonosz erősségeket, melyeket a' mi kissebbítő gúnyolónk a' Városok' Fejedelminek, és a' nemzetségek őrizőjinek nevez, ki-hajtsa, ki-verje. „Horum nobis omnium *salutare lignum* memoriam excitat, ac in eam præterea cogitationem adducit, unum, ut sapientissimus Paulus ait, pro omnibus mortuum esse; ut viventes non ultra sibi ipsis vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. 1. Cor. 5. Mind ezeknek emlékezetét fel-ébreszti bennünk az *üdvösséges Kereszt*. σωτήριον ξύλον. (Azután a' tsunya, pogányos, szemtelen képeknek a' falon és egyéb helyeken való mutogatása ellen panaszkodik, 's így folytatja beszédit:) Azt akarnád-e Juliane, hogy ki-adván azon a' fán, melly minket minden jó erköltsnek emlékezetére vezet, a' gyermekek, és aszszonykák eleibök a' tiéidet (a' bagzó istenkéidet) állítsuk. dii deæque lascivientes. Oda vagyunk, úgymond *Julianus*, azért, hogy el-hagyván az örök Isteneket a' Zsidók' halottját bé-fogadtuk. *Tzirill*. hogyan mondogod te örököknek lenni azokat, kik teremtettek,

és időben alkottattak? Nem - de a' te Plátód a' láthatatlan isteneket teremteteknek mondja lenni? Halottnak mondja Krisztust; nem - is tsuda, mert tévelyeg, és a' meg - testesülésnek szent titkát nem szemléli (azzal nem gondol.) Mert nem mondaná halottnak lenni azt, ki, hogy a' halált el-öszlatná, meg-kóstitotta a' halált test szerént. Hogy-hogy győzettetne-meg a' haláltól, ki sokakat másokat az életre vissza-hozott. Qui multos alios ad vitam revocavit.

Juliánus. Az isteni ihlés, melly az embereket meg-szállya, ritkán és kevésben vagyon. Meg - szünt a' Zsidóknál. *) Cessavit apud Hebræos. Már az Egyiptusiaknál sem tartózkodik. A' mi Urunk és Atyánk Jupiter a' helyett, hogy még - is az istenekkel való társaságtól tellyességgel meg ne fosztassunk, a' szent mestersegeket adta 's a' t.

Tzirillus. Itt isteni ihlésnek nevezi a' hamis Próféták' ihletetéseket, kik magokat jövendölőknek lenni tettették: hogy hazugságaikat könnyebben árúlhatnák. — Kik a' madarakból, tűzből, lisztből, a' bálvány áldozatok' gőzéből hazudoztak, nekyománták, engasztromythusok, halottak nézéséből, hasok tulajdoniból való jöven-

---

*) Jelölés. Meg - vallya tehát, hogy vólt a' Zsidóknál,

dölők. Azt mondja tehát *Juliánus*: hogy ezekben az ördögi ihlés meg-szünt. Melly szavait ditsérem ugyan, de az okát nem tudta, miért szünt-meg a' hazugság, és a' tőle úgy *neveztetett* valóságos jövendőlések miért halgatnak? Mert minekutánna Krisztus a' Világnak meg-jelent, le-veretett az ördögöknek mind azon hatalmaskodása, mint a' gyermek-játékú komédia el-ofzlott, 's az otsmány átkozott lelkek a' pokol' ajtaji alá szorítottak; noha az előtt az egész Világot meg-kerülték. *) — Mit mondasz Juliáne? szentséges mester-ségeknek nevezed az átkozott pogány varázslásokat, és a' boszorkányos babonákat? *ψευδομαντείας - γοητείας*. azt tartván, hogy illik ezekkel élni az embereknek? (tudniillik ilyenek a' Jupiterednek adományi, a' miket a' betsületes törvények nagy büntetésre méltóknak ítélnék.) Midőn pedig azt mondja: hogy a' Zsidóknál is meg-szünt a' Prófétai lélek, arra azt felellyük: Krisztus vég-tzéllya vólt a' törvénynek, és a' Prófétáknak. Mert valahányan vóltak hajdan a' jövendőt látó Szentek, benne lévén az Isten a' Szent Lélek által *ἐνέντος αὐτοῖς τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἁγίας Πνεύματος*, a' Krisztus' titkát ki-kiáltották,

---

*) *Jelölés* A' kik még Krisztus Urunk' születése után is ártani akarnak, hittet, 's annak eszközzel vilfza-verettetnek. *Cui resistite fortes in fide.* 1. Petri 5. 9.

meg-szünt ugyan az ó Testamentomi prófétálás malasztja, minekutánna Krisztus maga el-jött; de az Isten most-is a' Szenteknek az ő akarattya szerént a' jövődöket meg-mondja, ihleli. „Deus autem nunc quoque Sanctis pro sua voluntate inspirat futura, & in sanctis animabus habitat. Annakokáért ne mondja Juliánus, hogy a' (prófétáló) Lélek meg-szünt; hanem hogy mi a' malaszt újjúlására által-tettünk. — Azután Juliánusnak *Eskulápiusról* való hörögetésit veri-vizsza a' Sz. Atya. — Egyetemben *Illyésnek*, *Eliféusnak*, *Péter* és *Pál* Apostoloknak tsudái' emlegetések után így szól: Mostanság-is láthat, a' ki akar, szent és tisztelendő Embereket, kik Krisztus' erejével a' Szent Lélek által a' tisztátalan lelkeket, az ördögöket, kiket a' Görögök isteneknek, és üdvözítőknek hisznek lenni, parantsolva meg-zabolázzák, és az imádságok' erejével meg-törik, 's kezek' illetésével kinozzák, sőt olly erővel bírnak, hogy különféle nyavalyák alatt sínlődöket fel szabadíthatnak. „impuros dæmones increpare, — orationis virtute conterere, manus contactu cruciare: variis ægritudinibus oppressos liberare (valent)“ Midőn Juliánus Krisztust tsak Embernek mondván a' Mártirokat ortázza, így felel Sz. Tzirillus: Nem tettük mi az Embert Istenné, 's azt, a' ki természetében *nem* Isten, *nem* imádgjuk; hanem az Atyából elő-jött

Igét (az Isten Fiát, ki mi érettünk meg-
 testesült, ki mindeneket teremtet.) Ez
 az Ige változhatatlan Isten. — A' meg-
 testesülésnek titkát Mójses, ama' nagy
 bölts (vagy minden böltsétségű, πανσοφος,
 Mójses) valóságosan meg-jövendölte, és
 a' Szent Próféták Mójsszel meg-egyezve
 szóllottak. Subtiliter & accurate sapien-
 tissimus Moses prædixit, sanctique Pro-
 phetæ, Mosi consentanea locuti. p. 203.
 A' Szent Mártirokat sem Isteneknek nem
 mondjuk lenni, sem tudniillik Isteni tiszte-
 lettel őket imádni nem szoktuk; hanem
 szíves hajlandósággal, és tisztelettel; fel-
 séges rendű tisztelettel koronázzuk őket:
 hogy az igazságért, a' hitért halálig baj-
 nokoskodtak, és illy tsudálatos jó erkölts-
 nek mintegy képeit magokban az embe-
 reknek ki-mutatták. „Sanctos porro Mar-
 tyres, neque Deos esse dicimus, neque
 divino cultu scilicet illos adorare solemus,
 sed affectus & honoris: quin potius sum-
 mis honoribus illos ornamus, σεφανέμεν δὲ
 μᾶλλον ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς, puta, quod pro
 veritate strenue certaverint, sinceritatem-
 que fidei eousque servaverint, ut — peri-
 culum omne vicerint. — Necesse erat eos,
 qui tam claris facinoribus excelluerunt,
 ornari perpetuis honoribus. — Sanctos
 Martyres omni veneratione prosequi solemus,
 eorumque oculos honoramus, tam
 claræ virtutis remunerationem, veluti
 quandam, ac præmium ipsis immarcesci-
 bilem

bilem memoriam reponentes. καὶ τιμῶμεν αὐτῶν τὰς δυνάμεις. Koporsóikat tiszteljük. — Nem mi Keresztyének tiszteljük az embereket Istent egyedül illendő tisztelettel; hanem a' Görögök, pedig a' gonosz embereket is; a' fattyú, 's fattyazó Herkulest, Thebai Merkúriust, Eskulápiust, Apist, Osirist, 's a' többit. *)

Pag. 207. Már mi artzátlansággal nevezi Juliánus a' mi Üdvözítőnket, Krisztust halottnak? noha testben született, és mi érettünk halált kóstolt, hogy az emberi természetet rothadatlanságra viszsza változtatná, reformaret, αναστοιχίωσι πρὸς ἀφ-
Σαορίαν. Mert nem maradt Krisztus a' ha-

*) *Jelölés.* Szent Tzirillus Alekszándriai Kelemenről, ki, a' mint az Anyaszentegyház Történetiben meg-írák, az ő *Strommata* nevű Könyvét Urunk 104-dik esztendejében írta, Zsidó Jósefről, Sanchoniátonról így emlékezik L. 6. in Julian. p. 205. *lemens enim, qui sanctos Apostolos ubique sequitur, qui-que infinitas Græcorum Historias, audiendo acceperat, in Strommatis refert, Sanchoniatonis historiam Phœnicum lingua conscriptam, non sine admiratione a Josepho Judæo eruditione clarissimo in Græcorum linguam fuisse translatam. Hic Sanchoniaton igitur, quamvis superstitione Græcorum abundans: vetustissimi Græcorum, inquit, sed maxime Phœnices, & Ægyptii; a quibus ceteri homines quasi per manus id acceperunt, Deorum maximorum loco eos habebant, qui res utiles invenissent.* —

lottak között, hanem fel-támadott, meg-rontván a' halálnak hatalmát, és el-ver-vén az Ádám vétkeből származott, 's rajtunk uralkodott rothadást.

Juliánus. Azzal vádollya Krisztus' kegyelségét, hogy az Aszszonyok hittek néki, és szolgák, és alacsony vérű némelly emberek hívattattak Tőle.

Tzirillus. De nem de jobb azt meg-gondolni. „hominem, in quantum natus homo est, nullo pacto homini antecellere, sed unam per omnes rationem substantiæ procedere, “ hogy az ember a' mennyi-re nézve született ember egyik a' másik-nál nem fellyebb való; hanem egy azon természet jár mindenikre. Mert, úgy mond a' Bőltsefség' Könyve hetedik része 6-dik versében: *Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus.* Minde-neknek azért egy az életre való bé-jöve-telek, és hasonló a' ki menetelek. — Az alacson vérű, vagy sorsú ember-is, infimæ fortis homo, bőltse válhat. — Mit feddi tehát Krisztus tanítványit, hogy mindeneknek válogatás nélkül prédikál-ván; Aszszonyokat, Férjfiakat, gazdago-kat, és szegényeket, tekéntetelleket, és tekéntetleneket, és a' szolgák közzül - is némellyeket a' tanításra hívtak, eresztet-tek, és a' mindenek Teremtő Urának is-méretére.

Juliánus. Nem tudom mi lélektől ih-leltetvén, de azt mondom: miért hogy

a' mi Isteninkhez engedetlenek lévén, a' Zsidókhoz által keltetek? (Másutt azt mondá, hogy a' Zsidókat el-hagytuk; meg nem gondolván az Új Testamento-mot.)

Tzirillus. Az ördög a' világi tisztátalan lélek szállott-meg Juliáne téged, midőn ezeket írnád. Mert senki se feddi az Istennek ki-mondhatatlan méltóságát, a' kinek esze van, 's menten vagyon az ördögös léleknek ihlésétől. — Mi a' Zsidóknál, avagy az Isten Lelke ihléséből származott szent Irásnál, valóságos, és mindenképpen áldott értelmet találtunk az egy igaz valóságos Istenségről. „Nos apud Judæos, five Scripturam divino afflatu proditam. “ — jó törvényt, jó oktatást, jó ösztönözést, szent ajándékok igéretit, az örök élet' valóságos reménységét, bűnök botsánattyát, az Isteni Léleknek adatását, a' fogadott fiúságnak malasztyát, mellyek minden elmét, és beszédet fellyül haladnak. *Isaia* 64. 4. Világ kezdetitől fogva nem hallották, se fülökbe nem vették, a' szem nem látta Isten te kivüled, a' miket készítettél a' tégedet váróknak. 2 *Corinth.* 2. 9. De a' mint írva vagyon: Hogy a' szem nem látta, se a' fül nem hallotta, se az ember szívébe fel nem mentenek, a' miket az Isten azoknak készített, a' kik őtet szeretik. (v. 10. nekünk pedig meg-jelentette az Isten az ő Lelke által; mert a' lélek mindeneket

meg-visgál, még az Istennek mélységeit-
is.) mélységeit. profunda Dei. τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. — Ezen ígéretekkel igen örömeit ar-
ra hajlottunk, hogy a' Görög heába való-
ságokon ki-adnánk, 's meg-ölelnénk azo-
kat, a' mik a' szent Írásokban foglaltat-
nak. Tellyességgel irtózunk pedig azok-
tól, kik nem tudom miért Isteneknek tar-
tatnak lenni. Mert noha a' szent Angya-
lok Karában hajdan tekéntetesek voltak,
gonoszokká, és pártütökké váltak, és az
ő fejedelemségeket meg nem tartván, az
Isten házából ki-estek, és annak barátsá-
gától tellyességgel meg-fosztatván, az ég
alatt lévő kerektséget tévelygésbe vezették
— fekélységre, bálványozásra. — Nem
de méltán mondjuk tehát, hogy el kell
őket hagynunk. — Ellenek mondtunk
azoknak, kik vélekedés szerént Istenek
egyedül; mert semmit se találunk náluk
egyebet az undokságokon kívül; masculo-
rum enim concubitus, & mulierum scor-
tationes — prodigiorum arcana, & loco
virtutis mendacium. — (azok büntetés
alatt lévő gonosz lelkek.) epist. Cathol.
Judæ v. 6. „Az Angyalokat pedig, a'
kik meg nem tartották az ő fejedelemsé-
geket, hanem el-hagyták lakó helyeket,
a' nagy napnak ítéletire, örökké való kö-
telekkel homály alatt tartya.” És 2 *Pét.* 2.4.

Julianus. Jézus egy volt a' Tsáizár
alatta-valói közzül számba szedetett. —
Mi hasznót hajtott attyafiainak? Jézus, a'

ki a' lelkeknek parantsolt, a' tengeren járt, az ördögöket kiűzte, az eget és földet teremtetten, a' mint ti akarjátok, mert ezeket egy tanítvánnya se merte felőle mondani, hanem csak János, azt sem nyilvánosságosan (így hazud Juliánus) nem változtathatta-meg az ő rokonyinak tanátsit, az ő barátinak javokra.

Tzirillus. Ha más Görögötske szól-lana e' képpen, mondanám: nem jártas a' szent Irásokban, azért tévelyeg, 's nem tudja az Egyfzülöttnek titkát. Minthogy pedig magáról álmélkodtató felséges-séggel vélekedik Juliánus, és a' szent Irásnak értelmével igen hánykolódik, hallja tőlünk (ezeket:) Bőltsefségedről való vélekedésseddel meg-tsalatkozol, óh derék ember! és a' mi minálunk betses, gondolod, hogy azt az Isten nagyra tartja. — Azért ha valaki minket meg akarván szállani azt veti ellenünk: Krisztus miért nem mondatott inkább valami földi Király fiának lenni, vagy miért született test szerént valamelly Királyné anyától? vádollya tehát azt-is, hogy emberré lett az Ige, és magát ki-üresítette szolga formát vévén-fel. De tudni-illik néki mint Istennek ezek az emberiek semmiknek tartattak lenni, a' földi ország véghatári kitsinyeknek; noha mi előttünk igen nagyra tartatnak. Ugyan-is midőn ötlet Pilátus megszóllítaná, az ő ditsőségének felsőségét ki-nyilatkoztatá, mondván: „ Az én or-

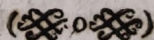

szágom nem e' földből való. " *Joan. 18.*
 De, úgymond Juliánus: születése után
 minémű jóknak szerzője vólt rokoni szá-
 mára? Valóban minden jóknak; noha
 ezt némellyek nem hiszik. Mert azért
 lett emberré, hogy az ő nemének hivat-
 tassunk, „út genus ipsius vocaremur. “ —
 Az Isten' természetében közösülökké té-
 tettünk, Szent Lélekkel meg - töltettünk,
 az Istennel lelki közösülési nyertünk, ma-
 ga a' mi testvérségünkre ἀδελφότητα, fra-
 ternitatem, magát le erefztette; noha ter-
 mészet szerént való igaz valóságos Isten,
 és mindeneknek teremője 's Ura, a' fel-
 séges Isten fiainak neveztetünk, 's még-is
 mi jónak nekünk szerzője vólt, azt kérded.
 Illy felséges rendű dolog hát olly tsekély-
 ségnek látszik előtted? — Minthogy te-
 hát a' mindenek Teremője azt akarta,
 hogy az ember tulajdon lelki erejével bír-
 jon 's dolgaiban tulajdon választásától ve-
 zéreltelsék. ἐπειδὴ γὰρ ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς
 αὐτοκρατῆ τὸν ἄνθρωπον εἶναι βέλεται, καὶ θελή-
 μασιν ἰδίῃς πεδαλιελεῖσθαι πρὸς τὰ πρακτέα, an-
 nakokáért úgy tetszett Krisztusnak, a' min-
 denek Üdvözítőjének, hogy jót tesz az
 emberekkel, ha hiteles javaslással inkább,
 mintsem reájok vetett kinszerítéssel a' föl-
 di undokságoktól fel - szabadíttatnának,
 választván a' mik jobbak, 's azokat, a'
 mik által hihető, hogy jobbakká válnak.
 Ha tehát királyi méltóságba öltözwén, és
 győzhetetlen hatalommal élván, azt pa-

rantsolta volna az embereknek: hogy néki hidgyenek, a' hit már nem lett volna a' hitelesen valóságos javallásnak gyümöltse; hanem inkább a' kényszerítő elkerülhetetlen parantsolatoké; és talán annyiba tartatott volna Krisztus, mint egy azok közzül, kiknek emberi akarattal isteni tiszteletek roszszúl adatnak. Mivel-hogy pedig mintha közönséges egyikünk volna, szívének különös alázatofságával, és le-ereszkedésével élván, meg-vetvén az emberi tisztségeket, mind leg-bőltsebb taníttással, mind tsuda-tételivel, mellyek minden beszédnél nagyobbak, minden kényszerítés nélkül a' tulajdon akaratyok szerént való hívöket jobbakra fordította, már a' meg-tesztelés vádolására semmi hely se marad; sőt meg van győzve Juliánus annyiba-is, hogy a' mindene-
ket vezérlő Krisztus ellen vakmerő heába valóságokkal nyelveskedett. Mert nekünk gyalázat fejébe a' számba szedetést elé ne hozza; hanem gondollya-meg azt is, hogy az, a' ki velünk együtt a' Tsászártól számba hagyta szedetni magát, olly dolgokat vitt végbe, mellyek a' Tsászárnak, sőt akármilyen embernek hatalmát fellyül múlták. Mert a' koporsókból halottakat támasztott, a' nagy szeleknek parantsolt, a' fátánt szóval le tapodta, tsuda tételeket vitt végbe. — Tudd-meg, hogy ő a' Tsászárnak-is Istene. Mert ha néki némelleyek nem engedelmeskednek, azért meg nem

szünik mindenek Ura lenni. — Meg nem tudta változtatni rokonysága szándékát, mondod Juliane! hányszor hallád (tudta azt a' mindent tudó) de az ember szabad akarátú. . . Hogy pedig az Egyfzülöttfiú Isten Igéje, mennynek és földnek teremője, és mindeneknek, a' mik azokban vagynak, a' fő böltsefségű János elegendő-képpen ki-nyilatkoztatja ezen szókkal: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Joan. 1.* Más Apostolok is Istiennek vallván őtet, a' benne lévő hatalomnak, erőnek, és felsőségnek méltóságát meg esmérték. Mert a' szentséges Pál ugyan a' Zsidókból testi szerént lévő Krístust mind mindenek felett lévő Istennek nevezi, mind örökké áldottnak. καὶ ἐπὶ πάντας ὀνομάζει Θεὸν, καὶ εὐλογητὸν εἰς τὰς αἰῶνας εἶναι φησί. *Rom. q. 5. Quorum Patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.* Más Tanítványok midőn látnák, hogy a' tengeren jár, el hűlvén ezen újságon, esküvéssel erőlsítvén vallásokat mondanak hozzá: igazán ἀληθῶς Isten Fia vagy. Ez úgy lévén, nem de mindenek teremője: minthogy azt bizonyítja a' Sz. Irás.

SZENT TZIRILLUSNAK

JULIÁNUS ELLEN

HETEDIK KÖNYVE.

TZIRILLUS. Ne hánnya vesse Juliánus az ő törvény-tévőit. Már meg-bizonyítottuk, hogy Mójses Irása minden görög törvénynél, és könyvnél hajdaniabb. Ezen könyvei pedig az Istenhez való ajtatóságra, és betsületes életre tanítanak. Ugy-é tiltya a' tolvajságot Mójses, a' Házaság-törést, minden fajtalanságot? Ugy-é az Élőljáróknak, a' Biráknak azt hagyja, hogy bőltsen, serényen, magokat nem keresvén, a' gyűlölséget, 's haragot meg-győzvén, egyik részre ne hajoljanak, hanem egyenesen járnak a' törvény ösvényét. — Kérkedik a' Görög tudománnyal Juliánus, avagy azon népnek ékesen szóllásával, orvos mesterségével. Erre a' többi között az Apostolok tsuda tételit emlegeti. — Mit, úgymond továbbá Juliánus: hát azt a' leg-bőltsőbb Salamont a' Görög Phocylideshez, vagy Theognishez, vagy Sokrateshez lehet-e' hasonlítani? Ha Isokratesnek ösztönöző beszédit annak példabeszédihez *Proverbiis*, méred,

látod, hogy Theodórus fia a' leg-bőltsebb Királynál derékebb ember volt. A' mi Isteninket imádta, az aszszonytól, a' mint mondják, meg - ejtetvén. Oh nagy erkölts, oh bőltsefség gazdagsága! —

Tzirillus. Ha valaki meg-esik, és valami szörnyű bűn reá bizonyodik, azért nem kell a' Keresztyén vallást bűnösnek tartani. De holott az ő Doktorinál alább való bőltsefségünek mondja lenni, tanulja meg ismét, hogy Homerusfal egy idejű volt Salamon, mert száz hatvanodik esztendőben Trója veszte után készítette a' Trójai veszedelemről írt siralmas énekét. „In admiratione autem erat Salamon, cum hoc tempore Proverbiorum librum texeret, & Hiërosolymis templum extrueret.“ Tsudáltatott pedig Salamon, midőn a' példa beszédek könyvét készítette, és Hierusálemben Templomot építte. Azután hosszú idő múlva az ötven nyóltzadik Olimpiásban Phocylides, és Theognis támadtak, a' kik szép hasznos írásokat hagytak, olyanokat tudni-illik, a' mellyeket a' dajkák fel - mondhatnak, és a' gyermek tanítók a' kisdedeknek, mikor az ifjatskákat ösztönözik. Megvallyuk, hogy Isokrates derék elméjű sofista volt, ki ha valami hasznost adott elé az ifjak számára, ditsértefsék azért; de a' főbb rendet engedje Salamonnak; a' kitől előbb irattak azok, a' mellyek az én gondolom szerént elegendők mind az if-

jaknak, mind az öregeknek, hogy a' be-
tsületeségnek módjait értsék, avagy
hogy meg-fogják, mint kellefsék élni fé-
nyessen, tudósan, λαμπρῶς καὶ ἐπισημόνως, és
magokat az Isteni, és emberi törvények-
hez alkalmaztatva. — De meg-esett, az
fok gazdagságba úszván, gyönyörűségre,
rosz életre vetemedett. — Azután Sokra-
tesnek dísznókodását említi. „scortis, ob-
scenisque, & abominandis libidinibus im-
potenter ardebat. Age ergo de Socrate,
nos idipsum quoque dicamus. “ Oh nagy
erkölts, oh böltselesség gazdagsága. A' ti
istenitek mi undokok! bagzók! Böltsek-é?
ha nem; tudatlanoknak mondod Istenidet;
ha böltsek, miért dísznókodnak? quid
scortantur, neque feminarum tantum, sed
& masculorum libidine insaniunt? *)

Quamobrem de illis hoc etiam meri-
to quis dixerit. O magnitudinem virtutis
deorum Julianis! O sapientiæ divitias! —
Valóban azokból, a' miket Salamon írt,
ötet böltseknek értjük, és mondjuk. Hogy
pedig bizonyossan vétett, midőn a' hamis-
san neveztetett isteneket tisztelte, azt sen-

---

*) S. *Augustin*. L. 2. De Civitate Dei. cap. 13. p.
41. Proponunt Græci: si dii tales colendi
sunt, profecto etiam tales homines honoran-
di. Assumunt Romani: sed nullo modo tales
homines honorandi sunt. Concludunt Chri-
stiani: nullo modo igitur dii tales colendi
sunt,

ki se tagadja. — Azért büntetést szabott reá a' mindenek Ura; mondván, hogy ketté vágja az Országát. „Scriptum est enim in tertio Regnorum — discindens discindam regnum tuum de manu tua. “ — p. 227. Ac certe ex iis, quæ scripsit, Salomonem sapientem intelligimus, ac dicimus. “ — A' szent Irást Juliánus morgási ellen így magasztalja a' szent Atya p. 231 Mellyik az a' haszon, mellyet a' szent Irás magában nem foglal? Mert leg-először-is, és a' mi leg-nemessebb, láthatni abban az igaz Istent meg-ismértető tündöklő villám-ló beszédeket. Ezek pedig élesek, szorgalom rendűek, accurati, ἀκριβεῖς, felségesek sublimes, és mind azokfelé, a' mik teremtetek, a' szentségbe bé-avatkozottak lelkét fel-emelik. τῶν μυσταγωγουμένων; és azt az egy leg-felségesbb természet, olly helyre, úgy szólván, állítják, hogy értelsék mind azok felett valónak lenni, a' mik érzékenységgel, tudománnyal, vagy elmével meg-foghatandók, az az, minden láthatandó, 's láthatatlan teremtetett állatt felett. (Annak pedig egyedül mint csak hozzá tartozandó felséges tulajdont, 's méltóságot a' teremtetést, és a' mindeneken való uraságot tudni-illik a' szent Irás tulajdonítja.) „Ei autem ac soli velut eximium quiddam, ac præcipuum munus, imo vero propriam, ac naturalem illius dignitatem, nullique alii innatam cum primis *Illa* tribuit (scriptura

θεόπνευστος divinitus inspirata) nempe rebus
 ceteris dominari, creare, & in ortum edu-
 cere, quæ nusquam sunt. “ Azon kívül
 a' szent Irás nekünk a' jó életnek módját
 meg-fejti, és a' szent, Istenes törvények
 által az igazságra vezérel. — A' szent
 Próféták a' Görög tudományhoz semmit
 se tudtak, még-is szentek voltak, Isten-
 nek kedvesi, és minden ditséretet fellyül
 múló dolgokat tselekedtek. — Mojsesnél
 ki volt böltsebb, ki közelített hozzá va-
 lami keveset-is? Ő ugyan nyelve szerént
 Hebréus volt; de a' dolgokba való nézé-
 sét, és a' szóllás tudománnját a' mi illeti,
 nem tsudálatlan ἐκ ἀδαμιασως ἔχον. Azért
 Eupolemus Hístórikus (Történet-író) a'
 Zsidók Királyiról írt könyvében Mojses-
 ről szóllván, azt első böltstnek mondja,
 πρῶτον γενέσθαι σοφόν, hogy Grammatikát
 adott a' Zsidóknak, melly még talán mo-
 staniglan is meg-vagyon nálok. A' Fení-
 tzia-béliek pedig tudományt vettek tőle,
 holott határosok voltak a' Zsidókkal.
 Ezek azt a' Görögök fiainak által adták,
 midön tudni-illik Kadmus nálok lévén,
 őket betűkre tanította. Erről a' hístóriá-
 ról nevezet szerént emlékezik Kelemen,
 in Stromatis, igen tudós, és tanúlt férfiú,
 ki a' Görög tudományban olly mélysé-
 gessen jártos volt, hogy annyira talán
 előtte kevesen. Mivelhogy tehát a' be-
 tűknek tudománnját a' Görögök az He-
 bréusoktól Kadmus kezéből vették-fel.

Cum ergo ipsam primorum elementorum scientiam Græci ab Hebræis per *Cadmum* susceperint, ereszsze - le a' szömöldökit Juliánus (ki annyira hánnya veti a' Görög tudományt. Miért nyalakodtok tehát a' Görög tudományon? Mert hasznát veszsük ellenetek-is, kik a' bálványokat azzal kintornállyátok; hanem a' Sz. Irást tellyesféggel nagyobbra betsüllyük. Ezeket hofszszasan, ékesen adja-elö a' Szent Atya.)

Juliánus. A' Zsidók' Irásit el - hagy - tátok, és az Istentöl adatott törvénytöl el-állván, a' Próféták' prédikállásit vagy hirdetésit fogadtátok - bé. Mutassa - meg Juliánus, úgymond Szent Tzirillus: hogy *Móyses'* Irásitöl a' Próféták' szavai el - ütnek; 's akkor vessé szemünkre az el - pártolást. — A' Törvény és a' Próféták egyeznek. Hanem mivelhogy a' Krisztus vég - tzellya a' Prófétáknak és Törvénynek, a' mint a' Sz. Irás mondja. „Finis Prophetarum & Legis.“ Azokból, a' mik róla íratlak a' törvényben, és a' Prófétákban, a' benne való hitre vezettettünk. Ugyan a' Törvénynek, és Prófétáknak hirdetéseket mái napig - is állhatatossan tisztellyük, és a' typusokban, figurákban, jelentö elszközökben lévő Isteni imádás által magához az igazság' szépségéhez járulunk, 's egyenesen a' tzellyhoz érünk, 's a' mindenek' Meg - váltóját meg - esmértük.

διὰ τῆς ἐν τύποις λατρείας ἐπ' αὐτὸ τὸ τῆς ἀλη-

Θεὸς ἄπτοντες καὶ ἄλλος. — A' Törvény azt mondja: az isteneket ne átkozd, így ismét Juliánus: ti azt a' törvényt, melly jó, meg - vetettétek. *Tzirillus.* Az Isten azt parantsolta: hogy a' hamis istenek' óltárit az ő népe fel-forgassa, bálványait égeffel. A' ki ezeket parantsolta, az ilyen istenekről mondotta - é, hogy ne átkoztassanak? ellene mondhatott - é magának? Nem de az ő hasonlatosságára teremtetett emberi természetről, az Isten-óltára' Papjairól, és a' kik méltósággal egyebeket meg - haladnak, azokat meg - tisztelvén, isteneknek mondja? mint a' kik a' legbetsületesebb, szent, tellyes életben helyezettettek. p. 240. Ez pedig hogy igaz, és mindenképpen feddhetetlen, magának a' törvénynek szavaiból meg-ismérjük, ha ama' versetskéhez a' következőt helyezettettyük, tudniillik: a' Néped Fejedelmét ne átkozd. Mondom, színt ez az: az Isteneket ne átkozd. Mert ugyan-is, hogy-hogy kellett volna azok ellen nyelvel nem élni az Izraelitáknak, kiknek meg-parantsoltatott: hogy óltárjaikat hánnyák-el?

Juliánusnak, ki azt-is szemére vetette a' Keresztyéneknek, hogy az étkekben nem válagatnak, mind Krisztus Urunknak, mind Szent Pálnak igéjével felel, 's megmondja, mi förtözteti - meg a' lelket, mi nem. A' mikor pedig illy vagy olyan eledeltől meg - tartóztattjuk magunkat, böjtöl, mértékletességgel, déltzeg testiünket

zabolában tartjuk. Azonban mindenkinek jók, a' miket az Isten teremtet. pag. 241. 242. Si naturam cujusque rei spectes, nihil eorum, quæ facta sunt ab illo, videbis quod aut inquinare possit, aut natura sua labem in se ullam contineat. Vidit enim, inquit, Deus cuncta, quæ fecit, & ecce omnia valde bona. *Gen. 1.* — Cibum autem nullum, ut impurum rejicimus; sed corporis voluptates frugalitate sedantes, & aculeum lascivientis carnis obtundentes, parce victitare solemus, atque omnino deliciis uti (*Interpres, malum esse. Græc. non esse ex optimis*) statuimus. καὶ τὸ τροφᾶν ὅλως ἐ τῶν ἀρίστων εἶναι φαμέν. — El-beszéli egy végbe Sz. Tzirillus, mi úndok bagzásokat követtek-el az ő templomjaikban a' pogány papok azon szineskedés alatt, hogy az istenek parantsolták azokat. pag. 238. An ergo qui sues attingunt, aut piscibus vescuntur, jure a quoquam reprehenduntur; an qui adulteria venantur, & in ipsis delubris perpetrant illicita?

Juliánus, Sz. Pál ellen, Krisztus ellen, a' keresztele - viz ellen morogván, így veretik - vizsgálja. *Tzirillus*. Szent Pál nem szokott hizelkedni. Mert az igazságnak ki-szolgáló Tisztje volt. διάκονος ἀληθείας, *veritatis minister*. A' kik pedig a' Hit' prédikálását bé - vették, és Sz. Pált, mint szent életre tanítót, 's bé-avatót μυσαγωγὸν fogadták, az előtt gonoszok voltak, bálványozók, rút életűek, paráznák, természet

szet ellen közösülök, puhák, részegesek, minden gonofzságnak szolgái, — 's a' meddig a' te istenidnek, Juliáne, rabjai voltak, a' vétek' förtőjében disznók' módjára heverésztek. De minekutánna az ördögök' álnokságát el-hagyták, 's a' mindenek Királyját 's Urát a' Jésus Krisztust meg-esmérték, minden fekélyek kitörültetvén, és a' roszszaságok helyébe jóságos erköltsöket állítván, a' keresztyén szent életre, tudniillik az Evangeliomira hivattattak. A' Nemzetek' Doktora Pál bölts lévén, sokakat a' hitre vezérlett, az ördög' töriből ki-rántott, 's nékik szükséges tanítást adott: hogy tudniillik a' Hithez jó erköltsöt kell társasítani, fidei comitem adjungendam esse virtutem, σύμδρομον τῇ πίσει ποιῆσαι τὴν ἀρετὴν, 's a' tévelygéssel együtt mindenekből, a' mik ehez tartozandók, ki kell vetközni; a' paráznaságot, házasság-törést, férjfiási közösülést, és más gonofzságokat el-hagyni, 's azt bizonyítá, hogy így úttyok nyílik Mennyeknek Országába. Ha Juliánus azért véli vádolandónak lenni a' mi Urunkat a' Jésus Krisztust, mert gonofszokat, és bálványozókat ereszt magához, feleljen meg: hasznosabb volna-é azoknak a' gonofzságokat folytatni, 's éppen meg nem jobbúlni, ki-adván illy fekélyes életen? vagy ellenben meg-térni, és minden igyekezettel a' leg-betsületesebb élet neméhez el-érkezni. — Miért kell tehát Krisztust

vádolni, ha meg-tartotta azokat, a' kik el-veztek, hogy a' betegetek meg-gyógyította, és a' belső gonofzságokat engedte, ki nem az igazakat jött hívni a' penitentziára, hanem a' bűnösöket. *Matth. 9.* — Kiket illik ki-mosni? a' tisztákat-é, 's nem a' rútsággal förtöztetetteket? Mi dolog tehát, hogy Juliánus kegyes ember-ségét vádollya? Az embereket a' nyavalyákból ki-szabadította, az ördögnek urasága alól ki-rántotta, a' nagy fekélyűeket ki-tisztította. Adj néki hálákat!

Juliánus, holott a' Sz. Keresztségnék erejét éppen nem tudja, tsúfollja a' leg-szentebb dolgokat, 's ki-röhög bennünket mint eszteleneket, kik tudniillik azt gondollyuk, 's mondjuk, hogy a' keresztelő viz, melly a' testi betegségekre haszon-talan, a' lelki fekélyeket ki-mossa. — *Felelek néked*, derék ember, hogy mi az üdvösséges Keresztséget, σωτήριον βάπτισμα, nem veszszük-fel a' testi nyavalyáknak meg-gyógyítására, sem nem a' láthatandó dolgokhoz tartozandó, a' mint te véled, a' Krisztus' titka, felséges annak az értelme, 's a' tévelygők elméji meg-nem foghatyák. Azért mondja *Esfaiás* Próféta (7.) Ha nem hisztek, nem fogjátok érteni. Mert az értelemnek kezdete a' Hit. ἀρχὴ γὰρ συνείσεως ἡ πίσις. 'S ugyan ez a' bé-járulás ehez a' szent, istenes, tisztelendő titokhoz. Hogy tehát a' Szentségbe bé nem avatkozottak' füleikhez bé ne vigyem

a' mik rejtve vagynak *), 's meg ne bán-
tsam Krisztust, ki azt mondja, hogy ne
adjuk a' Szentségeket τὰ ἅγια az ebeknek,
's ne vessük a' dísznók eleibe a' gyöngyö-
ket, békét hagyván azoknak, a' mik fel-
ségesbb értelműek, azokra fordúlok, a'
miket vakmerőn érdekel az ellenség, gú-
nyolódván inkább, hogy sem értvén az
igaságot.

Nem igéri az üdvösséges Keresztség
a' nyavalyák' orvoslását. Azért ha azt
nem tselekszi, ne tsudállyad. Mert ha
Krisztus akarja, arra-is elegendő nekünk
a' viz, és hogy semmi akadéka se létszen,
könnyen által-láttuk, ha annak ki-mond-
hatatlan, és minden természet felett való
erejét meg-fontoljuk. Holott a' tsudának
minémű neme nem vitetett Tőle végbe?
's mi jelét nem adta-elő az ő Istenségének?
Mert az ő hatalmas szempillantásával
(nutu præpotenti) a' bélpoklosokat meg-
tisztította, a' vizi kórságosokat nyavala-
jokból fel-szabadította, a' sántának egye-
dül akarattyával a' járásra való erőt vísz-
sza adta, és véghez vitte, hogy gyorsan
mint a' szarvas fel-ugrana. A' vaknak
parantsolta, hogy Siloe-vizeivel szemeit
mossa-meg. Szót fogadott, helyesen lá-

---

*) Ne ergo ad profanorum aures arcana defe-
rens offendam Christum ἵνα τὸν μὴ εἰς τὰς
τῶν ἀμυήτων ἐκφύων ἀποῖς ἢ κεχυμένα. pag.
247.

tott, és szemeinek tömött letétsége elenyészett. A' ki tehát illy különös rendű dolgokat minden fáradságos dolog nélkül véghez vitt, és a' vizeknek-is fel-adta az ő hatalmának tehetős erejét; nem de azt a' malasztot, melly a' szent Keresztség által adatik, minden testi nyavalyánál hatalmasabbá teheti? De más annak a' haszna. Mert ki - vervén lelkeinkből a' Görög balgatagság' letétségét, és az ördögök tsordájának ellene mondván, azon ki-adván, ellene mondván azok pompájának, és tiszteletének, az igazság világa meg-nyitván lelki szemeinket, és azt, a' ki természet szerént valóságossan Atya, Király, és mindenek Istene, meg-esmérvén meg-vallyuk a' Hitet az Atyában, és Fiúban, és a' Sz. Lélekben; és mintegy más életnek elejére vezetettvén, és az igaz ájtatóságnak ösvényébe bé-lépven, meg-igazítottunk Krisztus' akarattyából, Christo annuente. Mert ő általa az Atya nekünk irgalmas, kegyelmes. Mivelhogy pedig minket a' Törvénytévő igazít-meg, és minden vétectől fel-szabadít, és a' vétkeket illető büntetést-is el-engedi, 's a' Sz. Lélek által lelkiképpen meg-szentel, és minket azzal, mellyet ő tud, a' móddal a' rendes, tsendes élet' újságára általformál; ki kárhoztat minket, vagy mi fekélyek legyenek már bennünk, ki nem mondhatom. p. 248. „Quum autem nos Legislator justificet, & ab omni crimine

(γραφῆς = rovás vagy fel-írtt, fel-rött vétek) nos liberet, pœnamque peccatis debitam remittat, prætereaue nos per Spiritum Sanctum spiritali modo sanctificet, nosque ea, quam novit ipse ratione ad novitatem vitæ moderatæ ac sedatæ reformet, quis demum condemnaturus sit, aut quæ sordes in nobis futuræ sint, dicere non possum.“

Sokat szólhatnak és igazat, 's valóságos bizonyságokkal meg-mutatnám, hogy a' titok *Móyses* által 's Próféták által jelek alatt, typice, ki-nyilatkoztatott, és hogy az nem újság, se nem a' mi talál-mányunk, ha tsak, a' mint mondám, a' külső emberek' füleitől nem tartanék. Mert jobbára ki szokás nevetni, a' mit közön-ségeffen meg nem foghatni. Mert az ő elméjek' tsekélységét nem szemlélik, és a' mik minden tsudálkozásra méltók, azokat semmibe tartják, valamint tudni-illik ez a' derék ember-is. Mert tsak a' viznek tekintetéhez méri a' titkot; noha János nyilvánságossan meg-mondá azok-hoz, kik hozzá a' penitentzia keresztsé-gére jövének. *Luc. 3. 16.* „Én vízzel kereszttellek ugyan titeket; erősb jő pedig nálamnál, kinek nem vagyok méltó saruja kötelét meg-óldani: ő meg-keresztel titeket Sz. Lélekben, és tűzben. Mert, úgy vélem, a' tűzhöz hasonlíttya a' Sz. Lélek' erejét, és a' tisztításnak hathatóságát, melly bennünk általa tellyesítettik. Mert

valamint mikor az ezüst edényekre valami tsunyaság ragad, azt a' tűz meg-emészti, úgy, vélem, a' Szent Lélek' ereje, ha a' lelkünket tűz - módra, tudniillik lefki, és isteni valamiképpen meg-fzállya, minden fekélytől meg-ment bennünket. — A' szökött szolgákhoz hasonlítta *Juliánus* az ördögöktől a' Krisztushoz téröket. — Hasonlítsd azokhoz, kik az el-hagyott jó Urokhöz (a' bűn által el-hagyott Ur Istenhez) meg bánván vétkeket, meg-térnek. (Valóban a' kik az Istenhez térnek, azoknak nagy okok vagyon, nagy ígéretek tétettek eleibek a' reménységre) eleibek tétetett a' malaszt, a' fogadott fiúság ígéretere, 's azért reménylik, hogy Krisztusban fel-támadnak halottaiból. A' mit leginkább ki-nevet az az igazság ellensége, mintha a' mindenható Isten azt véghez nem vihetné. — Mert a' ki eleinten az embert semmiből arra, hogy légyen, ki-vezette, a' nem lételből a' lételre, e nihilo in ortum edidit, színt Az az életre könnyen visszahivhatta a' halottat. — Elegendő az egy azon erő mind a' kettőre. — Azonban holott a' minden elme felett lévő Isten, az ő természete szerezént élet, és elevánító, Ő az életet a' kikbe akarja bé-önti minden akadék nélkül, mert az ő tehető ereje akadályozhatatlan. Hogy ha az a' tsuda meg-foghatatlan, és meg-foghatatlan móddal mégyn végbe, tudhatja, hogy színt az másfélekben is elő-fordúl. Mert meg-

fejteni nem lehet, miképpen teremtetett mindenik teremtetett állat, mind az érezhetendők, mind a' lelkiek, láthatandók, láthatatlanok. Hittel kell látni az igazán gondolkodó böltseknek, τοῖς ἀληθῶς ἀπρίφοροι, mind azokhoz, a' mik a' mi elménknék mértékét fellyül - müllyák. „Vere sapientibus fide æstimari debent, quæcunque ingenii nostri modum excedunt.“ διανοίας γὰρ μέρων.

SZENT TZIRILLUSNAK

JULIÁNUS ELLEN

NYÓLTZADIK KÖNYVE.

Ezen Könyvben Juliánusnak illy ellenvetéseit veri-viszsza:

1.

NEM vagytok Izraeliták, sem Mójsessel nem tartatok. Ez tsak a' többi Istenek közzé, noha ezeknél fellyebb való Istennek tartá a' Zsidók' Istenét. 2. Azt a' Prófétát, kit az Isten ígért *Mójses* után, roszszúl magyarázzátok Jésusra. 3. A' Zsidó Fejedelemség Dávid Országá, *Ezekiáskor* 's *Sedetziáskor* el-fogyott, roszszúl

tészitek fogytát Jésus' ideje tájára. 4. Jésus nem Juda - nemzetű. 5. A' Szent Háromság ellen viaskodik. Mindenekre meg-felel Sz. Tzirillus.

Az *elsőre*: Sz. Pál. *Rom.* 9. Azokat mondja Izraelitáknak, a' kik az ígéretnek fiai. Mi pedig ígéret szerént Ábrahám Pátriárkának fiai vagyunk, tudniillik kik az ő hitének nyomdokit követtyük. pag. 254. Utpote qui sequimur vestigia fidei illius. — Hogy Mójses egy Istent hirdetett, 's nem olytat, a' ki egy vólna a' többi más istenek közzül; hanem mindenek felett való, 's mindenek Teremtője, senki sem tagadhattya: mert annak illy szavát adja-elő: *Exod.* 10. „Non erunt tibi Dii alii præter me.“ Ne legyenek én kívülem más Istenid. És: ne tsinálly magadnak bálványt. Az Istenek, a' kik az eget és a' földet nem teremtették, veszszenek-ki a' földről, és az ég alól. *Hierem.* 10. — Miért rontya tehát Juliánus *Mójses'* igéjét, holott nyilvánságossan mondja: Hallyad Izrael, a' te Urad Istened egy Ur. *Deut.* 6. „Non enim præcipuum inter cæteros unum & supra omnes Deum intelligere volebat aut dicere; sed incomparabili eminentiæ genere potius sublimem spiritualiter, & ultra id omne quod mente comprehenditur, & ex se ortum, & solum ingenitum esse noverat. καὶ αὐτοφυσῶν, καὶ ἀγέννητον μόνον ὄντα. — Univerſi Deus: Ega, inquit, dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes, υἱοὶ ὑψίστου. *Pf.*

88. Num igitur qui eum honorem ac decus ab ejus bonitate sortiti sumus, ut dii nuncupemur, nostræ naturæ modum, τὸ μέτρον, ignorabimus? p. 55.

A' *Másodikra*: Deut. 18. 15. Prófétát támaszt tenéked a' te Urad Istened a' te nemzetségedből, és az atyádfiai közzül, mint engem: azt halgassad — az én igéjimet annak szájába adom. — Ezeket holott Juliánus nem a' Jéusról Mária' Fiáról akarja értetődni, alium nobis ostendat secundum Moysem, ἕτερον κατὰ Μωσέα. Mást mutasson-ki minékünk, ki olly Próféta lett volna, mint *Mójses*, de nem a' maga tulajdon fejéből, mert az igazságban tellyefséggel járatlan, tudatlan. Veri enim prorsus est ignarus. Mert azt vélte, hogy az a' Próféta tsak ollyan mint *Mójses* ember, semmi sem más. De az igaztól el-üt: mert valaki néki azonnal azt mondaná: Holott sok Próféta és ember vólt *Mójses* után, valamint ő-is megvallya, vallyon mellyikről mondja tehát ezeket? És így sokakra értendő. Mi pedig *Mójses*' szolgálatját az Üdvözítőnek szent dolgaival (dispensatione) hasonlítva egyeztetvén, a' mennyire kell, a' jövődő mondásnak erejét igyekezzük meg-fejteni. Tudniillik a' nehéz szolgálattal le-nyomott Izraelitákat *Mójses* ki-szabadította. p. 257. a' tenger' közepén által - vezette, abba belé fojtattak, a' kik azokon telhetetlenül uralkodtak: táplálta őket a' pusz-

tában az égből eresztett mannával: Istennek ajánlotta őket, közbenjáró volt az Isten és emberek között, és ezeket minden emberségre böltsen el-rendelte. Már erről, mint afféle jelről és árnyékról az igazság fényéhez magához kell járúlnunk. Tiránnuskodott rajtunk a' sátán, és a' vétek' igája alatt kötve tartá az emberi nemzetet. — Krisztus fel-óldá a' köteleket, a' lelki szolgálatból minket ki-rántott — *Jordánon* által -vitt. Adott nekünk nem érzékenyes mannát, hanem önnön magát inkább a' szent, és éllelftő, és valóban leg-szentebb eledelre adta. δέδωκεν ἡμῖν ἐμάννα τὸ αἰσθητὸν, εἰαυτὸν δὲ μαλῶν, εἰς ἀγίαν, καὶ Ζωοποιὸν, καὶ πανάγιον ὄντως τροφήν. Dedit nobis non manna quod sub sensum cadit, sed seipsum potius in cibum sanctum, & vivificum, & revera sanctissimum. Bémutattattunk általa az Atya Istennek, és közbenjáró lett ő köztte és az emberek közt. Azon kívül törvényeket hozott, mellyek már nem a' jelekben és árnyékokban lennének, hanem mellyek a' legjobb élet' nemére vezérelnek. Meg-vagygon az ó törvényben az igazság' árnyéklása, de végtére maga az igazság plőtündöklött. — *Azt halgassad. Az én igéjimet annak szájába adom.* — Vedd észre a' mi Üdvözítőnknek mindenek felett való leg-felségessebb méltóságát. Az Isteni Próféták az ő szolgálattyokat tellyesítvén, azzal a' szolgálkhoz illendő leg-nagyobb

alázatossággal mondák: „Ezeket mondja az Ur.“ Hæc dicit Dominus. Jésus pedig nem úgy, mert Ur vólt, 's az Atyának szavaival inkább mindenik dologban él-vén, mondá a' belpoklosnak: *Matth. 8.* Volo: mundare. Akarom: tisztúlly-meg. És midön a' halottakat az életre viszsza-parantsollya: *Adolescens, tibi dico, surge.* Iffjú, néked mondom, kelly-fel. *Luc. 7.* 14. És Lázár jöjj-ki. *Joan. 11. 43.* 's midön a' szeleket és a' háborgó tenger' habjait le-tsendes-ti: halgafs, úgymond, némúlly-meg. *Marc. 4.* Imé az... *Az én igéjimet annak szájába adom.*

A' Harmadikra: P. 259. Hogy Juliánus hazud, midön azt hirdeti, hogy Ezechiás-ban Dávid és Zorobab. Országá meg-szünt, kiki meg fogja ebből érteni: Mert először Saul országolt: azután idő jártával Szedetziásé lett az Ország. Jerusálem fogsága után a' Babilóniai háborúban rab-ságba hajtattott az ő Királlyával együtt Is-ráél. Hetven esztendő múlva Tzirus által ki-szabadította őket Isten a' fogságból. Haza érkezvén, midön Mojses törvényére ismet jól meg-taníttatnának, tunc sane tunc regnum cepit Zorobabel filius Salathiel. Akkor, akkor kezdett országlani Zorobabél Salathielnek fia, ex tribu Juda, Juda nemzetéből. Hogyhogy mondja tehát, hogy meg-szünt Dávid országa Sedetziásban holott Zorobabel, a' mint mon-dám, a' fogság ideje után az Ország Ki-

rályi székében ült. Vólt pedig a' Juda, és Dávid nemzetéből, és az utánna következetek által a' Királyi páltzát egész Heródes országlásáig terjeszté, melly Heródes Zsidó anyából született ugyan, de idegen születésű atyától, *patre autem alienigena.* *) „*Sic enim cum defecissent,* Így minekutánna ki-fogytak vólna Juda nemzetéből, a' kik Fejedelemséget viselének, született a' Krisztus, ki a' nemzetek várakozása vólt: mert azok-is hivatattak a' hit által. — 's az az ő számára tartatott. *Illud enim ipsi repositum erat.* — Még egy Próphéta által sem hivatattak. Az ő számára tartatott, a' mint mondám, nem tsak a' Zsidóságon, hanem inkább minden nemzeteken való uralkodás. —

A' *Negyedikre*: Jézus Juda nemzetéből való, mert mind az édes Anyja a' Szűz Mária, mind Jósef a' fogadott Attya Juda nemzetéből való vólt, és Dávid véréből. Vigyáztak arra a' Zsidók törvény szerént, hogy mindenik Zsidó nemzeti az ő tulajdon különös nemzete közzé házasodjék. *Numeror. 36.* „*tantummodo e populo patris sui sint uxores.*“ p. 260 — „*Quod sanctissimum (Jesu) corpus non ex Joseph natum, sed per Spiritum San-*

---

*) *Jelölés.* Heródesről lásd a' MKház VII-dik Szakaszát. pag. 10.

etum fabricatum sit, quivis opinor sanæ mentis fatebitur. “

Az *Ötödikre*. Vallyuk az Atyát, Fiút, és a' szent Lelket egy Isteni természetben, három különböző szemellyben. Ezt szent *Tzirillus* bővebben. Az Igéről a' többi közt így ír p. 264. A' ki Atyának mondja lenni az Istent, egyetemben Vele, és belőle, és benne lenni jelenti az ő természet szerént való tulajdon Fiát. — Ez a' Fiú az Atya ditsőségének fénye, és állattyának béllyege, character substantiæ, Igéje, és mint a' világosságból vilámló világosság, 's mint az elméből, és elmében lévő Ige. Igen felséges értelmű ez a' nemzés, az Isten méltóságához illendő, és minden testi képzeléfti fellyül halladó. A' ki tehát tagadja a' Fiút, levonnyá a' világosságról az ő tündöklését, 's azt végzi (tartja, itéli) hogy nintsen az elmének Igéje. „ Valde enim subtilis est illa generatio, & Dei majestati conveniens, & omnem corporis imaginationem longe superans. Qui ergo Filium negat, detrahit lumini splendorem, & mentem decernit verbo destitutam. Et valde quidem exilia sunt, quæ proponuntur exempla; verumtamen ejusmodi sunt, ut mentem ad eaque rationem nostram superant evehere possint. — Et sane Paulus sapientissimus: videmus nunc, inquit, per speculum, & in ænigmate.“ *Corinth. 3.*

*) „Quod autem absque Filio non possit a nobis omnino Pater intelligi, ipse quoque nos confirmat Filius, dicens: Qui negat Filium, nec Patrem habet. 1 Joan. 2. — Ut enim eorum vi, quæ relativa dicuntur, Filius neutiquam sit, nisi profecto Pater intelligatur: eodem certe modo neque Pater intelligetur, si non sit filius. Rursus summe extollitur, & ultra creaturæ modum divina & ineffabilis Verbi generatio. Neque enim tempus erat, quo illum non esse intelligimus, imo vero seculorum est ipse Conditor, & omni tempore superiorem habet substantiam. Et certe ad Moſen dicebat: Ego *sum* Qui *sum*. 'Εγὼ εἰμὶ ὁ ὢν. Hoc est nomen meum. Quocirca is, qui

---

*) S. August. Epist. 169. p. 604. S. Mauri Evodio Episcopo. Nihil putetur in hac Trinitate temporibus, locisve distare; sed hæc tria æqualia esse, & coæterna, & omnino esse una natura: non a Patre aliam, & a Filio aliam conditam esse creaturam, sed omnia & singula, quæ creata sunt, vel creantur, Trinitate creante subsistere. - Nec sane sonus ille vocis, qui continuo esse destitit, coaptatus est in unitatem Personæ Patris, nec illa columbæ species corporalis coaptata est in unitatem Personæ Spiritus Sancti. Nam ipsa quoque, sicut nubes illa lucida (Math. 17.) quæ operuit in monte cum tribus discipulis Salvatorem, vel potius sicut ille ignis, (Act. 2.) qui eundem Spiritum Sanctum demonstravit, officio significationis impleto, mox esse desivit.

Verbum est, revera cum Patre simul subsistens jure cogitetur, ut ex ipso & in ipso, & consubstantialis ipsi. “

Pag. 166. Elő-adja Sz. Tzirillus az ó, és új Testamentomi Sz. Igéket a' Fiú' meg-testesüléséről, az Atya Fiú Sz. Lélek egy azon Allattyokról, három különös Személyekről, 's egy végbe meg-mondja, hogy a' Görög Böltsek' fő Emberi hasonlókát írtak, noha nem hibák nélkül; példának okáért *Plutarkus*, *Plátó*, *Numénius*, *Plotinus*, *Hermes Trismegistus* nevű *Amélius*. *) A' mi a' Sz. Írás' Igéjit illeti, pag.

*) L. 9. in Julian. S. Cyrill. p. 294. 295. Cum Moses & Prophetæ, sanctam & consubstantialem Trinitatem fateantur, neque istud tui illi sapientiæ principes ignoraverint; qui fit, amabo te, ut dura & pertinaci arrogantia te laborare non sentias? primigenias enim ipsi quoque tres concesserunt esse hypostasas, sed illas ab invicem separantes, & alias aliis submittentes, nec enim pure de Deo loqui noverant; tametsi haud omnino carebant opinione repertæ veritatis. — Cyrill. L. 8. in Julian. p. 271. Plato in *Epinomide*: mundum, inquit, *sermo omnium divinissimus* constituit. Κόσμον εἴταξε λόγος ὁ πάντων θεϊότατος. *Idem* L. 8. p. 275. Mundi animam Spiritus Sancti loco arbitror a *Plotino* dici. *Idem* L. 8. in Julian. p. 283. Amelius Platonius, qui una cum Plotino & Gentiniano Romæ floruit (sic enim de iis scribit Porphyrius) ita scripsisse dicitur: Atque hoc utique erat verbum, per quod semper cum sit, ea, quæ sunt exstiterunt; quemadmodum

267. így ír Sz. Tzirillus. Mondá némelly más egy-is a' Sz. Próféták közzül a' mi mindnyájunknak Üdvözítőjéről a' Krisztusról. *Baruch*. 3. 36. Ez a' mi Istenünk, és nem hasonlítottik más hozzája. Ez találta a' tudománynak minden útját, és

---

Barbarus ille vult in *Principii* gradu & dignitate constitutum apud Deum esse, perque *Illud* omnia plane facta esse: in quo quidquid factum est, *vivens*, & *vitam* esse, & in rerum natura existere. In corpora porro delabi, & carne indutum hominem apparere, ut interim naturæ majestatem ostendat: adeoque solutum, rursus Dei locum capere, & Deum esse, qualis erat priusquam in corpus & carnem, & hominem descenderet. *Barbatum* igitur, opinor, vocat divinum Joannem propter linguæ forsan discrepantiam. Hebræus enim erat ex Hebræis, non ex Græcorum regione ac terra: verumtamen sciebat incarnatum esse verbum, & istud confitetur, nec divini præconii vocem rejicit. — *Plátó* azokat az Igéket: mundum sermo, logos, verbum divinissimum constituit, a' Teremtés' Könyvének elejéből vehette, a' hol egynehányszor íratott. Et dixit Deus. — Azokat a' ízőkat is, a' mellyekkel a' Teremtő Plátónál az ő szerénthe való istenkéket megfőllítá: hogy ímé én adtam néktek a' lételt (Lásd *Julian* ellen Sz. *Tzirill*. 2. Könyvét itten a' vég' táján) mind azon Teremtés' Könyvéből tsábítva vehette, mind azon Sz. Írási részekből, mellyekben mondatik: „*Ego dixi: dii estis, & filii excelsi omnes, vos autem sicut homines moriemini.*“ *Psal.* 81. 6. *Ibid.* v. 1. *Deus sicut in Synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat.*

adta

adta azt Jákobnak az ő szolgájának, és Izraelnek az ő szerelmesének. Ezek után a' földön láttatott, és az emberekkel nyájaskodott, conversatus est, συναγασσάμενος. — Nem de az emberekkel társalkodott, nyájaskodott az emberré lett Fiú? a' törvényt Mójses által, adta és tette. Mivelhogy pedig Juliánus Mójsesből kíván leg-alább egy szót ezekről, ím' nem egy, hanem több: *Genes.* 1. mondá az Isten: „Alkossunk embert a' mi képünkre és hasonlatosságunkra.“ Ebben a' szóban tehát: *Alkossunk*, ki-jelentetik, hogy egygyütt vagyon a' Fiú, és a' Sz. Lélek. Abban pedig, a' mit mond: a' mi képünkre, a' természet szerént való egygyazonságnak változhatatlansága nyilvánvalóvá válik. *) — Midőn a' régi emberek a' torony' építéséről gonofzságokat gondolnának, mondá a' mindenek' Istene: *Gen.* 11. 7. Jertek azért, szálljunk alá, és ott veszezsükegybe az ő nyelveket. A' Zsodomabéliek' vétkéreől emlékezvén (Mójses) mondja ismét: *Genes.* 19. 24. Botsáta azért az Ur

---

*) *S. Cyrill.* L uno adv. Anthroposphitas hoc Tomo 6. pag. 374. Quocirca tametſi factus sit ad imaginem Filii homo, etiam sic factus est ad imaginem Dei. Totius enim Trinitatis characteres sive imagines in ipſo effulgent: quemadmodum etiam una est ſecundum naturam Deitas in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto.

Zsodomára és Gomorrára kén-köves és tüzes essőt az Úrtól az égből. Azt említi Mójses, hogy a' *Mambre* tölgyfájánál ülő Ábrahámnak láttattak három férjfiak, kik a' szent 's azon egy állatú Háromságnak jelét, tipussát viselték. *Gen.* 18. És hogy Ábrahám azokhoz mondotta: nem ugyan, *Uraim*, hanem *Uram*, magánosan, singulariter: *Uram*, ha kedvet találtam Izemeid előtt. Ezek holott más könyveinkben megíratlak, most azokat szükségképpen csak futó-félben illettük. — Az Isteni lélekkel ihltetett emberek mind életek szentségével, mind tsudatételekkel, mellyeket ők tettek, magokat mind szenteknek, mind hitelre méltóknak, mind igasság fiainak lenni meg-bizonyíták. — Még magok a' (nálak a' Görögöknél) fő ditséretű böltsellők-is meg-vallották a' Háromságot az Istenségben. p. 270. „Cum tres primigenias hypostasises ipsi quoque statuant, & usque ad tres hypostasises essentiam Dei pertinere asserant, atque interdum ipsum Triadis usurpent vocabulum, Christianorum suffragantur sententiis, nec ad eam rem quicquam eis deesset, si consubstantialitatis vocabulum accomodare vellent tribus hypostasibus.“ Folytatván a' Sz. Atya az ó és új Testamentomi Sz. Írás' bizonyságit, említi Krisztusnak ama' mondasát, mellyel azt bizonyította: hogy a' Fiút csak az Atya esmérí. és az Atyát is senki sem más, hanem a' Fiú, és a' kinek

a' Fiú ki akarja jelenteni. *Lucæ 10.* — Említi a' Szent Lélekről, hogy az Elevenítő. pag. 274. Ut enim ipse alicubi Filius inquit, Spiritus est, qui vivificat. (*Joan. 6.*) Et omnis creaturarum fabricatio perficitur a Patre per Filium in Spiritu. Proinde canit divinus David: Verbo Domini Cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Emlegeti Böltesség Könyvéből: Hogy az Isten Lelke bé-tölté a' földek' kerekségét. pag. 275. *Sap. 1. 7.* Scriptum est enim: Spiritus Domini replevit orbem terrarum. — Említi Mójsést, ki azt kéré az Istentől, hogy küldje - el, a' kit küldendő. (*Domine, mitte quem missurus es. Exodi. 4. 13.* Abrahámat, ki örvendett, hogy láthatná Krisztus' napját. *Joan. 8. 56.* Emlegeti a' Zsoltárokat, *Zakariást, Dánielt. c. 7.* „Et ecce cum nubibus cœli, quasi filius hominis veniens.“ 's a' t.

SZENT TZIRILLUSNAK
JULIÁNUS ELLEN
KILENTZEDIK KÖNYVE.

Itt-is a' Sz. Háromságról ír Juliánus ellen.

Pag. 292.

ALKOTTA az Isten az Embert az ő maga képe. Az a' kép a' Fiú, az Ige. Sciebat Moses ipsum (Verbum) Dei & Patris imaginem esse, & quemadmodum sanctissimus Paulus ait, *characterem substantiæ ejus.* (Hebr. 1.) — Az Atyának a' jobb kezén a' Fiú értetik. *Deuter. 32. Ps. 117. Exod. 15.* — Levabo in Cœlum manum meam, & jurabo dextera mea. — Per memet ipsum juravi, dicit Dominus. Nam cum jurat per dexteram suam, quæ Filius est, omnino jurat per se ipsum. Nihil enim prorsus intermedium est, quantum attinet ad unitatem nimirum, ac identitatem naturæ, quæ in utroque intelligitur. —

Juliánus azt a' tsunyázkodást, melly a' viz - özönt meg - előzte, a' Sz. Angyalokra fogja. *Tzirillus* viszfza-vervén ötet,

p. 296. azt írja, hogy az akkori roszsz emberek voltak, kik *Gigásoknak* nevezetnek az ő szörnyű gonofzságokért, mellyel a' testiek otromba tsunyaságra vete-medett. Azok a' *Gigások azok az akkoriak* *) meg-lehet, könnyű meg-engedni, hogy otromba nagy vastagságúak voltak, és nagy erejűek, ἦσαν δὲ οἱ γίγαντες ἀδρᾶς μὲν τάχα που, crassi utique, vel forsitan, vel celeriter, καὶ ἀλκιμώτατοι; de nem éppen annyira, hogy, a' mint a' Görögöknek tettszik, az emberi magasságot, és erőt annyira meg-haladnák, hogy még a' tenger' közepéből fel-ragadt szigeteket-is az ég felé hajgálnák. p. 297. ut insulas e medio mari arreptas in cœlum projicerent; sed vultu quidem deformes ac monstrosos τερατώδεις, ac præferoces, non tamen ultra humanam mensuram in tantum elatos, quantum Græcorum principibus placuit ementiri. Absit igitur, ut Sanctos Angelos incusemus aut carpamus, & eis impuras voluptates affingamus.“

Juliánus. A' Törvényt, melly az árnyékban és homály alatt jelentő szókbán forog, semmi homályosságúnak se véli lenni, „obscuri nihil habere putat.“ Noha valóban nyilvánosságos mindenek'

---

*) *Jelölés.* A' Bírák' idejek előtt 's azután lévő nagy temérdek *Gigásokról* lásd 1. *Készület.* p. 69. és a' *Góliátról* 1. *Király.* 17.

láttára, hogy a' példa - beszéd, és a' homály alatt jelentő szók, parabola, & ænigma, magokon kívül mást mutatnak. Példának okáért (mert azokat-is elő kell vennünk, a' miket ő felette tudál) mondják, hogy a' bálványozóknál voltak homállyal jelentő Irók, kik *hierogliphusoknak* neveztettek. Ezek a' Templomokban, és a' sugaras köveken (obeliscis) betűket mettzvén, a' miéinkel nem éltek, hanem más figurák alá rejtették a' böltsebbek eleibe 's azok fejtésekre intézett titkokat. Mert midőn az Istent, azt a' mindenek felett való Természetet jelenteni akarják, *szemet* írnak, alája pedig egyenes veszföt: hogy egyetemben értessék Annak mind szemlélő ereje, mind Királyi méltósága: mert a' sceptrum (királyi páltza) majd mindenkor az Országnak jele. — *Kígyót* írnak, hogy az időt jelentsék: mert hoszfú, forgandó, és zörgés nélkül tsúsz. A' *haragot* jelentvén homályban, ænigmatice, rostélyt, égő tüzze, pontzoltak, 's felette szívet. Azután *Pithágorás'* szimbolumit jelentő mondásit emlegeti *Porphyriushól*, in *historiæ philosophicæ libro primo*. *A' fontoló mértéket nem kell által-hágni*, az az: a' másét nem kell lopni vagy ragadni. *A' tüzet kardat nem kell szurkálni*, az az: a' haragra gyúladott embert kemény vagy éles szókkal nem kell háborgatni. *A' koronát nem kell tépegetni*, az az: a' törvényt nem kell

háborgatni, meg-sérteni: mert ezek a városok' koronáji. — *Szívet ne rágj* = ne gyötrödjél. *A' mérön ne üllý* = hivalkodva ne élly. *Fetskéket ne erefsz a' ház-héj alá* = a' tsevegő nyelves emberekkel ne társalkodjál. *) — Ha tehát a' *hieroglyphicus* betűket, vagy *Pithágorás'* jelentő = *ænigma* szavait tekéntvén, neheztelne, hogy nem érti (nem de azt mondanánk neki) a' mit, ha Mójsesben tsak a' betűket nézné, az alattok 's a' figurák alatt jelentettekkel nem gondolván? — Azután illy egynehány Szent Irásbéli homályos mondásokat meg-fejt a' Sz. Atya.

Juliánus' morgására, p. 305. hogy a' Törvényben meg-tiltott állatok húsa evésétől magunkat meg nem vonnyuk, így felel Sz. *Tzirillus*: Mi a' törvénybéliektől nem azért nem tartóztattjuk meg magunkat, mintha tisztátalanok vólnának, non *abstinemus, ut impuris, sed potius tamquam a typis ad veritatem progredimur*; hanem, mint a' jelentő eszközökről a' jelentett igazságra által-keünk. — Midőn magára a' jelentett valóságra tekéntünk, akkor felesleges, *superflua*, *περιττος*, már a' figura, és az, a' mi ezt a' valóságot jelenté, haszontalan (pusztán magában.) Mójses' törvényre pedig, holott az igaz

---

*) *Jelölés*. Lásd a' Mkház' LXXII. Könyvét §. XII. pag. 326.

valóságnak ábrázalattját szüli, formam, *μορφωσιν*, maga - is szent. Mert szent az igazság: az az: a' Krisztus, avagy az Ő titka.

Juliánus zúgolódva fedd bennünket, hogy jobbnak nem tartjuk az árnyékos és figurás áldozat - tevést annál, melly lélek és igazság szerént megy végbe, adoratio, quæ fit in spiritu & veritate, úgymond Tzirillus. Azonban (így folytatja szavát pag. 506.) ha ő zsidózkodni akar, éllyen zsákmánnyával, senki sem irigyl nek. Mi az ország' útján, az igazság' egyenes útján járván, mind a' zsidó, mind a' görög hiúságon ki - adunk. — Miért nem áldozunk tehát zsidó mód ként? Mert annak meg-jövendöltt szünete' napjai elérkeztek; 's jobb a' mi áldozatunk. Ezeket a' Sz. Írásból meg-mutatja Sz. Tzirill. p. o. a' 39. *Zsoltárból*, a' hol a' Fiú így szól az Atya Istenhez: (juxta ad) *Hebr.* 10. 5. „Áldozatot és ajándékot nem akar-tál: teflet alkottál pedig nékem. 7. Akkor mondék: imhol jövök. — 9. (Az Úr) el-véfszi az elsőt, hogy a' következőt allassa. p. 324. Elő-adja a' Sz. Atya *Juliánus* ellen *Jeremiás* Próféta igéjit. *Juliánus*, úgymond hazud, azt mondván, hogy az Isten más és új Törvényt nem ígért. Imé a' Próféta szavai, avagy az Istené Jeremiásnál. Imé el-jönek a' napok, úgymond az Úr: és új szövetséget szerzek az Izrael házával és a' Juda házával: nem a' szövetség szerént,

mellyet az ő attyokkal szerzettem, a' napon, a' mellyen az ő kezeket fogtam, hogy ki-hoznám őket Egyiptus földéből. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & consummabo (feriam) super domum Israël, & super domum Juda *testamentum novum*, διαθήκην καινὴν, non secundum testamentum, quod deposui διεθέμεν (pepigi) patribus eorum in die cum apprehendi ego manum eorum ad educendum eos de Ægypti terra. — Azt, hogy mi jobban áldozunk, mint az ó Testamentomiak, Sz. Tzirillus' 10-dik Könyvéből írom ide. Sacrificamus quippe nos etiam melius nunc, quam tunc illi. Δύομεν γὰρ καὶ ἡμεῖς ἄμεινον νῦν, ἢ ἐκεῖνοι τότε. L. 10. in Julian. p. 356. — Az ó Sz. Irásbéli válogatást a' tiszta vagy tisztátalan állatok közt a' mi illeti, az állatok magokban jók voltak: mert azokat az Isten teremté, 's jó teremtetett állatoknak lenni bizonyítá, ditséré. (*Gen. 1. 25. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus, quod esset bonum.*) Hanem emennek, amannak meg-tiltása titkos értelmű. Sok azok között nem egészségtelen nem ártalmas eledel, hanem tanítani akart a' Törvénytévő Úr a' tilalom által. p. 316. Nam cum Legislatori propositum sit eos docere, quos instituit, quibusnam familiariter uti, & quorum consortium vitare debeant, unumquodque eorum, quæ dicta sunt, in exemplum su-

mit eorum, quæ morum similitudinem quandam habent nimirum cum ipsis. Quid autem iis intelligatur, porro patefaciam. *) Látván Péter a' tisztátalan állatokkal tellyes lepedőt, 's irtózáván az evéstől, meg-intetett, *Act. 10.* Quæ Deus mundavit, ne tu communia dixeris. 'S érté azonnal, hogy el-jött az idő, mellyben az igaz jelentetett valóra által kell az árnyéknak tétetni. Tum statim intellexit advenisse tempus, quo ad veritatem essent umbræ transformandæ. Figurarum porro in veritatem transitio ipsas potius perficit, nec ut quidam existimant, eas temere positas esse ostenderit. *S. Cyrill. p. 319. L. 9 — Ibid. p. 325. Act. 15.* Az ó Testamentom jelentő terhes igájától fel-szabadítottak a' megtérttek, a' környül-metélkedéstől, az ó törvényi eledelek' válogatásától. — Dicendo autem illud: *nihil ultra imponere vobis oneris*, docebat gravem esse legem.

---

*) *Jelölés.* Akkor, és azoknak, a' kik akkor oktattattak, ezen példázó válogatások az Aldozatban ('s többiben) alkalmatosak voltak; most már el-jött a' fel-fedezett idő. *S. Cyrill. L. 9. in Jul. p. 309.* Constituit (Deus) per sapientissimum Mosem ritus umbratiles ac typicos, gnarus, typos informandis eorum, mentibus, qui tum erudiebantur, ταῖς τῶν παιδαγωγουμένων διανοίαις, idoneos esse, non ita tamen, ut in rebus adeo crassis perpetuo hærentes, spiritali & intellectuali cultu exciderent.

SZENT TZIRILLUSNAK
JULIÁNUS ELLEN
TIZEDIK KÖNYVE.

Pag. 327.

JULIANUS, úgymond Szent Tzirillus: átkozódik, hazud, betsületünkben rágal-mazva gázol. Quippe cum nihil facilius sit ei, cui pro nihilo est maledicendi studium, quam mentiri, & alienæ famæ temere detrahere. Tsudálom pedig, hogy midőn a' Sz. Írásnak ízavait gyakran fel's alá hánnya, forgattya, 's a' tanúltság-nak nem közönséges hírét vadászfza, még-is az igazságból tellyességgel ki-hült. Azt meri mondani Juliánus: hogy a' Krisztust Istennek lenni se Pál, se Márk, se Máté, se Lukáts nem mondották. *Tzirillus.* A' Krisztus Jésust valóságos Istennek hirdeté Pál, akkor, mikor azt vallotta, hogy az Izráélitákból test szerént származott Krisztus, mindenek felett áldott Isten örökké Amen. *Rom. 9. ὁ ὢν ἐπὶ πάντας* (vulg. πάντων) *Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.* Felséges valóságos Istennek hirdeté Pál Krisztust, midőn azt a' Szent Lelket, melly az Istené, Krisztus' Szent Lelkének hirdeté lenni.

Rom. 8. Si tamen Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Akkor - is szint azt vallá, midön magát Isten -- Krisztus' szolgájának, és róla való prédikállását, Isten Evangeliomának hívá, és midön Ötet a' Ditsőtség Urának nevezé. Ha meg-esmérték volna, soha a' Ditsőtség Urát meg nem feszítették volna. 1. Cor. 2. — Tudták az Istenről szóllók (Theologi) Sz. Pál és egyebek, hogy természet 's igaz valóság szzerént Isten a' Krisztus; még-is ötet Isten Fiának nevezék, és az állat-tya' valóságos szülöttyének. Substantiæ Patris germanam prolem &c. τὸ τέκνοντος ὁσίας.

Azért a' bölts János (Evangelista): „Kezdetben vala az Ige, úgymond, 's ez az Ige Istennél való Isten.“ Ez lett testé, az az, Emberré. Deinde carnem etiam factum esse, id est, hominem. — Azonban tehát Sz. Pál' szavait elő-adtuk, mellyekkel Krisztust nyilvánságossan, és minden kétség kívül Istennek vallyá, hirdeti lenni. Clare & indubitate Deum nominat. pag. 329. Szent Máté által, és a' Sz. Mátétól ditsértetettek által Jésus Istennek valóságossan lenni hirdettetik. Az Ur Angyala *Matth. 1.* a' Szüznek szülöttyét a' Sz. Lélektől lévőnek, Jésusnak, kinek tulajdon népe van: az ő népének az ő magok vét-kétől való meg-szabadítójának, Üdvöztőjének nevezi. Ipse enim salvum faciet

populum suum a peccatis eorum. Keresztelő János pedig a' Jéfust magánál erősebbnek nevezi, ollyannak, 's annak, kinek nem méltó saruit hordozni, *calceamenta portare*. Matth. 3. 11., annak, kinek tulajdon szerője vagyon, 's azt ki-tisztítja; annak, ki a' Sz. Lélekben kereszttel, és tűzben: annak nevezi, hirdeti, ki maga mondása-ként az ő tulajdon igájával bír, kinek jószága az Angyali Sereg, 's a' ki azokat küldögeti. Matth. 11. Matth. 13. Tsak az egy Istené a' büntől való felszabadító hatalom; a' Sz. Lélek' malasztjának bé-adása, az az iga, az a' szerő, az Angyalokkal való parantsolhatás és parantsolás. — Ez a' summája Sz. Tzirillusnak ezen helyen p. 329. *) Num igitur o præstantissime (Juliane) liberare posse peccatis aliquos, alteri quam soli & vero Deo conveniet? Legum enim Domini sunt ii, a quibus statuuntur, non alii. Quo pacto vero populum suum servare quoque dicitur, cum unus Deus hominibus domi-

---

*) Hogy pedig mind ezekre nézve tulajdon hatalma vagyon Krisztusnak, látni való abból: mert mind a' Sz. Lélek Krisztusé, mind az Iga, mind a' szerő, mind az Angyalok. Rom. 8. (hic supra) Matth. 3. 12. *arcum suum — triticum suum*. Matth. 11. 29. *Tollite jugum meum*. Matth. 12. 41. *Mittet Filius Hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala*,

netur? Sed & hominum mediocritate ac viribus majus esse ajo, quam ut Spiritu Sancto baptizare queant, credentes in ipsum. τὰς εἰς αὐτὸν πισεύοντας. — Cujus vero jugum, amabo te, subeant homines? an non eos soli Deo subjici jure dixeris? — Quomodo vero ejus sunt Angeli illi, qui in cœlo sunt? Mittet enim inquit, Angelos suos. — (Nem hordok egybe többet Sz. Mátéból.) Sz. Márk pedig egy azon valóságú mindenütt, 's elő-adja mind ennek, mind Sz. Lukátsnak igéjeket a' Krisztus' valóságos Istenségéről: hogy az Evangyéliom a' Jésus Krisztusé, Isten Fiáé, hogy az az Attya' ditsőségeben jövend-el a' Sz. Angyalokkal. — Sz. Jánosból: Az által az Ige által, ki Isten, ki Emberré lett, *mindenek* alkottattak. *Joan. 1. Mindeket esmért, Joan. 2. 22. eo quod ipse nosset omnes.* Gyakran Őtet *Életnek* és világosságnak nevezi. — p. 334. A' ki a' Fiút láttya, láttya az Atyát-is. *Joan. 14. 9. Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* — p. 334. János igen okossan mondotta, hogy az Istent senki se látta (*Joan. 1. 18. Deum nemo vidit umquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.*) Mert az Isten bizonyára nem láthatandó (azaz, külső szemmél láthatatlan), hanem láttuk a' Fiút elmebéli szemekkel, tündökölvé az Atya Istennek, az ő Attyának szépségével. „Deus enim certe aspectabilis non est: sed vidimus Filium mentis

oculis Dei & Patris gloria conspicuum, & Genitoris sui pulchritudine refulgentem. Atque hoc ex ipsis effectis demonstratum est. Est enim character & splendor gloriæ ejus, & non ratione figuræ nostræ ei assimilis - - - sed quatenus intelligitur Deus, omnia existens quæcunque Pater est, dempto hoc uno, quod Pater est.“ Egyéb Szent Irásbéli igékkel - is élvén ismét, ezt a' tzikkelyt *Baruk'* szavaival fejezi-bé, melyet vele már említettem a' 8-dik könyvnek vége táján. A' földön láttatott, és az emberekkel társalkodott. *Baruch. 3.* A' Fiút tehát, úgymint Embert, a' földön láttuk az emberekkel lakni, a' ki láthatatlan ugyan az Atyával az Istenség szerint, de láthatandó az Atyával elme szerint, tudniillik az Istenségnek és tsudatételeknek felségével (vagy felségesége által.) Mert az Isténieket egy szempillantásával véghez vitte.

Juliánus morgott a' Keresztyének' szokására, hogy a' Mártirok' koporsóinál, 's azoknak ereklyéiknél azokat tisztelték, 's azt fogta rájuk, hogy a' koporsókhoz borúlván, ottan jövendőlkő álombéli látásokat kerestek. p. 336. 340. — *Tzirillus.* Miért lármáz oly rúttól a' derék *Juliánus* a' Keresztyének' emberségére, illendő tselekedetekre? 'Επιεικεία, hogy igen nagyra betsülik a' Szent Mártiroknak tiszteletét? quod venerationem & honorem erga Sanctos Martyres plurimi

faciant. Εἰ περὶ πολλῶ πεποινηται τὴν εἰς θεῶς ἁγίης μάρτυρας αἰδῶ καὶ τὴν τιμὴν, kik mindnyájan, valahányan voltak, állhatatos hittel, és a' Krisztushoz való ájtatosságban lévő ditsősséggel váltották fel ezen múlandó életet az ő vérekkel. — Talán nevetségre méltóknak itéli őket, és nem tűrheti, hogy nem voltak hit-szegők (apostáták), gyengétskék, el-illantók, tunyák, heverélzők, és az Istenhez való ájtatóságnak meg-vetőji, mint tudniillik ő maga, ki Ezek' erköltsöket rágalmazza (Juliánus.) De, úgymond, kerülni kell a' koporsókat, ezt Krisztus mondá, mind mikor halottak tsontjaival teli lenni mondotta azokat, mind mikor egy tanítványával másra bízatta az Attya temetését. Sőt, úgymond a' Sz. Attya, Urunk maga is a' koporsókhoz és halottakhoz méltóztatott járúlni. A' бүдös Lázáréhoz, a' fel-támasztott Leányzóhoz. Nem a' koporsókhoz való járúlást feddé, hanem a' kimezseltt koporsókhoz hasonló Farizéusokat. A' tanítványt pedig arra inté, hogy az Isteni szeretet után való a' Szülékhez való köteletség. p. 337. Præcipiendo ergo discipulo, ut sequeretur se, aliisque sepelire mortuos permetteret, docuit nos, charitati in Deum jure esse postponendos, eo quod pietate etiam in parentes majora sunt, quæ ad Deum pertinent. p. 340. — *Juliánus.* A' Zsidóknak régi babonájok volt a' koporsóknál aludni, jövendőlkö-
álmokért,

álmokért, 's hihető, hogy arra tanítottak benneteket a' Mesterjek' halála után a' ti Apollitolok.

Tzirillus. Az Iltentől ihltetett tanítványok, θεσπέσιοι μαθηταί, hol hagyták azt meg minékünk, hogy a' koporsókra kell borúlni, és a' halottaktól látásokat vagy álmokat keresni? Mutassa-meg Juliánus, de meg nem mutathattya. Sőt inkább ez a' babona a' pogányoké, nem a' miénk. Mert a' Zsidók, 's utánnak mi, kik a' szent, istenes parantsolatokat követtyük, se látásokat nem szoktunk az álmokban keresni, sem a' heába-való képzelődésekkel gyermekeffen magunkat mulatni, hanem irtózni szoktunk az illyeknek fejtegetőiktől. Azután az álmokból való jövendölések ellen elő-hozza a' Sz. Irás igéjit a' Sz. Atya. Mójses' V-dik, és Isaiás Próféta Könyvéből. c. 65.

Juliánus. Miért nem áldoztok ökröket? 's a' t.

Tzirillus. Meg-szüntünk az ökrök' áldozásától, nem azért, mert tüzet nem ereszt-le az Isten; hanem, mivelhogy a' típusok, a' jelentő eszközök és árnyékok a' jelentett valóságra változtattak *) lelki és makula nélkül való tiszteletet hogy

---

*) *Jelölés.* Örökös az ó Törvény: mert megmarad, a' mit jelentett. L. 9. in Julian. p 3-2. Æterna igitur Lex est: vetus quidem illa apud Judæos ænigmatice, eadem vero nunc apud nos, intellectualiter ac spiritaliter, & secundum veritatem.

fel-szentellyünk 's mutassunk a' mindenek felséges Istenének, az nekünk meg-paran-tsoltatott. „Cultum spiritualem & immaculatum supremo omnium Deo consecrare iussi sumus. τὴν πνευματικὴν καὶ ἁμωμον καθεύερῶν λατρείαν. p. 344. Tudgya-meg azonban Juliánus, hogy a' Krisztus titka jövendöl-tetett-meg abban, hogy tűz szállott le az Isten óltárira. — A' Krisztus titkának erejét szülik az árnyékok. Mert jobbára a' tűz láttattya alatt érteti a' Sz. Írás az Istent: mert azt mondja, hogy így láttatott Izrael fiainak a' *Sinai* hegyen. — Aldozatot teszünk pedig mi most sokkal jobban, mint azok hajdan. Sacrificamus autem nos longe melius *nunc*, quam illi quondam. Mert le-száll az égből nem a' láthatandó tűz *) a' ki-mondhatatlan természetet figurázván, jelentvén; hanem az Atyából, a' Fiú által, a' Szent Lélek öszve-világosítván az Ekklésiát, az Egyházat, πνεῦμα γὰρ ἅγιον καταφωρίζει τὴν Εκκλησίαν

---

*) *S. Ephrem. opp. Græco Latinorum Tom. 3. Edit. nov. Romæ 1732. L. Adversus Scrutatores pag. 424. Abraham Patriarcha cœlestibus Angelis terrenos cibos apposuit. Ingens sane miraculum est cernere spiritus incorporeos in terra carniū cibos manducantes. Sed hoc profecto omnem excedit mentem, omnemque sermonem, quod nobis fecit unigenitus Filius Christus Salvator noster. Ignem quippe & Spiritum manducandum atque bibendum præstitit nobis carne vestitis. Corpus videlicet suum, ac sanguinem. τὰτ' ἔστιν τὸ σῶμα αὐτοῦ, ὁμοίως καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ.*

az értendő lelki áldozatokat tőlünk befogadván (προσιέμενον = agrediens, admit-tens, accipiens: és így = úgy szólván, reájok szállva- ölelve fogadja.) — Azon lelki áldozatok a' hit, reménység, szere-tet -- az Isteni ditséretnek állhatatos folytatása, ἀκαταλήκτες δοξολογίας, mely szokat így fordított a' deák: rerum divi-narum jugem celebrationem (offerimus Deo in odorem suavitatis) p. 345. *) A' mi Áldozatunk a' Krisztus. S. *Cyrillus*.

---

*) *Jelölés.* A' pogányok előtt setétesen szól a' Szent Atya, a' mint meg-vallya írván — a' Kereszttség' titkáról. Itt hasonlóképpen az Óltári Áldozatról. De azt mondván, hogy a' *Krisztus' titkát* jelenti az óltárra szállott hajdani tűz, és, hogy a' Sz. Lélek le-száll az Ekklésia' bé-mutatására, a' többi között arra az állhatatos doxológiára, a' Keresz-tyéneknek eleget mondott. *Kálosiriushoz* írván in *Præf. Libri adversus Anthropomor-phitas* hoc Tomo VI. operum p. 365. *Porro alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem juvare dicant, siquid ex ea fiat reliqui in alium diem. Infaniunt vero, qui hæc asserunt; neque enim alteratur Christus, neque sanctum ejus Corpus immutatur: sed benedictionis vis ac facultas, & vivificans gratia, perpetua in ipso existit.* ἀνάγω δὲ ὅτι εἰς ἀγιασμὸν ἀπρακτεῖν φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι λείψανον αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν. μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. ὃ γὰρ ἀλλισθαι Χριστὸς, ὃ δὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἢ τῆς εὐλογίας δύναμις, καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκὴς ἔστιν ἐν αὐτῷ.

Alex. L. 8. in Julian. pag. 258. Dedit nobis non manna, quod sub sensum cadit, sed se ipsum potius in cibum sanctum, & vivificum, & revera sanctissimum. εἰς ἁγίαν καὶ ζωοποιόν, καὶ πανάγιον ὄντως τροφήν. . . . Christus enim verus ille agnus immolatus est pro nobis, pura certe & immaculata victima. L. 10. pag. 355. in *Julian. Ibid.* Purissimum cibum confecimus ex Evangelicis præceptis nimirum (hoc est: *secundum Evangelica Oracula*, ut græce: τροφήν πεποιημένα τὴν καθαρωτάτην, τὴν διὰ γεφύρην τῶν Ἑυαγγελικῶν ὁσιωπισμάτων, ζυμῆς τε ἀπάσης, τετ' ἔσι, κακίας διαβολικῆς ἀποφέρεται νοητῶς, ἐν σπεδῇ καὶ λόγῳ τέθεται παρ' ἡμῶν. Quod Latinus sic vertit: purissimum Cibum confecimus ex Evangelicis præceptis nimirum: & ab omni fermento, hoc est, nequitia diabolica (var. lectio pro *diabolica*, habet ἀποβολικῶς *apostolice*) spirituali modo refugere, opere pretium duximus. — omittitur hic versio verborum: ἐν σπεδῇ καὶ λόγῳ τέθεται παρ' ἡμῶν. In studio & verbo sacrificatus est, vel immolatus apud nos: — Verto sic: „Purissimum cibum confecimus secundum Evangelica oracula, illum nimirum, qui (ut) a fermento omni, seu diabolica malitia abducamur, spiritualiter, in studio & verbo sacrificatus est apud nos. (posset verti σπεδῇ *festinanter*, alludit enim ad agnum paschalem.)

A'környál-metélkedést-is meg-tartjuk lelki-képpen. Arra tanítottak a' Próféták.

is. *Hierem.* 4. Circumcidimini Deo, & circumcidite duritiem cordis vestri. & *1. Cor.* 7. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei. — A' Törvénynek és Prófétáknak tzellyá vége a' Krisztus. *Rom.* 10. Maga mondja *Matth.* 5., hogy a' Törvénynek nem el-
 oszlására, hanem bé-töltésére jött. És, hogy egy *jota*, vagy betű-ös vonás se múlik-el a' törvényből, míg mind bé nem tellyesednek, vagy míg mind bé nem telnek, végbe nem mennek. Donec omnia fiant. ἕως ἃν πάντα γένηται. *L.* 10. pag. 355. Mert valamint a' táblákra előre rajzolt árnyékokat (vagy a' kép-írás módja szé-
 rént való nyomdok - vetéseket) a' reájok alkalmatosan festett vagy írtt színes festékeknek különbélesége nem enyészti-el tellyességgel, hanem inkább szemre-
 valóbbakká teszi, 's tündökölteti; szintén úgy a' Törvénynek árnyékiról azt mond-
 juk, hogy azok el nem enyésztek tel-
 lyességgel, hanem mintegy némelly elő-
 menetel az igaz valóságra tellyesített-
 tek: holott midőn annak szépségét majd
 majd el-szülék, arra azon időben jutottak,
 mellyben Krisztus elő-tündöklött. „Eo
 tempore, quo Christus explenduit.

Julíánus azt tette, hogy ő tiszteli Ábrahám' Isténét, nagynak, hatalmasnak, de egynek az egyéb istenek közzül, kik különös helyeken tiszteltetnek, mondja lenni.

Tzirillus. Pag. 356. Furtsán tehát az ájtatossággal látszatik szineskedni. „Cum Deum illum esse non credat“ mivelhogy Azt Istennek lenni nem hiszi, annak tudniillik, ki természete szerént egy, egyedül lévő, 's minden felett felségellen fő, hanem ötet a' maga isteni közzé helyhezteti. „Cum Deum illum esse non credat, unum, naturalem ac solum, omniumque supremum, sed inter suos deos ipsum collocet.“

Faggattya *Juliánus* Ábrahám' áldozatit. *Tzirillus* erre a' többi közt: Szeregett áldozatokat tenni: mert Ábrahám istenes, ájtatos Ember volt; de görög módra áldozatokat nem tett: ezek a' tisztátalan lelkeknek tettek isteni tisztelteket. — De talán azt véli, hogy akkor babonáskodott; a' tsillagok' nyargalásit babonás szemfüleltséggel vizsgálta; mintha valami szükségképpen és el-kerülhetetlenül végbe menendőt néha jelentenének. De ez a' Görög bolondságnak tulajdon vétke, játékos gyermekség, hiú, tsalárd tsalafintaság, és más semmi sem. Quasi necessarium, & inevitabile quiddam interdum significant (astrorum cursus.) Sed Græcanici delirii crimen istud est, Mudicrum puerile, impostura vana, præterea nihil. — Bizonyossan az a' fő böltsefségű (*πανσοφος*, tellyes böltsefségű — melly titulusfal sokszor illeti a' Szent Írás-béli Szenteket *Tzirillus*) Ábrahám nem élt az olyan varázslással.

El - végzi a' Szent Atya ezen Irását,
pag. 361. 362. az Istent ditsérvén illy
szókkal: Rerum omnium scientiam uni-
versi Dominatori Deo tribuimus, eumque
dicimus cœli ac terræ solum esse Regem
ac Dominum rerum visibilium & invis-
bilium, quæque sensu aut intellectu per-
cipiuntur, opificem. Produxit enim ex
nihilò in rerum naturam ea, quæ ali-
quando non erant, per Filium, per quem
& cum quo Deo & Patri gloria, cum
Sancto Spiritu in secula, Amen.

SZENT TZIRILLUSNAK
EZEN VI-dik SZAKASZSZÁBÓL
VÁLASZTOTT IGÉJI.

A' Szűz Mária, Istent - szülő Anya:
mert hozzánk hasonló Emberré lett az
az Egyszülött, ki a' testhez valóság sze-
rént egyeztetett.

S. Cyrill. L. 1. adversus Nestorium. p. 11.

Est illa Dei Genitrix, *Γενέτορος*, quia
factus est homo nostri similis ille unige-
nitus, carni secundum veritatem unitus,
& corpoream generationem subiit.

*S. Cyrill. L. de S. Trinitate (NB. Liber
hic B. Cyrillo adscriptus.) Cap. 20.
pag. 13.*

Credimus in unum Spiritum Sanctum
— per omnia Patri Filioque similis, ex

Patre procedens, & per Filium impertitus, καὶ δι' ἑᾶ μεταδιδόμενον. Omnia habens, quæ Pater habet Filiusque, excepta innascentia & generatione.

S. Cyrill. L. 3. adv. Nestorium. pag. 99.

Intrinsicus igitur & ab Ipso (a Christo) est Spiritus ejus: οἴκοθεν ἂν ἄρα καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ: cujus rei perspicuum est argumentum, quod etiam aliis illum tribuere potest, & non ex mensura, ut ait beatus Evangelista (Joan. 3. 34.) Nam ille omnium Deus ad mensuram quidem tribuit Sanctis Viris Spiritus Sancti gratiam, & alii quidem dedit sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii gratiam curationum: idque est, ut opinor, quod tamquam ex mensura possunt ii, qui habent efficientiam. At vero Dominus noster Jesus Christus ex sua plenitudine profundens Spiritum ut etiam Pater, non illum dat tamquam ex mensura iis, qui digni sunt accipere. Χριστὸς ἐξ ἰδίας πληράματος προieiς τὸ πνεῦμα, κατὰ καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ, ὡς ἐκ μέτρου δίδωσιν αὐτὸ τοῖς ἁγίοις ἐλεῖν.

AD CHRISTUM CRUCIFIXUM

E S. SCRIPTURA

A F F E C T U S.

JESU! Verbum Patris: Qui eras in principio apud Deum, Verbum Caro factum, Christe crucifixe! Joan. 1. respice nos de Altari Crucis tuæ, de Altari Sacrificii immaculati, mundæque hujus Oblationis, quæ in omni loco sacrificatur & offer-^{Malac. 1.} tur nomini Dei.

Adeuntes ad thronum gratiæ cum fiducia, nixi spei tanquam anchoræ invocamus Filium Patris dilectum, filium dilectionis suæ,^{Coloss. 1.} in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum: Qui est imago Dei invisibilis *εἰκὼν τῆς Θεῆς τῆς ἀοράτης*, primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipso condita sunt universa in cœlis & in terra, visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. — Qui est principium, Christus (in nobis) spes gloriæ. Domine gloriæ!

Coloss. 2.   Christe Jesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi! miserere mei!

Coloss. 2.   Christe Jesu, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter — — Qui es caput omnis principatus & potestatis — Caput Corporis Ecclesiæ.

1. Cor. 1.   Qui factus es nobis sapientiâ
30.   a Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemptio.

1. Joan.   Verus Filius Dei, verus Deus,
5. 20.   & vita æterna! lætifica animam servi tui, & usque in senectam & senium, Deus, ne derelinquas me!

Act. 10.   Jesus Christus, hic est omnium
36.   Dominus. Qui te majorem templo, ac Dominum Sabbathi professus

Matth. 12   es — Qui es α & ω , primus & Apocal. novissimus, principium & finis,
22.   adeoque verus Deus, quo nihil prius & posterius . . . æternus . .

Joan. 20.   & finis, ad quem omnia referuntur. Dominus meus, & Deus meus.

Act. 3.   — Jesu autor vitæ ἀρχηγός, sancte,
14. 15.   julte, miserere mei!

*A Hibák' Egyengetése a' Magyar Könyv-
háznak VIII-dik Rézében.*

<i>Levél.</i>	<i>Rend.</i>	<i>Hiba.</i>	<i>Olvasd.</i>
4.....	18.....	libertas.....	libertus
8.....	13.....	állásások.....	allásások
12.....	6.....	bünusök.....	bünösök
22.....	9.....	1502.....	1602
ibid...	21.....	baráttában.....	bánattyában
30.....	19.....	ára.....	árú
42.....	15.....	mit.....	nit
49.....	23.....	Fotziusban.....	Fótzisban
54.....	I.....	Schwandtnerből.....	től
56.....	11.....	.....	εδειχθη
ugyan ott.....	.....	.....	σαντοι
66.....	3.....	Fáred.....	Járed
70.....	2.....	az.....	azt
74.....	14.....	mondók.....	mondok
83.....	4.....	Jánost.....	János
85.....	6.....	gefsillet.....	gestiffet
91.....	20.....	Tertullianusunktól	
ugyanott.....	25.....	.....	Sz. Lélekről
ugyan.....	31.....	övegyről.....	özvegyről
100.....	24.....	.....	Abdenago
110.....	22.....	abii.....	abiit
111.....	3.....	Jolæ.....	Solæ
ibid....	23.....	garrulando.....	garrula do
113.....	2.....	Tedd oda.....	1716 §. 35. 197 lev
117.....	3. 4.....	bélied.....	béliek
118.....	15.....	Bakorba.....	Bakovba
126.....	20.....	ουλα.....	φουλα
136.....	27.....	Tanítása.....	Tanítási
159.....	10.....	jegyezés.....	legyezés
169.....	28.....	meg-üldöztek.....	meg-ütöztek
173.....	8.....	Fresce.....	Fresne
175.....	végén.....	.....	között
181.....	26.....	Alepdánát.....	Alep táját
192.....	29.....	Soppéhez.....	Joppéhez
212.....	8.....	Δεια.....	Θεια
217.....	20.....	Szegtségről.....	Szentségről

Endi Nyujtás

Level.	Rend.	Hiba.	Olvasd.
221.....		assessor.....	assertor
226.....	6.....	muthák.....	marhák
227.....	*1.....	Κυρίλλον.....	Κυρίλλου
228.....	21.....	ΑΞΙΑΚΟΝΣΙΑ	ΑΞΙΑΚΟΤΣΙΑ
237.....	24.....		ὑπερμεγέθη
238.....	27.....		δειντέρων
239.....	15.....	Argirusoknál..	Argivusoknál
242.....	17.....	σφός.....	σοφοί
250.....	4.....		συνεισχομίζει
251.....	3.....	ἔλτοπον.....	ἐκτοπον
252.....	fin.....		ἀρχή
ugyan ott 3.....			ἀμεγεθές
253.....	*4.....	mink.....	míg
254.....	13.....		παρελθών
290.....	15.....	parázra.....	pórázra
298.....	8.....		ἐγγράφοντες
305.....	*4.....		Urunk' 194 dik
309.....	23.....	miért született	miért nem született
315.....	21.....	Julianis....	Juliáni
328.....	űgén.....	Ega.....	Ego
333.....	29.....	adeaque..	Ad ea, quæ
336.....	16.....	Barbatum..	Barbarum
346.....			διανοοίς.